ВСП «БЕРДЯНСЬКИЙ КОЛЕДЖ ТАВРІЙСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРОТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «ГЕОГРАФІЯ ТУРИЗМУ»

ДЛЯ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 5.14010301 «ТУРИСТИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ»

Тема 1 Туризм як суспільне явище

Мета: Ознайомитись з підходами визначення туризму, надати характеристику історичним періодам визначення туризму, засвоїти термінологічний апарат географії туризму

План

1.1 Підходи до визначення туризму
1.2 Історичні періоди визначення туризму
1.3 Туризм як об'єкт географічного дослідження. Об'єкт, предмет і завдання географії туризму
1.4 Термінологічний апарат географії туризму

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.
2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255с.
3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.
4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.
5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.
6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.
8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.
9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.
8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.
9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.
10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

1.1 Підходи до визначення туризму

Туризм – це багатогранне явище, тісно пов'язане з економікою, історією, географією, архітектурою, медициною, культурою, спортом та іншими науками. Існує багато поглядів на туризм як на галузь господарства, так і на міжгалузевий комплекс або ринок, де туристське підприємство з продукції різних галузей формує туристський продукт. Під туризмом прийнято розуміти: 1. Одну з форм міграції населення, що характеризується тимчасовим його переміщенням з одного району країни до іншого, або з однієї країни до іншої; всі види пересування, не пов'язані зі зміною місця проживання та роботи. 2. Систему подорожей, що здійснюється на підставі міжнародних угод з урахуванням діючих міжнародних звичаїв. 3. Форму розумового та фізичного виховання, яка реалізується через низку соціально-гуманітарних функції. 4. Популярна форму організації відпочинку, проведення дозвілля. 5. Система та форма використання вільного часу і за допомогою сфери послуг у подорожах, що поєднує відпочинок зі зміцненням здоров'я людини, підвищенням її загальної культури і освіти і справляє на неї виховний вплив, ефективний засіб пізнання, підвищення культурного рівня особистості. 6. Манільська декларація світового туризму (Філіппіни, 1980 р.) визначає його як один з видів активного відпочинку, що являє собою подорож, яка здійснюється з метою пізнання тих чи інших районів, нових країн і поєднується в ряді країн з елементами спорту. Крім того, туризм розглядається як діяльність, що має важливе значення в житті народів з огляду на безпосередній вплив на соціальну, культурну, освітню та економічну області життя держав та їх міжнародні відношення. 7. Діяльність осіб, які подорожують та перебувають в місцях, що знаходяться поза межами їх звичайного середовища, протягом періоду не більше одного повного року, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями. Особлива форма пересування людей по маршруту, з метою відвідування конкретних об'єктів або задоволення певного спеціалізованого інтересу. 8. Організація Об’єднаних Націй визначає туризм як активний відпочинок, що впливає на

зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, пов'язаний з її пересуванням за межами постійного місця проживання. Туризм висвітлюється і як вид подорожі, що здійснюється для відпочинку, освітніх, ділових, любительських та спеціалізованих цілей. 9. Галузь економіки нематеріальної сфери (індустрія туризму) по обслуговуванню людей, що знаходяться поза місцем постійного проживання; як суспільно-організовану економічну діяльність, спрямовану на виробництво товарів і послуг для задоволення потреб людей, що знаходяться за межами постійного місця проживання. 10. Діяльність осіб, які подорожують і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища протягом періоду, що не перевищує одного року підряд, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями.

3 Групи підходів до розуміння та визначення туризму як явища: 1. Функціональний підхід - об’єднує визначення, які характеризують туризм як різновид рекреації (розширеного відтворення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил людини) і форму проведення вільного часу у походах і поїздках, які виконують функції зміцнення здоров’я людини, підвищення його загальної культури та освіти. Туризм - явище поліфункціональне. Серед основних функцій туризму слід зазначити рекреаційну, соціальну, культурну, екологічну, економічну, просвітницьку і виховну. 2. Статистичний підхід це визначення туризму як однієї з форм міграції населення що пов’язана з актом пересування, подорожі, перетину простору і виступає як інструмент статистики туризму. 3. Сутнісній (системний) підхід - третя група визначень, що характеризує туризм як складне системне соціально-еколого-економічне явище, розкриває його внутрішній зміст, який полягає у єдності різноманіття властивостей та відносин.

1.2 Історичні періоди розвитку туризму

Історичний шлях розвитку туризму можна поділити на 4 етапи: 1-й етап - до початку XIX ст. - передісторія туризму; 2-й етап - початок XIX ст. - початок XX ст. - елітарний туризм; зародження спеціалізованих підприємств по виробництву туристських послуг; 3-й етап - початок XX ст. - до Другої світової війни - зародження масового соціального туризму; 4-й етап - після Другої світової війни - сучасний етап - масовий соціальний туризм; формування туристської індустрії як міжгалузевого комплексу по виробництву товарів і послуг для туристів.

ПЕРШИЙ ЕТАП

Цілком очевидно, що попередницею сучасної туристичної, н нинішньому розумінні цього слова, подорожі була будь-яка мандрівка, яку здійснювали наші предки. Основними чинниками, що спонукали наших предків мандрувати, були:

- потреба освоєння нових територій, зручних для проживання та різних видів діяльності;
- людська цікавість, бажання пізнати оточуючий світ.

Найдавнішим видом транспорту можна вважати човен. Первісна людина, як правило, створювала собі житло біля водоймищ: річок, озер, морів. Це давало їй можливість не тільки мати продукти харчування, яких багато у водоймищах, але й, завдяки пересуванню з одного місця до іншого, освоювати оточуючий світ, знаходити місцевості з більш комфортними умовами життя, отримувати нові можливості. Первісні люди створювали перші комунікації, засоби пересування, прокладали шляхи, вчилися краще орієнтуватися на місцевості. Усе це закладало підвалини майбутніх подорожей на далекі відстані. Однак системи в організації мандрівок ще не існувало. Подорожі у стародавньому світі мали, здебільшого, стихійний і примусовий характер. Як правило, це були міграції до більш сприятливого місця проживання.

В результаті розвитку суспільства, виникнення товарно-грошових

відносин, розподілу праці та виокремлення осіб, що не були зайняті в суспільному виробництві та управлінні, з’явилися категорії людей, які постійно подорожували. Для першого етапу розвитку подорожей і туризму були характерні такі риси:

- Розвиток торгівлі, що, в свою чергу, сприяє соціально-економічному розвиткові суспільства і задоволенню потреб людини в пізнанні оточуючого світу, інших народів, налагодженню економічних, культурних та політичних відносин між ними. З історії ми знаємо, що багато купців були водночас і мореплавцями, і вченими (зрозуміло, в тогочасному розумінні цього слова). Серед них можна назвати відомого мореплавця, венеціанського купця ХШ ст. Марко Поло, який залишив нащадкам книгу спогадів, що правдиво змальовувала культуру та побут народів Сходу та довгий час була керівництвом для складення географічних карт.

- Розвиток різних релігій також сприяв розвиткові подорожей в різні епохи, особливо в епоху Середньовіччя. Виконання віруючими релігійних призначень, прочанство сприяли тому, що для прочан створювалися необхідні умови для проживання, харчування, транспортування та ознайомлення зі святинями (своєрідне екскурсійне обслуговування). Тобто це були ті ж самі послуги, якими забезпечувалися в подальшому туристи. Прикладом цього може бути Києво-Печерська лавра, яка мала для обслуговування прочан у ХУП ст. аптеку, бібліотеку церковних книг, трапезну та «гостинні будинки», своєрідні готелі. Також прочани були однією з найбільш захищених категорій подорожуючих, у питаннях збереження здоров'я та життя. Цьому сприяли сам статус прочанина та різні заходи, до яких вдавалися організатори прочанства (різні релігійні ордени та місії; наприклад, організацією прочанства займався Мальтійський орден).

- Розвиток культури і мистецтва. Природно, що з'явилася певна категорія подорожуючих з метою ознайомитися зі звичаями, культурою та визначними пам'ятками мистецтва, а також дещо інша категорія мандрівників: ті, що прагнуть отримати освіту в інших країнах, вивчити або

вдосконалити іноземні мови.

- Пізнання людиною природи призводить до відкриття нових земель, місць з унікальним кліматом, цілющих якостей мінеральних джерел, які можуть поліпшувати здоров'я людини. Це сприяло розвиткові подорожей з метою оздоровлення.

- Збільшення частки вільного часу в суспільстві є також важливим чинником, який сприяв появі туризму. Адже вільний час надає людині не тільки можливість відновлення своєї життєвої сили, а й змогу раціонально і корисно використати свій вільний час для пізнання оточуючого світу, займатись улюбленою справою та виховувати дітей та молодь, використовуючи досвід і досягнення минулих поколінь.

Характер подорожей на першому етапі розвитку був здебільшого стихійним і вимушеним.

Види подорожей на цьому етапі можна класифікувати за засобами пересування: пішохідні мандрівки; з використанням яті них транспортних засобів; з використанням тварин.

За мотивами подорожі поділялися на пізнавальні, розважальні, оздоровчі, торгові, дослідницькі, прочанство, військові походи, морські експедиції.

Незважаючи на розвиток окремих напрямків туризму, розширення спектру цілей подорожей і навіть на проведення окремих заходів та будівництво спеціальних об'єктів для відпочинку, лікування, харчування, розваг для подорожуючих, туризм на початковому етапі не був організованим, масовим явищем, а також не мав комерційної спрямованості. Деякі комерційні заходи окремих осіб та організацій, які допомагали у здійсненні подорожей, були відособленими. Системною організацією таких заходів ніхто не займався. З XVIII ст. епізодично туризм існував, але не був окремою галуззю цілеспрямованої діяльності. Така ситуація у розвитку туризму спостерігалася майже в усіх розвинених країнах до другої половини XIX століття. Але незважаючи на те, що туризм на першому етапі розвитку

не був окремою галуззю економіки та всеохоплюючим масовим явищем в суспільстві, доступним більшості, все ж таки він виконував властиві йому суспільні функції, а саме:

— пізнавальну;
— економічну;
— соціокультурну;
— рекреаційну (або оздоровчу);
— політичну;
— виховну.

ДРУГИЙ ЕТАП розвитку туризму характеризується появою перших туристичних організацій. Одним з перших, хто здійснив організовану подорож для великої кількості людей, був англієць Томас Кук. У 1841 р. він, будучи Головою товариства тверезості, організував подорож для членів цього товариства з Лейстера в Лафборо. Комплекс послуг для подорожуючих включав транспортне обслуговування (подорож здійснювалася залізничним транспортом), харчування для учасників туру, екскурсію. Ця мандрівка виявила і для самого Кука, і для багатьох інших підприємців новий перспективний та фінансове вигідний вид діяльності. І впродовж наступних 20 років в Англії почали виникати туристичні фірми. Аналогічні фірми у цей час також починають з'являтися в Європі. Ось чому 1841 рік можна вважати початком другого етапу розвитку туризму, важливими ознаками якого були:

- розвиток науково-технічного прогресу (на рубежі XIX-XX ст. з'явилися нові види транспорту, які зробили подорожі більш комфортними та швидкими, будувалися дороги, створювалися нові засоби комунікації);
- туризм формується як окремий елітний вид відпочинку для заможних верств населення (основними категоріями подорожуючих були аристократія, службовці, вищі та середні військові чини, інтелігенція, буржуазія);
- створювалася туристична інфраструктура (туристичні фірми, готелі, заклади харчування та розваг для подорожуючих, транспортні агенції).

- з'являлися перші туристичні кадри (менеджери туризму, турагенти, екскурсоводи, гіди, інструктори);
- створювалися нові туристичні центри, курорти, розвивали старі.

Отже, туристична галузь у цей період перебувала в процесі становлення.

Для ТРЕТЬОГО ЕТАПУ розвитку туризму характерні такі риси:

- туризм як галузь економіки вже існує;
- швидко формується туристична індустрія;
- з'являються державні та міжнародні туристичні організації, що свідчить про вихід туризму на державний та міжнародний рівні;
- офіційно встановлюються відпустки для працюючих, що дозволяє здійснювати подорожі людям, зайнятим на виробництві;
- розширюється географія туристичних подорожей.

ЧЕТВЕРТИЙ ЕТАП розвитку туризму характеризується такими рисами:

- значне зростання добробуту населення;
- збільшення частки вільного часу;
- на державному рівні встановлені обов'язкові оплачувані відпустки для працюючих;
- активно функціонує та розвивається туристична індустрія;
- туризм стає головною галуззю економіки багатьох країн;
- створені та функціонують основні міжнародні туристичні організації;
- туризм стає масовим явищем у світі, доступним для більшості громадян розвинених країн;
- туризм стає одним із чинників глобалізаційних процесів у світі.

Простеживши закономірності розвитку туризму, можна помітити, що чим вищий рівень добробуту і культури суспільства, тим більше його членів віддають перевагу туризму як засобу використання свого вільного часу.

1.3 Туризм як об'єкт географічного дослідження.Об’єкт, предмет і завдання географії туризму

Система географічних наук в туризмі. Туризмологія - науковий напрямок, в межах якого сполучаються різноманітні дослідження туризму як суспільного явища. Завданням туризмології є розробка теорії функціонування туризму. Одним з провідних напрямків в туризмології є географія туризму - галузь географічних знань про просторово-часові закономірності функціонування туризму як суспільного явища. Сутність туризму як мобільної форми споживання і рекреаційної діяльності, основаній на доланні простору, пов'язана з територією, характером середовища в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного середовища, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності) і є географічною. Тому саме географам належить значний доробок в дослідженнях туризму: відомі праці В.С. Преображенського, Ю.О. Вєдєніна, І.В. Зорина, М.А. Ананьева, Н.П. Зачиняєва, Н.С. Фальковича, Є.А. Котлярова та інших дослідників радянських часів, а в Україні - М.П. Крачила, Бейдика О.О. Любіцевої О.О. та багатьох інших. Для студентів туристських спеціальностей головною метою вивчення дисципліни «Географія туризму» є вивчення ресурсного потенціалу територій і туристських регіонів світу, країн і їх районів, що представляють інтерес для туризму. Два основних напрямки географічних досліджень туризму: а) частковий, оснований на трактуванні туризму як форми активного відпочинку, що носить переважно спортивно-оздоровчий характер і, виходячи з цього, основна увага приділялась дослідженню рекреаційних ресурсів та можливості їх використання в спортивно-оздоровчій діяльності засобами туризму; б) комплексний, при якому туризм розглядався як специфічна галузь сфери обслуговування населення, функціонування якої є міждисциплінарною проблемою, яка може бути вирішена на основі загальногеографічного підходу, що об'єднує дослідження рекреаційних ресурсів та територіальної організації туристичного господарства. В процесі подальшого розвитку найбільшого поширення отримав саме комплексний підхід. «Географія туризму» визначається як географічна наука, що вивчає територіальну організацію

туристичного господарства, умови та особливості його розвитку в різних районах та країнах. Об'єктом географії туризму є ринок туристичних послуг, а предметом - форми його територіальної організації, які формуються за конкретних умов ринкового середовища, (і відтворюючи сукупну дію об'єктивних умов та суб'єктивних чинників на певній території. Завданнями географії туризму є: оцінка рекреаційних (туристичних) ресурсів, в тому числі для окремих видів туризму, обґрунтування та пошук засобів їх ефективного використання; визначення передумов розвитку туризму на конкретних територіях; вивчення територіальної організації туристичного господарства; туристичне районування та моделювання територіальної організації туризму; дослідження екологічних аспектів функціонування туризму, орієнтоване на визначення закономірностей територіальної диференціації антропогенного тиску на природне середовище, моніторингу і прогнозу стану природних комплексів в центрах масового туризму, конструктивних моделей раціонального туристського природокористування, прогнозування розвитку туризму; вивчення територіальної диференціації попиту і пропозиції на туристському ринку; дослідження формування туристичних потоків та географії туристичних міграцій; визначення місця і ролі національного туристичного ринку в глобальному та регіональному туристичному процесі Місце географії туризму в системі географічних наук (таблиця 1.1) визначається предметно-об'єктною сферою та колом завдань, спрямованих на виконання суспільного замовлення.

Таблиця 1.1 Місце географії туризму в ієрархічній структурі географічних наук *(за Е. Б. Алаєвим)*

Географія	Система наук
Суспільна географія	Родина наук
Соціальна географія	Комплекс наук (дисципліна)
Рекреаційна географія	Галузь
Географія туризму	Розділ

Розширення предметно-об'єктної сфери географії туризму є об'єктивним процесом, відповідним розвиткові об'єкту дослідження, що позначилось й на розширенні теоретико-методологічної бази географії туризму в бік збільшення впливу суспільно-географічної складової (рис. 1.1). Рис. 1.1. Зв'язок географії туризму з географічними науками

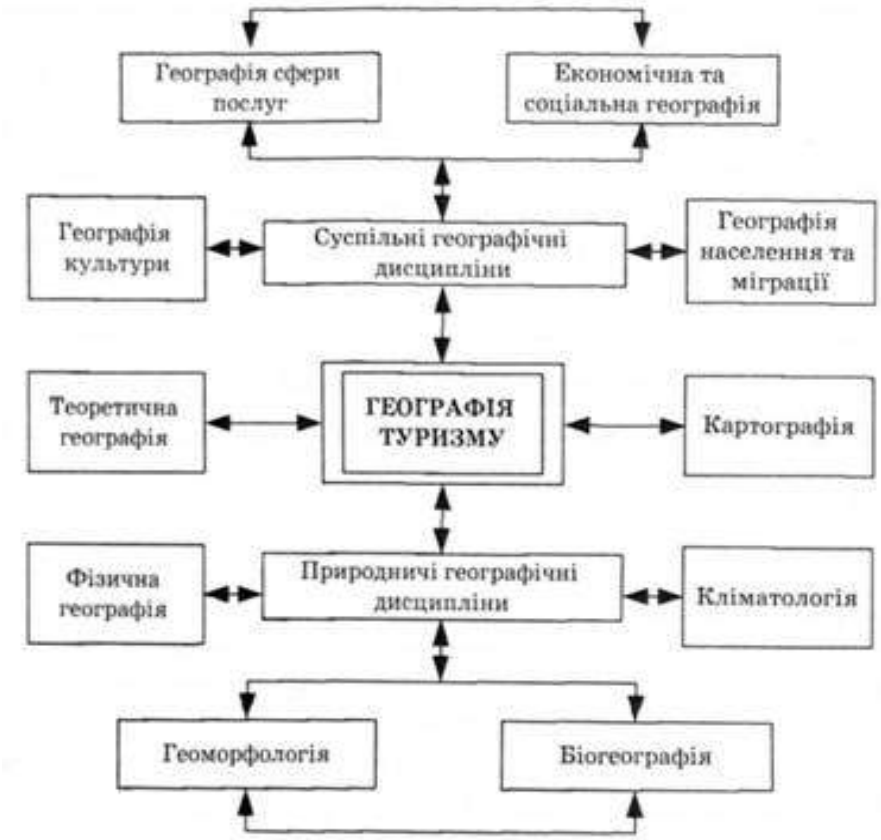

Рис. 1.1 Зв'язок географії туризму з системою географічних наук

1.4 Термінологічний апарат географії туризму

Туризм - тимчасовий виїзд людей з місця свого постійного проживання в

іншу країну або місцевість у межах своєї країни з метою оздоровлення, пізнання, професійно-ділових та інших цілях, без заняття оплачуваною діяльністю у відвідуваному місці на термін, що перевищує 24 години до одного року й із зобов'язанням покинути країну або місце перебування в певний строк.

Відпочинок (дозвілля) – це специфічна діяльність людини не спрямована на задоволення нагальних потреб; - будь-яка діяльність (або бездіяльність) спрямована на відновлення сил людини. Відвідувач – це особа, що відвідує країну, поза своїм місцем проживання, з будь-якою метою, крім занять оплачуваною діяльністю.

Турист - споживач тура, туристського продукту або туристських послуг; тимчасовий відвідувач місцевості, населеного пункту, території або країни незалежно від його громадянства, національності, статі, мови й релігії; що знаходиться в даній місцевості не менш чим 24 години, але не більше 12 місяців протягом календарного року, або що перебуває поза місцем свого проживання в межах своєї країни й здійснює щонайменше одну ночівлю; подорожує заради задоволення або з пізнавальними, лікувальними, діловими цілями й не займається при цьому діяльністю в місці тимчасового перебування, оплачуваної з місцевого джерела.

Міжнародний турист (іноземний турист) – тимчасовий відвідувач, що ночує, тобто здійснює у відвідуваному місці як мінімум одну ночівлю в колективних або індивідуальних засобах розміщення, - особа, що подорожує з метою туризму в іншу країну, що не є країною його звичайного місця проживання й перебуває за межами його звичайного середовища, на строк не менш 24 годин, і не більше 6-ти місяців протягом одного календарного року. без заняття оплачуваною діяльністю із джерела у відвідуваній країні. Внутрішній турист - тимчасовий відвідувач, який ночує, тобто здійснює у відвідуваному місці як мінімум одну ночівлю, що постійно проживає в певній місцевості й подорожуючий з метою туризму в іншу місцевість у межах своєї країни, але поза межами його звичайного перебування на строк,

що не перевищує 12 міс., і не займається оплачуваною діяльністю з джерела в місці тимчасового перебування.

Екскурсант - тимчасовий (одноденний) відвідувач місцевості, населеного пункту, території або іншої країни, незалежно від його громадянства, статі, мови й релігії, що перебуває в даній місцевості з метою туризму менш чим 24 години, тобто той, що не здійснює ночівлі в місці перебування.

Туристичний продукт - попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо).

Тур - комплекс різних видів туристських послуг, з'єднаних на базі головної мети подорожі, що надаються по ходу проходження маршруту в певні терміни для задоволення потреб туриста.

Екскурсія – туристична послуга тривалістю до 24 годин у супроводі екскурсовода за заздалегідь затвердженим маршрутом для забезпечення задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів, без надання послуг розміщення (нічлігу). Туристські товари включають товари специфічного туристського попиту (карти, листівки, буклети, сувеніри, туристське спорядження та ін.), тобто характерні туристські товари, і неспецифічні, тобто супутні туристські товари, до яких відносяться товари загального призначення (рушники, парасольки, купальники та ін.). Характерні туристичні послуги та товари - послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких суттєво скоротиться без їх реалізації туристам. Супутні туристичні послуги та товари - послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких несуттєво скоротиться без їх реалізації туристам.

Туристичний потенціал сукупність природних, історико-культурних та соціально-економічних умов організації туристської діяльності на певній території; - спроможність різних видів ресурсів до відновлення і витримування певних рекреаційних навантажень з урахуванням екологічних критеріїв.

Туристські атракції – окремі об'єкти різного походження та форм власності та комерційні підприємства, основною метою діяльності яких є задоволення потреб рекреантів у організації розваг і змістовного проведення відпочинку у вільний час.

Туристські ресурси - це об'єкти і явища природного і антропогенного походження які мають сприятливі кількісні і якісні характеристики і використовуються або можуть бути використані для створення туристського продукту та задоволення різноманітних потреб туристів під час подорожування.

Контрольні питання

1. Надайте характеристику підходів до визначення туризму
2. Охарактеризуйте історичні періоди розвитку туризму
3. Дайте визначення терміну «туризмологія»
4. Визначте об'єкт, предмет і завдання географії туризму
5. Чи відрізняються терміни «туризм» і «відпочинок»?
6. Дайте визначення термінам «турист», «екскурсант», «туристичний продукт», «екскурсія», «тур»

Тема 2 Географія туристичних ресурсів світу: Європа, Америка

Мета: Надати характеристику туристичним ресурсам країн Європи, засвоїти матеріал туристичних ресурсів країн Америки, зрозуміти сутність туристичних ресурсів країн Євразії

План

2.1 Туристичні ресурси країн Європи
2.2 Туристичні ресурси країн Америки
2.3 Туристичні ресурси країн Латинської Америки – с/р
2.4 Туристичні ресурси країн Євразії - с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.
2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255с.
3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.
4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.
5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.
6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.
8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.
9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.
8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.
9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.
10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

1. Туристичні ресурси країн Європи

Західна Європа є найпопулярнішим туристичним регіоном світу. Значні

природнорекреаційні ресурси, багато міст з історичними, архітектурними пам'ятками, художніми цінностями та іншими визначними пам'ятками приваблюють у Західну Європу мільйони туристів. Шість країн Західної Європи входять у десятку найбільш відвідуваних країн світу. За кількістю туристів лідирують: Франція (перше місце у світі), іспанія (друге місце у світі), Італія (п'яте місце у світі), Велика Британія (шосте місце у світі), Німеччина (восьме місце у світі), Австрія (десяте місце у світі). Не набагато відстають від них Мальта і Греція. В останнє десятиріччя активно включилася в туристичний бізнес Португалія (особливо південна провінція Алґарві). Розвинута інфраструктура, значною мірою спільна історія об'єднують країни Західної Європи в єдиний туристичний регіон. Основними туристичними об'єктами в регіоні є: альпи (рекреація, зимові види спорту в Швейцарії та Франції, Італійські Альпи — один з основних міжнародних районів зимових видів спорту); морські курорти узбережжя Франції, Італії,Греції; зони відпочинку в арденнах (Бельґія, Люксембург) і Піренеях (Франція, Іспанія), долинах рейну, Мозеля; озера в Німеччині; численні джерела цілющих вод (Німеччина, Франція), культурні центри світового значення, в яких розташовані найвідоміші музеї світу (Лувр у Франції, Прадо в іспанії, Британський музей, Національна Галерея і Галерея Тейт у Великій Британії), картинні галереї (Будинок рембрандта в амстердамі), концертні зали (Шекспірівський і КонвентҐарден у Великій Британії); королівські палаци, замки, історичні та архітектурні пам'ятки, бібліотеки й університети (Оксфордський і Кембриджський у Великій Британії); ландшафтні парки. Культурна спадщина регіону охоплює античну, візантійську, римську, мавританську епохи, середньовіччя і сучасність. Всесвітньої слави набули скульптура і живопис, театр і кіномистецтво, музичні твори. середземномор'я — головний район туристськорекреаційної діяльності не тільки в Європі, а й у всьому світі. Кількість іноземних туристів, які щороку прибувають сюди, досягає 130 млн осіб, що забезпечує 50,3 млрд чистого прибутку. Найвідомішими є район Лазурового узбережжя Франції (Ніцца — один з найвідоміших курортів, що славиться своїми пляжами) та Монако, Ліґурійська рів'єра з центром у СанРемо в Італії. Курортними зонами світового значення є узбережжя Адріатики (Італія), острови Егейського моря (Греція), Мальта, відомі курорти Коста-Брава, Коста-Бланка, Коста-Дель-Соль, Балеарські та Канарські острови (Іспанія). Тепле море, середземноморський клімат, багата субтропічна рослинність, численні пам'ятки давньої культури та архітектури — головні чинники, завдяки яким південна частина Європи є улюбленим місцем відпочинку й розваг багатьох рекреантів світу. Головним гірськолижним районом не лише у Західній

Європі, але й у світі залишається альпійський район, що розташований на території чотирьох країн — Франції, австрії, Італії та Швейцарії. У Франції знаходиться найбільша гірськолижна зона світу «Три долини». Її візитною карткою є фешенебельний курорт Куршевель. Популярністю користуються й інші французькі гірсько-лижні курорти — Шамоні, розташований біля підніжжя Монблану, Мерібель і Межев, Валь-д'ізер, Ле-дез-альп, Валь-Торанс, Ла-Плань та ін. В Австрії найбільшу популярність як центр лижного спорту та відпочинку одержала область Тіроль. Її столиця Інсбрук двічі — у 1964 і 1976 роках — ставала місцем проведення зимових Олімпійських ігор. Найпрестижнішими курортами австрії є Кітцбюель, де традиційно проходить етап Кубка світу з гірських лиж, Майєрхофен та Зеєфельд. Одним з найкращих зимових курортів країни є Сан-Антон. В Італії популярні декілька районів гірськолижного туризму. Північно-східну частину країни займають Доломітові Альпи, де знаходяться гірські курорти Кортіна-д'Ампеццо — столиця зимової Олімпіади 1956 р., а також Валь-ді-Фасса, Кронплатц, Араба та ін. з великою кількістю добре підготовлених лижних трас. Гірськолижний туризм розвивається в області Альта-Вальтеліна. Основні центри гірськолижного відпочинку — Борміо, Санта-Катеріна, Лівіньо, Сан-Коломбо і Пасс-Стельвіо. На заході італії, в області Вале-Д'аоста, туристи катаються на курортах Курмайор, Ле-Туіль і Червінья. У Швейцарії ряд гірськолижних курортів отримав всесвітнє визнання. Це церматт, який оточують 36 вершин чотирьохтисячників Головного альпійського хребта, святковий Верб'є, найсонячніше місце у Європі — курорт Кран-Монтана, космополітичний Давос, Санкт-Моріц. Країни північної частини Європи теж мають значні ресурси для розвитку туристсько-рекреаційної діяльності. Сприятливими умовами є: гірські ландшафти, фіорди, умови для зимових видів спорту, прибережні острови, озерні ландшафти Фенноскандії, заполярне літо, культурна спадщина (пам'ятки епохи вікінгів), архітектурні споруди і культурні установи. У скандинавських країнах особливо поширений гірськолижний туризм. Найбільш динамічно він розвивається у Норвегії та Фінляндії. На батьківщині гірських лиж — у Норвеґії — міжнародні зимові курорти знаходяться на півдні країни в гористому Гейло, олімпійському Ліллехаммері і Хемседале з найвищим швидкісним спуском у скандинавії. У Фінляндії нараховується більше 140 лижних курортів. Найбільші з них розташовані на півночі країни у Лапландії. Зимові курорти Леві та рука входять до числа 20-ти найбільш відвідуваних туристичних об'єктів Фінляндії. У Швеції основні гірськолижні центри зосереджені в центральній та північній областях. Особливо популярні курорти Оре і Селен. Незважаючи на суворий

клімат регіону, чисте повітря, незаймана природа, затишні мальовничі озера приваблюють туристів (передусім любителів рибної ловлі, відпочинку в сільській місцевості), кількість яких щороку зростає. Туристи, які приїжджають у регіон із пізнавальною метою, здебільшого відвідують одразу декілька північноєвропейських країн. Туристичною базою Норвегії є гірські ландшафти, фіорди та льодовики. Цікавлять приїжджих пам'ятники епохи вікінгів, неолітичні наскельні зображення в м. Альта. Чотири об'єкти на території Норвегії занесені до списку ЮНЕСКО, серед яких дерев'яна церква в Урнесі (XI ст.) та Берґен часів Ганзи. За останні роки у Фінляндії значного розвитку набула індустрія туризму, санаторно-курортного лікування та відпочинку. У країні діють більше 20 курортних центрів, де можна отримати всі види оздоровчого масажу, фізіотерапевтичних процедур, косметологічне лікування. Найвідоміші готелі-курорти: «Еден» (м. Нокіа, м. Оулу), «Лапанніємі» (м. Тампере), аквапарк «Серена» (м. Еспоо). У Фінляндії діє близько 200 туристичних баз і понад 10 тис. будиночків-дач для відпочинку, 5 тис. з яких здаються туристам, майже 350 кемпінгів. Відпочити можна і на фінляндській фермі. Більшість об'єктів розташовані у фінляндському центральному озерному краї. Найвідоміші центри туризму у Західній Європі: Лондон, Віндзор, Едінбург, Кардіфф (Велика Британія); Відень, Зальцбург (Австрія); Амстердам, Гаага, Делфт, Лейден (Нідерланди); Потсдам, Берлін, Лейпціг, Кельн, Трір, Дрезден, Лорш, Брилі, Ґослар (Німеччина); Париж, Ніцца, Кан, Тулуза, Лурд, Ґренобль (Франція); Женева, Давос, Санки-Моріц, Берн (Швейцарія); Рим, Мілан, Флоренція, Венеція, Неаполь, Ґенуя (Італія); Мадрід, Барселона, Толедо, севілья, Ґранада (іспанія); афіни, Дельфи, Олімпія, Корінф (Греція), Лахті (Фінляндія). Франція. За відвідуваністю туристами посідає одне з перших місць серед всіх країн світу. Щороку Францію відвідують майже 70 млн туристів, а доходи від туризму становлять 29,07 млрд доларів США. До списку ЮНЕСКО занесено 22 об'єкти: монастирі Мон-сен-Мішель і Фонтене, палаци і парки Версаля і Фонтенбло, собори у Шартрі, Ам'єні, Буржі, палац Шамбор, давньоримські пам'ятки в Оранжі, Арлі, Пон-дю-Гарі, малюнки первісної людини в печерах Везере, центри Авіньйона, Нансі, Ліона, Страсбура і реймса та ін. Долину Луари називають «Долиною Замків і садом Франції». Упродовж трьох сторіч у цих замках жили королі Франції. Долина Луари — батьківщина французького ренесансу. У багатьох замках існують додаткові розваги для туристів: у Ланже — королівське весілля за участю воскових фігур, у Шиноні туристів зустрічають актори, переодягнені у королівських чиновників та придворних дам, а під час свята в замку Шамбор у променях прожекторів оживають камені. Культурне життя країни представлене численними театрами і

музеями, серед яких всесвітньовідомі Ґранд Опера, Лувр та музей Д'орсе в Парижі, різноманітними музичними, театральними, кінематографічними фестивалями. Багато туристів з усього світу відвідують Євродиснейленд, що розміщений за 32 км від Парижа. У Франції все більш популярним стає конгресовий туризм. Так, у Конгресовому палаці Парижа щорічно відбувається 500 конгресів. іншими центрами конгресового туризму є Ніцца і Ліон. Загалом у Франції відбувається близько 15 % міжнародних конгресів світу. Більшість туристсько-рекреаційних об'єктів Франції розміщується на узбережжі середземного моря (Лазурове узбережжя) й атлантики (44 %) та в горах (26 %), переважно в альпах. У Франції знаходиться близько 10 % гірських баз світу. Країна має сприятливі кліматичні умови для розвитку як зимових, так і літніх видів туризму. Туристсько-рекреаційні місцевості мають розвинуту інфраструктуру. Найстаріші курорти Франції — антиб, Ніцца, Сен-Тропез. Щорічно Французька рив'єра стає центром міжнародних фестивалів та виставок. Найвідоміші — Канський фестиваль у травні та Фестиваль джазу в липні. Європа приваблює туристів і сучасною архітектурою. Одним із лідерів сучасної західноєвропейської архітектури став Шарль едуард Жаннере, відомий під псевдонімом Ле Корбюзьє. Швейцарець за походженням, він з 1917 року розпочав роботу в Парижі. Корбюзьє створив оригінальні й по своєму красиві споруди, домагаючись математичної чистоти форм, відкидаючи проникнення в архітектуру національних джерел. район Дефанс у XXI окрузі Парижу називають французьким Манхеттеном. Дефанс — втілення кодексу сучасної архітектури — афінської хартії, натхненником якої був Ле Корбюзьє. Найвідомішим прикладом сучасної архітектури Європи є скляна піраміда Лувру. Ця унікальна споруда висотою майже 22 м накриває собою новий головний вхід до музею. Ідея її належить американському архітектору Яо Мін-Пею. У 1977 році в Парижі був відкритий центр сучасного мистецтва Жоржа Помпіду. На площі ігоря стравінського поряд з центром Помпіду з'явився комплекс фонтанів, що б'ють з рухомих механізмів Жана Тенґлі та Нікі де сен Фаль. Найпривабливішим об'єктом Парижу, який щорічно відвідують 5,5 млн туристів, є Ейфелева вежа. Відразу після спорудження парижани називали її «трагічним вуличним ліхтарем», але тепер Ейфелева вежа є таким же символом французької столиці, як Тріумфальна арка або церква сакре Кьор. Вежа була споруджена за проектом александра Гюстава Ейфеля до відкриття в 1889 році чергової Всесвітньої виставки. Башта складалась з 12 000 залізних деталей. Чотири її опори стояли по кутах квадрата зі стороною майже 130 м. Вони сполучались на висоті 57,6 м, утворюючи першу квадратну платформу зі стороною у 65 м. На ній було спроектовано декілька

залів ресторану. Друга платформа знаходилась на висоті 115,7 м. На ній у скляній галереї також знаходився ресторан. На третій платформі (висота 276,1 м) розміщувались астрономічна та метеорологічна обсерваторії, а також фізичний кабінет. Далі вгору піднімалась ажурна колона. її верхня площадка (шириною лише 1,4 м) піднімалась над землею на 300 м. На вершину башти вели сходи (1 792 сходинки), за допомогою гідравліки працював ліфт. Після відкриття вежі, витрати на її будівництво окупились усього за рік завдяки продажу вхідних білетів. сьогодні вона використовується як телевізійна вежа і радіотрансляційна вишка, також допомагає підтримувати мобільний зв'язок. До 1986 р. вежа підсвічувалась зовні потужними прожекторами. Пізніше підсвітка стала внутрішньою, що зробило Ейфелеву вежу ще ефектнішою.

Іспанія. Туристи, що відвідують іспанію, досить часто поєднують екскурсійні тури з наступним відпочинком на узбережжі. Найвідоміші міста іспанії: Барселона, Мадрід, Валенсія, Кордова, Севілья, Ґранада. Популярним туристичним маршрутом є «Зелена Іспанія», що проходить переважно по чотирьох областях, розміщених на півночі Іспанії: Країні Басків, Кантабрії, Астурії і Галісії. Початковий і завершальний відрізки шляху лежать у центральних областях країни. Головні туристичні об'єкти маршруту: замки X–XV ст., фамільний будинок XVII ст., монастир VIII ст., старовинний млин, Королівський шпиталь XV ст., найстаріший п'ятизірковий готель у світі, середньовічна фортеця на атлантичному узбережжі та ін.

Найулюбленішим видовищем іспанців є бої биків (корида). Сезон триває з березня по жовтень. Найбільші кориди сезону проходять у середині червня (свято «Святе місто») та в жовтні (релігійне свято сан ісідро Лабрадор). Приваблює туристів в іспанію і відпочинок на Канарських та Балеарських островах. Канарські острови, що розміщені в атлантичному океані за 1500 км від Піренейського півострова і за 100 км від узбережжя Африки, є однією з 17 провінцій Іспанії. Острови Канарського архіпелагу унікальні за кліматичними умовами. Завдяки постійним пасатам, погода на островах незмінно сприятлива і нічим не поступається знаменитим Гаваям. Архіпелаг складається з семи основних населених островів (Тенеріфе, Гомера, ієрро, Пальма, Ґран Канарія, Фуертевентура, Лансароте) і декількох маленьких. Найбільш цікавим для туристів є острів Тенеріфе з вулканом Тейде (3710 м), на схилах якого розміщений однойменний національний парк. У північній частині острова знаходиться один з найвідоміших курортів острова — Пуерто де ла Крус. Південь острова відомий прекрасними пляжами Лос Крістіанос, Коста Дель Сіленсіо і Плайа де Лас америкас. У найстарішому саду Ситіо Літрі зібраний найбільший на острові орхідарій. Цікавими є парк

Мартіанес, на території якого є вісім басейнів, та знаменитий Лоро Парк — парк папуг. У цьому парку є й найбільший у Європі дельфінарій та пінгвінарій. Карнавал, що проходить на острові з лютого по березень, відомий в усьому світі і за пишністю та красою процесій поступається лише відомому бразільському карнавалу. серед Балеарських островів туристів найбільше приваблюють Майорка та Ібіца. Острів Майорка відомий як традиційне місце відпочинку іспанського короля та членів його родини. серед урочистих заходів і визначних подій, що супроводжують візит королівської сім'ї, особливо виділяється вітрильна регата на Кубок Короля. Курорт Ібіца славиться веселим молодіжним відпочинком. Найвідомішими зонами катання на лижах в Іспанії є Піренеї та Сьєрра-Невада. Сьєрра Невада — найпівденніший з усіх європейських гірськолижних курортів. розташований за 32 км від Ґранади. Гірськолижний сезон тут триває з грудня по квітень. Історія гірських лиж в іспанії розпочалась у 1940-х рр. з побудови комплексів Ла-Моліна і Валь-де-Нурія в Піренеях. Зараз діє близько 30 гірськолижних станцій у шести областях країни.

Італія. Найбільша кількість туристів (близько 60 %) припадає на чотири туристичні райони — Венето, Трентіно-Альто-Адідже, Тоскана і Лаціо, де знаходяться найпривабливіші гірські ландшафти, морські пляжі, архітектурні пам'ятники високої пізнавальної цінності. Щорічно Італію відвідує близько 30 млн туристів. Всесвітньовідомими і найбільш популярними для іноземних відвідувачів є туристичні центри Венеції, Риму, Неаполя, Ґенуї, Флоренції. Пам'ятки 22 міст Італії є унікальними, а 1350 з них вважають надзвичайно привабливими. рим славиться великою кількістю різних музеїв і галерей, з яких найбільш відомими є: Капітолійський музей, Національний музей Вілла Джулія (колекція предметів етруського і римського мистецтва), галерея Боргезе (живопис і скульптура), Національний римський музей (давньогрецька і давньоримська скульптура), кілька середньовічних палаців, у яких також розміщені музеї та галереї. Визнаною «королевою» Адріатики вже впродовж багатьох віків вважається Венеція з її оригінальними пам'ятниками. Місто унікальне не лише своєю історією, архітектурою, мистецтвом, але й способом життя з його «плавучими» ринками, традиційними гондолами. Венеція розміщена на 122 островах, між якими майже 170 каналів та більше 400 мостів, найвідомішим серед яких є «Міст подихів», по якому засуджені йшли після суду Дожів. Флоренція серед міст Італії славиться людським генієм. Саме тут народилися і працювали знамениті художники, що принесли славу не лише Флоренції, а й усій Італії. Мілан пишається Ла Скалою — найбільшою оперною сценою світу. центром Мілану є площа Дуомо, на якій знаходиться визначна пам'ятка — собор

Дуомо. У міланській базиліці Санта-Марія-Делла-Ґраціє знаходиться прославлена фреска Леонардо да Вінчі «Таємна вечеря». Перлиною півдня Італії є Неаполь. археологічний музей Неаполя славиться багатою колекцією експонатів з давніх міст Помпеї та Геркуланума, що потерпіли від виверження вулкану Везувію, який розміщений порівняно недалеко від Неаполя. У Неаполі збереглися безліч церков і музеїв: Королівський палац (XVII ст.), капела св. Януарія, музей і галерея Камподімонте, Національний музей ді Сан-Мартіно та ін. Існуюча готельна база італії (близько 5 млн місць) задовольняє потреби як внутрішнього, так і міжнародного туризму. За кількістю місць, рівнем їх комфорту італія посідає перше місце у Європі. Щороку країну відвідує 34,8 млн туристів, доходи становлять 30,4 млрд доларів США.

Велика Британія. У країні туризм є другою за значимістю галуззю сфери послуг. Велика Британія відома своєю незайманою природою, історичними містами та музеями. Більшість поїздок до Великої Британії здійснюється з метою відпочинку (46 %), а також відвідування друзів, родичів (20 %). Щорічно до країни прибувають 22 млн іноземних туристів, доходи від туризму становлять 21,3 млрд доларів США. Особливою привабливістю відзначаються історико-культурні пам’ятки різних епох: ранньої англійської готики (собори в містах Кентербері, Лінкольн, Солсбері, Йорк, Ексетер, Лондон), доби класицизму (архітектурні ансамблі бальнеологічного курорту Бат), королівські палаци — Букінґемський, Віндзорський, Хемптон-Кортський, Вестмінстерське абатство, де коронувались і знайшли свій вічний спочинок майже всі британські монархи. На особливу увагу заслуговують англійські парки — Сент-Джейнс, Ріджент-парк і Ґайд-парк. У Великобританії туристів приваблюють музеї, які є найбагатшими у світі. Відвідати безкоштовно можна один з найстаріших музеїв світу (заснований у 1753 р.) — Британський національний музей та Національну галерею з її чудовою колекцією близько 2000 картин, що охоплюють період з 1290 по 1900 рр. Основні туристичні маршрути Великої Британії: екскурсія Лондоном, до стоунхенджа, в Едінбург (столиця Шотландії). Щороку в серпні проводиться едінбурзький міжнародний фестиваль, під час якого відбуваються театральні вистави, художні виставки, концерти. Головне традиційне видовище фестивалю — щовечірній святковий військовий парад на площі перед замком.

Німеччина. Подорожуючи територією Німеччини, можна побачити середньовічні квартали, колишні імперські міста, князівські та єпископські резиденції з їх величними соборами, замками, палацами, ратушами. У багатьох містах старий центр відреставрований відповідно до його

історичного вигляду, багато будівель взято під охорону як пам'ятки старовини. Туристів найбільше приваблюють: місто Кіль з його «кільським тижнем» вітрильних змагань у червні–липні, Гамбург з його відомим портом, давні ганзейські міста Бремен, Любек, Вісмар і Штральзунд з їх величною цегляною готикою, будівлі візерського ренесансу в Гамельні, собори в Оснабрюці, Маґдебурзі. Одним з головних районів туризму Німеччини є Саксонія. Тут на узбережжі Північного моря є безліч природних парків, мальовничі східнофрізькі острови, красиві ландшафти. столицею Нижньої саксонії є давній Ганновер — місто міжнародних виставок, парків і оригінальної архітектури. «Флоренцією на Ельбі» називали до Другої світової війни Дрезден. Унаслідок англо-американських бомбардувань у лютому 1945 р. Дрезден був практично стертий з лиця Землі, але на сьогодні він повертає собі славу світового культурного центру. Відкрита у 1854 р. Дрезденська галерея здобула славу однієї з найбагатших колекцій світу. Лейпціґ — найбільше місто Саксонії і найбільший центр видавничої справи і торгівлі. Багатою культурною програмою відомий Берлін зі своїми знаменитими музеями: Єгипетський музей, Нова національна галерея, Музейний острів із музеєм Пергамон на Шпреї, Картинна галерею в Далемі. В околицях міста варто відвідати Потсдам, що був з XVII ст. резиденцією пруських королів. Найбільша і найчастіше відвідувана туристами земля Німеччини — Баварія. Завдяки своєму культурному різноманіттю, багатому історичному минулому і своєрідному географічному положенню, Баварія вважається однією з кращих туристичних областей не лише Німеччини, а й всієї Європи. Тут простягаються Баварські Альпи, є безліч мальовничих озер, ліси і річки. цікавою є архітектурна спадщина баварських міст. Гори Шварцвальду використовуються як центр літнього і зимового (гірськолижного) туризму. У Німеччині збудовано критий гірськолижний курорт з найдовшим спуском у світі (2100 м). Він відкритий 365 днів у році і являє собою культурно-розважальний центр. Баденське озеро — відоме місце відпочинку, як і курорт Баден-Баден зі знаменитим казино. Країна має декілька тематичних парків: Леголенд, Європа-парк, Парк атракціонів Фантазія-ленд, Ханза-парк. Німеччина є лідером на європейському ринку ділового туризму. Вона ж лідирує у світі за числом виставок і торгових ярмарок, а також за кількістю їх учасників. У Німеччині протягом багатьох десятиліть проводять традиційні торгові ярмарки в Ганновері, Франкфурті-на-Майні, Лейпцізі. Щоосені (кінець вересня — початок жовтня) у Мюнхені проходить щорічний наймасовіший фестиваль світу — фестиваль пива «Октоберфест», що проводиться вже майже двісті років. Для нього варять спеціальний сорт пива — «Візн». З 33 найбільших виставкових

центрів світу 9 розташовані у містах Німеччини. Найбільший виставковий центр світу знаходиться у Ганновері, його площа становить 495 255 м2. Німеччина посідає четверте місце у світі за числом конгресів і конференцій, що у ній проводяться: 93 % з них проходить в готелях, 4 % — у спеціалізованих місцях (аеропортах великих міст), 3 % — у наукових закладах. На країни Західної Європи припадає більша частина (80 %) всіх ділових поїздок у Європейському регіоні. Ринок ділових подорожей у Західній Європі має складну структуру. Основний його сектор представлений класичними індивідуальними бізнес-поїздками (33 %), на другому місці — поїздки на конгреси і конференції (10 %). Корпоративний сектор бізнес-поїздок дещо скоротився на початку 1990-х рр. Щорічно у Західній Європі проводиться декілька тисяч конгресів, виставок, конференцій і симпозіумів. Лідерами з організації різноманітних виставок і прийому ділових туристів є Німеччина, італія, Франція та Велика Британія. Конгресово-виставковий туризм у Західній Європі має ряд особливостей:

1) сезонність (традиційно «гаряча» виставкова пора: лютий – березень і вересень – листопад, тобто весна і осінь);

2) місця проведення виставок прив’язані до країн-лідерів у виробництві рекламованої продукції. Недарма більша частина автомобільних виставок організується у Німеччині та у Франції (з 64 виставок даної спеціалізації у Німеччині проводиться 21, у Франції — 13);

3) переважають національні виставки (близько 60 %). Багато виставок мають міжнародний статус (приклад — Міжнародна туристична виставка ФІТЮР у Мадріді, що проводиться у кінці січня – на початку лютого);

4) періодичність проведення виставок, як правило, щорічна. саме стільки часу необхідно для появи нових колекцій, тенденцій і розробок. Деякі виставки, наприклад з фармацевтики, про водяться один раз у два роки.

Туристично-рекреаційні райони та центри східної (Центральної) та Південно-східної Європи

Східна Європа багата на ресурси для розвитку рекреаційної галузі й туризму. Найважливішими передумовами цього є гірські курорти Карпат, Судет, Татрів, озеро Балатон, озерні ландшафти Польщі, курорти з цілющими водами у Чехії, Угорщині, багаті на історичні та культурні пам’ятки міста регіону. У країнах Південно-Східної Європи розвинуті всі сучасні види відпочинку: морський, гірськолижний, спелеотуризм, полювально-спортивний, культурно-пізнавальний тощо. Особливо привабливими є курорти субтропічного узбережжя Адріатики (Албанська рив’єра) і Чорного моря (болгарські «Золоті піски», «Албена», «Сонячний

берег»), рекреаційні можливості Карпат і Альп, історичні та культурні пам'ятки римської епохи і середньовіччя. середньовисотні гори центральної та Південно-Східної Європи — Судети, Карпати і Ріла-Родопи — є другим після альпійського крупним районом активних видів зимового відпочинку. Він отримав популярність завдяки таким гірським курортам міжнародного класу, як Закопане (Польща), Ясна, Штребске, Плесо, Старий Смоковец і Татранська Ломніца (Словаччина), Сіная і Пояна Брашов (Румунія), Боровец і Пампорово (Болгарія), Шпіндлеров Млин і Гаррахов (Чехія). Низькі ціни на обслуговування приваблюють сюди велику кількість як внутрішніх, так й іноземних туристів. Особливо привабливі для туристів Високі Татри, що знаходяться на кордоні Польщі та Словаччини. Східноєвропейські країни мають давню історію, пам'ятки якої є подекуди унікальними туристичними об'єктами. Проте туризм у них (крім Чехії і Словаччини) не отримав значного розвитку. Першою серед країн Південно-Східної Європи почала розвивати міжнародний туризм як галузь економіки Югославія. Проте військова обстановка наприкінці 90-х рр. XX ст. перекреслила всі досягнення країни у цій сфері. Найважливіші центри туризму регіону: Прага, Брно, Пльзень (Чехія); Братислава (словаччина); Будапешт (Угорщина); Варшава, Краків, Ґданськ (Польща); Дубровнік, спліт (Хорватія); Карстові печери Динарського нагір'я (Словенія); Софія (Болгарія). У містах Любляні (Словенія) й Пловдіві (Болгарія) щороку проводять міжнародні торгові ярмарки. У Познані (Польща) організують традиційні торгові ярмарки, які є своєрідними етнографічними святами.

Польща. Щорічно декілька мільйонів туристів відвідує Варшаву. У місті близько тисячі історичних пам'яток. Велику популярність має відбудоване після війни старе місто з готичними костелами, фортифікаційними спорудами, фасадами ренесансних і барокових будинків. У північній частині площі ринок розміщений історичний музей. У цьому місті народився і виріс Фредерік Шопен. Найбільш відвідуваними туристами містами у Польщі, крім Варшави, є Краків (головним туристичним об'єктом міста є Королівська дорога), Щецін (у середньовіччі місто було столицею поморського князівства), Торунь (у місті зберігся один з найбільших у Польщі комплексів готичних споруд, занесений ЮНесКО в список пам'яток міжнародного значення), Вроцлав, у якому збережені архітектурні споруди Середньовіччя. Неподалік від Вроцлава знаходиться гірський масив Карконоші. Головними туристичними центрами є Карпач і Шкларска Поремба, з яких починаються найпопулярніші маршрути в гори. Головним туристичним об'єктом є водоспад Камєнчика, який спадає трьома каскадами висотою понад 27 м. Зараз у Польщі функціонує понад 40 курортів у різних районах країни: на

Балтійському узбережжі та Помор'ї, центральній Польщі, в судетах і Карпатах. Для узбережжя Балтійського моря характерні широкі піщані пляжі з розвиненою туристичною інфраструктурою (комфортабельні готелі, будинки відпочинку, пансіонати, кемпінги, агрооселі). Найбільшою популярністю користуються пляжі: Свіноуйсьце, Мендзиздроє, Дзівнув, Колобжеґ, Устка, Леба та ін. Найпопулярніша курортна місцевість на східному узбережжі — Сопот.

Чехія. Найкращі місяці для відвідування Чехії — травень, червень і вересень. Для відпочинку на гірськолижних курортах країни найбільш сприятливі січень – лютий. Головний об'єкт туристів — Прага. Празький град з 1 січня 1993 р. є резиденцією президента Чеської республіки і занесений у книгу рекордів Гіннесса як найбільша резиденція глави держави. Собор святого Віта — головний храм Граду, духовний центр країни, був закладений ще у XIV ст. Шедевр середньовічної архітектури — Карловий міст, один з вісімнадцяти мостів, що з'єднують береги р. Влтави. Градчани — стародавній квартал Праги, де знаходяться музеї і найгарніші церкви Праги. Найромантичнішим і найвідвідуванішим замком країни є замок Глибокий над Влтавою, виконаний у стилі англійської готики, він є копією Віндзорського замку. Навколо замку створено парк в англійському стилі з рідкісними видами дерев. Один з найкрасивіших замків середньої Чехії — замок Конопіште. Найвідомішим його власником був спадкоємець айстро-угорського престолу Франц Фердинанд. Унікальність замку полягає в тому, що тут зберігається найбільша в Європі колекція мисливської зброї та трофеїв. Варто відвідати ренесансний замок Мельнік, королівський готичний мисливський замок Кршізоклад, Чеський Штернберґ (готичний замок XIII ст.). Знаменитий курорт Чехії, центр туризму, розташований у мальовничій долині р. Влтави — Карлові Вари. Щорічно курорт відвідують близько 90 тис. осіб з багатьох країн світу. Гори Крконоші знаходяться на північному сході країни. Найвідоміший гірський курорт — Шпіндлерув Млин, розташований на території Крконоського природного парку. На сьогодні курорт одночасно може прийняти близько 8400 туристів і має два гірськолижних центри: святий Петро і Медведін. Гірськолижний сезон починається в грудні й продовжується до квітня. Пец-под-Снєжкой — курорт у східній частині Крконош. На курорті створено всі умови для катання на гірських та бігових лижах. На території Чехії є визначна природна пам'ятка з унікальними карстовими ландшафтами — Моравський Карст. На цій території є понад 400 печер різної глибини і ступеня складності. Частина печер окультурена, з пішохідними доріжками та освітленням.

Угорщина. Мандрівку можна розпочати з міста Еґер (розташоване за

120 км від Будапешта), що славиться своїми визначними пам’ятками. Еґер є центром одного з найвідоміших виноробних регіонів Угорщини. серед незліченної кількості сортів вироблених тут вин виділяється всесвітньо відомий «Бікавер» («Бича кров»). Безліч цікавих екскурсій можна зробити в мальовничі гори, що розкинулися на схід від міста. Найбільше місто східної Угорщини — Дебрецен. Це великий центр науки, культури, мистецтв і релігії. Є центром угорської реформаторської (кальвіністської) церкви, тому його часто називають «Кальвіністським римом». столиця країни Будапешт значно відрізняється від інших міст. У Будапешті два залізничних і шість автомобільних мостів через Дунай. Кожний з них є архітектурним шедевром. Головними туристичними об’єктами найдавнішого району столиці Буди є: Головна площа (по-угорськи «Фе Тер»), залишки будівель давнього римського поселення аквінка, амфітеатр військового міста (один з найбільших амфітеатрів, що були в римських провінціях). Одне з найгарніших міст Угорщини — Шопрон, яке називають угорським Версалем, де є палац князів естерхазі. На захід від столиці, в межах середньодунайської рівнини, знаходиться найбільше озеро Європи — Балатон. Туризм на Балатоні почав розвиватися з XVIII ст., невеликі містечка поступово перетворювалися на курортні центри (Балатонфюред, Шіофок, Кестхей), де відпочивала європейська аристократія. розвитку курорту сприяла наявність джерел мінеральних вод, а також початок судноплавства на Балатоні. Найвідоміший курорт Угорщини — Хевіз, розташований на північно-західному березі Балатону, за 6 км від Кестхея. Тут на площі 4,7 га розміщене унікальне термальне озеро глибиною 36 м. Вода озера каналом спускається в Балатон. Хевіз є популярним курортом і влітку, і взимку.

Болгарія. Країна давніх традицій і чудових пам’ятників. До найпопулярніших екскурсій належать: відвідування Велико-Тарново, середньовічної столиці болгарського царства, міста-музею Несебра, прогулянки вулицями Софії, Ґаброво, Варни; підйом на легендарну гору Шипку, з якої видно півкраїни. У найбільшому порту Болгарії Варні вражає морський сад з різноманітною місцевою та середземноморською рослинністю та шоу-програма Варненського дельфінарію. Найвизначнішими пам’ятками Софії є: церква св. Софії (одна з найстаріших споруд міста, VI ст.), діюча мечеть Лазні Баші, Національний історичний музей, Національна художня галерея, собор Олександра Невського. Паломницькі тури охоплюють найдавніші християнські монастирі. Найбільше паломників відвідують Рильський монастир, що занесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Одне з найстаріших і найвідвідуваніших міст на болгарському Чорномор’ї — Несебр. Пляжна смуга м. Несебр простягається на 7 км. Крім

готелів, тут є величезна кількість приватних котеджів, умови проживання в яких нічим не поступаються готелям. Найвідоміший морський курорт Болгарії — Албена. Він є першим приватним курортом країни. Бальнеологічний центр Албени — Добруджа. Сонячний берег — найпівденніший курорт Болгарії. Тут розміщено понад 100 готелів, а також дачні поселення, кемпінги. Багато атракціонів, басейнів, спортивних майданчиків, тенісних кортів. Приваблюють туристів і гірськолижні курорти Болгарії — Банско, Боровєц, Пампорово, гірськолижний курорт Вітоша. **Хорватія.** Туристів приваблює відпочинок на курортах Істрії (Медулін, Порєч, Пула, Опатія), Далмації (Бол, Тучепі, Спліт, Дубровнік) та Кварнера. Істрія — найбільший на узбережжі Адріатики півострів, розміщений на перетині альпійської Європи і середземномор'я, у безпосередній близькості від Австрії, Італії, Словенії та Угорщини. Таке розміщення зумовило його популярність серед західноєвропейських туристів. Найбільше місто Істрії — Пула. Це великий морський порт і міжнародний туристичний центр. Щорічно тут відпочивають понад 50 тис. туристів. У місті добре збереглися пам'ятки давньоримської архітектури: амфітеатр Колізей, Тріумфальна арка, Геркулесові ворота, римський театр, Храм августа (II ст. до н. е.). У амфітеатрі проводяться кінофестивалі, театральні вистави. Щорічно в Пулі проводиться кінофестиваль і фестиваль оперної музики. Місто Водіце у Північній Далмації є центром хорватських і міжнародних музичних фестивалів. Відомим туристичним центром, де влаштовують фестивалі та спортивні змагання, є Шибеник, відомий своєю унікальною архітектурою. Одним з найпопулярніших туристичних центрів у самому центрі Далмації є Макарска. Місто заворожує своїми тінистими вуличками, що сходяться до великої міської площі, чарівними кафе, ресторанами і пабами. Молодий сучасний курорт Тучепі розміщений за 5 км від Макарски є ідеальним місцем для відпочинку з дітьми. Місто спліт є найбільшим портом Далмації і знамените своїми літніми фестивалями. Популярне воно і серед аматорів вітрильного спорту. У ньому збереглися культурно-історичні пам'ятки середньовіччя. Острів Хвар — найдовший і найсонячніший острів адріатики. Маленькі середньовічні міста, численні затоки, м'який клімат і субтропічна рослинність роблять цей острів одним з найпривабливіших місць для відпочинку влітку і взимку. До книги світової спадщини ЮНЕСКО завдяки різноманіттю культурно-історичних пам'яток занесене місто Дубровнік, розміщене у південній частині Хорватії. Його головні туристичні об'єкти: музей мореплавства, етнографічний музей, Художня галерея, Університетський центр. Щорічно влітку в Дубровніку проводять міжнародні фестивалі. Починаючи з 2000 р., в околицях міста організовують міжнародні

вітрильні регати.

Чорногорія. Офіційний, комерційний і культурний центр Чорногорії — місто Подґоріца. Воно розташоване на п’яти річках: Зета, Морача, Рибніца, Цієвна і Ситніца. На заході країни знаходиться місто Нікшіч, яке було засноване у IV ст. Біля Нікшіча, в напрямку до Подґоріци, розташований знаменитий духовний центр Чорногорії — монастир Острог. Біля Нікшіча знаходяться озера Крупач, Слано і Ліверовічі. Улітку ці озера є головними місцями відпочинку. Варто відвідати й інші міста Чорногорії — Пераст, Котор (його старе Місто занесене у список світової культурної спадщини ЮНЕСКО завдяки середньовічній архітектурі та численним унікальним пам’ятникам), Рісан, Нові, Будва, яке приваблює туристів своєю красою і численними пляжами. У місті Тіва проходить олімпіада Боцарські «лєтні фесте» (літні свята). Найпривабливішим місцем для туристів у зимовий час є місто Жабляк — найвище місто на Балканах, розташоване на висоті 1456 м, на схилах гори Дурмітор. По сусідству розташований найглибший каньйон у Європі — каньйон р. Тара, який є другим за величиною у світі після каньйону р. Колорадо. Рафтинг на р. Тара — особливий вид розваги для тих, хто любить екстремальний туризм. У літню пору Жабляк залучає туристів на святкування «Днів гірських квітів» та «ангельська чаша».

2.2 Туристичні ресурси країн Америки

За показниками розвитку туризму Північна Америка посідає друге місце

у світі після Європи. На даний регіон припадає 16 % обсягу міжнародного туризму. Як і в Європі, основними є внутрішньоконтинентальні потоки туристів — між США та Канадою. Інтенсивним є обмін туристами із країнами центральної Америки і Мексикою. Серед багатьох типів рекреаційних територій регіону особливою популярністю користуються національні парки, заповідники, спеціальні природні парки й зони відпочинку. Північна Америка посідає друге місце після європи і за популярністю гірськолижного туризму. Хороші характеристики схилів, доглянуті і різноманітні траси, розвинута інфраструктура курортів, можливість поєднувати катання з екскурсійною програмою — головні переваги гірськолижної америки. Відповідно до природних умов і освоєності території у Північній Америці виділяють 5 рекреаційно-туристських зон:

1. Східна. Займає північний схід США і південь Канади, де іноземних туристів приваблюють історико-архітектурні пам'ятки, культурні цінності великих міст.

2. Західна. Вирізняється незайманими природними ландшафтами, національними парками Канади і США, гірськими спортивними та бальнеологічними курортами.

3. Центральна. Найменше приваблює туристів, великі простори її зайняті під сільськогосподарські культури, невеликі міста не мають цікавих історичних і культурних пам'яток.

4. Північна. Охоплює Аляску і північ Канади, приваблива суворою природою, належить до перспективних рекреаційних районів.

5. Узбережжя Атлантичного і Тихого океанів. Має м'який клімат, тепле море, добре розвинуту інфраструктуру туризму. США одержують найвищі у світі прибутки від іноземного туризму. Щорічно країну відвідують більше 45 млн туристів. США мають найбільшу у світі готельну і транспортну індустрію, що є важливою передумовою розвитку внутрішнього туризму.

Щороку до 160 млн американців подорожують країною, переважна більшість із них (90 %) — автомобілями, значно менше — авіаційним транспортом і дуже мало — залізничним. найбільшими центрами туризму є міста Нью-Йорк, Вашинґтон, Філадельфія, Лос-Анджелес, Сан-Франціско, штати Каліфорнія, Техас, Флоріда, Гавайські острови. Серед визначних природних пам'яток виділяються Великий каньйон на річці Колорадо, численні національні парки (Єллоустонський з долиною гейзерів та великою кількістю рідкісних тварин, Мамонтова печера, Ґрейт-Смокі, Олімпік, редвуд), Великі американські озера, Ніаґарський водоспад, пляжі й міста розваг у Флоріді та каліфорнії. Туристів приваблюють казино Лас-Веґаса, атракціони Діснейленду в Каліфорнії (перший та найбільший у світі парк

відпочинку такого типу) і Діснейуорлду у Флоріді, Голлівуд тощо. Туристам, збираючись до Штатів, необхідно заздалегідь визначити для себе, що саме вони хочуть побачити і куди поїхати, бо, прибувши на місце, вони неодмінно захочуть побувати усюди: побачити Великий каньйон колорадо у штаті арізона, Долину смерті в пустелі Мохаве у Каліфорнії, столицю США Вашинґтон чи Нью-Йорк — «найхмарочосніше» місто у світі, «фабрику мрій» Голлівуд у Лос-Анджелесі чи гральний рай Лас-Веґаса. Великий Каньйон вражає своїми розмірами: довжина — 446 км, глибина — до 1600 м, ширина на рівні плато коливається від 8 до 30 км, а на самому дні каньйону — менше кілометра. каліфорнію варто відвідати заради знаменитої Долини Смерті — міжгірської западини в пустелі Мохаве, де влітку пісок може нагріватися до +90°С. тут знаходиться однойменний національний парк, а в парку є 8–9 кемпінгів, кожен з яких працює у різні пори року. Пропонуються розваги та атракціони, зокрема «Місто привидів» у закинутому поселенні золотошукачів. Символом Сполучених Штатів Америки є Статуя Свободи, що розташована при вході до гавані Нью-Йорка на острові Бедлоу. Статуя є подарунком французького народу американському. її відкриття відбулося у 1886 році в присутності президента США Гровера клівленда. Висота статуї сягає 46 м, висота постаменту — 47 м, а отже факел знаходиться на висоті 93 м над землею. У лівій руці Статуї Свободи — табличка з датою підписання Декларації незалежності. її голову прикрашає корона з 25 вікнами і 7 променями. На вершину п'єдесталу ведуть 192 сходини, до корони можна піднятися по 356 сходинах. Центральним районом Нью-Йорку є Манхеттен, що розташований на острові Манхеттен, між річкою Гудзон, протокою Лонґайленд та протокою Харлем. Довгий час всесвітньовідомий хмарочос на Манхеттені, який американці скорочено називають ЕВС (Empire State Building), залишався найвищою будівлею світу. Його 102 поверхи піднімаються на висоту 381 м, що на 77 м вище ейфелевої вежі. наверх будівлі ведуть 1860 сходинок; щорічно тут проводяться змагання з пішохідного підйому по цих сходах. У Нью-Йорку є більше 140 хмарочосів, проте батьківщиною хмарочосів є Чікаґо, в якому вони народились понад 100 років тому. На П'ятій авеню, між 88-ою та 89-ою вулицями, неподалік центрального парку знаходиться Музей Ґуґенхайма (Музей сучасного живопису). Будівля музею зведена за проектом видатного архітектора XX ст. Френка Ллойда Райта. Відвідувачі музею не проходять через анфіладу залів, а піднімаються наверх споруди ліфтом, звідки потім спускаються по нахиленому пандусу довжиною більше 400 м. Музейні зали розташовані по радіусах. Вони ізольовані один від одного і водночас є частиною цілого. Внутрішня спіраль будівлі нагадує раковину молюска. Індустрія зустрічей —

сегмент туристичної індустрії США, що розвивається найдинамічніше. За даними асоціації конвеншнбюро США, у 2003 р. у країні пройшло більше 1 млн зустрічей на різному рівні. В них брали участь як внутрішні, так і іноземні ділові туристи. При виборі місця зустрічі організатори надають перевагу таким містам, як нью-йорк, Вашинґтон, Філадельфія, Детройт, Чікаґо, Атланта, Новий Орлеан, Хьюстон, Даллас, ЛасВеґас, Лос-Анджелес, Орландо, Маямі-Біч. У США активно розвивається гірськолижний туризм. на сьогодні в країні нараховується більше 500 гірськолижних станцій. Висока концентрація зимових курортів відмічена у трьох районах країни: Північний схід США — гори аппалачі на атлантичному узбережжі (штати Нью-Йорк, Пенсільванія, Вермонт, Мен, Массачусетс, Нью-Гемпшір). Гірськолижні курорти атлантичного узбережжя США відзначаються тривалим сезоном катання — з жовтня по травень. Найбільший гірськолижний центр — курорт Кіллінґтон — розташований на семи горах, має 200 трас спуску, у тому числі найдовший серед американських курортів (16 км). Захід країни — Скелясті гори (штати колорадо, Юта, айдахо). У цьому районі функціонує близько 100 зимових курортів. Саме тут знаходяться два найкращих зимових курорти США: фешенебельний Аспен і Вейл, відомий далеко за межами країни завдяки якості гірськолижних трас різної складності. Тихоокеанське узбережжя (штати Каліфорнія і Вашинґтон) — 15 гірськолижних центрів зосереджені в районі озера Тахо. Серед них виділяється олімпійський курорт Скво-Веллі, що розміщений на шістьох горах і має 100 трас спуску. Канаду щорічно відвідують 15,1 млн туристів. Приваблюють їх музеї Оттави (канадський музей природи, національний музей науки і техніки, національна галерея канади), Ванкувера (Морський музей, ботанічний сад, морський акваріум), Торонто (королівський музей, художня галерея), національні парки наханні, Вуд-Баффало, Скелясті гори, Ніаґарський водоспад. те, що називають ніаґарським водоспадом, насправді є двома водоспадами: американським водоспадом, який належить США, і водоспадом Підкови (він же канадський водоспад). Їх розділяє козячий острів. Водоспад Підкови є більшим (заввишки 49 м, а завширшки — 792 м) і вважається красивішим. На нього зручно дивитися згори, де облаштовані спеціальні оглядові майданчики. На екскурсіях завжди видають одноразові поліетиленові плащі для захисту туристів від бризок водоспаду, що заливають все навкруги. В канаді, як і в США, основні гірськолижні курорти сконцентровані у двох гірських масивах: в Скелястих горах, висота яких на канадській території сягає 3954 м (провінції Британська колумбія, альберта), і в горах аппалачі з найвищою точкою 1311 м (провінція квебек). На південному заході країни, у районі канадських Скелястих гір знаходиться більше 20 великих

гірськолижних центрів, у тому числі найстаріший курорт у канаді ред-Маунтин, найкращий канадський курорт Уістлер і наймолодший курорт Кікінг-Хорс. На південному сході країни, у провінції Квебек, працюють 14 гірськолижних центрів. Найбільш цікаві серед них Тремблент і Монте-Сентенн, що мають траси високого і найвищого ступеня складності. Загальновизнаним символом Торонто — найбільшого міста Канади — є телевізійна башта Сі-Ен Тауер висотою 553,3 м. Вона майже вдвічі вища знаменитої Ейфелевої вежі. На вершині всієї конструкції знаходиться металева антена висотою 102 м. Заради цієї антени і було задумано будівництво всієї башти. Ініціатором цього проекту стала національна канадська залізнична компанія — звідси й скорочення Сі-Ен (CN — Canadian National). Щорічно башту відвідують більше 2 млн осіб. Вони можуть піднятися на два рівні. нижня «палуба» розташована на висоті 342 м. Тут знаходиться «скляна підлога» площею 24 м2. на висоті 351 м працює ресторан, що за 72 хвилини здійснює повний оберт. Верхня «палуба» знаходиться на висоті 447 м, майже у підніжжя антени. До палуб і ресторану відвідувачів доносять ліфти, що рухаються зі швидкістю 22 км/год. З верхнього оглядового майданчика за хорошої погоди відкривається вид на 100–120 км. У 1995 р. національна залізнична компанія була приватизована, однак башта Сі-ЕН Тауер зберегла свою назву. Тепер її абревіатура розшифровується як Canada′s National.

2.3 Туристичні ресурси країн Латинської Америки

Латинська Америка має сприятливі природні та культурноісторичні умови для розвитку туризму й відпочинку. Тут туристів найбільше

приваблюють острівні країни карібського моря, Мексика. Потреба туристів в ознайомленні зі своєрідним органічним світом набуває великої популярності переважно у національних парках, де людина може відчути себе максимально близькою до природи. Цей вид туризму поширений в екваторіальних районах Латинської Америки. Серед визначних природних пам'яток регіону — водоспади іґуасу, анхель, ландшафти анд, високогірське озеро тітікака, океанські пляжі Бразілії (Копакабана, Іпанема), Мексики (Акапулько) тощо. У численних історичних та археологічних музеях представлені рідкісні експонати епох майя, ацтеків, інків. Центром туризму є район Карібського моря, який щорічно відвідують до 20 млн осіб. Це одна з найпопулярніших зон відпочинку на Землі. Туристів приваблюють клімат, завжди тепле море, чудові пляжі, мальовничі пейзажі, умови для підводного полювання та риболовлі, а також пам'ятки історії та культури. розвинутий тут гральний і розважальний бізнес. На Багамські острови, Великі і Малі Антильські острови туристів манить багатий підводний світ, а також можливість занурень на затонулі об'єкти. Головні центри туризму: Ямайка, Пуерто-Ріко, Барбадос, Багамські Острови, Трінідад і Тобаґо, Аруба тощо. Багато портів і зон відпочинку, що до них прилягають, у цих країнах зазнали з початку 80-х рр. XX ст. суттєвого економічного піднесення (наприклад, райони Порт-Антоніо та Монтеґо-Бей на Ямайці). Частка індустрії туризму Ямайки нині становить приблизно шосту частину ВВП країни і дає роботу понад третині її загальної робочої сили. на Багамських островах туристичний бізнес став розвиватися після Другої світової війни, першими гостями на островах були американці, потім сюди почали навідуватись європейці. тепер багамські готелі, пляжі та туристичний сервіс — одні з найкращих у світі. Плавання з дельфінами — лише одна із сотень розваг, які тут можуть запропонувати. Ще тут можна побачити, як годують акул, дослідити сотні вапнякових підводних воронок і печер, порибалити. на дні океану біля багамських берегів лежать затонулі кораблі. Вони заросли водоростями і стали своєрідними «музеями» для дайвінгістів. Біля острова андрос розвивається особливий вид дайвінгу з просуванням аквалангіста вздовж природної коралової стіни. Багами встигли неодноразово «засвітитися» у кіно: тут черговий раз рятував світ Джеймс Бонд у фільмі «кульова блискавка», висаджувалися інопланетяни у фільмі «кокон» і плавав доброзичливий дельфін «Фліппер». Близько 500 тис. туристів щорічно відвідують острів Барбадос, який називають «міні-англією». це один з райських куточків землі: тут теплий клімат, вічнозелені пальми на узбережжі, коралові рифи навколо острова і кілометри чудових пляжів. До того ж віднедавна у світі стало модним і престижним реєструвати шлюби на

екзотичних островах, одним із яких є Барбадос. Хоча зазвичай весілля на Барбадосі коштує недешево, вважають, що воно того варте. 60 % усіх надходжень приносить туристичний бізнес Ґватемалі, оскільки чимало туристів бажає ознайомитись з унікальною культурою майя та руїнами їхніх стародавніх міст. Проте туризм в карібському регіоні майже вийшов на максимальний рівень розвитку, оскільки в другій половині 90-х рр. XX ст. (період, що вважається економічно благополучним) ця індустрія розвивалась дуже повільно. Причинами можуть бути: дещо негативний імідж (високий рівень злочинності, часті урагани), недостатньо розвинута інфраструктура (особливо аеропортів і системи телекомунікації), зростання вартості будівництва та обслуговування, більш ефективний маркетинг курортів-конкурентів. крім того, масовий туризм негативно впливає на місцеву культуру, яка змушена адаптуватися до смаків відпочиваючих. Мексику щорічно відвідують мільйони людей. Більшість туристів приваблюють курорти, а також мандрівки тропічними джунглями. але Мексика дуже цікава ще й своїми пам'ятками давніх цивілізацій, оскільки на її території жили ольмеки, майя, тольтеки, чичимеки, ацтеки. і всі вони залишили після себе міста з будівлями, площами, пірамідами. Учені називають цивілізацію ольмеків (1200–900 рр. до н. е.) «праматір'ю мексиканської культури». Ольмеки жили вздовж Мексиканської затоки, де росли каучукові дерева. Звідси й назва народу — «ольмеки», що означає «люди каучуку». археологічні знахідки свідчать, що в ольмеків була розвинута цифрова система, календар та ієрогліфічна писемність. Занепад цивілізації ольмеків настав близько 300 р. н. е., і ніхто не знає, чому. Ольмеки були хорошими майстрами-скульпторами. За допомогою найпростіших інструментів вони перетворювали глиби вулканічного базальту у величезні монументи, а з більш твердого каміння виготовляли мініатюрні скульптурки, ритуальні сокири. Ольмеки дуже цінували яшму, значно більше, ніж золото. Цивілізація майя багато чого успадкувала від культури ольмеків. Вона виникла у III ст. н. е. на півдні сучасної Мексики і в Ґватемалі. За легендою, цивілізацію майя створив іцамна — бог неба і жерців, а поряд з ним — бог маїсу Юм-кааш і бог дощу Чак. Перші міста майя — Тикаль, Вашактун та ін. тикаль («Місце, де чути голоси духів») — одне з найбільших міст імперії майя. Зараз це територія Ґватемали, провінція ель-Петен. У тикалі нараховується близько 3000 різних об'єктів. найважливіші з них — шість пірамід висотою до 70 м, розташовані у центрі міста акрополь, 16 храмів (серед них храм Великого Ягуара і храм Масок), площадки для гри у м'яч і багато одноповерхових споруд з прекрасним оздобленням. найвідомішим містом майя є Чиченіца. Воно було засноване у VII ст. н. е. і через три століття захоплене тольтеками.

З невідомої причини до кінця XIV ст. місто обезлюдніло. Пам'ятками давнього міста є піраміда кукулькан та сенот — природний колодязь, заповнений зеленуватою водою. його глибина близько 20 м. на півострові Юкатан у зеленому морі джунглів розташовані руїни найкрасивішого міста цивілізації майя — Паленке. Вчені вважають, що саме тут у III–VIII ст. н. е. знаходився політичний і культурний центр держави майя. У місті було більше 1400 будівель. У центрі знаходився палац. Поряд була чотириповерхова будівля, що на думку археологів слугувала астрономічною обсерваторією. найвизначніша пам'ятка Паленке — чотири піраміди. Найзнаменитіша — дев'ятиярусна, відома під назвою «Храм написів», стіни якої вкриті письменами майя, багато з яких не розшифровані й досі. У святилищі храму в 1949 р. професор Альберто Рус-Луільє знайшов саркофаг. У ньому були залишки людини, прикрашені виробами з яшми та нефриту. Історики вважають, що це поховання Пакала — правителя майя у VII ст. н. е. Знахідка кам'яного саркофагу всередині «Храму написів» у Паленке породила гіпотезу про зв'язки майя з Давнім єгиптом. За 50 км від Мехіко знаходяться руїни міста-храму теотиуакана («Місто Богів»). археологи вважають, що теотиуакан загинув у VII ст. н. е., напевно від ворожого нашестя тольтеків або чичимеків. а в V ст. це місто-держава було найбільшим центром всієї центральної америки. Воно займало площу 21 км2, і в ньому проживало більше 150 тисяч осіб. Учені вважають, що в його геометричному плані закодована карта зоряного неба. У ній фігурують планети, що європейцям стали відомі лише у XIX–XX ст. У центрі міста піднімаються піраміди Сонця (II ст. н.е.) та Місяця (I ст. н.е.). Піраміда Сонця — одна з найбільших пірамід світу (її висота становила 65 м, довжина сторони — 225 м). На вершині піраміди колись стояв храм. Піраміди з'єднані між собою так званою «Вулицею мертвих», що простяглася на 2,3 км точно з півночі на південь. Уздовж неї розташовувались головні палаци та будинки. У наші дні теотиуакан являє собою величезний музей під відкритим небом. Занепад цивілізації майя відносять до X ст. У XII ст. у долині Мехіко і на островах озера Тескоко з'явилися ацтеки і заснували місто теночтитлан (сучасний Мехіко), в якому побудували піраміди та храми. Будучи грізними воїнами, вони поширили своє панування на центральну і Південну америку. найвищого розквіту цивілізація ацтеків досягла в часи правління Монтесуми іі (1503–1519 рр.). Ацтекська культура увібрала в себе багато елементів попередніх цивілізацій — майя, тольтеків. У XVI ст., до приходу іспанців, тут вже існували професії гончарів, зброярів, будівельників. ацтеки поклонялись багатьом богам, але головними були три боги: кецалькоатль, тескатліпока та Уїциліпочтлі, якому приносились людські жертви. На

території Перу знаходиться найбільша у світі «картинна галерея» під відкритим небом. На високогірському плато наска знаходиться пустеля Пампа колорада, в якій вражають археологів, географів, уфологів «малюнки наска». Контури «малюнків» через їхні розміри добре видно лише з висоти пташиного польоту. Тут є зображення мавпи (55 м завдовжки), пелікана (285 м), павука (46 м), колібрі (50 м), собаки, кита, кондора і якихось загадкових істот — загалом декілька сотень малюнків. Відомо, що ці «картини» створено між 900 р. до н. е. і 600 р. н. е. найбільшим у світі спеціалістом з проблеми наска стала німецький учений-математик Марія райхе, яка з 1946 року вивчала велетенські зображення у пустелі. Як встановила райхе, малюнки були виготовлені досить простим способом: на жовтуватій землі лініями був викладений тонкий шар темних каменів. А от щодо того, хто і навіщо їх створював, одностайної думки у вчених і досі немає. Перуанські малюнки вважаються одним із чудес світу. Ще одне диво, що знаходиться на території Перу — Мачу-Пікчу. Археологи вважають, що Мачу-Пікчу був високогірською резиденцією, побудованою правителем інків Пачакутеком у середині XV ст. Місто проіснувало не більше століття — до вторгнення іспанців на територію його імперії. У 1532 р. поселення було раптово покинуте. наприкінці лютого – на початку березня в Бразилії у ріоде-жанейро проходить знаменитий карнавал. Починається він у суботу, а закінчується аж у середу, яку називають «попільною середою». Карнавал у Бразілію ще у XVII ст. принесли португальці, які колонізували країну. Але перший карнавальний бал, де всі танцювали в костюмах і масках, відбувся у 1840 р. Перший офіційний карнавальний парад пройшов у 1935 р. на площі Одинадцятого червня. Лише з 1963 р. на карнавал почали продавати квитки, для чого встановили трибуни для глядачів на проспекті Президента. В Еквадорі на висоті 2483 м за 15 км від столиці країни кіто знаходиться центр Світу. Це маленьке містечко Мітта-дельМундо (з ісп. — «центр світу»), в центральній частині якого стоїть величезний монумент, прикрашений макетом земної кулі. Місто перетинає жовта лінія, яка уособлює екватор. Тут багато кафе, ресторанів, кіосків з сувенірами. Є навіть маленька церква, яка приваблює закоханих, що бажають обвінчатися, стоячи при цьому в різних півкулях. Чілі вважається країною, в небі над якою частіше, ніж над іншими країнами, спостерігають НЛО на будь-який смак. Саме Чілі належить знаменитий острів Пасхи (Рапа-Нуї). Головною особливістю цього острова є величезні кам’яні фігури, що стоять на березі Тихого океану. Їхні погляди спрямовані в бік суші, немов вони прагнуть захистити жителів селища від суворої морської стихії. Багато з них сягає висоти 6 м і важить до 20 т. У них великі голови з важким виступаючим підборіддям, довгі вуха і зовсім немає

ніг. Всього було зроблено 997 фігур; у наші дні залишилося лише 394 величезні статуї. Стоять фігури на величезних плитах, а в деяких на головах — «шапки», зафарбовані в червоний колір. Раніше статуї острова Пасхи були зрячими — в їхні очі були вставлені білі корали.

2. 5 Туристичні ресурси країн Євразії

Розміщення деяких країн і народів на межі двох світів, різних цивілізацій і культур, нарешті різних частин світу, витворило за століття доволі своєрідні нації й держави. Вони ніби одночасно належать і не належать цим світам, будучи перехідними практично в усьому — від антропологічних типів населення і його ментальності, до принципів облаштування соціально-економічногожиття. Ці держави формують доволі своєрідний субрегіон країни Євразії, або Євразію. До нього належать Росія, Казахстан і Туреччина.

Цей регіон, на відміну від попередніх, є "розірваним". Росія й Казахстан географічно поєднуються, Туреччина розміщена окремо. Спільною рисою всіх трьох держав є те, що вони одночасно розташовані у двох частинах світу — Європі й Азії. Точніше в Азії й Європі. Більша частина цих держав знаходиться в Азії, що дає підстави деяким ученим називати цей субрегіон не дуже милозвучним терміном Азіопа.

Як бачимо, фізико-географічна межа між Європою й Азією, яку проводять по Уральських горах, не є науково коректною в країнознавстві. Не є реально можливим і логічно обґрунтованим поділ населення і господарства, наприклад Челябінської області Російської Федерації, на європейське й азійське. Щоб уникнути цієї очевидної суперечності, американські географи розділяютьфізико-географічнеіполітико-географічнепоняття Європа і Азія. Тому політичну ісоціально-економічнумежу між цими частинами світу вони проводять по західному кордону Росії. Таким чином у політичному сенсі Європа на сході закінчується східними кордонами Норвегії, Фінляндії, Естонії, Латвії, Білорусі й України.

Всі три країни Євразії великі за площею з доволі значним населенням, особливо Росія і Туреччина. Вони володіють різноманітними природними умовами і багатими природними ресурсами. Однак негативною спільною характеристикою є політична і соціальноекономічна нестабільність. У Росії і Туреччині взагалі точиться війна, яка то тимчасово стихає, то знову вибухає. Особливо це стосується Росії, де почавшись у Чечні-Ічкеріївійна все більше поширюється на весь Північний Кавказ.

Країни Євразії також характеризуються значною багатонаціональністю населення і доволі гострими проблемами міжнаціональних відносин. У всіх трьох державах значну роль відіграє мусульманська релігія (іслам). У Туреччині і Казахстані вона є панівною. Об'єднує країни регіону і сильніший чи слабший вплив ідей пантюркізму. У Туреччині і Казахстані тюркські народи становлять більшість, у Росії частка тюркських і мусульманських народів постійно зростає.

Контрольні питання

1. Які чинники впливають на збільшення туристичного потоку до країн Європейського регіону?
2. Якими ресурсами володіють країни Південноєвропейського туристичного регіону?
3. Назвіть визначні ресурси Іспанії
4. Назвіть визначні туристичні ресурси Гібралтару, Португалії
5. Якими визначними курортами володіють Монако, Андора?
6. Охарактеризуйте визначні культурно-історичні об'єкти Італії
7. Охарактеризуйте визначні культурно-історичні об'єкти Чорногорії
8. Дайте характеристику світовому економічному і політичному лідеру – США
9. Дайте характеристику кліматичним та природним ресурсам Канади
10. У чому полягає специфіка туризму а Мексиці?
11. Охарактеризуйте туристичні ресурси країн Центральної Америки
12. Охарактеризуйте туристичний потенціал країн Євразії
13. Які особливості національного складу населення Казахстану?
14. Назвіть специфічні риси географічного положення Турції

Тема 3 Географія туристичних ресурсів світу: Африка, Азія

Мета: Надати характеристику туристичним ресурсам Африки, долучити студентів до вивчення туристичних ресурсів Азії, засвоїти матеріал щодо туристичних ресурсів Південної і Північної Африки

План

3.1 Туристичні ресурси Африки
3.2 Туристичні ресурси країн Азії
3.3 Туристичні ресурси Південної і Північної Африки – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.
2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.
3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.
4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.
5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.
6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.
8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.
9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.
8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.
9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.
10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

3.1 Туристичні ресурси Африки

Африка в цілому має сприятливі рекреаційні умови. Для певних регіонів материка характерні різні види туризму.

Розмаїття природних умов, самобутня культура народів і племен, залишки архітектурних пам'яток колоніальної епохи, морські узбережжя Сенеґалу і Ґамбії, численні національні парки (національний парк Ніґеру, національні парки Джордж та Ніоколокоба у Сенеґалі з рідкісними видами флори і фауни) зумовлюють привабливість **Західної Африки** для іноземних туристів. Багато африканських народів мали високорозвинену культуру, про що свідчать археологічні знахідки, зокрема бронзові скульптури з Ніґерії. туристів завжди приваблювали африканські маски. Дерев'яні маски Кот-д'Івуара у свій час вразили художника Пабло Пікассо.

Маски у африканців — це ритуальний предмет, який зазвичай носять чоловіки. Маски з Беніну виготовлені зі сплаву міді з оловом або свинцем. Такі маски надягались не під час війн, а у свята.

На території Малі проживають догони, вірування яких збігаються зі знаннями сучасних учених про паралельні світи. Місцеві католицькі паломники часто відвідують найбільший у світі католицький собор в Ямусукро, побудований у 1990 р. за зразком базиліки св. Петра у Ватикані. Незважаючи на наявність передумов для розвитку туризму в багатьох країнах регіону, соціально-економічні проблеми, воєнно-політичні конфлікти у деяких з них (Сьєра-Леоне, Ліберія, Кот-д'Івуар та ін.), несприятливі кліматичні умови (високі температури за значної вологості повітря) обмежили розвиток туристичної сфери Західної Африки.

Країни Центральної Африки є найвідсталішими за рівнем соціально-економічного розвитку в Африці. Слабо розвинута тут і туристична інфраструктура. До того ж північна частина регіону страждає від частих посух. Це обмежує розвиток туризму, і мандрівників можуть привабити лише екзотична тропічна та екваторіальна природа й нечисленні історико-культурні об'єкти, серед яких давні фортеці та форти в анґолі, національні парки Вірунґа, Ґарамба, Салонґа, Каузі-Б'єґа з мальовничими озерами у Демократичній республіці Конґо, залишки міста давньої культури Сао у Чаді. Крім того, розвиток туризму у центральноафриканському регіоні стримується воєнно-політичними конфліктами (Анґола, ДРК, Чад), а також складним епідеміологічним станом території (поширення малярії, СНІДу тощо).

Територія **Східної Африки** характеризується різноманітними ландшафтами: пустелі й ліси, савани і гірські масиви Кіліманджаро та Кенії з вертикальною поясністю. Останніми десятиріччямикраїни регіону стали активно розвивати такий вид туризму, як«сафарі». Цьому сприяють унікальна

природа регіону, багатство фауни (дикі слони, чорні носороги, бегемоти, буйволи, антилопи, зебри, жирафи, леви, гепарди, павіани, крокодили), які охороняються у системі всесвітньо відомих заповідників та національних парків: Маунт Кенія, Лейк Туркана, Цаво, Найробі в Кенії; Серенґеті, Нґоронґоро і Кіліманджаро у Танзанії; Рувензорі та Бвінді в Уґанді; національний парк Лейк Малаві у Малаві та ін. До визначних природних пам'яток відносять мальовничі озера Тана, Ньяса, водоспади Блакитного нілу, чудові пляжі й сірчані джерела у Кенії і Танзанії. Поблизу «туристської столиці» Замбії — міста Лівінґстона знаходиться водоспад Вікторія на річці Замбезі, який був відкритий Д. Лівінґстоном у 1855 р. річка падає тут з базальтового уступу з висоти 120 м, завширшки понад 2 км.

Історико-культурних пам'яток на території Східної Африки збереглося порівняно мало. Найвідоміші з них — давня португальська фортеця Форт-Ісус у м. Момбас (Кенія), замки м. Ґондера та 22-метрова монолітна стела в м. Аксум (Ефіопія), руїни центрів середньовічних султанатів Кілва і Сонґа-Манара (Танзанія). Попри сприятливі природні та історико-культурні чинники для розвитку туризму, в окремих країнах регіону, особливо у північній його частині, туристична діяльність стримується наявністю осередків військово-політичної напруженості (Сомалі, Ерітрея, Руанда).

3.2 Туристичні ресурси країн Азії

Країни **Південно-Західної Азії** мають сприятливі передумови для

розвитку рекреаційної галузі економіки. У більшості з них є унікальні природні умови — гірські ландшафти, курорти узбережжя Чорного, Середземного й Червоного морів; історичні та культурні пам'ятки трьохтисячолітньої історії (археологічні розкопки, печерні монастирі в афганістані, туреччині, релігійні пам'ятки). Цікаві для туристів екзотичний спосіб життя в оазисах, горах, а також сучасна екзотика багатих «золотих князівств» Перської затоки.

Основні центри туризму: Єрусалим, Хайфа, узбережжя Мертвого моря в Ізраїлі; узбережжя Егейського і Середземного морів, Стамбул, Ізмір, Анталія, руїни Трої, Ефеса і Мілета у Туреччині; Мекка і Медіна в Саудівський Аравії; Сана і Шибам у Ємені; руїни Персеполіса (столиця ірану часів ахеменідів) в ірані; руїни м. Петра (столиця набатейського царства у IV ст. до н. е.) у Йорданії; храмовий комплекс Баальбека (I–III ст.), стародавні Біблос і Тір у Лівані; Дамаск, руїни Пальміри (II–III ст. н. е) в Сірії.

Особливістю туризму Південно-Західної Азії є потужний релігійний туризм. Регіон — найбільший у світі центр паломництва.В Ізраїлі розташовані 8 святих місць іудеїв (Єрусалим, Сафад, Хеврон тощо), 11 — християн (Віфлеєм, Єрусалим, Назарет, береги Галілейського (Тіверіадського) озера, Наблус, гори Табор і Кармел та ін.), мусульман — Єрусалим і Хеврон. В Іраку мусульманськими релігійними центрами є Неджеф, Кербела, Багдад, а в Ірані — Мешхед і Кум. У Саудівській Аравії знаходяться святі місця всіх мусульман — Мекка і Медіна. Мекка, де народився пророк Мухаммед, є найсвятішим місцем для одного мільярда мусульман світу.Тут розташовані головна мечеть Харам («Божий будинок»), храм кааба («Куб») і Чорний камінь («Кибла»). Щорічне паломництво до святих місць (хадж) здійснюють близько 4,5 млн осіб (відповідно до квот кожної мусульманської країни).

Ізраїль. Єрусалим — священне місто для християн, іудеїв та мусульман. У 1980 році ізраїльтяни оголосили єрусалим «вічною та неподільною столицею» своєї країни. За біблійним міфом, у східній частині міста, на Храмовій горі, знаходиться «пуп Землі» — точка, з якої Господь почав створювати світ. На цій горі є два священних місця. Перше — Стіна плачу. ця стіна —все, що залишилося від другого єрусалимського храму. Перший храм збудував у 960 р. до н. е. прославлений своєю мудрістю іу- дейський цар Соломон. Якщо вірити легендам, то збудований він був без єдиного цвяха. У храмі зберігався ковчег Завіту, в якому знаходились скрижалі з десятьма заповідями, одержаними Мойсеєм від бога Яхве. Храм, збудований Соломоном, перетворився на святилище. У 586 р. до н. е. вавилонський цар Навуходоносор II захопив Єрусалим і зруйнував храм Соломона, від якого

залишились розбиті колони. За часів Кіра храм був відновлений і сюди на великі свята прибували тисячі паломників зі всього світу. Друге священне місце на Храмовій горі — мусульманська святиня Харам-еш-Шеріф (Священний двір) з мечетями Скелі (або Мечеть Омара) та Аль-Акса. Мечеть Омара (Золотий купол Скелі) став символом єрусалима, важливим для історії всіх трьох світових релігій. Саме в цьому місці авраам готувався принести у жертву свого сина Ісаака, а через століття пророк Мухаммед вознісся до Аллаха.

У північно-східній частині Старого Міста в єрусалимі розташований Християнський квартал. Тут проходить Віа Долороза, або Скорботний шлях, — шлях страждань Христа. Віа Долороза закінчується храмом Гроба Господнього. Храм Гроба Господнього спорудив у IV ст. візантійський імператор костянтин на місці розп'яття ісуса Христа. Тут знаходиться закритий склом уламок скелі. У центрі храму є мармурова плита, під якою був похований Христос. Неподалік від Єрусалиму — місто Віфлеєм, у якому, згідно з Біблією, народились Ісус Христос та цар Давид.

Саудівська Аравія. Місто Мекка — духовний центр ісламу. Тут, на території мечеті Харам Бейт-Уллах, знаходиться всесвітньо-відоме святилище Кааба. Кааба — головна святиня ісламу, центр мусульманського світу, «кибла». Під час молитви всі мусульмани повертаються обличчям у сторону Мекки, де знаходиться Кааба, до Кааби звернені міхраби всіх мечетей світу. До мечеті Харам Бейт-Уллах вхід немусульманину заборонений. З часів Мухаммеда Кааба декілька разів пошкоджувалась, але ніколи не була зруйнована повністю. Мечеть Харам Бейт-Уллах — одна з найбільших мечетей світу. Вона являє собою п'ятикутну замкнену будівлю зі сторонами різної довжини і з плоским дахом. По периметру внутрішніх стін мечеті йде двоярусна крита аркада. а в центрі внутрішнього двору знаходиться храм кааба, що має форму куба висотою 15 метрів і складений з кам'яних плит. Храм Кааби вкритий чорним покривалом — кисвою. По краях кисви золотими нитками вишиті тексти з корану. Більшу частину року кааба схована під кисвою і відкривається лише під час паломництва — хаджу. По закінченні хаджу покривало знімають і, розрізавши на шматочки, продають паломникам у вигляді сувенірів. Щорічно нову кисву виготовляють вишивальники з Каїру. Всередину Кааби допускаються лише король Саудівської аравії або його представник, глави дипломатичних місій з інших мусульманських країн, представники духовенства. Стіни Кааби всередині прикрашають лише тексти з корану. У південно-східному куті Кааби на висоті близько одного метра у спеціальній ніші встановлений знаменитий Чорний камінь. Поцілунки і доторкання до священного каменя є

найдавнішою традицією мусульман. Перед Чорним каменем на відстані декількох метрів від нього знаходиться стіна, з якої б'є святе джерело Земзем. Мусульмани вірять, що воно не висохне до наступлення дня Страшного суду. Паломники, що приходять до Кааби, повинні сім разів обійти святиню проти годинникової стрілки. Щорічно Каабу відвідують близько двох мільйонів паломників.

Сучасний ***Ірак*** знаходиться на території Давньої Месопотамії — однієї з колисок близькосхідних цивілізацій. У давні часи тут процвітали такі держави, як Шумер, аккад, ассирія і Вавилон. Приблизно за 90 км на південь від Багдада знаходяться руїни знаменитого Вавилона. Найвідомішими визначними місцями давнього Вавилона були 90-метровий зіккурат Етеменанкі, брама Іштар, висячі сади Семіраміди. В Іраку збереглося багато давніх пам'ятників: мавзолей Зубайди, медресе Мустансірія, ворота Баб-аль-Вастані. В давньому місті Ніневія, зруйнованому військами вавилонян і мідян, знайдені палаци VII–VIII ст. до н. е. з предметами побуту та царська бібліотека з клинописними табличка.

На території ***Ірану*** на північний схід від міста Шираз знаходяться руїни знаменитої столиці Давньої Персії — Персеполя, закладеного царем Дарієм. Місто Парса (греки називали його Персеполь — «місто персів») будувалося більше півстоліття і в результаті затьмарило своїм розмахом і розкішшю все, що було створено за минулі століття в інших країнах Сходу. Ворота міста оберігали статуї крилатих биків. В 330 р. до н. е. Александр Великий спалив столицю Перського царства, помстившись цим за зруйнований афінський акрополь. Кам'яні фігури були вкриті тоннами попелу і тому збереглися. Ісфаган — резиденцію монарха в центральній Персії — середньовічні поети називали «половиною світу»: у ньому налічувалось 102 мечеті, 273 відкриті купальні і 1802 караван-сараї; вражали мандрівників тінисті алеї та казкові палаци, оточені ставами.

Йорданія є частиною Святої Землі, про яку згадується в Біблії. Цією землею ходили колись Ной, Авраам, Лот, Ісус Христос.Через Йорданію Мойсей вів єврейський народ з єгипетського полону. Найвідомішою історичною пам'яткою йорданії є Петра — легендарне місто арабського племені набатеїв, де всі споруди вирізані в монолітних скелях. Петра розташована в горах, за 262 км від столиці. Місто можна побачити у фільмі «Індіана Джонс і останній хрестовий похід», де Індіана Джонс шукав Святий Грааль. Але найбільше йорданці пишаються славнозвісним Мертвим морем.

У ***Лівані*** біля підніжжя хребта антиліван знаходиться невеличке провінційне містечко Баальбек — місце паломництва вчених і туристів. У Баальбеці знаходяться руїни храму Юпітера римської доби. Храм стоїть на

платформі, яка відома як «Баальбецька веранда», що збудована набагато раніше за саме римське святилище і складається з величезних кам'яних блоків. Храм Бахуса в Баальбеку — блискучий зразок римської архітектури. Його вирізняють чудовий вівтар, колони, помпезні портали і численні зображення, вирізані у камені.

Невеликий ***Кіпр*** щороку приймає сотні тисяч гостей, які прибувають на відпочинок біля моря, а також, щоб відвідати місця, де жили перші християни. Зокрема, у Ларнаці знаходиться могила Лазара, на якій вибито напис «Лазар, друг Христа» (Лазар — той самий чоловік, якого, згідно з Біблією, воскресив із мертвих ісус Христос).

Про Дамаск, столицю ***Сірії***, існує легенда, що Мухаммед, побачивши його, відмовився увійти до міста, сказавши: «Для людини існує один рай — надземний, і я не хочу мати інший рай на землі». Близько 1000 р. до н. е. Дамаск став столицею арамейського царства. На території Сирії є три селища, мешканці яких досі розмовляють арамейською мовою (давньою мовою семіто-хамітської мовної сім'ї), якою розмовляв Ісус Христос. Найвідоміше з цих сіл, Маалула, часто відвідував американський актор і режисер Мел Гібсон, готуючись до зйомок фільму «Страсті Христові», де актори говорять саме арамейською.

Однією з найвизначніших пам'яток архітектури раннього Середньовіччя у Дамаску є славнозвісна мечеть Омейядів, збудована халіфом аль-Валідом у VIII ст. колись тут стояв античний храм, пізніше була збудована базиліка, згодом перетворена в церкву Іоанна Предтечі. У 705–715 рр. базиліку перебудували в мечеть.

У ній привертають увагу частково вцілілі фрагменти виконаних сірійськими майстрами мозаїк із зображеннями дерев, палаців, фантастичної архітектури міст.

За 245 км на північний схід від Дамаска, між Середземним морем і долиною євфрату лежать руїни легендарної Пальміри. Згідно з Біблією, це поселення (у Старому Завіті — тадмар) було засноване царем Соломоном як фортеця для стримування арамейських загонів. Однак вигідне розташування на шляху торгових караванів швидко зробило Пальміру багатим містом. на початку нашої ери в часи правління імператора траяна Пальміра була захоплена римськими військами і сильно зруйнована. Про її минулу велич свідчать простора агора, руїни храму Сонця й амфітеатру, центральна дорога довжиною майже 1135 м, уздовж якої стояли 1400 колон. З них до наших днів збереглося не більше 150.

Туреччина щорічно приймає до 7 млн туристів, які їдуть сюди, щоб на власні очі побачити залишки давніх цивілізацій. на березі Егейського моря,

під пагорбом Гіссарлік, знаходяться руїни трої - міста, про яке писав давньогрецький поет Гомер у своїй «Іліаді».

На території туреччини знаходиться і гора Арарат, до якої, за Біблією, дістався ковчег праведника Ноя після всесвітнього потопу. У різні роки XX ст. десятки експедицій з різних країн шукали на Араратi ковчег. Арарат — це два згаслих вулкани — Великий Арарат (5165 м) і Малий Арарат (3925 м), які зрослися своїми основами.

Іншу категорію туристів до туреччини приваблюють теплі моря, субтропічний середземноморський клімат і розкішні піщані пляжі. У цій країні можна і засмагати та плавати в морі, і кататися на лижах на гірськолижних трасах, що прокладені в горах, яких у країні чимало (Понтійські гори, гори Тавра).

Найбільш відвідуване туристами місто туреччини — Стамбул. За легендами, засновником міста в VII ст. до н. е. був мегарський вождь Візант. У IV ст. н. е. римський імператор костянтин вибрав поселення Візантій, щоб заснувати тут нову столицю імперії, яку й назвали на його честь константинополем. Головний візантійський пам'ятник константинополя — храм Св. Софії (Айя-Софія). Місце, де під час молитви стояв імператор, вважалось центром світу. У 1453 р. султан Мехмед II завоював Константинополь, що став столицею Османської імперії, і перейменував його в Стамбул. Храм Св. Софії був перетворений у мечеть. Зараз Айя-Софія — один з найбільш популярних музеїв світу. Інша відома мечеть — Блакитна мечеть, яку побудували в 1616 р. просто навпроти Айя-Софії, і за задумом архітектора вона повинна була затьмарити знаменитий храм. Мечеть прикрашена блакитними плитками і чудовими килимами, має шість мінаретів. Сулейманія — мечеть, в якій поховані Сулейман Чудовий та його дружина — українська дівчина Роксолана. Крім сакральних споруд, увагу туристіву Стамбулі привертають палаци топкапи та Долмабахчі.

У центрі сучасного ***Афганістану***, за 87 км на північний захід від Кабулу розташована провінція Баміан. У давнину тут проходили найважливіші трансєвразійські торгові шляхи, зокрема і знаменитий Шовковий шлях. До поширення ісламу Баміан був центром буддизму. Тут на початку нашої ери і протягом сотень років у скелях висотою до 90 м у м'якому піщанику були вирубані більше двох тисяч печер і гротів. Печери слугували келіями і залами, де жили й молились буддійські монахи і паломники. Найвизначнішою пам'яткою комплексу були величезні статуї Будди, висічені у скелі — «велика» висотою майже 55 м і «мала» висотою 35 м. їх створили у V ст. н. е. Обидві фігури стояли у нішах і з'єднувались в області спини зі скельним масивом. Ніші, в яких стояли статуї, були прикрашені різьбою. Біля підніжжя

статуй знаходились печери-келії. Статуї неодноразово піддавались руйнуванню. У VIII–IX ст. їх обстрілювали арабські завойовники. Вони ж зірвали з облич статуй срібне й золоте покриття. У 1222 р. статуї були пошкоджені монголами. Однак найсильніше скульптури постраждали не так давно: через рішення афганського керівництва руху талібан зруйнувати всі неісламські релігійні зображення на території країни. Таліби знищили статуї, перетворивши їх на купи щебеню. На початку 70-х рр. XX ст. Баміан став історико-культурним пам'ятником, що знаходиться під егідою ЮНЕСКО, але, на жаль, це не врятувало пам'ятник від знищення талібами.

Для багатьох країн регіону туризм став важливим джерелом валютних надходжень (Йорданія, Кіпр, Ізраїль, Оае, Кувейт, Бахрейн тощо). Іноземних туристів приваблюють унікальні природні умови і чудова туристична інфраструктура (готелі, кемпінги, мотелі, різноманітна система розваг та ін.). Однак основним фактором, що стримує потік іноземних туристів, є нестабільний політичний та економічний стан у деяких країнах регіону (Афганістан, Ірак, Ізраїль, Ємен), що негативно позначається на розвитку не лише рекреаційної сфери, а й економіки загалом.

Туристично-рекреаційні райони та центри Південної та Південно-Східної Азії

Істотним джерелом валютних надходжень у деяких країнах Південної Азії є іноземний туризм. Щорічно регіон відвідує понад 2 млн туристів, яких сюди приваблюють гірські ландшафти Гімалаїв, Каракорума, тропічні пустелі, савани, вологі ліси, чудові морські узбережжя Індії та Мальдівських островів, а також історичні й культурні реліквії та екзотика місцевого способу життя: культурні скарбниці ламаїстських монастирів, індуїзм і йога, індуїстська і монгольська архітектура, монументи буддистів, сикхів, фестивалі, релігійні свята тощо.

Туристичною перлиною регіону є ***Індія***, яку називають «чудовоюказкою», з її різноманітною тропічною природою, строкатим етнокон-фесійним складом населення, великою кількістю міст з унікальнимиісторико-культурними пам'ятками різних епох (нью-Делі, Мумбаї, Колката, Ченнаї, священний для індуїстів Бенарес на р. Ганг, містоАгра із всесвітньовідомим дивом архітектури XVII ст. — мавзолеєм Тадж-Махал).

Індія — давня країна, що була місцем народження чотирьох релігій: індуїзму, буддизму, джайнізму та сикхізму. Індію називають прабатьківщиною арійських народів. Близько 1 млн років тому арії прийшли з Центральної Азії і поселилися на півночі Індії, в долині Кулу. В Індії багато

храмів. Зокрема, зберігся храм Муктешвара (X ст.). Башта святилища росте вгору, сягаючи 50 метрів, і символізує священну гору Меру. За віруваннями давніх індійців, на горі Меру знаходяться небо індри та міста небожителів. Храм Мінакши (XVI ст.) в Мадураї приваблює паломників своїми скульптурами. Вартий уваги тисячеколонний зал храму, в якому не знайдеш дві схожі між собою колони. У місті Ґая знаходиться храм Махабодхі. За версією археологів, храм був закладений у і ст.н. е. За легендою, його наказав побудувати цар Ашока на місці, що пов'язане з принцем Сіддхартхі, який після просвітлення став Буддою. Центром храму є пірамідальна башта висотою 52 м. Поряд — чотири башти меншого розміру. Усередині храму знаходиться позолочена статуя Будди, що сидить у позі для медитацій обличчям на схід. У дворі храму росте баньян, що виріс з гілки від дерева, під яким сидів Будда. До нього приходять сотні паломників зі всього світу. У 2002 році храм Махабодхі завдяки зусиллям ЮНЕСКО увійшов до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини. «Золотий храм» Хармандир (XVIII ст.) нагадує і церкву, і мечеть одночасно. Храм стоїть на березі священного озера і прикрашений мідними позолоченими написами з давніх рукописів. За 420 км від Акри зберігся ансамбль у Каджурахо (20 храмів). У каджурахо дві групи храмів: більші — брахманські, присвячені Шиві і Вішну, менші — джайнські. Храм індуїстського бога Шиви — кандар'я Махадева — збудований десь у 1000 р. Його композиція складається з чотирьох башт, що злилися в єдине ціле. Башти храму підіймаються вгору, ніби виростаючи одна з іншої. Зовні й всередині храм прикрашений горельєфними зображеннями. Неподалік стоїть храм Вишвантаха, збудований у 1002 р. кожний з інших храмів має свої індивідуальні особливості і щодо типу споруди, і щодо композиції. Тисячі туристів відвідують Тадж-Махал в Акрі — пам'ятник, споруджений султаном Шах-Джаханом своїй улюбленій дружині арджуманд Бану, який вважають перлиною архітектури Сходу. Тадж-Махал казково прекрасний: у залежності від часу дня і співвідношення світла й тіні він змінює свій вигляд і по-різному діє на глядача. Споруда немов висить між небом і землею, дивуючи своїми пропорціями, оточуючими садами і дзеркалом вод. Будівля увінчана куполом у формі перлини, що у мусульман є символом жіночності та раю.

У Гімалаях чимало гірських курортів. Для ***Непалу*** туристичний бізнес є найбільшим джерелом доходів. туристів приваблює Лумбіні (місце народження Будди в 563 р. до н. е.), а альпіністів — восьмитисячники Гімалаїв. Тому туристів, що прибувають до Непалу, можна поділити на два типи: ті, хто приїхав подивитися на визначні місця країни, і ті, хто хоче підкорити якийсь восьмитисячник.

Перші розглядають численні пагоди, храми, палаци в різних містах Непалу, а другі вирушають у гори. Є ще й третій тип туристів, які приїздять до Непалу, — мисливці за йєті. Вони шукають так звану снігову людину (йєті), що нібито живе у передгір'ях Гімалаїв.

На території ***Пакистану*** знаходяться історичні монументи Тхатти, археологічні пам'ятки Мохенджо-Даро. У XIX ст. поблизу поселення Хараппа почалось відкриття цивілізації долини ріки Інд. Археологи вважають, що це була одна з найбільш розвинених цивілізацій Давнього Світу. В 1921 р. індійський археолог раї Бахадур Даія рам Сахні розпочав розкопки у Хараппі. У результаті світ побачив руїни великого міста, спорудженого у III тис. до н. е. Приблизно за чотириста миль від Хараппи, поблизу селища Мохенджо-Даро («Місто мертвих»), у 1922 р. археологічна експедиція під керівництвом р. Д. Банерджі знайшла ще одне поселення, яке виявилось практично двійником першого. Мохенджо-Даро збереглося краще Хараппи і стало головним місцем розкопок, а зараз його руїни включені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Відкрита розкопками площа Мохенджо-Даро становить 260 гектарів, а в давнину місто було значно більшим. Міста долини інду були збудовані з випаленої цегли. Повсюдно були проведені на високому технічному рівні водопровід та каналізаційні стоки. існує гіпотеза, що ці міста — столиці-близнюки однієї індської держави.

У Шрі-Ланці туристи відвідують священні місця Анурадхапура і Канді, давні міста Полоннарува і Сигірія. На острові є гора, яку шанують прибічники буддизму, індуїзму, а також християнства та ісламу. Ця гора висотою 2243 м називається пік Адама і схожа на гігантську піраміду. На її вершині знаходиться камінь з відбитками ступнів, причому буддисти вважають, що сліди залишив сам Будда, індуїсти — що це сліди бога Шиви, християни стверджують, що відбитки належать Святому Хомі (Святому Томасу), а мусульмани вірять, що на цій горі вперше ступив на землю Адам і це відбитки його ніг. На свято Перахара, що проходить у Непалі наприкінці липня – на початку серпня, можна побачити винесення однієї з найголовніших святинь буддизму — зуба самого Будди. Реліквія зберігається в підземній частині храму Священного Зуба, у ступі з позолоченого срібла, у двох золотих посудинах, що вставлені одна в одну, та ще й у золотій скриньці.

Мальдівські острови спеціалізуються на купально-пляжному відпочинку і пізнавальному дайвінг-туризмі. З травня по жовтень погодні умови часто обмежують можливість занурення, але майже біля кожного острова є house reef — «домашній риф», до якого можна пірнати просто з

берега у будь-яку погоду. Великий інтерес туристів викликають місця, які називають канду Ольхі. Це ущелини, що формують тунелі від океану до рифу, де можна бачити великих риб і спостерігати кораловий ріст. Місцеві інструктори іноді годують акул і мант, і це стає популярним атракціоном.

В останні десятиріччя розвиток туризму в регіоні дещо гальмується політичною та воєнною конфронтацією між Індією та Пакистаном, міжетнічною ворожнечею в Шрі-Ланці, політичною нестабільністю в Бангладеші.

Регіон Південно-Східної Азії багатий на рекреаційні ресурси, які через економічну відсталість деяких країн використовуються недостатньо. Базою для розвитку туристичної галузі є унікальні й мальовничі екваторіальні ландшафти, курортні зони узбережжя, історико-архітектурні пам'ятки різних епох, екзотика сучасного життя і традиції різних народів. але загалом туристичний бізнес у регіоні не отримав належного розвитку (крім Сінґапуру і Таїланду). Для пожвавлення іноземного туризму в країнах здійснюються певні заходи: будівництво нових готелів, розширення транспортної мережі туристичних маршрутів тощо.

Основними центрами туризму в регіоні є: Малайзія (6,5 млн туристів щорічно), Сінґапур (5,8 млн), Таїланд (5,7 млн), а найпривабливішими туристичними містами є Банґкок, Сінґапур.

Сінґапур називають «Азією у мініатюрі», «Азією на одну мить». Незабутнє враження на туристів, які щойно прибули до Сінґапуру, справляє столичний аеропорт «Чанґі», який можна назвати одним із див світу. Щорічно він приймає до 36 млн пасажирів. На території «Чанґі» розташовано близько 100 крамниць, 60 ресторанів, кілька безкоштовних кінотеатрів, великий басейн і 200 інтернет-зон з безкоштовним доступом на 15 хвилин до Всесвітньої мережі. Аеропорт «Чанґі» був названий найкращим аеропортом читачами десяти міжнародних спеціалізованих журналів. Морський порт Сінґапуру — один з найбільших у світі. Сінґапур є беззаперечним лідером на азійському ринку ділового туризму, чому сприяє сучасна інфраструктура, хороша доступність, яку забезпечують високоякісні автодороги та сучасне метро, привабливий образ території. Сінґапур — одна з найбільш розвинутих в економічному відношенні територій Південно-Східної Азії, крупний міжнародний і регіональний центр торгівлі, фінансів, маркетингу, послуг і розробок найновіших технологій, найважливіший транспортний і комунікаційний вузол регіону. Сінґапур — безвізова країна. Видатні історико-архітектурні пам'ятки Південно-Східної Азії: храмовий комплекс Анґкор-Ват XII ст. у Камбоджі, храми Борободур і Прамбанан в індонезії, давні столиці Таїланду Сукотан і Аютія (XIII–XIV ст.). Приваблюють

туристів національний парк Комодо (Індонезія), океанічний парк «Рифи Туббатаха» (Філіппіни), національні парки Ґунунґ-Мулу та кінабалу (Малайзія). Опинившись на стику двох культур — індійської та китайської, Індокитай увібрав у себе дух і традиції обидвох. Відкриття культури Індокитаю розпочалось у XX ст., коли в джунглях були знайдені скульптурні зображення Будди та численні буддійські храми. За 240 км від Пномпеня, на березі озера Тонлесап, серед джунглів розташований величезний архітектурний комплекс Анґкор давньої столиці Камбоджі за часів Кхмерської імперії. З IX по XII ст. це місце було культурним центром всієї Південно-Східної Азії. На території Анґкора є залишки більш ніж сотні давніх палаців та храмів. З висоти пташиного польоту храмовий комплекснагадує в плані обриси сузір'я Дракона. Найзнаменитіший храм комплексу — триярусний і п'ятибаштовий Анґкор-Ват, який був збудований у часи Сур'явармана II (1113–1150 рр.) і після смерті правителя став йогомавзолеєм. Храм є національним символом Камбоджі і саме його силует красується на прапорі країни. Другий за значущістю храм Анґкора — Байон з 54 баштами. На кожній з них зображені чотири лики Будди, що загадково посміхається. Всі храми збудовані без застосування цементу та інших скріплюючих матеріалів. кам'яні блоки сполучені між собою за принципом замка. У XV ст. Анґкор почав занепадати, поступово його поглинули джунглі. У наші дні храми відновлюють і сюди часто прибувають археологи, історики, реставратори та туристи.

Своєрідним символом Банґкока, столиці ***Таїланду***, є розташований на західному березі річки Чао-Прайї буддійський храм Ват-Арун. У перекладі з тайської мови його назва звучить як «Храм світанку». Центральна башта піднімається на 79 м і уособлює собою гору Меру, яка в індуїстській та яванській міфології є центром світу, де знаходиться житло бога Брами та інших божеств. Її оточують чотири нижчих башти. на сонці всі башти храму сяють завдяки яскравій інкрустації. У плані храмовий комплекс Ват-Арун нагадує храм Анґкор-Ват давньої столиці Камбоджі.

Туристам, що відвідують Банґкок, обов'язково показують знаменитий храм Ват По. Це найбільший і найстаріший буддійський храм Банґкока; він був збудований за два століття до того, як місто стало столицею Таїланду. Храм вважається першим університетом країни, тут зберігаються манускрипти, що розповідають про астрономію, геологію, історію військової справи. Храм вважається і найдавнішим центром тайського традиційного масажу. Найвизначніша ж пам'ятка храму — гігантська статуя Лежачого Будди, яка знаходиться в одному з центральних приміщень храму. Її довжина — 46 м. Статуя зроблена з суміші подрібнених морських ракушок, піску та

глини, вкрита листами сусального золота. Крім Лежачого Будди, на території храму знаходяться ще 394 скульптури Будди. Вони були привезені сюди з багатьох зруйнованих буддійських храмів Південно-Східної Азії.

Головною ж святинею Таїланду — фігурою «смарагдового Будди», вирізаного з величезного цільного нефриту, володіє храм Ват Пра Кео.

Індонезію відвідує порівняно небагато туристів, хоча це дуже цікава країна з безліччю давніх пам'яток. Найвизначнішою з них є Боробудур («монастирський пагорб») — найбільший у світі буддійський храм (12,3 тис. км 2) на острові Ява, збудований близько 800 р., у часи правління династії Саліендара. Будівництво продовжувалось більше 75 років. Через 200 років комплекс було покинуто. Мусонні дощі і виверження вулкану зруйнували святиню. Боробудур заново «відкрили» на початку ХіХ ст., а реставрували у 70-х рр. ХХ ст. Він занесений до списку ЮНЕСКО. Боробудур являє собою пагорб, облицьований каменем, без внутрішніх приміщень зі ступою на вершині. Якщо поглянути на Боробудур зверху, то він предстає у вигляді величезного сакрального знаку — мандали, що об'єднує небо і Землю. П'ять квадратних нижніх терас символізують земний світ, а три круглі тераси над ними — духовний простір. На верхніх терасах знаходяться дзвоноподібні ступи, в кожній з яких зберігається статуя Будди. На вершині комплексу розташоване святилище, що символізує нірвану — вищу мету буддійської релігії. Розташований на острові Ява храмовий комплекс Прамбанан (теж занесений до списку ЮНЕСКО) є найбільшим в Індонезії храмом, що присвячений богу Шиві. За об'ємом, величчю і складністю декору його можна порівняти лише з Боробудуром. Комплекс Прамбанан включає декілька сотень окремих храмів. Його башти зведені у середині ІХ ст. Крім храму Шиви висотою 47 м, тут знаходяться ще дві головні споруди. Вонаприсвячені богам Вішну і Брахма. Поряд храми з меншими баштами. Вони споруджені в пам'ять про їхніх слуг та помічників. Сотні вирізьблених зображень на стінах храмів Прамбанана розповідають багато історій, пов'язаних з міфами і легендами індуїзму. Через землетрус 2006 р. стіни багатьох споруд були зруйновані.

Символом процвітання ***Малайзії*** та її столиці Куала-Лумпур є хмарочос «Петронас тауер», побудований на місці колишнього іподрому. «Фінансовими батьками» хмарочоса стали дві великі малайзійські фірми — нафтова компанія Петронас і холдінг, який очолював місцевий магнат Ананда Крішан. Хмарочос являє собою дві башти, кожна з яких у плані схожа на восьмипроменеву зірку (за традиціями і символами ісламу). Башти сполучені на рівні 42 поверху мостом-переходом. Висота «Петронас тауер» становить 451,9 м. Швидкісні ліфти доносять відвідувачів на верхній поверх

хмарочоса за 90 секунд. Офіційно башти-близнюки були відкриті 28 серпня 1999 року.

На думку любителів дайвінгу, одні з кращих місць для занурення знаходяться у Малайзії. Популярність до них прийшла в кінці 1980-х рр. і була пов'язана з діяльністю товариства кусто. Найбільш цікаві місця для занять дайвінгом — острови Лабуан, Лайанґ-Лайанґ, Сипудан, Тиоман і Реданґ. Поблизу острова Ла-буан, що розташований при вході у затоку Бруней, відбувалися жорстокі бої між американським та японським флотами під час Другої світової війни. Багато фрегатів, есмінців і навіть крейсери обох воюючих сторін лежать тут, на дні Південнокитайського моря. Оскільки вони лежать на глибинах до 35 м, то легко досяжні для аквалангістів. Лайанґ-Лайанґ — кораловий острів, дно лагуни якого є верхівкою вулкану. Води навколо острова населені губками, чорними, червоними і білими коралами, горгонаріями, тут живуть гігантські манти, сірі рифові акули тощо. Острів Сипудан багато аквалангістів світу вважають місцем з кращим дайвінгом уздовж стрімких скель і прибережним дайвінгом. Це єдине місце в Азії, де під час занурення можна опинитися серед сотень черепах чи тисяч баракуд. Острів Тиоман — найбільша рифова система західної частини Південнокитайського моря. Основним об'єктом пізнавального дайвінгу тут є китові акули. Острів Реданґ відомий кораловими утвореннями, перш за все найбільшим одиничним коралом світу, що має форму гриба висотою 20 м і діаметром 300 м. Тут проходять міграційні шляхи гігантських безпанцирних черепах. Значне біорізноманіття, наявність яскравих екзотичних видів флори і фауни створюють передумови для розвитку масового спортивного дайвінгу.

На Філіппінські острови приваблюють туристів океанічний парк «Рифи Туббатаха», рисові тераси Філіппінських кордільєр. Лусон є найбільшим островом Філіппінського архіпелагу. Саме тут розташована столиця Філіппін — Маніла. Населення шести гірських провінцій Лусона становлять різні племена. Найчисельніше — іфуаґо. Іфуаґо відомі як гірські рисоводи. Круті схили гірського поселення Банауе перетворені на величезну драбину терас. Їх загальна площа становить близько 8 тис. км 2 . Окрім Банауе, на острові Лусон відомі ще чотири райони, вкриті сходами високогірських полів. До наших днів на Лусоні можна побачити ритуальні танці, пов'язані з посадкою рису чи збором урожаю.

Хоча **регіон Східної Азії** має сприятливі рекреаційні ресурси, проте масовий туризм тут розвинутий недостатньо. За рік регіон відвідують 35 млн туристів, які дають прибуток 22,8 млрд доларів. Передумовою розвитку туристичної галузі є один з найбільших у світі природний і культурний потенціал: Тібет, Карако-Рум, Тянь-Шань, «Кам'яний ліс» Куньміна, долина

річки Лі, «Три ущелини» Янцзи, водоспад Хукоу на р. Хуанхе, зона вулканічної активності на острові Хоккайдо, національний парк «Внутрішнє Японське море», «Три краєвиди» Японії (Мацусіма, Аманохасі-Дате, Ітсукусіма), затока Каґасіма — серед найвідоміших у світі природних об'єктів. У регіоні 27 гір є священними для даосистів, 14 — для буддистів. Природні ландшафти доповнені культурними спорудами (Велика китайська стіна, пагоди, павільйони, аркихрами, даоські, буддійські, в тому числі ламаїстські монастирі, імператорські палаци, вілли, мавзолеї, пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо). Їх доповнюють самобутнє театральне мистецтво, характерні види спорту (сумо, карате, кендо, айкідо, кюдо), фестивалі, інститут гейш, чайна церемонія тощо.

Основні центри туризму: Пекін, Шеньян, Сіань, Сучжоу, Лха-са (Китай), Сеул (Південна корея), Токіо, Кіото, Нара, Камакура, Хіросіма та Наґасакі (Японія).

У країнах регіону активно розвивається внутрішній і зовнішній туризм. Іноземних туристів приваблюють не лише своєрідна природа та історико-культурні пам'ятки, а й розвинуті економічна, наукова, фінансова сфери (діловий туризм).

Для європейців ***Китай*** — таємнича країна, схована за тібетом. Розміри території, величезна різноманітність природних умов виділяють Китай серед інших азійських країн. Плоскі алювіальні рівнини і найвищі гори, порослі густим лісом передгір'я і безлюдні високогірські пустелі, сильні морози і жара, катастрофічні повені і довготривалі посухи — все це Китай. Китай славиться не лише своїми філософами, а й винаходами паперу і пороху, книгодрукування й механічного годинника, календаря та літальних апаратів. Найбільше поширення у Китаї отримав екскурсійно-пізнавальний туризм. У країні створені дві порівняно розвинені туристичні зони. По території першої прокладені традиційні туристичні маршрути з відвіданням Пекіну, Сіаня, Шанхаю, Сучжоу, Ханчжоу та інших історико-культурних центрів. Туристам пропонується здійснити екскурсії на ділянку Великої китайської стіни, в храм Неба, відвідати музей теракотових фігур, Ліс меморіальних стріл і велику пагоду «Дика гуска», оглянути відмілини Шанхайвайтань і нові райони Шанхаю, помилуватися пейзажами архітектурно-паркових ансамблів Сучжоу і озера Сіху в Ханчжоу. Друга зона включає відкриті приморські райони. Головні туристичні маршрути тут проходять по Ляодунському і Шаньдунському півостровах, до дельт рік Янцзи і Чжуцзян. Туристи можуть побачити унікальні північні й південні приморські пейзажі, покупатися в морі, позасмагати. У всіх приморських містах створені комплекси для відпочинку, де можна провести час після екскурсій. Найвідоміший

туристичний об'єкт Китаю — Велика китайська стіна, що є найдовшою спорудою на Землі. Вона починається біля Ляодунської затоки, проходить поблизу Пекіна і закінчується в пустелі Ґобі. Відстань по прямій між двома крайніми точками стіни — 2450 км. Загальна ж довжина стіни з її відгалуженнями, звивами і паралельними валами досягає майже 8852 км. Ініціатором зведення Великої китайської стіни є перший імператор з династії Цинь. Будівництво грандіозної фортифікаційної споруди було розпочато у III ст. до н. е. для захисту північних кордонів держави від кочівників. Багато ділянок стіни непогано збереглися аж до наших днів, а ті, що зазнали ушкоджень, китайці реставрують. За наказом цинь Шихуанді було створене ще одне архітектурне диво — його гробниця. Про цю гробницю археологи знали з історичних документів, але знайдена вона була лише в 1974 році. Усипальниця розташована біля північного підніжжя гори Лішань, неподалік міста Сіань. У ній було знайдено теракотову армію, яка повинна була охороняти смертний покій імператора. Жодна з 6 тисяч теракотових фігур не повторює іншу, обличчя воїнів мають індивідуальні риси. Серед них не лише китайці, а й представники інших народів, що воювали під знаменами цинь Шихуанді. Більшість воїнів стоять у повний зріст, деякі на конях або колісницях. Археологи створили тут музей, забравши розкопи під дах.

У 1420 році в самому серці Пекіну виросло так зване «Заборонене місто», в якому могли знаходитись лише імператор, члени його сім'ї та численні придворні. В уявленні китайців це Заборонене місто було не лише центром їхньої держави, а й всього світу. Воно вважається найбільшим палацовим комплексом у світі. Резиденція китайських імператорів включає близько 9 тисяч приміщень. Внутрішній двір міста перетинає Золота річка, через яку перекинуто 5 мостів — символів доброчесності. на високій мармуровій терасі знаходиться Палац вищої гармонії, в якому на троні сидів сам імператор. Заборонене місто було резиденцією для 24 китайських імператорів.

Останніми роками серед західних туристів все більшою популярністю користується екологічний туризм. Уряд Китаю склав каталог головних районів екологічного туризму в країні. Ці райони включають природно-культурні об'єкти на півночі Китаю і чудові гори й річки на півдні та в центрі країни.

Для залучення туристів деякі китайські провінції організовують фестивалі. Наприклад, давня столиця Китаю — м. Лоян (провінція Хенань) відома деревовидними півоніями більше тисячі років. До свята приурочені гала-концерти, виставки півоній, картин, каліграфії, ліхтарів, організовуються семінари з культивації півоній, ділові переговори. Провінція

Шаньдун — місце проведення Міжнародного фестивалю паперових зміїв і фестивалю Конфуція. Пізнання етнокультурних особливостей Китаю є неповним без ознайомлення зі специфічними видами китайських бойових мистецтв, гімнастики. Міжнародне визнання одержав фестиваль ушу у монастирі Шаолінь (провінція Хенань). 15 січня за місячним календарем у китаї відзначають Свято ліхтарів, коли туристи можуть взяти участь у масовому народному гулянні серед красивих ліхтариків найрізноманітніших форм і спробувати юаньсяо з рисової муки з солодкою начинкою, яке китайці готують спеціально до цього дня. Багато туристів збирає Свято Води, яке проводиться щорічно весною в провінції Юньань. Змагання драконових човнів, запускаються петарди і саморобні ракети, виконуються танці з барабанами і танці павичів.

Японія — єдина у світі країна, де сучасна атрибутика поєднується зі збереженими багатовіковими традиціями. на вулицях багатомільйонних японських міст, серед хмарочосів, у суперсучасних потягах, що несуться зі швидкістю 200–300 км/год, нерідко можна зустріти людей, одягнутих у національний одяг та взуття. Сучасні японські будинки значною мірою зберігають особливості житла предків. Туристичний бізнес приносить Японії чималі прибутки. Туристичний потенціал країни багатий і різноманітний. На території Японії знаходиться 13 об'єктів, занесених до Списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них: комплекс буддійських храмів і пам'ятників Хорюдзі біля м. нара; історичні пам'ятники давньої Нари; замок Хімедзі; острів Якусіма, що знаменитий рідкісною рослинністю, особливо кедрами, що вважаються найстарішими у світі; історичні пам'ятники кіото (храми, замки в м. Кіото, Удзі, Оцу); меморіал миру в м. Хіросіма; синтоїстський храм Іцукусіма на священному острові Міядзіма; міста-фортеці (Гусуку) та інші пам'ятники королівства рюкю (Окінава) тощо. В Японії прийнято виділяти «три найкрасивіших сади». Кращими у цій категорії визнані Кайраку-ен, Кенроку-ен і Кораку-ен. У березні – квітні, коли починає квітнути сакура (вид місцевих вишень), японці і туристи можуть годинами споглядати на неї. Для цього заняття навіть є спеціальна назва — «ханамі» — милування квітами вишні.

В Японії нараховується близько 4 тисяч музеїв, у тому числі до 2 тисяч історичних, 800 художніх галерей, близько 100 акваріумів, більше 500 зоопарків, більше 430 «парків для відпочинку» (leisure land). У країні немає музеїв, які можна було б порівняти з найвідомішими музеями світу. Але тут є музеї землетрусів, вулканів та інші науково-пізнавальні музеї, багато добре оснащених музеїв науки та техніки, є музеї динозаврів, рушників і навіть — музей камікадзе.

Саме тут у роки Другої світової війни розташовувався табір, де здійснювалась підготовка японських солдатів-смертників і звідки вони відправлялися на загибель. Серед експонатів є багато фотографій талистів. У країні є й художні музеї, що заслуговують на увагу туристів. Найбільший музей Японії — Токійський державний музей, в якому зберігається 100 тис. експонатів, серед яких — найбільша у світі колекція японського мистецтва. Важливими туристичними об'єктами є 28 національних парків Японії. На території багатьох з них знаходяться також об'єкти, що мають велике культурно-історичне значення. Один з найбільш відвідуваних парків у світі - знаменитий Фудзі-Хаконе-Ідзу, в якому розташована гора Фудзі, яку японці просто обожнюють. Парк знаходиться лише у кількох годинах їзди від Токіо. З кінця 1980-х рр. в Японії активно будувались тематичні парки різних напрямів, зокрема токійський «Диснейленд» (перший парк такого роду в Японії і за межами США), «Юніверсал Студіос» в Осака, який відтворює сцени з найвідоміших фільмів «Голлівуду», «Диснейсі» — варіант «Диснейленду» на воді. Серед тематичних парків є й такі, які відтворюють найбільші архітектурні пам'ятники різного часу, що знаходяться в різних куточках земної кулі. Парк «Хюс тен Бош», названий за однойменною резиденцією у Нідерландах, побудований на честь дружби Японії з цією країною.

На території Японії нараховується близько 230 тисяч храмів, у тому числі більше 80 тис. синтоїстських і трохи менше буддистських, близько 10 тис. християнських. У країні дуже поширена синтоїстська релігія, в основі якої лежить культ божеств природи і предків. Тому в країні багато синтоїстських святилищ, часто присвячених богині сонця Аматерасу — вищому божеству синтоїзму. Монастир Хорюдзі, заснований у 607 р., містить найдавніші у світі дерев'яні будівлі і чудові зразки скульптури епохи асуки. Найвизначніші з них: пагода у п'ять поверхів та кондо — золотий павільйон. Давньою столицею Японії було Кіото. Одна з найвизначніших пам'яток Кіото — храмовий комплекс Отовасан кийомідзудера, який часто називають Кийомідзу-дера — «храмом чистої води». Храм не раз потерпав від пожеж. У XVII ст. За наказом сьогуна Іеміцу Токуґави храм було відновлено і в такому вигляді він дійшов до наших днів. Всі його конструкції з'єднані без єдиного цвяха. Храмовий комплекс містить декілька будівель, священний камінь Будди, ритуальний водоспад. У головному храмі Хондо знаходиться статуя богині канон; поряд з нею — зображення бога багатства Бисямонтена. Триярусна пагода комплексу є однією з найбільших в Японії. У XIV ст. сьогун Асікаґа Йосиміцу вирішив побудувати для себе в Кіото нову резиденцію, яка б стала земним втіленням уявлень про буддійський рай.

Частиною цього палацового комплексу став кінкакудзі — «Золотий павільйон». Він стоїть на березі Кіоко-чи — «Дзеркального озера». Храм відображається на поверхні води, отримуючи свого дзеркального двійника. Внук сьогуна зробив Кінкакудзі буддійським храмом. Від своєї основи і до даху він був вкритий тонкими пластинами золота. На вершині його є золота фігурка птаха. це «китайський фенікс» — істота, що править всіма птахами світу. У наші дні павільйон Кікакудзі вважається однією з найцікавіших пам'яток Кіото.

У Середньовіччя в Японії було зведено дуже багато замків. Більшість з них пізніше були зруйновані внаслідок міжусобних воєн і пожеж, але основна їх частина відновлена, як правило, за першими проектами. Найкрасивішим вважається замок, роз ташований у місті Хімедзі (о. Хонсю), що має статус національного скарбу. його називають «білою чаплею» за подібність із цим птахом. Найбільший із замків — Осакський — був збудований військовим правителем Хідейосі у XVI ст.

Природні чинники країни (холодні і сніжні зими на півночі, переважання гірських ландшафтів на 3/4 території країни, тривалі лижні сезони — з грудня до початку квітня), а також хороша транспортна доступність багатьох територій сприяли розвитку гірськолижного туризму в Японії. Більше 10 лижних центрів міжнародного класу знаходяться на острові Хоккайдо. Найбільш популярні схили олімпійських Саппоро і Наґано. У Саппоро проходить фестиваль снігу, на якому виготовляють великі снігові фігури героїв японської міфології та історії. Гірськолижні курорти Японії — одні з найдорожчих у світі.

3.3 Туристичні ресурси Північної і Південної Африки

Природно-кліматичні умови ***Північної Африки*** є сприятливими для розвитку туризму і відпочинку. Саме країни Північної Африки приймають переважну більшість туристів, які відвідують африканський материк. На узбережжі Червоного моря розташовані всесвітньовідомі пляжі. Туристів приваблюють курорти субтропічного узбережжя Середземномор'я, численні

історико-культурні пам’ятки античності та арабських халіфатів у Тунісі, Марокко, Лівії, Мавританії.

Основним рекреаційним районом північної частини Африки є Эгипет, де більшість визначних пам’яток зосереджено у дельті та долині Нілу. Одні з найбільш відвідуваних центрів — Місто Мертвих (Каїр), величезний цвинтар, захоронення на якому належать до II тис. до н. е., а також музей Єгипту, де знаходиться значна колекція експонатів Давнього Єгипту, в тому числі скарби гробниці Тутанхамона, у Ґізі — піраміди й Сфінкс, у Луксорі та Карнаку — руїни давньої єгипетської столиці III тис. до н. е. туристи відвідують Північну Африку для того, щоб побачити доісторичні наскельні малюнки тассилі, руїни Тімгада, Тіпази, Джеміли в Алжирі, середньовічні столиці Марокко — Фес, Марракеш і Мекнес, у Тунісі — руїни Карфагена і Керкуана. З Тунісу повертаються із шоколадною засмагою, купою сувенірів для рідних та друзів: килимами і килимками з Кайруана (визнаного центру килимоткацтва), берберськими прикрасами зі срібла, а також прикрасами з коралів та оніксу, яскравими шкіряними сумками та амулетами «на щастя».

Єгипет — найдавніший туристичний центр світу: вже 2000 років тому сюди приїздили греки і римляни, щоб полюбуватись давніми храмами і гробницями. Щорічно єгипет відвідують 2,9 млн туристів, що забезпечує державі 2,7 млрд дол доходу. Єгипет — країна загадок, в якій були створені унікальні архітектурні пам’ятники та міфологія. Більше 6000 років назад на території сучасного Єгипту існувало дві держави: Верхній Єгипет займав нижню частину долини нілу, а нижній єгипет розташовувався у дельті нілу. коли цідві держави об’єднались, на стику долини і дельти нілу, на лівому березі виросло місто Мемфіс — столиця об’єднаного Давньоєгипетського царства. Протягом кількох тисячоліть Мемфіс залишався головним містом Єгипту і найбільшим торговим центром Східного Середземномор’я. Але після перенесення столиці спочатку у Фіви, а потім в Александрію місто поступово почало втрачати своє значення найдавнішої столиці єгипту. Від Мемфіса збереглися найдавніші на земній кулі колони, алея із 141 сфінкса, статуї Рамсеса II.

Знаменита столиця фараонів Фіви знаходилась на правому березі Нілу. Уздовж річки піднімались храми бога амона, палаци фараонів. На лівому березі Нілу були інші Фіви — Місто Мертвих.

У цій Долині царів знаходиться 62 гробниці, що належать в основному фараонам. Саме у Долині царів була знайдена у 1922 р. британським археологом Говардом картером і лордом карнарвоном гробниця Тутанхамона. Це єдина усипальниця фараона, що практично не була пограбована. Неподалік від Долини царів вріс у скелі храм великої цариці

Хатшепсут — єдиної жінки-фараона, яка правила Єгиптом близько 20 років. Два великих храми були у Фівах — Карнак і Луксор, й обидва були присвячені богу сонця Амону-Ра. Стіни храму у Луксорі були вкриті золотом, а підлога — сріблом. Храми сполучались між собою 3-кілометровою алеєю вирубаних із каменю сфінксів з баранячими головами. цю алею називали «стежкою богів». Зараз Луксор — невелике запилене містечко, але славі його може позаздрити будь-яке столичне місто. Тут зосереджена майже третина всіх історичних реліквій, це всесвітній центр археології. У Луксорі діє інститут папірусу.

Уявлення давніх єгиптян про загробне життя породили дві традиції: бальзамування тіл і будівництво пірамід. Кожна піраміда мала слугувати захистом для схованої у ній мумії від будь-якого ворога. Усього пірамід у Єгипті нараховується близько 70–80. Вважається, що першою пірамідою, зведеною у Давньому Єгипті, була піраміда Джосера.

Одні з найбільш грандіозних споруд Давнього Єгипту — Великий і Малий храми в Абу-Симбелі. Храми були вирубані просто у скелях. Вони побудовані близько трьох тисячоліть тому за наказом фараона Рамзеса II Великого на честь перемоги над хеттами. Рамзес II повелів зобразити богів і себе у вигляді величезних статуй, що сидять біля входу у храм. Так виникла знаменита «четвірка Рамзесів» в Абу-Симбелі. Малий храм присвячений богині Хатор,яка зображена у вигляді дружини фараона Нефертарі-Меренмут. На початку XIX ст. храми майже повністю були занесені піском. У середині XX ст., під час будівництва Асуанської греблі Абу-Симбел виявився в зоні майбутнього затоплення. За рішенням ЮНЕСКО з 1964 до 1968 року всі споруди комплексу були демонтовані і перенесені. Поряд зі знаменитими пірамідами в Ґізі скельний комплекс в Абу-Симбелі є «візитною карткою» сучасного Єгипту.

Храм «Святиня Півдня» був збудований на честь бога Амазона. Храм Абудоса розташований на місці одного з перших людських поселень у долині нілу. Храм Дендераха був збудований у I ст. до н. е. на місці раніше зруйнованого храму. У наш час більша частина храму розкопана. Храм Едфу знаходиться на половині шляху між Луксором і Асуаном. Будівництво храму було розпочато у 237 р. до н. е. Птолемеєм III. Це чудовий зразок архітектури часів правління Птолемеїв. Храм Ком Омбо збудований на честь бога Собека. Він височить на горбі, з якого видно Ніл.

У Каїрі одним з найбільш відвідуваних туристами місць є Єгипетський музей, де знаходиться значна колекція експонатів Давнього Єгипту, у тому числі скарби гробниці Тутанхамона. Зараз скарби Тутанхамона, що виставлені у Єгипетському музеї, займають 10 залів, площа яких дорівнює

футбольному полю. У музеї знаходяться мумія фараона Рамзеса II, мумії Тутмоса II, Сеті I, статуя фараона Хефрена, копія всесвітньовідомої статуетки Нефертіті та інші експонати. У наш час у музеї знаходиться більше 150 000 експонатів.

До списку культурної спадщини ЮНЕСКО занесено 6 об'єктів Єгипту і серед них: давня столиця Мемфіс і його некрополі з пірамідами, стародавні Фіви та їхні некрополі, пам'ятки Абу-Симбела, ісламський Каїр та ін.

Для розвитку рекреації сприятливі природні й культурно-історичні ресурси має **Південна Африка**. Туристів приваблюють піщані пляжі на Сейшельських і коморських Островах, Маврикії, у Мозамбіку, Пар, гірські масиви, особливо Столова гора поблизу Кейптауна, відомий водоспад Вікторія на р. Замбезі (між Замбією та Зімбабве). Всесвітньо відомими є національні парки Чобе у Ботсвані, Етоша у Намібії; калахарі-Хемсбок, національний парк Драконової гори та парк крюґера у Пар; Мана-Пуле із зоною сафарі у Зімбабве, Цінґі-дю-Бемараха на острові Мадаґаскар.

Парк Крюґера у Пар є одним з найдавніших національних парків світу (заснований у 1898 р.), його площа до 2 млн га.

Серед визначних культурно-історичних пам'яток — національні музеї історії, колекції археологічних, палеонтологічних та антропологічних експонатів у Пар і Ботсвані, давні палаци племінних королів (Мадаґаскар, Свазіленд, Пар). Величезні прибутки від туризму дає і спеціально побудований у Пар центр розваг — місто Сан-Сіті. Саме Пар в останні десятиліття активно нарощує свій туристсько-рекреаційний потенціал, розвиваючи не лише пізнавально-розважальні види туризму, а й діловий туризм, бере участь у проведенні міжнародних симпозіумів та самітів (на-приклад, саміт ООН 2002 р.).

Сейшельські острови мають репутацію найкрасивіших тропічних островів у світі. На архіпелазі — велика кількість місць занурень для дайверів. це і затонулі кораблі, і коралові сади, великі риби, часто зустрічаються гігантські манти і навіть китові акули. Рік поділяється на два періоди: травень – вересень, коли повітря відносно сухе, і жовтень – квітень, коли вологість підвищена, а в грудні – січні можливі короткочасні дощі. Прозорі мілководдя навколо Сейшельських островів входять у десятку кращих у світі і характеризуються значною безпечністю. Туристський сезон триває увесь рік.

Контрольні питання

1. Назвіть країни-лідери регіону в економіці та найбагатіших країн з високим рівнем розвитку
2. Охарактеризуйте туристичні ресурси Китаю
3. Охарактеризуйте туристичні ресурси Індії
4. Дайте характеристику туристичних ресурсів Японії
5. Назвіть культурно-історичні ресурси Ірану
6. Надайте характеристику туристичним ресурсам Південної Африки
7. Надайте характеристику туристичним ресурсам Південної Африки

Тема 4 Географія туристичних ресурсів світу: Австралія та Океанія

Мета: Сформувати поняття щодо туристичних ресурсів Австралії, надати характеристику туристичним ресурсам Океанії, розглянути туристичні ресурси Нової Зеландії

План

3.1 Туристичні ресурси Австралії

3.2 Туристичні ресурси Океанії

3.3 Туристичні ресурси Нової Зеландії – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

4.1 Туристичні ресурси Австралії

В Австралію щорічно з туристичною метою приїжджають 3,3 млн іноземців. Регіон приваблює можливостями відпочинку біля моря й у горах, унікальністю та екзотичністю природи. Також сприяє цьому добре розвинута туристична інфраструктура, відмінний сервіс. Туристична індустрія

забезпечує роботою 400 тисяч громадян Австралії і приносить 5,7 млрд доларів доходу. П'ятий континент відвідують американські туристи (17 %), туристи з Великої Британії (12 %), Японії (10 %). Найатрактивнішими районами для туристів є нова Південна Валія, що славиться Сніжними горами, де проводяться міжнародні змагання із зимових видів спорту; Вікторія з ендемічною флорою та фауною, мальовничими горами Дандепонґ; Квінсленд із Великим Бар'єрним рифом з незліченною кількістю коралових островів; Південна та Західна Австралія; Сідней як найбільше місто країни, де є велика кількість музеїв — Музей Австралії, національний морський музей, Художня галерея нового Південного Уельсу, Музей прикладного мистецтва та науки.

Сіднейський оперний театр є однією з видатних архітектурних споруд XX ст. Обриси знаменитого Оперного театру в Сіднеї викликають різні асоціації: парусник, що відпливає в якусь казкову країну; чайки, що сіли на воду; фантастичний лебідь, що зібрався злетіти; величезні вуха, що прислухаються до співу моря тощо. Театр збудований на скелястому мисі Беннелонґ-Пойнт, де знаходився форт Макуорі, за проектом датчанина йорна Уотцона, який запропонував відмовитися від стін і поставити на циклопічний подіум ряд віялоподібних дахів. Працюючи над проектом, він спостерігав за парусами яхт у Сіднейському порту, і це надихнуло його на незвичну ідею.

В Австралії створено багато зоо-, дендро- та аквапарків, оскільки в країні дуже своєрідний рослинний (евкаліпти, деревоподібні папороті тощо) і тваринний світ (сумчасті, коали, качкодзьоб тощо), багато ендеміків. Більшість туристів виявляє підвищений інтерес до побуту і мистецтва австралійських аборигенів. Припливу туристів до австралії сприяють традиційні міжнародні ярмарки у Сіднеї, щорічний фестиваль мистецтв, гонки «Формули-1» в Аделаїді, кінні та водні змагання, відкритий чемпіонат Австралії з тенісу, який входить до серії «Великого шолома» у Мельбурні. Розвинена інфраструктура створює умови для проведення в Австралії різноманітних спортивних змагань. У 2000 році Сідней зустрічав гостей

літніх Олімпійських ігор. Близько 2 млн туристів щорічно приймають готелі та курорти Південного Квінсленда, побудовані на 50-кілометровій смузі Золотого берега. Основні курортні міста австралії розташовані на східному узбережжі: Таунсвілл, Туеумба і найпопулярніший — Золотий берег, відомий морським парком з акулами й дельфінами, казино, чудовими умовами для серфінгу. В австралійських альпах розміщені гірськокліматичні курорти та добре обладнані центри зимових видів спорту. Австралійці можуть запропонувати туристам усе, що вони забажають: безлюдні піщані пляжі, пустелі, непролазні джунглі, унікальний тваринний світ, сучасні міста, фешенебельне обслуговування. До списку спадщини ЮНЕСКО в Австралії занесено: національні парки Какаду, Ует-тропікс, Хайфіш-Бей, о. Фрейзер, вологий ліс Квінсленда, архіпелаг Лорд-Гау, озерна округа Вілландра, незаймані ліси Тасманії, печери Наракурта, Улуру і Великий Бар'єрний риф, острови Херд, Макдональд та ін. У самому серці материка, у пустелі, знаходиться священне місце аборигенів — найбільша у світі кам'яна брила — Айрес-Рок. Протягом дня вона декілька разів змінює свій бурий колір: на світанку вона майже чорна, уранці — багряно-коричнева, вдень — помаранчева, надвечір — яскраво-червона. цей камінь можна обійти за дві години, бо його довжина — 2,4 км, ширина — 1,6 км, а висота — 384 м. Аборигени ніколи не піднімаються на вершину Улуру, вважаючи це святотатством, бо за їхніми віруваннями, ця гора є «дверима» між нашим і потойбічним світом.

4.2 Туристичні ресурси Океанії

В країни Океанії щорічно з туристичною метою приїжджають майже 500 тис. іноземців.

Серед островів Океанії особливо виділяється ***острів Таїті*** (пляжі, розкішний ботанічний сад, музей Поля Гогена).

До ***Західного Самоа***, щоб провести решту життя у тиші та спокої,

приїхав знаменитий англійський письменник XIX ст. Роберт Луїс Стівенсон, автор роману «Острів скарбів». У передмісті Апії — Валлімі — до цього часу збереглася садиба, де він жив, а поза садибою можна побачити надгробну плиту, на якій висічено слова відомого письменника: «Дім моряка в морі, а мисливця дім — у пагорбах».

Федеративні Штати Мікронезії відвідують щорічно близько 25 тис. осіб. тут поряд із чудовими пляжами та природою є ідеальні умови для підводного плавання. З огляду на те, що видимість тут може перевищувати 30 м (іноді дно проглядається до глибини 60 м), а середня температура води становить +26° С або й +29°С, то це мрія любителів дайвінгу. За опитуванням читачів одного з кращих у світі журналів для дайверів «родайлз скуба дайвінг», що пірнали у різних куточках Світового океану, острів Чуук належить до трьох найпривабливіших місць для підводного плавання. Поряд з цим островом є «підводний музей» — на дні спочивають кораблі японського військового флоту, потоплені американцями під час Другої світової війни.

Острів Фіджі й архіпелаг Вануату є широко відомими районами дайвінг-туризму. На о. Фіджі знаходиться дайв-центр Ж.-М. Кусто, який організовує навчальні курси для аквалангістів-початківців, пропонує спеціалізовані тури екологічного напряму, проводить заняття з підводної відео- і фотозйомки. Природу Ва-Нуату часто називають «екзотичною»: тут чиста вода, надзвичайне розмаїття флори та фауни, гірські вершини, що димляться, незаймані ліси, а ще коралові рифи. У країні налічується понад 60 вулканів, з яких десяток є діючими. на Вануату дайвінг розвинутий весь рік. кришталево чисті води архіпелагу (видимість 20–30 м), багатий рослинний і тваринний світ приваблюють аквалангістів зі всього світу. Але більшість досвідчених аквалангістів приїжджають на Вануату для занурень на затонулі кораблі часів Другої світової війни.

4.3 Туристичні ресурси Нової Зеландії

В Нову Зеландію щорічно з туристичною метою приїжджають 1,3 млн іноземців.

Яскрава і різноманітна природа Нової Зеландії (мальовничі гірські та рівнинні пейзажі, численні водоспади на річках, гірські озера, льодовики, вулкани, гейзери, тепле море з багатою фауною), своєрідна культура

аборигенів-маорі, а також розгалужена інфраструктура забезпечили значний розвиток її туристичної сфери. У країні створені національний парк тонгариро і комплекс національних парків те-Вахіпоунаму (займає 10 % площі країни). У північно-східній частині Північного острова країни, є місце, яке маорі називають Таківа-Ваїарікі — «країна гарячої води». Це царство гейзерів, гарячих джерел і фумаролів (тріщин та отворів у землі, через які виходить пара). Найцікавіше з цих див природи — гейзер Леді Нокс, який щодня вивергається точно о 10.15 ранку. Утім, він вивергається не сам, а коли його безцеремонно будять: кожного ранку в гейзер засипають кілограм соди, за хвилину він починає пінитись і викидає на висоту 20-ти метрів фонтан гарячої води. Виверження триває лише 10–15 хвилин, після чого гейзер заспокоюється до наступного ранку.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте континент Австралію як популярний туристичний регіон
2. Ландшафти Нової Зеландії, як головні туристичні принади
3. Острови Океанії – центри експериментального, пляжно-купального та економічного відпочинку
4. Скільки островів входить до складу Нової Зеландії?
5. Назвіть найбільший курорт Австралії, дайте його характеристику
6. Назвіть столиці Австралії
7. Дайте туристичну характеристику острову Фіджі

Тема 5 Географія видів туризму

Мета: Розглянути географію видів туризму, надати характеристику турузму з метою відпочинку і розваг, сформувати поняття про лікувально-оздоровчий, діловий, релігійний, паломницький, подієвий туризм

План

5.1 Туризм з метою відпочинку і розваг

5.2 Лікувально-оздоровчий туризм

5.3 Географія активних видів туризму

5.4 Географія культурно-пізнавального туризму та подієвого туризму

5.5 Географія ділового туризму – с/р

5.6 Географія релігійного туризму та паломництва – с/р

5.7 Географія міського, сільського та екологічного туризму – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

5.1 Туризм із метою відпочинку і розваг

Туристські потоки з метою відпочинку і розваг є найбільш масовими і визначають географічну структуру міжнародного туризму. Вони зароджуються в країнах Європи, Північної Америки, Азійсько-Тихоокеанського регіону і водночас тяжіють до них.

Особливістю туризму з метою відпочинку і розваг є те, що внутрішньорегіональні поїздки, переважно в сусідні країни, переважають над міжрегіональними. В Європі на

внутрішньорегіональні туристські потоки припадає близько 90 % всіх вибуттів, в Америці та Азійсько-Тихоокеанському регіоні — майже 75%. Лише в структурі виїзного туризму в Південній Азії переважають міжрегіональні поїздки.

За прогнозами UNWTO, найближчим часом співвідношення внутрішньо- та міжрегіональних туристських потоків у світі дещо зміниться: туристичний обмін між регіонами буде розвиватися більш інтенсивно, ніж усередині регіонів. Прогнозуються відносно високі темпи збільшення кількості туристських вибуттів з Азійсько-Тихоокеанського регіону в Європу та Америку, що більшою мірою визначатиме загальну картину. В результаті, зросте частка міжрегіональних туристичних поїздок (до 24%), а частка внутрішньорегіональних відповідно зменшиться (до 76 %).

Інша особливість міжнародного туризму з метою відпочинку і розваг проявляється в меридіальному спрямуванні туристських потоків: туристи з північних країн охоче відпочивають на узбережжях теплих морів. Американці й канадці є головними відвідувачами курортів країн Карибського регіону. В Європі купально-пляжний туризм сконцентрований у Середземномор'ї. Тут проводять відпустки норвежці, данці, фінни, шведи, ірландці.

Останнім часом помітно зростають зустрічні туристські потоки з півдня на північ, переважно на курорти Північної Європи та в Скандинавські країни, що пояснюється станом екології та лагідним сонцем.

У Фінляндії та Швеції на фоні скорочення кількості ночівель туристів із Німеччини, одного з основних ринків туризму для країн Північної Європи, зростає кількість ночівель туристів з Іспанії. Ісландія, найменш вивчена туристами країна Північної Європи, також вступила в гостру конкурентну боротьбу за ринок міжнародних подорожей. Щоб зацікавити відвідувачів, 1996 р. вона запропонувала 40 нових маршрутів, у тому числі поїздки з метою спостереження за китами. Кількість туристів, які мають бажання побачити цих величезних морських тварин у природних умовах, збільшується швидкими темпами.

Розвивається обмін туристами між колишніми метрополіями та їхніми колоніями, чому сприяють відсутність мовного бар'єра та

традиційно міцні зв'язки, передусім в економічній та культурній сферах. Англійці і нідерландці, іспанці й португальці виявляють інтерес до історичного минулого і сучасного колишніх колоній. Португальці заощаджують кошти для того, щоб побачити Бразилію, а бразилійці намагаються хоч раз ужитті відвідати Португалію, оскільки для багатьох з них ця країна є історичною батьківщиною. У1996 р. кожен третій європеєць, який ступив на Африканський континент, був французом. Більшість із них обирали відпочинок в Марокко і Тунісі. Ця особливість просторового розподілу туристських потоків виявляється не тільки в Африці. У Південну Азію туристів з Англії прибуває вдвічі більше, ніж з інших європейських країн, причому переважно ці туристські потоки спрямовані в колишні англійські колонії — Індію та Шрі-Ланку.

Найбільший ринок туризму з метою відпочинку і розваг сформувався в Європі. Особливо виділяються два її субрегіони — Західний та Південний, на які припадає понад 60 % усіх туристських прибуттів регіону. Тут формуються основні європейські потоки туристів і водночас сюди ж і спрямовуються. На Західну Європу припадає 34,4 % усіх туристських прибуттів у регіоні, на Південну — 29,4 %, на Центральну і Східну — 21,9 %, на Північну — 10,8 %, на Північне Середземномор'я — 3,4 %.

Кількість туристських прибуттів у США коливається в межах 45—50 млн на рік. Дві з кожних п'яти поїздок здійснюються з метою відпочинку і розваг. Щорічно американські громадяни здійснюють понад 1 млрд поїздок (внутрішніх і міжнародних), переважно для відпочинку, оздоровлення, розваг, знайомства з пам'ятками природи, історії та культури, а також відвідування родичів чи знайомих. Переважна більшість маршрутів пролягає всередині країни і за кордон — територіями сусідніх Мексики та Канади. Міжрегіональні тури у американців користуються меншою популярністю.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні особливий інтерес туристи виявляють до поїздок, що дозволяють помилуватися дикою природою, відчути живе життя сучасного Китаю, ознайомитися з перебігом реформ у країні. Крім Китаю, популярними туристичними напрямками в Азійсько-Тихоокеанському регіоні є нові індустріальні країни (території) Азії: Сянган (Гонконг), Малайзія, Сінгапур, Таїланд,

Республіка Корея, Індонезія і Тайвань. Сьогодні ці країни (території) залучають туристів насамперед своєю екзотичною природою, можливістю купально-пляжного відпочинку. Крім того, Сянган і Сінгапур пропонують чудовий шопінг.

Модним туристичним напрямком став Таїланд, особливо після освоєння ним нової пляжної зони на південному узбережжі й організації культурно-пізнавальних поїздок на північ країни. У Республіці Кореї, Таїланді та на Тайвані добре розвинений розважальний туризм.

У десятку країн регіону, що лідирують за прибуттями, входить Японія. Вона приймає потоки відвідувачів з різними туристичними цілями, у тому числі для відпочинку і розваг. Японська індустрія розваг посідає друге місце у світі після американської.

Перше місце за кількістю туристичних виїздів уже тривалий час утримує Японія — на неї припадає третина всіх виїздів із Азійсько-Тихоокеанського регіону. Щорічно японці здійснюють майже 30 млн закордонних поїздок, у тому числі, за різними оцінками, від 60 до 80 % з метою відпочинку, розваг і задоволення: перебування на природі, знайомства з визначними історико-культурними пам'ятками, відвідування культурно-видовищних заходів і заняття спортом.

Найбільш розвинені на ринку міжнародного туризму країни Північної, Східної та Південної Африки — Єгипет, Туніс та Марокко — спеціалізуються на купально-пляжному та пізнавальному туризмі, Зімбабве та Кенія організовують сафарі в численних національних парках, мисливських резерватах і заказниках. Одним з найперспективніших туристичних напрямків на "чорному" континенті є Південно-Африканська Республіка, яка вирізняється комфортними природно-кліматичними умовами: м'яким тропічним і субтропічним кліматом, найбільшою у світі кількістю сонячних днів за рік.

5.2 Лікувально-оздоровчий туризм

Лікувальний туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я і передбачає перебування в санаторно-курортних установах. Туризм із метою лікування виокремлений і у класифікації осіб, які подорожують, рекомендованій UNWTO.

Метою оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному місці, тобто поряд

із проведенням дозвілля передбачає відпочинок. Виокремлення оздоровчого туризму також відповідає класифікації UNWTO.

Найчастіше виділяють рекреаційний туризм, що поєднує поїздки з метою відпочинку, оздоровлення і лікування, а також відновлення і розвитку фізичних, психічних та емоційних сил. Рекреація охоплює всі види відпочинку, в тому числі санаторно-курортне лікування і туризм.

Особливостями лікувально-оздоровчого туризму є:

— тривалість перебування, що повинна становити не менше трьох тижнів, незалежно від типу курорту і захворювання, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту;

— висока вартість перебування і лікування — звичайне лікування на курортах є дорогим, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування;

— вік — як свідчить статистика, на курорти найчастіше їдуть люди старшої вікової групи, хоча останнім часом відпочинок на курортах обирають і люди середнього віку, які страждають недугами. Вибір робиться між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, що загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил і зняттю стресу.

Розрізняють три основних типи курортів: бальнеологічні, грязеві й кліматичні.

На бальнеологічному курорті головним лікувальним фактором слугують природні мінеральні води. Вони використовуються для питного лікування, ванн, купання в лікувальних басейнах, усіляких душів, а також для інгаляцій, полоскань і зрошень.

Грязеві курорти прив'язані до родовищ лікувальних грязей (пелоїдів). Грязелікування використовується переважно при патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також гінекологічних та деяких інших захворювань.

У структурі кліматичних курортів світу лісові (рівнинні) становлять 11,3%, гірські — 24,2%, клімато-кумисо-лікувальні — 4,2%. Кожному з них властива унікальна комбінація погодно-кліматичних факторів (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання тощо), що використовуються з лікувально-профілактичною метою. Від поєднання цих факторів залежить профіль курорту.

Найбільш поширений тип кліматичних курортів — приморські. У структурі кліматичних курортів світу вони становлять 60,3 %. Ще один різновид кліматичних курортів — клімато-кумисо-лікувальні— розташовані в степовій зоні й відомі своїм комбінованим методом лікування, що поєднує

цілющі властивості сухого степового клімату і кумису — кисломолочного напою з кобилячого молока.

Окрім трьох основних типів курортів — бальнеологічних, грязевих і кліматичних — виокремлюють перехідні (проміжні). Це курорти, які використовують відразу кілька природних лікувальних факторів, наприклад, мінеральні води і грязі чи клімат і мінеральні води.

Лікувально-оздоровчий туризм достатньо поширений у Європи До XIX ст. сформувалася німецька курортологічна школа, прихильниками якої, крім Німеччини, Австрії і Швейцарії, стали Чехія і Словаччина. Закладені ще в XIX ст. принципи німецької школи курортології у країнах, які їх підтримують (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Чехія, Словаччина та ін.), дотепер не зазнали суттєвих змін. Особам, які прибувають на курорти, зазвичай не пропонують суворий розпорядок дня, вони самі обирають час для лікувальних процедур і не зобов'язані діяти за лікарською порадою.

Курорти іншої групи, до якої входять Іспанія, Італія, Франція, Бельгія, мають переважно оздоровчий характер. Хоча саме в Бельгії знаходиться знаменитий курорт Спа, що дав загальну назву всім курортам із термальними водами.

У Північній Європі лікувально-оздоровчий туризм розвинений недостатньо. Виділяють приморські кліматичні курорти Данії (Снеккерстен, Богенсе,Ассенс, Скагеррах, Тістед, Ренне, Кексе) і Нідерландів (Катвеикан-Зі, Терсхеллінг, Вліланд, Валкенбург, Фліссенген іДомбург), приморські курорти Норвегії (Лаврик, Баллестран, Лейкангер), її приозерні курорти (Ліллехаммер, Хамар), а також курорти Фінляндії (Лаппенранта, Ла-урітсала, Іматра на березі озера Сайма) і Швеції (Сарна, Селен, Мура, Ретвік, Лександ), проте всі вони мають переважно внутрішнє значення.

На американському континенті безперечним лідером на ринку лікувально-оздоровчого туризму є США. Основний тип північноамериканських курортів — бальнеологічні. Відвідують їх переважно самі американці. Відомі курорти на мінеральних водах Маммот-Спрінгс, Хібер-Спрінгс, Гот-Спрінгс знаходяться на півдні центральної частини США й у штаті Арканзас. Користується попитом відпочинок на приморських кліматичних курортах: Лонг-Біч поблизу Нью-Йорка, Хаттерас на узбережжі Атлантичного океану в штаті Північна Кароліна, популярні в усьому світі курорти Маямі-Біч у Флориді, Сан-Дієго і Санта-Круз у Каліфорнії. Є попит і на приозерні курорти, хоча американці надають перевагу відпочинку та лікуванню на курортах Центральної Америки, в Барбадосі, на Кубі та на Багамських островах.

Близький Схід

Більшість курортів цього регіону зосереджені на Мертвому морі в Ізраїлі. Унікальність цієї місцевості полягає в можливості поєднання лікувальних властивостей грязей, солей моря й особливих біо-метеорологічних умов. Крім лікувальних курортів Мертвого моря, в Ізраїлі є термальні курорти на озері Кінерет у місті Тіверія.

Багато іноземців відвідують Ізраїль з метою лікування в кардіологічних, онкологічних і андрологічних клініках, розташованих здебільшого у Тель-Авіві та Єрусалимі. Медичні послуги, які надають у цих клініках, аналогічні послугам, які туристи отримують у США і Німеччині, причому деякі з них є дешевшими, ніж у цих країнах.

У країнах АТР лікувально-оздоровчий туризм розвинений недостатньо. Відносним попитом користуються поїздки з лікувальними цілями в Непал, Китай, Таїланд.

Австралія володіє усіма природними ресурсами, необхідними для лікувально-оздоровчого туризму. Бальнеологічні курорти Дейлсфорд, Морк, Спрінгвуд сконцентровані на південному сході материка. Відомими у світі є приморські кліматичні курорти Австралії. Золотий Берег, Дейдрім Айленд. Керне вважаються ідеальними місцями для відпочинку і лікування. Однак віддаленість Австралії від Європи й Америки — основних регіонів, що генерують туристичний попит, перешкоджає збільшенню в'їзних туристських потоків, тому австралійські курорти, як і американські, орієнтовані переважно на прийом внутрішніх туристів.

В Африці лікувально-оздоровчий туризм щойно починає розвиватися. Зростає популярність курортів Тунісу, лікування на яких включає водо-та грязелікування, різні види масажу та таласотерапію. На північному узбережжі Африки розташовані приморські кліматичні курорти. У Єгипті це відомий турцентр на Червоному морі Хургада і курорт міжнародного класу Шарм-ель-Шейх. Менш відомі єгипетські курорти Дахаб і Ну-вейба. У Марокко функціонують курорти Агадір, Мохаммедія, Танжер, Ель-Хосейм. У Кенії приморські курорти розташовані на узбережжі Індійського океану. Це Момбаса, Кіпіні, Малінді, Ламу, Кіліфі. Кілька курортів є в ПАР. Інші країни Африки не мають ні природних ресурсів, ні засобів для розвитку курортної справи.

5.3 Географія активних видів туризму

Географія активних видів туризму — наука, що вивчає поширення й особливості територіальної організації активних видів туризму, тобто такого виду туризму, який виник на самодіяльних засадах з ініціативи туристів-аматорів і поєднує в собі спорт і відпочинок. Маючи велике соціальне значення, високу економічну ефективність, а також здатність виховувати патріотизм і національну самосвідомість, цей вид туризму набуває все більшої популярності. Організаційними та методичними

центрами розвитку активного туризму є туристичні клуби, секції. До основних елементів сфери цього виду туризму належить спеціалізована контрольно-рятувальна служба.

Спорт - це не тільки досягнення певних спортивних результатів, але й підтримка гарної фізичної форми, оздоровлення тощо. Таким чином, перше, що можна виділити, це туризм для професіоналів і туризм для аматорів. У туризмі такі види мають чітке розмежування: це категорійні та некатегорійні туристські походи (пішохідні, велосипедні, лижні та ін.).

Категорійні походи - це походи, що мають певну категорію складності. Виділяється п'ять (шість) категорій складності туристських походів, проходження кожної з яких дає його учасникам можливість одержати спортивний розряд.

Некатегорійні походи – це походи, суть яких полягає у проходженні нескладних маршрутів, а участь в них не дає права на одержання спортивних розрядів.

Види спортивного туризму, які виділяють сьогодні й визнані спортивними туристськими організаціями, формувалися протягом десятиліть. Класифікація, що існує зараз, була остаточно сформована в 80-і рр. минулого століття. Тобто протягом більш ніж 20 років у цій класифікації нічого не змінювалося, хоча нові тенденції вже намітилися. Зокрема, відносно недавно стали виділяти такі види, як кінний і вітрильний туризм. Отже, сьогодні існують наступні види спортивного туризму: пішохідний; гірський; лижний; водний; велосипедний; мотоциклетний; автомобільний; вітрильний; спелеотуризм; кінний; комбінований.

Пішохідний туризм може вважатися базовим, основним. Піші походи не потребують додаткових засобів пересування (як лижний, водний, велосипедний й ін.), спеціального спорядження (як гірський і спелеологічний).

Гірський туризм – це подорож у гори, пов'язана із проходженням складних ділянок гірського рельєфу (схилів, гребенів, льодовиків, перевалів), форсуванням гірських потоків тощо. Для гірського туризму характерний великий обсяг фізичних навантажень на організм при зниженому атмосферному тиску й високому рівні сонячної радіації, необхідність долати перешкоди із застосуванням різноманітних засобів і

прийомів пересування й страховки, спеціальна тактика проходження маршруту.

Лижний туризм передбачає походи й подорожі по засніженій місцевості на лижах. Для лижного туризму характерні багатоденні походи як по рівнинній і пересіченій місцевості, так і територіями середгір'я й високогірними районами (в т.ч. лавинонебезпечними) в умовах низької температури. У зимових походах туристи-лижники здобувають навички діяти в суворих кліматичних умовах, переборювати складні перешкоди, переносити великі фізичні навантаження, організовувати нічліги й відпочинок у полі, лісі або безліссі.

Водний туризм включає в себе подорожі по ріками, озерами, морями і водоймищами на туристських суднах. У водному туризмі вдало поєднуються елементи пізнання, активного відпочинку, оздоровлення й спорту. Він доступний практично кожній здоровій людині незалежно від віку.

Велосипедний туризм – це подорожування на велосипедах. Велосипедний туризм доступний людям будь-якого віку, оскільки навантаження в ньому легко регульовані.

Автомототуризм - це самодіяльні туристські подорожі на автомобілях, мотоциклах, мопедах. Для автомототуризму характерні подорожі по маршрутах значної протяжності в різних природно-кліматичних зонах, порівняно мала залежність від погодних умов, можливість забезпечення високої автономності групи, менші в порівнянні з іншими видами туризму фізичні навантаження, оскільки основне навантаження припадає на транспортні засоби. Головними перешкодами в автомотоподорожах є дороги без твердого покриття, заболочені, кам'янисті, засніжені або піщані території, броди, гірські дороги й високогірні перевали.

Спелеотуризм – один з видів активного туризму, метою якого є проходження печер зі спортивно-пізнавальним та тренувальними цілями. Спелеологія - наука про печери, яка вивчає їх походження, морфологію, мікроклімат, води, органічний світ, залишки матеріальної культури й сучасне їх використання. Печери - це останні білі плями на карті світу, остання можливість пройти там, де не тільки не ступала нога людини, але й куди не падав погляд його очей або фотокамер. Щоб займатися спелеологією, треба мати серйозну фізичну, технічну, а також

психологічну підготовку.

Кінний туризм – це досить новий напрямок сучасного туризму, що з кожним роком стає все більш популярним. Інтерес до кінних подорожей зумовлений, насамперед, тим, що в кінних походах успішно вирішується проблема зниження фізичних навантажень. Їзда верхи забезпечує рівномірне навантаження на всю мускулатуру й внутрішні органи вершника й позитивно впливає на здоров'я людини. Проте їзда верхи не виключає можливості для вершника рухатися пішки, що дозволяє розподіялти фізичні навантаження. Кінний туризм доступний практично всім людям будь-якого віку.

Вітрильний туризм – це досить новий напрямок у спортивному туризмі. Унікальність даного напрямку в спортивному туризмі полягає в тому, що вітрильні плавання надають людині можливість спілкуватися відразу із двома природними стихіями: повітряним океаном і водним простором. При цьому турист, на відміну від типового яхтсмена, не втрачає зв'язок із третьою стихією - суходолом, де розташовані об'єкти культурно-пізнавального призначення, у туристів також є можливість ознайомитися з населенням країни, його традиціями й культурою. Таким чином, під вітрильним туризмом варто розуміти подорожі на легких розбірних суднах прибережними маршрутами й внутрішніми водоймам.

Комбіновані види туризму. При класифікації комбінованих походів необхідно враховувати низку прийнятих умовностей: частина маршруту одного виду туризму повинна бути безперервним походом, і відповідно може бути класифікована окремо. Найпоширенішими є водно-пішохідні походи, рідше - гірсько-водні. Дуже складно комбінувати гірські та пішохідні маршрути, оскільки важко визначити, де закінчується гірська частина маршруту й, відповідно, починається пішохідна. Тому у високогірних районах всі походи класифікуються як гірські. Що стосується некатегорійних походів, де не переслідується мета досягнення спортивних результатів, то гірсько-пішохідні походи є досить розповсюдженими.

Окремо треба виділити такий вид туризму, як гірськолижний, хоча він не включений до офіціальної класифікації спортивних видів туризму, сучасний рівень його популярності та розвитку в усьому світі дає на це повне право.

Гірськолижний туризм - один із видів активного туризму, основною метою якого є катання, швидкісні спуски по гірським склонам. Це однин із самих давніх видів активного відпочинку, проте кількість бажаючих покататися на гірських лижах збільшується з кожним роком, через його активну популяризацію і навіть, можна стверджувати, моду на подібний вид відпочинку, доступність для досить широкої аудиторії в тому числі і дитячої. Майже в будь-якому гірськолижному курорті є спуски, як для професіоналів, так і для новачків, пункти прокату спорядження та гірськолижні школи з досвідченими інструкторами, численні заклади харчування і розваг, що прийнято називати апре-скі (від фр. після лиж).

Окрім безпосереднього катання на лижах на курортах пропонується значна кількість інших форм відпочинку серед яких необхідно виділити:

Карвінг (carving) – катання на малій і середній швидкості різаними поворотами середнього й малого радіуса, переважно по щільному й твердому снігу.

Круізинг (cruising) – катання на середніх і високих швидкостях різаними поворотами середнього й великого радіуса по широких схилах, переважно по не дуже м'якому снігу.

Фрирайдинг (freeriding) – катання по будь-яких схилах, на будь-якій швидкості, різаними й плавними поворотами, незалежно від типу снігу, тобто катання без усяких додаткових умов.

Паудер (powder) – катання по глибокому й м'якому снігу, плавними поворотами середнього й малого радіуса.

Скібординг (skiboarding) – катання на скіборді, тобто коротких лижах може сноуборді, по підготовлених схилах, включаючи трампліни, хаф-пайп і сноубордпарки.

Тюбінг (tubing) – катання з гори на надувних матрацах і автомобільних камерах.

Сноубайкинг (snowbiking) – катання на сноубайку, що являє собою гібрід велосипеда з лижами замість коліс. Сноубайкер (людина, що катається на сноубайку) взуває на ноги маленькі лижі, які допомагають йому утримувати рівновагу при катанні.

Сноускутинг (snowscooting) – катання на сноускутері, що представляє собою сніжний самокат, у якого є дві широкі лижі й кермо,

а сидіння відсутнє, і катання відбувається стоячи.

Сноурафтинг (snow rafting) – катання на надувному плоті.

Катання на зорбі (zorb) – надувній пластиковій сфері діаметром близько чотирьох метрів, усередині якої і знаходиться пілот. Сфера котиться схилом додолу по спеціальному жолобу.

Серед останніх тенденцій гірського зимового відпочинку можна виділити такі екстремальні розваги, як сноублейдинг (snowblading) - катання на сноублейдах, видозмінених лижах, що нагадують дитячі, нью-скул (new school) - свого роду фрістайл із використанням сноуборда; джиббінг (jibbing) - спуск двома металевими трубами, бордеркрос (border cross) – екстрим-перегони на сноубордах; біг-ейр (big air) - стрибки із трампліна зі сноубордом, хелі-скі (heliskiing) - спуск із гори крутими, непідготованими схилами зі складним рельєфом з попередньої заброскою лижників на вершину вертольотом; скі-тур (ski-touring, randonee ski) - свого роду гірський туризм із використанням лиж і спеціальних кріплень для підйому на гору; лижний альпінізм (ski-mountaineering) - сходження на гору з метою спуску з неї на сноуборді або лижах; сноукайтинг (snow-kiting) - катання за допомогою повітряного змія по твердій засніженій поверхні на лижах або сноуборді.

5.4 Географія культурно-пізнавального туризму та подієвого туризму

Географія культурно-пізнавального туризму — це територіальна організація тієї частини туристичної сфери, яка дасть змогу тим, хто відпочиває, здійснювати спостереження за навколишнім середовищем, а це, в свою чергу, допоможе здобувати знання безпосередньо у спілкуванні з довкіллям.

Культурно-пізнавальний туризм – це подорожі з метою ознайомлення з культурою країн світу: пам’ятниками архітектури,

історії, мистецтва, археології тощо. В широкому розумінні культурно-пізнавальний туризм включає в себе не тільки пам’ятки археології, культури, архітектури чи мистецтва.

Загальна характеристика об’єктів культурно-пізнавального туризму наведена в табл. 1.5

Таблиця 1.5 - Зміст культурно-історичного туризму

Вид	Туристські об'єкти
Літературно-художній туризм	відомі діячі та твори літератури, театру, кіно та ін.
Історико-археологічний туризм	пам'ятки людської цивілізації і соціально-економічної культури; стародавні міста, руїни стародавніх міст; пам'ятки оборонної архітектури (фортеці, оборонні стіни і вали, місця битв тощо)
Військово-історичний туризм	пам'ятники присвячені військовим подіям, військові музеї; музеї, присвячені окремим військовим битвам і цілим війнам; меморіали
Історико - архітектурний туризм	архітектурні ансамблі, палацові комплекси, малі архітектурні форми (будівлі, бвежі, арки, зали, пантеони, мавзолеї, меморіальні печери, обеліски); гідротехнічні споруди (дамби, канали, гідроелектростації); портово-промислова архітектура; рекреаційна архітектура
Релігійно-пізнавальний туризм	культові споруди і храми
Культурно-етнографічний туризм	традиції, обряди, свята, народні промисли, національна кухня, традиційні житла, одяг, танці, колекції етнографічних музеїв
Природно-пізнавальний туризм	Національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, біосферні резервати, природні заповідники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки

Літературно-художній туризм. Відомі діячі літератури та мистецтва і їх твори можуть бути провідним чинником залучення іноземних туристів. Наприклад, у багатьох туристів Верона асоціюється з героями знаменитого твору У. Шекспіра «Ромео і Джульєтта»; багато туристів, які відвідують Лондон, прагнуть побачити будинок відомого Шерлока Холмса. Столиця

Австрії - Відень дбайливо зберігає пам'ять про свого знаменитого земляка В.А. Моцарта, регулярно проводить музичні фестивалі на його честь, що приваблює безліч туристів. Об'єктами такого напряму в культурно-пізнавальному туризмі також можна вважати і літературні музеї, музеї-квартири, бібліотеки, театри тощо.

Історико-археологічний туризм є дуже популярним і передбачає ознайомлення туристів з пам'ятками археології, місцями розкопок, руїнами стародавніх міст тощо. Серед чинників, що гальмують його розвиток, часто зазначають поганий стан безпосередньо туристських об'єктів, а також транспортну недоступність багатьох з них.

Військово-історичний туризм. Тісно пов'язаний з попереднім підвидом. Багато об'єктів, наприклад, залишки військових укріплень, місця базування військових частин, актуальні як для історико-археологічного туризму, так і для військово-історичного. Військово-історичний туризм також охоплює такі напрями, як військові музеї; музеї, присвячені окремим військовим битвам і цілим війнам; меморіали, пам’ятники тощо.

Історико - архітектурний туризм. Є, мабуть, найбільшою складовою культурно-пізнавального туризму і об'єднує такі об'єкти, як архітектурні ансамблі й комплекси, історичні центри, квартали, площі, вулиці, залишки древнього планування й забудови міст і інших населених пунктів, спорудження цивільної та промислової архітектури, а також пов'язані з ними добутки монументального та садово-паркового мистецтва.

Такі об'єкти, як правило перебувають у задовільному стані та необов'язково їх вік налічує сотні років.

Релігійно-пізнавальний туризм. За своєю суттю є одним з відокремлень попереднього виду культурно-пізнавального туризму, хоча, як зазначалося вище, цей підвид може також розглядатися і в рамках релігійного туризму в цілому. По суті, культові об'єкти, що цікавлять релігійних туристів-прочан, є і найбільшими архітектурними шедеврами. Проте, об'єднання з попереднім видом не є актуальним, оскільки принципи організації турів історико - архітектурного і релігійно-пізнавального туризму істотно відрізняються. Релігійний (паломницький) туризм також існує і активно розвивається на сучасному туристському ринку, проте варто враховувати, що цілі пілігримів зовсім не пізнавальні: вони прагнуть бути ближче до Бога, а така духовна близькість не обов'язково передбачає наявність архітектурної споруди з грандіозним внутрішнім убранням.

Культурно-етнографічний туризм. Хоча нині висловлюється думка про виділення етнографічного туризму в окремий напрям, насправді це форма культурно-пізнавального відпочинку, що передбачає відвідування

туристами місць проживання етнічних груп, тобто людей, які розмовляють однією мовою, визнають своє єдине походження, звичаї, устрій життя, традиції, що зберігаються протягом тривалого часу. Також цей напрям у туризмі передбачає безпосереднє спілкування туристів з представниками етнографічних груп; присутність або активна участь в традиційних для даного етносу заходах. Етнографічний туризм, по суті, поєднує в собі декілька складових, притаманних таким видам як релігійно-пізнавальний, історико - архітектурний, історико-археологічний та ін.

Природно-пізнавальний туризм. Даний вид туризму багато вчених виділяють в окремий напрям, проте низку його об'єктів активно використовують в пізнавальному туризмі. Така думка має право на існування, оскільки екологічний (зелений, стійкий) туризм передбачає відхід людини від міського середовища, єднання з природою, насолоду самим фактом перебування в природному середовищі. По суті, основними об'єктами зеленого туризму можна вважати ліси, поля, луги, річки, озера, гори тощо. Природно-пізнавальний туризм має більш вузьку специфіку, і як основні туристські об'єкти розглядає особо-охоронювані природні території.

Подієвий туризм - напрям порівняно молодий і надзвичайно цікавий. Основна мета поїздки приурочена до певної події. Унікальні тури, що поєднують в собі традиційний відпочинок і участь у найвидовищних заходах планети, поступово завойовують все більшу популярність. Подієвий туризм - це атмосфера свята, індивідуальні умови відпочинку і незабутні враження. Головна особливість подієвого туризму - безліч яскравих неповторних моментів. Це перспективний вид туризму, що динамічно розвивається.

Цільова аудиторія подієвого туризму - це забезпечені туристи з доходом вище середнього, а також компанії, що складаються з декількох пар. Подієвий туризм можна класифікувати за масштабом події (національного або міжнародного рівня) і за тематикою події.

Слід зазначити, що подієвий туризм є унікальним видом туризму, так як він невичерпний за змістом. Ряд експертів вважає, що в недалекому майбутньому число учасників подієвих турів перевищить число учасників екскурсійних турів. Цікавою складовою в цьому виді туризму може вважатися розважальний напрям. Це досить новий підвид туризму, який набуває з кожним роком все більшу популярність і передбачає відвідування туристами спеціально обладнаних тематичних парків. Наприклад, парки-мініатюри, Міні-Європа (Брюссель, Бельгія), Мініатюрк (Стамбул, Туреччина) та інші. Багато парків поєднують пізнавальну складову з розважальною, наприклад, Парк Авентура (Іспанія), де в мініатюрі відтворені особливості пейзажу, характерні історичні сценки, костюмовані персонажі:

«Полінезія» з її пальмами, хатинами, папугами і атракціонами; «Мексика» з нескінченною фієстою, буррітас і фахітас з ресторану «Ла Кантіна» і обов'язковими атрибутами - сомбреро і пончо в крамницях. Атракціони мають також специфічне національне забарвлення: один з кращих атракціонів – старовинний потяг ковбойських часів на півдні Сподлучених Штатів і Мексики. У парку можна почути обрядові співи, побачити шоу китайських акробатів, канкан в «салуні», відвідати театр магії тощо. Також приваблюють мільйони туристів і звичайні парки розваг із безлічю атракціонів: Діснейленд, Європа Парк тощо.

5.5 Географія ділового туризму

Бізнес-подорожі

Щорічно у світі здійснюється понад 100 млн бізнес-поїздок. Територіально вони розподілені нерівномірно. Значна частина туристських потоків із службовою метою спрямована в Європу. В структурі ділових поїздок на європейському континенті переважають відрядження бізнесменів, конгресові тури, поїздки на виставки та ярмарки й інсентив-тури для працівників фірм.

Посідаючи перше місце у світі за кількістю прибуттів і витратами на діловий туризм, Європа поступово втрачає провідні позиції в цьому сегменті туристичного ринку. За темпами зростання ділового туризму вона відстає від інших регіонів світу. В умовах економічного спаду фірмам доводилося економити: вони скорочували кількість відряджень, поєднуючи кілька поїздок в одну, вдосконалювали системи зв'язку для вирішення більшості питань на місці, бронювали недорогі засоби розміщення і купували авіаквитки зі знижками. На відміну від європейських американські фірми продовжували нарощувати обсяги фінансування. Попри нестабільне економічне становище вони збільшували витрати на ділову частину поїздки, заощаджуючи на організації відпочинку і розваг бізнесменів.

Типовий турист, що подорожує зі службовими цілями, — це чоловік середнього віку з вищою освітою, кваліфікований спеціаліст чи керівник. Практично обов'язковою умовою для учасника ділового туризму є володіння англійською мовою.

Основний "постачальник" ділових туристів в Європі — Німеччина. Серед європейських держав, які приймають потоки ділових людей, виділяють Німеччину, Велику Британію, Францію, Нідерланди, Італію, Іспанію, Швецію, Швейцарію. Особливе місце посідає Бельгія зі столицею Брюсселем, що є одночасно і столицею ЄС. Кожне десяте прибуття у Францію та Бельгію здійснюється з діловою метою, у Велику Британію — кожне третє.

Помітну роль на ринку бізнес-туризму відіграють країни Центральної та Східної Європи. За прогнозами UNWTO, привабливість Центральної та Східної Європи як ринку ділового туризму зростатиме.

Стрімко розвивається бізнес-туризм на американському континенті: кожна восьма поїздка сюди є діловою. Основні потоки ділових людей спрямовані в США, Канаду та Мексику, які є лідерами на всіх сегментах туристичного ринку Західної півкулі. У цих країнах кількість бізнес-поїздок неухильно зростає, але різними темпами. У США динаміка службових поїздок відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку міжнародного туризму. У Канаді обсяги ділового туризму збільшуються повільніше, ніж кількість прибуттів на відпочинок. У Мексиці темпи зростання кількості бізнес-поїздок перевищують аналогічний показник туристських прибуттів.

Набуває сили потік ділових туристів у Латинській Америці. Із розвитком економіки, розширенням і зміцненням торговельних зв'язків багато країн цього регіону зміцнили свої позиції на ринку ділового туризму. Збільшується кількість прибуттів із діловою метою в Парагвай, Гватемалу, Коста-Рику.

У Південно-Східній Азії помітне зростання кількості службових поїздок: кожна п'ята поїздка є діловою, третина з них припадає на Сянган (Гонконг), Сінгапур і Тайвань.

Справжній бум ділового туризму в середині 90-х років XX ст. пережила Індонезія. Демонструючи найвищі у регіоні темпи зростання прибуттів ділових людей, країна до 1995 р. за кількістю бізнес-поїздок випередила Тайвань і Сінгапур. Фінансова криза, що охопила Південно-Східну Азію, вдарила і по Індонезії. Падіння курсу національної валюти та глибока економічна і політична кризи поставили її на край прірви. Масові безладдя, що охопили Джакарту, загроза голодних бунтів — усе це призвело до згортання ділових зв'язків, відпливу бізнесменів із країни. Трагічні події осені 2002 р. лише загострили ситуацію.

Досить нерівномірно розвивається туризм в Африці та на Близькому Сході. Підйоми і спади в динаміці прибуттів залежать переважно від політичної ситуації в регіоні. Початок 90-х років XX ст. був відносно спокійним як на Африканському континенті, так і на Близькому Сході. У міру стабілізації становища пожвавлювалася ділова активність. Останніми роками політична ситуація на Близькому Сході знову загострилася, що спричинило спад не лише пізнавального, лікувально-оздоровчого і релігійного туризму, а й ділового.

В Африці останнім часом високі темпи зростання ділового туризму спостерігалися в Республіці Конго, Зімбабве та Ефіопії. За прибуттями лідирували Єгипет, Південна Африка і Марокко. На Близькому Сході основні потоки ділових людей спрямовувалися в нафтовидобувні країни (Саудівську Аравію та ін,), а також в Ізраїль та Йорданію. Загострення політичної ситуації на Близькому Сході та серія терористичних актів в Африці (Єгипет, Кенія, Танзанія) зумовили спад ділового туризму в цих регіонах. Перспективи розвитку ділового туризму тут залишаються невизначеними.

Конгресово-виставковий туризм

Цей вид туризму є найбільш динамічним сегментом ринку ділових подорожей. У світі зростає інтерес до симпозіумів, конференцій, нарад, семінарів, виставок та ярмарків. Бізнесмени та вчені беруть участь у форумах, щоб зустрітися з колегами, обмінятися досвідом і найновішою інформацією, провести переговори, відволіктися від звичної обстановки та долучитися до пропонованої культурної програми.

Якщо в 30-ті роки XX ст. щорічно проводилось близько 200 міжнародних конференцій, то сьогодні їх кількість перевищує 9 тис. на рік,

причому близько 80 % припадає на країни Західної Європи та Північної Америки. Перші три позиції за кількістю міжнародних симпозіумів і нарад посідають США, Франція та Велика Британія. Німеччина, яка посідає четверте місце, відома своїми виставками та ярмарками, популярність яких пояснюється сприятливою кон'юнктурою в багатьох галузях промисловості цієї країни, підвищеним попитом на інвестиційні товари і розвиненою інфраструктурою.

Найбільшими центрами конгресово-виставкової діяльності в Європі та Америці є Амстердам, Барселона, Брюссель, Вашингтон, Женева, Копенгаген, Лондон, Мадрид, Париж.

Особливе значення для просування туристичного продукту мають спеціалізовані туристичні виставки та біржі. їх кількість постійно зростає. Тільки в Європі щорічно організовується понад 200 міжнародних туристичних виставок і бірж. Найбільшою є Міжнародна туристична біржа, яка відбувається щороку в березні в Берліні. У виставковому комплексі розміщуються величезні павільйони світових лідерів на ринку туризму — Німеччини, США, Франції, Іспанії, а також стенди початківців.

Виставковий рух пожвавлюється в усьому світі. Зростає кількість виставок та ярмарків, розширюються їх географія та коло учасників, урізноманітнюються напрямки. Сьогодні проводяться спеціалізовані виставки готельного та ресторанного господарства, спортивного, екологічного, пізнавального та конгресового туризму, ярмарки туристичного та спортивного спорядження тощо. За короткий час цей сегмент туристичного ринку став одним із найпотужніших і стабільних.

Інсентив-туризм

Інсентив-тури (англ. incentive — спонукальний, заохочувальний) — це поїздки, якими комерційні фірми нагороджують своїх співробітників за високі показники в роботі чи мотивують їх до більш продуктивної праці в майбутньому. Особливістю інсентив-програм є те, що вони розробляються під конкретного замовника.

На інсентив-тури припадає лише 8 % ділового туризму, а в загальному потоці туристів, що відвідують, наприклад, Іспанію і Францію, "премійовані" туристи становлять не більше 5—7 %. Однак частка прибутків від цього виду туризму є вищою, що пояснюється більш високою ціною заохочувальних програм порівняно зі звичайними турами. Наприклад, щорічний оборот інсентив-туризму у Швейцарії перевищує 460 млн дол. США, хоча інсентивом у цій країні активно займаються не більше 20 туроператорів і близько 230 агентств. Загальний річний оборот європейського інсентив-туризму сягає 4,5 млрд дол.

В інсентив-туризмі близько 80 % поїздок припадає на Європу, 10 % — на США, 6 % — на країни Південно-Східної Азії, 4 % — на інші регіони. Рейтинг напрямків інсентиву європейських туристів очолюють Франція (Париж, Страсбург), Іспанія, Швейцарія, Австрія, Кіпр, США (Нью-Йорк, Флорида, Західне узбережжя), а також острови Карибського басейну.

За даними європейської асоціації з інсентив-туризму SITE, серед основних країн — постачальників премійованих туристів, як і раніше, лідирують США (близько 60%), Велика Британія (20%), Німеччина (11 %). Останнім часом стало більше інсентив-відвідувачів з Японії.

Зростання популярності інсентив-турів послужило поштовхом до розширення тематики конгресово-виставкової діяльності та проведення спеціалізованих форумів із заохочувального туризму, сприяло організації університетських курсів підготовки кадрів для цього сегмента туристичного бізнесу, створенню численних асоціацій, товариств тощо.

5.6 Географія релігійного туризму та паломництва

Визначення та районування релігійного туризму

Географія релігійного туризму пов'язана з пізнанням релігійних реліквій і святинь, релігійних вірувань найрізноманітніших етносів у різних регіонах світу. Зміст поняття релігійний у своїй основі містить ставлення людини до Бога, означає віру в нього, релігійну поведінку людини на Землі, а також ставлення Бога до людини, але переважно в

межах конкретної конфесії.

Географія релігійного туризму — це не лише територіальна організація сфери туризму, метою якої є пізнання сакральних реліквій і святинь, релігійних вірувань найрізноманітніших етносів у різних регіонах світу. Це насамперед пізнання особливо організованого священного простору, дотичність до якого дає змогу і відновити працездатність, і збагатити духовний світ, і відчути стабільність довкілля.

Географія туризму з релігійними цілями пов'язана з регіонами переважного поширення основних релігій — християнства, мусульманства, іудаїзму та буддизму, а тому має чітко окреслені межі. Незначні туристські потоки спрямовуються за іншими нечисленними релігійними напрямками.

У сучасному релігійному туризмі можна виділити наступні форми: паломництво; ексурсійно - пізнавальні тури з релігійної тематики; спеціалізовані тури; місіонерство й науково - релігієзнавчий туризм.

Паломництво - це відвідування вірянами релігійних святинь із метою молитовного спілкування, поклоніння священним об'єктам, безоплатної праці на благо храму або монастиря й інших форм прояву своєї віри. Сам термін «паломництво» походить від слова «palma» - пальма. Ця назва пов'язана зі звичаєм у християн привозити з Єрусалима пальмову гілку.

Місіонерство - діяльність представників релігійних організацій, спрямована на залучення до свого віросповідання представників інших релігій.

Екскурсійні тури з релігійної тематики - це відвідування найбільш значущих культових об'єктів з метою ознайомлення з їхніми історико - архітектурними та природними особливостями місцевості, де вони розташовані, а також з метою вивчення деяких аспектів релігійної діяльності.

Спеціалізовані тури, що тривають зазвичай від 3 днів до 2 тижнів, передбачають, як правило, відвідування обмеженої кількості культових об'єктів строго одного релігійного напрямку, на кожному з яких передбачене досить тривале перебування. При організації таких турів іноді необхідно отримати дозвіл керівників церкви або конкретного релігійного об'єкта. Дуже часто такі поїздки організовуються за

активної участі представників церкви.

Науково - релігієзнавчі тури за основну мету мають глибоке багатостороннє вивчення особливостей конкретного релігійного напрямку або ознайомлення туристів якомога з більшим числом різних релігійних течій.

Для географічного вивчення широкої та різноманітної картини паломництва використовується районування. У світі виділяють 11 макрорегіонів паломництва:

1) християнська Європа;

2) Північна Америка з домінуванням християнства й іншими численними релігіями;

3) Латинська Америка з переважанням християнства і місцевими традиційними релігіями;

4) Північна Африка з переважанням ісламу;

5) Західна і Східна Африка, де панує іслам та існують окремі центри християнства і традиційних релігій;

6) Західна Азія з домінантою ісламу й анклавами християнства й іудаїзму;

7) Південна Азія, де поширилися індуїзм і буддизм, а також існують центри християнства, джайнізму, сикхізму та ісламу;

8) Південно-Східна Азія з переважанням буддизму, ісламу, християнства й анклавами індуїзму;

9) Східна Азія з панівним буддизмом, конфуціанством, синтоїзмом й осередками ісламу та християнства;

10) Центральна Азія з домінантою буддизму, переважно ламаїзму;

11) Середня Азія з пануванням ісламу.

Кожен макрорегіон відомий насамперед світовими центрами паломництва, які приймають міжнародні потоки вірян і часто поєднують релігійну спеціалізацію з функціями адміністративного, промислового, культурного і туристичного центрів. Крім того, у макрорегіонах існують об'єкти релігійного поклоніння національного та місцевого значення.

Центри християнського паломництва

На відміну від Єрусалима, що є священним містом багатьох релігій, більшість центрів паломництва пов'язані з однією релігією. У

різних районах Землі існує безліч святих місць християнського світу. Найбільш шановані знаходяться в Європі: Рим, Барі (Італія), Париж і Лурд (Франція), Фатіма (Португалія), Варшава (Польща), Монсеррат (Іспанія) та ін. Мільйони прочан прямують у ці центри з надією побачити чудесне явище чи поклонитися священним реліквіям і прилучитися до їхньої благодаті. Крім того, у кожного народу чи жителів певної місцевості існують свої об'єкти для поклоніння. Так, жителі Карінтії (Австрія) возвеличують Святу Гемму, вони здійснюють паломництво в місто Гурк, де вона жила, побудувала храм, у крипті якого і була похована в ХШ ст.

Відомими центрами паломництва є місця, де зберігаються частини хреста, на якому був розп'ятий Ісус Христос, цвяхи та спис, яким Його проколото. Це Константинополь (нині Стамбул), Олександрія, Дамаск, Кіпр, Закавказзя (Грузія і Вірменія) та ін.

Багато центрів християнського паломництва пов'язані з іменем Діви Марії. її культ особливо розвинений у католиків. Із 6 тис. святинь у Європі дві третини присвячені Богоматері.

Крім Ісуса Христа та Богоматері, християни шанують багатьох святих. Місця, пов'язані з їхніми іменами, також є центрами паломництва. Наприклад, Неаполь відомий у пілігримів, насамперед, завдяки покровителю міста Святому Януарію. У Марселі зберігається ще одна християнська святиня — череп Святого Базилія.

Найбільшим центром християнського паломництва, де можна поклонитися відразу багатьом святиням, є Рим. У межах Риму знаходиться держава-місто Ватикан — центр католицької церкви, резиденція її глави — Папи Римського.

Такої кількості й розмаїтості предметів культового поклоніння, як у християнстві, немає в жодній іншій релігії.

Центри паломництва мусульман

Головним центром релігійного поклоніння мусульман вважається Мекка в Саудівській Аравії. У свято курбан-байрам прибічники ісламу сходяться до храму Кааба. В одному з кутів Кааби знаходиться чорний камінь, імовірно, метеоритного походження. За переказами, його помістив туди сам Мухаммед. Кааба розташована в мечеті аль-Харам — найбільшому у світі храмі під відкритим небом. Щороку на богослужіння на його території збираються близько 2 млн осіб.

Медина — сучасне арабське місто з шестирядними автомагістралями. На відміну від пустельної Мекки, місто потопає в зелені. Мечеть у Медині розмірами поступається храму аль-Харам, але вирізняється надзвичайною красою. Рожевий граніт прикрашений кахлями і мозаїкою, карбованими візерунками і золотом. Посередині мечеті обгороджене місце, де, згідно з переказами, жив і навчав Мухаммед, хатина, де він відпочивав і харчувався, і могила, де пророк похований. Святині Мекки і Медини мають загальноісламське значення.

Центри буддійського паломництва

Ортодоксальні буддисти не здійснюють паломництва у тому сенсі, який вкладають у нього християни чи мусульмани. Однак вони мають свої святині й у пошуках духовної досконалості здійснюють до них індивідуальні подорожі. До приєднання Тибету до Китаю це було священне місто Лхаса, розташованого в Гімалаях на висоті 3650 м. Тут знаходяться монастир і палац Далай-лами — духовного наставника буддистів.

Інша святиня буддійського світу розташована в Канді (Шрі-Ланка), де у храмі Даліда Малігава зберігається ліве ікло Будди. Крім предметів, пов'язаних із життям Будди, шануються і його образи — численні статуї Будди, що іноді сягають гігантських розмірів,

Екскурсійний туризм релігійної тематики

За маршрутами паломництва формуються потоки екскурсійного туризму релігійної тематики. Такі тури створені для надання туристам пізнавальної інформації з релігійної тематики й виконують освітньо-просвітницьку функцію. Екскурсійно-релігійні тури можуть бути розраховані на дорослу, дитячу або змішану аудиторію. Під час таких турів можуть відвідуватися один або кілька об'єктів, однак, обов'язковою умовою є відносно короткостроковий час перебування на кожному з відвідуваних об'єктів.

Зазвичай такі поїздки є менш тривалими, ніж паломництва вірян, вони розраховані на дітей і дорослих, організовуються в будь-яку пору року і не прив'язані до культових свят.

Багато туристів з культурно-пізнавальною метою їдуть в Ізраїль з його ранньохристиянськими та мусульманськими пам'ятниками.

Туристи виявляють значний інтерес і до Йорданії. Ця земля згадується в Старому і Новому Заповітах, тут протікає ріка Йордан, у водах якої хрестився Христос. Традиційно велелюдними є туристські потоки в Грецію — спадкоємицю великої Візантії, колиску православ'я з її гірськими монастирями, чернечою республікою Афон, у Ватикан — центр католицької церкви, у Францію.

У країнах колишнього соціалістичного табору релігійний напрям у туризмі почав розвиватися порівняно недавно внаслідок переосмислення ролі релігії в житті суспільства. Десятиріччями держава викорінювала релігію, намагаючись замінити її комуністичною ідеологією. За таких умов святині в кращому разі розглядалися як місця, естетично привабливі для іноземних туристів. Але, на щастя, люди не втратили потреби в духовних цінностях, інтерес до пам'яток релігійної культури, життя церкви, зокрема монастирів, що стали важливими центрами духовного відродження зростає, відкриваються нові можливості для туристських обмінів. Святині в Польщі, Угорщині, Румунії, Болгарії привертають до себе увагу дедалі більшої кількості мандрівників.

Науковий туризм з релігієзнавчими цілями

Свої потоки формує науковий туризм із релігійними цілями. Туристи прямують до центрів не тільки монотеїстичних релігій, а й у місця з багатим політеїстичним минулим. Це, насамперед, Єгипет, а також Італія і Греція. Особливий науковий релігієзнавчий інтерес становить Схід: Індія, Китай, Японія. Поїздки фахівців, хоч і не є численними, але розширюють географію релігійного туризму. Такі поїздки в нашій країні носять переважно виїзний характер, а туристські потоки направляються до країн, які багаті політеїстичним минулим: Єгипет, Греція, Італія, країни Близького Сходу, Індія, Китай, Японія, Латинська Америка. Науково-релігієзнавчі поїздки характеризуються високою вартістю й доступні обмеженому числу фахівців.

5.7 Географія міського, сільського та екологічного туризму

Термін „екологічний туризм” і його скорочена форма „екотуризм” являють собою буквальний переклад з англійської „ecological tourism” та „ecotourism”. Широкого розповсюдження також набуло вживання синонімічних термінів - «стійкий», «зелений», «природний», «біотуризм», що передбачає туризм із застосуванням технологій, які здійснюють мінімальний вплив на навколишнє середовище.

У широкому розуміння екотуризм позиціонується як нова галузь

туризму, що забезпечує мінімальний вплив людини на відвідувані ландшафти. Причому найбільш ранньою концепцією екологічно безпечного туризму є німецька концепція «м'якого» туризму, використовувана в німецькомовних державах. На відміну від «твердого» туризму, націленого на одержання максимальної вигоди від подорожей, у пріоритет «м'якого» туризму входить не тільки успішний бізнес, але й дбайливе відношення до природного й соціокультурного середовища приймаючих туристів регіону, яке мінімізує вплив на навколишнє середовище.

У вузькому значенні під екологічним туризмом розуміється вид подорожей, які здійснюються невеликими групами по маршрутах, прокладених серед охоронюваних природних ландшафтів, у ході яких туристи знайомляться з унікальними об'єктами, явищами й мешканцями природи з метою екологічного виховання й природоохоронної освіти.

Орієнтуючись на перевагу тієї чи іншої складової в межах екологічного (зеленого) туризму можна виділити природний та агро (сільський) туризм

Об’єктами природного екологічного туризму можуть бути екзотичні рослинні співтовариства, біоценози, наприклад, тропічні ліси, квітучі літня літня тундра та весняна пустеля. Але частіше екотуристів залучують унікальні ландшафти в цілому. Також популярні піші походи, спостереження за тваринним світом (екосафарі), відео- та фотозйомка, з проживанням в наметових містечках, альпінізм, водний туризм, ботанічні екскурсії, археологічний та палеонтологічний туризм, спелеотуризм та ін.

Відповідно екоподорожі здебільшого здійснюються в межах особливо охоронюваних природних територій: національні природні парки, біосферні резервати, заповідники, регіональні ландшафтні парки, пам’ятки природи, дендрологічні парки, зоопарки, ботанічні сади, пам’ятки природи в межах яких створені відповідні умови для прийому і обслуговування туристів – прокладені спеціальні туристичні маршрути (екологічні тропи), наявні елементи рекреаційної інфраструктури, надаються послуги кваліфікованого туристського супроводу (екскурсоводи, провідники, рейнджери).

Контрольні питання

1. Надайте характеристику туризму з метою відпочинку
2. Надайте характеристику лікувально- оздоровчому туризму
3. Охарактеризуйте активні види туризму
4. Надайте характеристику культурно-пізнавальному та подієвому

туризму

5. Які центри релігійного туризму та паломництва ви знаєте

6. Надайте характеристику міському, сільському та екологічному туризму

Тема 6 Географія основних міжнародних туристичних потоків

Мета: Надати характеристику географії основних міжнародних туристичних потоків, визначити глобальні тенденції розвитку туризму в світі сформувати поняття про оцінку туристичних доходів і витрат

План

6.1 Туристичний потік та його характеристика

6.2 Оцінка туристичних доходів і витрат

6.3 Організація і методи статистичного обліку в туризмі – с/р

6.4 Глобальні тенденції розвитку туризму в світі – с/р

6.5 Географія туристичних потоків і доходів за туристичними макрорегіонами – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

6.1 Туристичний потік та його характеристика

Аналіз потоків туристів між регіонами є найважливішим прийомом, що дозволяє зіставляти бази даних в'їзного, виїзного і внутрішнього туризму.

Туристичний потік — це форма взаємодії між місцем призначення, де є пропозиція (наприклад, туристична привабливість або аттрактивність), і місцем відправлення, де існує попит або дефіцит подібних послуг і товарів.

Крім того, на них впливають первинні і вторинні фактори.

Первинні фактори зв'язані насамперед зі стадією економічного розвитку місця відправлення і включають такі категорії, як рівень добробуту населення, його мобільність і право на відпочинок.

Вторинні фактори — це доступність, визначні пам'ятки і зручності, надані в місцях призначення. Вартість поїздки так само важлива, як маркетингова і рекламна діяльність приймаючої країни.

Статистичні дані для виміру туристичних потоків можуть бути класифіковані в такий спосіб.

Перша категорія — статистичні дані про розмір туристичних потоків, про число туристів, що виїжджають з даного регіону або відвідують дане місце призначення у визначений період. Така інформація є основою для визначення обсягу туристичної діяльності. Статистичні дані також включають зведення про тривалість перебування туристів у місцях відпочинку.

Число прибуттів (від'їздів) і тривалість перебування — найважливіші показники туристичних потоків. Число прибуттів (від'їздів) визначається числом зареєстрованих туристів, що прибули в ту або іншу країну (що вибули з неї) за визначений період, звичайно за календарний рік.

Іншим важливим показником статистики туристичних потоків є тривалість перебування в місці (країні) призначення. За одиницю обліку тривалості перебування прийнята ночівля, або туродень,- одна доба, проведені одним відвідувачем у даній місцевості або країні (місці призначення). Тривалість перебування усіх відвідувачів протягом визначеного часу, тобто загальне число туроднів (7), розраховується по формулі

$$T = A + L,$$

де A — число прибуттів, людина;

L — середня тривалість перебування одного туриста в країні, доби.

У статистику використовується наступна шкала ночівель, що рекомендується UNWTO.

I. 1—3 ночі.

1.1. 1 ніч.

1.2. 2—3 ночі.

2. 4—7 ночей.

3. 8—28 ночей.

3.1. 8—14 ночей.

3.2. 15—21 ніч.

3.3. 22—28 ночей.

4. 29—91 ніч.

4.1. 29—42 ночі.

4.2. 43—56 ночей.
4.3. 57—70 ночей.
4.4. 71—91 ніч.
5. 92—365 ночей.
5.1. 92—182 ночі.
5.2. 183—365 ночей.

*Короткострокові поїздки (*1—3 ночі) застосовуються в основному для відпочинку і розваг у вихідні і святкові дні, а також з діловими цілями. В другу групу (4—7 ночей) входять поїздки, що мають різні мотиви й відбуваються переважно під час додаткової відпустки.

Середньострокові поїздки (8—28 ночей) відвідувачі роблять, знаходячись у тривалій відпустці, головним чином для відпочинку.

Велика частина *довгострокових поїздок* (29—91 ніч і 92—365 ночей) відноситься до міжнародного туризму. Частина людей, в основному економічно неактивних, починають їх для розваг, рекреації і відпочинку, інша — з діловими і професійними цілями (монтаж устаткування, навчання за кордоном і т.д.).

Статистичні дані про ночівлі групуються по календарних місяцях, типу і категорії засобів розміщення, країнам. Тривалість перебування відвідувачів змінюється в залежності від місця призначення. Існуючі розходження обумовлені туристичною спеціалізацією приймаючої країни (діловий туризм або подорожі з метою розваг і відпочинку), рівнем цін на її внутрішньому ринку, характером туристичних потоків (транзитними і кінцеві) і іншими факторами.

На відміну від статистики прибуттів, що дозволяє одержати загальну уяву про обсяг туристичних потоків, статистика ночівель дає кількісну і якісну характеристику туристичних подорожей. Статистична інформація про транзитні і кінцеві поїздки використовується при вивченні попиту різних груп туристів на послуги по розміщенню.

Друга категорія — статистичні дані про особливості туристів. На відміну від першої категорії, що визначає кількісний склад туристичних потоків, дана категорія надає інформацію якісного характеру про туристів (стать, вік, соціально-економічна приналежність і т.д.) і про моделі їхньої поведінки (категорія поїздки і відношення до місця призначення). Дуже часто статистичні дані першої і другої категорій збираються одночасно.

Третя категорія — статистичні дані про фінансові надходження і витрати. Туристичні потоки - це не просте пересування людей, а процес, що має важливе економічне значення для місць відправлення туристів, місць призначення і транспортної системи, зайнятою перевезенням туристів. Цілком зрозуміло, що туризм супроводжується потоками грошей, що: накопичуються

в одному місці, а витрачаються в іншому.

Відповідно до методики статистичного обліку UNWTO виділяє шість, трохи відмінних по складу від прийнятих у вітчизняній географії, основних туристичних макрорегіонів.

1. *Європейський,* котрий включає країни Західної, Північної, Південної, Центральної і Східної Європи, у тому числі всі колишні республіки СРСР, а також держави Східного Середземномор'я (Ізраїль, Кіпр, Туреччину);

2. *Американський, що* включає країни Північної, Південної, Центральної Америки, а також острівні держави і території Карибського басейну;

3. *Азіатсько-Тихоокеанський* — країни Східної, Південно-Східної Азії, Австралія й Океанія (Малайзія, Сінгапур, Сянган (колишній Гонконг), Таїланд, Макао, Індонезія, Республіка Корея);

4.*Південноазіатський - країни* Південної Азії;

5. *Африканський* — країни Африки, крім Єгипту і Лівії;

6. *Близькосхідний* — країни Західної і Південно-Західної Азії, Єгипет і Лівія.

6.2 Оцінка туристичних доходів і витрат

Статистичний облік доходів і витрат у міжнародному туризмі має велике значення для оцінки впливу туризму на національну економіку і різні сектори туристичної індустрії, а також для планування комерційної діяльності.

Ключове поняття цього розділу статистики туризму — «туристичні витрати». ВТО у своїх матеріалах визначає їх як «загальну суму споживчих витрат, що виробляються відвідувачем або від його імені при підготовці й у ході

поїздки, а також під час перебування в місці призначення». При цьому туристичні витрати тісно погоджуються з кінцевим споживанням товарів і послуг і відбивають у системі національних рахунків.

У міжнародному туристичному обміні витрати іноземних туристів стають валютними надходженнями (доходами) для приймаючої країни і витратами для країни виїзду туристів.

В основі концепції туристичних витрат лежить ряд принципів, запропонованих UNWTO:

облікові підлягають тільки ті витрати туристів і екскурсантів, що впливають на економіку. Їх може нести сам відвідувач або від його імені будь-яка інша фізична або юридична особа;

витрати відвідувача визначаються вартістю товарів і послуг, що здобуваються їм для задоволення наявних потреб. Мова йде про послуги по перевезенню, розміщенню, харчуванню, невеликих предметах тривалого користування, товарах поточного туристичного споживанні і сувенірах. Усі вони споживаються особисто відвідувачем, за винятком подарунків. Але й у цьому випадку, незважаючи на те що їхнім власником стає інше, не подорожуюча особа, зроблені витрати відносяться до туристичного;

— обсяг туристичних витрат рекомендується встановлювати по фактичних витратах на товари і послуги з урахуванням діючих знижок і націнок, чайових і інших витрат поза залежністю від форми їхньої оплати - готівкою, дорожніми чеками, по кредитних картках або іншому способі.

Отже, туристичні витрати виробляються у відношенні широкого діапазону предметів споживання — від споживчих товарів і послуг, що є органічною частиною подорожі, до товарів майбутнього і тривалого користування, наприклад, сувенірів, подарунків, прикрас.

Визначення складу туристичних витрат — один з головних і найбільш складних процесів у статистику міжнародного туризму, що обумовлений часом, коли відвідувач несе витрати (при підготовці, у ході або по закінченні поїздки), і типом туризму. Відповідно виділяються ***внутрішні туристичні витрати,*** що зв'язані з подорожами резидентів по своїй країні, **і** ***міжнародні туристичні витрати.***

Відповідно до матеріалів UNWTO з метою уніфікації показників і забезпечення порівнянності туристичних витрат рекомендується наступна їхня класифікація по групах:

— комплексні поїздки (тури), що являють собою визначені набори послуг або пакети послуг на відпочинок (перевезення, розміщення, харчування, екскурсії і т.д.) і реалізуються за єдиною ціною без розбивки на

складені елементи;

розміщення;

харчування і напої;

транспорт;

рекреаційні, культурні і спортивні види діяльності і заходу, включаючи вхідну плату в установи культури, відпочинку і розваг; витрати, зв'язані з покупкою, ремонтом і експлуатацією дрібного рекреаційного і спортивного спорядження під час поїздки; оплата навчання окремим видам спорту (наприклад, дайвінгу або гірським лижам) і рекреації, а також оплата нетривалих екскурсій і послуг гідів;

магазинні покупки;

інші статті витрат, до яких варто віднести страхові платежі, комісійні збори, вартість проявлення і роздруківки фотографій, ремонт автомашини, ушкодженої під час подорожі, і ін.

Якщо розглядати напрямки витрат, що включаються до складу туристичних, то їх поділяють на витрати до поїздки, витрати під час поїздки і витрати після поїздки.

Витрати до поїздки включають передоплату послуг, наданих і споживаних у ході майбутньої поїздки: комплексні тури, розміщення, перевезення, а також придбання туристичної страховки. У витрати до поїздки по виїзному туризму включається оплата тільки тих послуг, за винятком міжнародних перевезень, що місцеве населення споживає під час подорожі за межами своєї країни. У витрати в'їзного туризму до поїздки включається оплата тільки тих послуг, за винятком міжнародних перевезень, що іноземні туристи споживають у відвідуваній країні.

Витрати під час поїздки включають: покупку товарів широкого вжитку по більш низьких цінах за межами звичайного середовища; інші великі витрати (капітальний ремонт автомобіля й ін.); покупку невеликих товарів тривалого користування і поточного споживання поза залежністю від часу і місця їхнього використання; покупку сувенірів; оплату послуг, що здобуваються в ході поїздки (перевезення, розміщення); інші покупки товарів (послуг) у місці призначення, включаючи безмитні товари, незалежно від їхньої вартості і характеру використання, крім комерційних закупівель і придбання нерухомості, при цьому по в'їзному туризмі включаються тільки ті покупки, що іноземний відвідувач робить у відвідуваній країні.

Витрати після поїздки включаються тільки по статистиці внутрішнього туризму: придбання товарів (послуг), зв'язаних з поїздкою (проявлення фотоплівки, ремонт автомашини, ушкодженої під час подорожі, і ін.), крім придбання нерухомості і великих товарів тривалого

користування.

Платежі, що відносяться до міжнародного туризму, підрозділяються на *платежі по в'їзному туризмі,* у які варто включати *надходження від міжнародного туризму,* обумовлені як «витрати міжнародних відвідувачів, що в'їжджають, включаючи їхні платежі національним перевізникам за міжнародний транспорт. Вони також повинні містити в собі будь-які інші попередні платежі за товари/послуги, отримані в країні призначення.

Крім того, у платежі, що відносяться до міжнародного туризму, входять міжнародні туристичні витрати по *виїзному туризмі,* що визначаються як «витрати відвідувачів, що виїжджають в інші країни, включаючи їхні платежі національним (іноземним) перевізникам за міжнародні перевезення.

Для оцінки поточних і планування майбутніх грошових, у тому числі валютних, надходжень і витрат у міжнародному туризмі використовуються наступні вартісні показники:

сума грошових, у тому числі валютних, надходжень від в'їзного туризму — у цілому за рік, а також у розбивці по країнах і місяцям;

сума грошових, у тому числі валютних, витрат на виїзний туризм — у цілому за рік, а також у розбивці по країнах і місяцям;

сума сальдо (негативного або позитивного) туристичного платіжного балансу;

— середні доходи/витрати на один туриста, на один турдень.

На основі вибіркових опитувань і спостережень складається картина туристичних витрат на придбання основних туристичних послуг і товарів (відповідно до прийнятої класифікації), визначається їхня частка в загальних туристичних витратах.

6.3 Організація і методи статистичного обліку в туризмі

Обов'язки по збору, систематизації і публікації статистичної інформації, що стосується міжнародного туризму, як правило, покладаються на національні статистичні органи, права й обов'язки яких визначаються законодавством тієї або іншої країни. У статистику міжнародного туризму використовуються різні способи збору інформації які одержують від юридичних і фізичних осіб, а також шляхом проведення статистичних спостережень, вибіркових опитувань і досліджень і ін.

Статистичне спостереження здійснюється, як правило, за допомогою звітності або спеціально проведених обстежень. Якщо мова йде про звітності, то статистичні зведення одержують від підприємств і організацій по установлених формах у визначений термін. На основі даних оперативного і бухгалтерського обліку звітність заповнюється і потоком передається в органи статистики.

Найбільш розповсюджені методи статистичного спостереження - облік на границі і реєстрація прибуттів у місцях розміщення. В даний час близько 60 країн реєструють іноземних туристів на границі і 40 — у різних засобах розміщення.

Облік на кордоні. Служби прикордонного і митного контролю ведуть облік показників в'їзного і виїзного туризму: числа прибуттів і виїздів, по країнах, цілям поїздки, місяцям року й ін. Облік здійснюється на всіх контрольно-пропускних пунктах, в аеропортах, мор портах і т.д. У цьому випадку основними джерелами інформації про подорожуючих осіб служать в'їзні, виїзні або посадкові картки й інші аналогічні форми, а також паспорти і візи. Ці документи містять зведення про вік, поле і громадянство (країні постійного проживання) туристів, цілях поїздок і їхньої сезонності, види використовуваних транспортних засобів, місці розміщення у відвідуваній країні й ін. Метод обліку на границі застосовується в ряді країн, наприклад, в Алжирі, Великобританії, Греції, Індії, Ірландії, Іспанії, Канаді, США, Франції.

Туристи можуть враховуватися не тільки під час переїздів, але й у місцях зупинок.

Реєстрація прибуттів у засобах розміщення. Готельний сектор надає дані про кількість готельних місць, числі прийнятих іноземних відвідувачів, середньорічному коефіцієнті завантаження номерного фонду іноземними відвідувачами. Готелі й інші засоби розміщення здійснюють поточну реєстрацію прибуттів — кожен відвідувач заповнює облікову картку. У ній указуються кількість прибулих людей, громадянство або країна постійного проживання, дата заїзду і виїзду, тривалість перебування в даному засобі розміщення.

Дані, одержані в ході статистичного спостереження, дозволяють контролювати завантаження готельної бази. Цей метод використовується для обліку як міжнародних, так і внутрішніх туристів. Однак він має істотний недолік — не може забезпечити повної інформації про перебування туристів. Зв'язано це з тим, що далеко не всі засоби розміщення надають відповідну статистичну звітність. Так, не реєструються туристи, що зупиняються в мебльованих кімнатах, пансіонатах, на приватних квартирах, що веде до заниження обсягу туристичних потоків. Не ведеться облік екскурсантів, що починають короткі поїздки, перебувають у місці призначення протягом дня і не

роблять ночівель. Наприклад, туристи, що проживають у готелях на території Німеччини, відвідують столицю Нідерландів — Амстердам або столицю Бельгії — Брюссель.

Названий метод має ще один серйозний недолік — він веде до подвійного рахунка відвідувачів, що змінюють готелі під час подорожі на території однієї і тієї ж країни.

Реєстрація прибуттів у засобах або місцях розміщення прийнята в таких країнах, як Німеччина, Швейцарія, Австрія, Нідерланди. Цікаво, що Італія і Португалія застосовують обидва методи одночасно.

Банківський метод полягає в зборі інформації про валютні операції, чинених міжнародними туристами. Банківські структури враховують валютні доходи і витрати, зв'язані з в'їздом і виїздом туристів. При цьому центральний (національний) банк здійснює облік туристичних витрат через комерційні банки і пункти обміну валюти, що надають відомості про продаж до покупки іноземних банкнот по лінії туризму. Банківський метод використовується у Франції, Німеччині й інших європейських державах. Цей метод має ряд переваг, тому він знайшов широке застосування. По-перше, він не вимагає додаткової інформації від туристів, найчастіше зайвої (наприклад, назва вулиці, номер будинку в місці постійного проживання туриста). По-друге, він не ускладнює прикордонні формальності, а також роботу статистичних органів. Обробку даних виконує центральний (національний) банк при складанні платіжного балансу.

Як і будь-який інший статистичний метод, банківський метод має свої недоліки. У процесі статистичного спостереження банківським методом виникають визначені помилки.

1. Справжній розмір валютних надходжень від міжнародного туризму спотворюється з багатьох причин:

— через наявність рівнобіжних ринків валюти до можливості фінансових зловживань. Частина валютних потоків минає банківські канали в тих країнах, де функціонує «чорний ринок». Разом з тим проведення валютних операцій за участю банківських структур ще не гарантує повної реєстрації цих операцій. Є численні приклади, коли дрібні обмінні пункти ховають факти купівлі-продажу іноземних банкнот і тим самим занижують розмір валютних надходжень від міжнародного туризму;

унаслідок відмовлення фізичних і юридичних осіб використовувати наявну валюту як платіжний засіб. У роботі туристичних підприємств широко застосовується кліринг, що представляє собою систему взаємозаліків-компенсацій при обміні іноземними туристами. Усі ці операції, а також оплата туристичних товарів і послуг тимчасовими відвідувачами по кредитних

картках не враховуються при банківському методі;

у випадок реєстрації міжнародних валютних операцій в особливо великих розмірах. У деяких країнах установлений високий граничний рівень для транснаціональних операцій, що підлягають реєстрації. Одночасно середні туристичні витрати, як правило, не перевищують цієї величини до не відбивають у статистичній звітності;

— при наявності в іноземних туристів місцевої валюти без обміну в країні тимчасового перебування. Валютні надходження від міжнародного туризму виміряються сумою національної валюти, виміняної банками на іноземну. Не підпадає під статистичний облік банківським методом та частина місцевої валюти, що туристи обміняли на батьківщині і привезли із собою або позичили в родичів і знайомих за кордоном з наступною компенсацією під час відповідних візитів.

2. *Банківський метод* не дає правильного представлення про обсяг валютних надходжень від іноземних туристів у територіальному розрізі. Облік ведеться лише по країнах походження грошових одиниць, що приводить до серйозних погрішностей,

Крім того, після введення на територія більшості європейських країн єдиної валюти — євро — застосування банківського методу такими країнами у відношенні туристів з європейських країн, стало скрутним,

Вибіркове обстеження зорганізується у формі опитувань відвідувачів на контрольно-пропускних пунктах, у засобах розміщення, транспорту, у популярних туристичних місцях. Ціль вибіркових обстежень складається у визначенні середніх витрат одного відвідувача в добу *(Е)* Загальну суму валютних надходжень (*D*) одержують розрахунковим шляхом по формулі

$$D = V \times E \times N,$$

де ***V* — загальне** число прибуттів, людина,

N — середня тривалість перебування одного відвідувачі в країні, доби.

Даний метод має свої недоліки, до яких можна віднести наступні. Обстеження відвідувачів на предмет туристичних витрат зіштовхується з проблемою відтворення точного обсягу понесених ними витрат. Як показує практика, більшість туристів згодом можуть назвати лише приблизну суму таких витрат. Тому на Заході часто використовується так званий *щоденниковий метод* обліку туристичних витрат, коли відвідувач кожного дня у ході поїздки заповнює спеціальні форми, указуючи величину своїх витрат. Проблема полягає в тім, щоб домовитися з туристами про заповнення ними таких форм.

Вибіркові обстеження регулярно проводяться в США, Канаді,

Великобританії, Ірландії і Швейцарії.

Запорукою успіху в одержанні достовірної інформації є, детально розроблений план вибіркового обстеження. Однак і метод небезгрішний. Основні причини погрішностей при його використанні полягають у наступному:

відсутність точного обліку кількості ночівель іноземних туристів у додаткових засобах розміщення;

розбіжності в методиці визначення розрахункової вибірки. Добір одиниць спостереження проводиться по-різному. В одних випадках обстежиться кожен п'ятий іноземний турист, в інші — кожен тисячний;

недостатня репрезентативність (показність) розрахункової вибірки. Добір підлягаючому обстеженню одиниць виконується стихійно. Вибірка не може повно й адекватно представляти властивості всієї сукупності іноземних туристів;

неточність при визначенні середніх витрат, багаторазово збільшена при множенні на десятки мільйонів ночівель, приводить до грубого перекручування підсумкової картини.

В останні роки відзначається підвищений інтерес до впливу, який туризм здійснює або може здійснювати прямо або побічно (опосередковано) на економіку приймаючої країни в плані створення прибавочної вартості, збільшення зайнятості, одержання прибутку частками особами, державою і т.д. Істотно змінився характер попиту на інформацію про туризм як у державному, так і приватному секторі. Тепер країнам крім кількісних даних про туристичні потоки, чисельність прибуттів і ночівель, а також опису умов перебування й обслуговування необхідна велика інформація і надійні показники підтверджуючі вірогідність вимірів економічного впливу туризму.

Вимоги до подібній інформації наступні:

— дані повинні мати статистичний характер і бути отримані на регулярній основі, тобто в результаті не тільки одноразової оцінки, але і константою статистичного процесу, що поєднає визначення базових оцінок з більш гнучким застосуванням показників з метою підвищення ефективності отриманих результатів;

отримані оцінки повинні спиратися на надійні статистичні джерела, що враховують як відвідувачів, так і постачальників послуг, і по можливості незалежні методики, які використовують;

дані повинні бути порівнянні в різні тимчасові періоди в рамках однієї країни, між країнами, а також з даними інших галузей економіки;

інформація повинна бути послідовною, дані повинні бути представлені в макроекономічному форматі, визнаному на міжнародному рівні.

На жаль, статистична інформація про природу, розвиток і наслідки туризму як і раніше базується на обліку прибуттів і ночівель, а також виданих платіжного балансу, що не охоплюють весь спектр економічного впливу туризму. У результаті уряд, ділові кола і громадськість держав не мають можливості одержувати достовірну інформацію, необхідну для проведення ефективної політики і посилення ділової активності. Особливо гостро відчувається недолік даних про роль туризму в національній економіці різних країн, тому одержання достовірних даних про масштаби і значення туризму стало насущною потребою.

У зв'язку з цим був запропонований «Допоміжний рахунок у туризмі» (ДРТ).

Метод ДРТ припускає:

облік сукупних макроекономічних показників, що дозволяють визначити обсяг і економічні параметри туризму. До таких показників відносяться, наприклад, туристична додана вартість і туристичний ВВП, порівнянні з аналогічними сукупними показниками економіки в цілому, а також для інших видів виробничої діяльності;

одержання докладних даних про туристичне споживання і відповідну пропозицію на внутрішньому ринку і ринку імпорту, дані оформляються в таблицях, складених на основі базових таблиць загальної пропозиції та попиту національних рахунків як у поточних, так і в постійних цінах;

розробку докладних виробничих рахунків туристичної індустрії, що включають дані про зайнятість, взаємозв'язок з іншими видами виробничої економічної діяльності і формуванні капіталу;

визначення базової інформації, необхідної для розробки моделей економічного впливу туризму як на національному рівні, так і в глобальному масштабі, для підготовки аналізу туристичного ринку і т.д.;

виявлення взаємозв'язку між вартісною і кількісною інформацією з туризму; до останнього відносяться, наприклад, число поїздок, тривалість перебування, мети поїздок, види транспорту і т.д.

6.4 Глобальні тенденції розвитку туризму (міжнародного туризму - МТ) в світі.

Друга половина XX ст. є сучасним етапом історії розвитку МТ, який на початку XXI ст. перетворився на могутню індустрію, великий міжгалузевий комплекс, що сприяє розвитку політичних і культурних контактів, є важливим елементом економічної стратегії й вагомим чинником суспільного розвитку.Бурхливий розвиток МТ у другій половині XX ст. зумовлений цілою низкою чинників соціального, економічного, політичного та науково-технологічного характеру. Одним з них була остаточна зміна стереотипу

життя населення Землі зі „статичного” на „динамічний”. Це підтверджують статистичні дані, якщо у 1950 р. туристичні прибуття здійснювало 25,2 млн. тис. осіб (при чому надходження від МТ складали 2,1 млрд. дол.), то на початок 1980 р. кількість прибуттів зросла в 11 разів (284,8 млн. осіб), відповідно збільшилися надходження від туризму майже в 50 разів (97 млрд. дол.).

У 1980-1990-х роках продовження термінів оплачуваних відпусток, зростання купівельної спроможності різних груп населення стимулювало зростання попиту на МТ і подорожі. Динаміка туристичних прибуттів збільшилась на 6,4% (172 млн. осіб), а надходження від МТ на 21,2% (167,7 млрд. дол.).

Наприкінці XX ст. МТ став дійсно масовим явищем світу. У 1999 р. кількість туристичних прибуттів складала 652,2 млн. осіб, що в 1,4 разів більше по відношенню до 1990 р., надходження від МТ збільшились на 191,6 млрд. дол., відповідно у 1,7 разів .

Зменшення туристичних прибуттів на -2,0%, а надходжень на - 2,6% у 2001 р. вплинули політичні та економічні конфлікти в світі (див. табл. 1) .
У 2002 р. кількість туристичних прибуттів сягнула за 700 млн. осіб і порівняно з 2001 р. зросла на 3,1%, щодо надходжень, то тут визначається поступове їх збільшення до 2,6%.

Результати стану розвитку МТ в світі протягом 2004 р., свідчать про його відновлення й активне зростання - в усіх туристичних макрорегіонах світу зафіксовано збільшення туристичних прибуттів. Загальна їх кількість у світі в 2004 р. становила 763 млн. (зростання на 10,7%), а надходжень - 622 млрд. дол. (10,3% зростання). Цей стрибок пов'язаний з реакцією на низькі показники попередніх років, викликані іракською війною, епідемією атипової пневмонії та послабленою економікою (див. табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка туристичних потоків і надходжень від туризму в світі 1950-2012 рр.

Роки	Кількість прибуттів, млн. осіб	Темпи зростання, %	Надходження від туризму, млрд $	Темпи зростання, %
1950	25,282	—	2,100	—
1960	69,296	10,6	6,867	12,6
1970	159,690	8,7	17,900	10,0
1980	284,841	6,0	97,000	19,1

1990	456,800	6,4	264,708	21,2
1995	565,400	3,8	393,230	13,4
1996	592,122	4,6	423,116	7,6
1997	610,763	3,1	435,981	3,0
1998	625,500	2,4	442,500	1,5
1999	652,200	3,9	456,300	3,0
2000	698,300	6,6	474,400	4,0
2001	684,100	-2,0	462,200	-2,6
2002	702,600	3,1	474,000	2,6
2003	694,000	-1,2	525,000	8,6
2004	763,000	10,7	622,000	10,3
2005	808,000	5,9	672,000	7,4
2006	813,700	5,7	679,900	7,9
2007	820,100	7,0	688,300	8,4
2008	913,000	2,1	690,200	8,6
2009	877,000	-3,8	520,120	-6,1
2010	939,300	6,5	920,000	8,89
2011	980,200	4,7	1000,000	6,0
2012	1035,000	3,8	1200,000	2,7
2030 (прогноз)	1800,000	9,4	2000,000	4,1

У 2005 р. продовжилася тенденція зростання обсягів МТ, кількість туристичних прибуттів зросла до 808 млн. осіб (на 5,5%), надходжень дорівнювали 672 млрд. дол.. (7,4% зростання) (див. табл. 1).

До 2008 р. визначається тенденція збільшення обсягів МТ, вона зросла до 913 млн. осіб (6,4 % туристичних прибуттів) (див. табл. 1).

Згідно світовій статистиці, в 2009 кризовому році в'їзної турпоток дорівнював 872 млн. осіб, що свідчить про те, що МТ втратив 2,5%, які, втім, він відіграв на рівні майже 3% в 2010 році. Відновлення зростання в секторі, що припало на останній квартал 2010 року, пов'язане з активністю АТТМ і БСТМ, які в першу чергу забезпечили досягнення показників, що перевищили прогнози аналітиків, 2009 рік оцінений як «один з найважчих періодів для туристичної індустрії в довгостроковій ретроспективі».

2009 р. виявився одним з самих напружених за останні два десятиліття, обійшовши по тяжкості більшість років, ознаменованих подіями на зразок 11-го вересня і подібними до них катастрофами, а також періодичними відходами в мінус світової економіки. Вірус, що розповсюдився по планеті, А (H1N1) породив стан невизначеності, посиливши кризовий стан світових фінансів, але поступово МТ знов вступив у фазу пожвавлення. Більшість країн негайно відреагували на кризу, прийнявши дієві заходи, спрямовані на

пом'якшення його наслідків і стимулювання зростання. Разом з тим, передчасна відмова від оздоровчих мерів і спокуса збільшення податкового тягаря ставлять під загрозу темпи одужання світового туризму, спостерігається 6%-ве скорочення надходжень в туристичному секторі в 2009 році, фінансові аналітики порівнюють їх з фатальним 12%-вим спадом світового експорту, кризи, що стала жертвою, на всіх фінансових ринках. Помітне зростання внутрішнього туризму, в таких крупних країнах, як Китай, Бразилія і Іспанія, що також пов'язане зі світовою рецесією. Туристична галузь «не змогла виробити стійкий імунітет» проти пандемії свинячого грипу, ЄТМ і Північна Америка пропустили вперед лідерів «гонки» - ПАТМ і БСТМ. Надзвичайне пожвавлення спостерігалось у АТТМ, який втратив у минулому 2% в туристичному сегменті.

У 2010 році кількість туристичних прибуттів в світі складає 939,3 млн. осіб (зростання на 6,5%), а надходження від туризму дорівнюють 920,0 млрд.дол. (8,8% зростання) (див. табл. 1).

За останніми даними Барометра міжнародного туризму UNWTO в 2011р. кількість міжнародних туристичних прибуттів зросло на 4,7%. Враховуючи очікуване в 2012 р. продовження темпів зростання, хоча і менш швидкими темпами, кількість міжнародних туристичних прибуттів досягла відмітки в один мільярд осіб

У 2011 р. кількість міжнародних туристичних прибуттів зросло до 980,2 млн. туристів у порівнянні з 939,3 млн. в 2010 р., коли застопорилося відновлення світової економіки, сталися корінні політичні зміни у БСТМ і Північній Африці, а також стихійні лиха в Японії. Серед регіонів найкращих результатів добився ПАТМ (+10%) іЄТМ (+6%), а серед субрегіонів список очолює Південна Америка (+10%). На відміну від попередніх років, темпи зростання туристичної активності в країнах з розвинутою економіку (+5,0%) перевищили темпи зростання туристичних прибуттів в країни, що розвиваються (+3,7%), в основному за рахунок високих результатів Європи і внаслідок проблем, що виникли у БСТМ і в субрегіоні Північна Африка.

У 2011 р. МТ в світі встановив новий рекорд незважаючи на скрутні умови. Для сектора, на який припадає 5% світового ВВП, 6% від загального обсягу експорту, і що забезпечує роботою кожну дванадцяту людину в країнах, що розвиваються та економічно розвинених країнах, ці результати є обнадійливішими, тим паче, що вони досягнуті в той час, коли гостро необхідні важелі для стимулювання зростання і створення робочих місць у світі.

Щодо визначення провідних туристичних країн світу у 2011 році, то Китай вийшов на третє місце по в'їзному туризму, потіснивши Іспанію. За

даними UNWTO, Піднебесна прийняла понад 70 млн. туристів, тоді як Іспанію відвідало 59,7 млн. осіб. Двійка лідерів же залишиться незмінною: Франція продовжує приймати щорічно 70,9 млн. іноземних туристів, а США - 55,5 мільйона гостей.

Міжнародна рада з туризму готує Іспанії четверте місце в світовому рейтингу аж до 2020 року, коли туристичний потік в країну складе 65,7 млн. осіб проти 81,1 млн. в США, які опустяться з другого на третє місце. Китай на той час повинен обігнати Францію, кількість прибуттів в яку складе 92,5 млн., і вирватися на перше місце з 1,035 млрд. гостей. МТ в Китаї також активно розвивається: за підсумками 2011 року за рубіж виїхали більше 54 млн. китайців (що на 11% більше аналогічного показника минулого року). В даний час МТ в різних країнах світу розвинений дуже нерівномірно. Переважно туристи виїжджають з високо розвинутих країн, що є, по термінології UNWTO, країнами - постачальниками туристів. До цієї групи входять держави, де частка населення, що виїжджає в закордонні поїздки, вище десяти. Кількість таких країн невелика (12-17), проте їх список постійно поповнюється. До недавнього часу в їх число, крім високорозвинутих країн Західної і Північної Європи, Північної Америки і Японії, входили держави Східної Європи, району Персидської затоки. Сьогодні їх місце активно займають нові індустріальні країни, держави, що розвиваються, досягли високого ступеня розвитку - Республіка Корея, Сінгапур і ін.

Наявні дані про прибутки від МТ в світі і міжнародні туристичні витрати за 2011 р. в істотній мірі співпадають з позитивними тенденціями в області туристичних прибуттів.

Серед 10 світових напрямків-лідерів МТ особливо істотно зросли прибутки в США (+12%), Іспанії (+10%), Гонконзі (+23%) і Сполученому Королівстві (+7%). Лідерами по витратах є зростаючі ринки, які направляють туристів, - Китай (+30%), Росія (+21%), Бразилія (+32%) і Індія (+33%) - за якими йдуть традиційні ринки, хоча темпи зростання витрат мандрівників з Німеччини (+3%) і США (+5%) були вищими, ніж в попередні роки.

Кількість туристичних прибуттів в світі у 2012 р. зросла на 3,8%, подолана історична відмітка в один мільярд подорожуючих (1035,000 млрд. осіб). МТ в країнах, що розвиваються повертають собі провідні позиції за рахунок посилення темпів зростання в АТТМ й АФТМ (4% - 6%), за ними йдуть АТМ і ЄТМ (2% - 4%), БСТМ (0% - +5%) починає частково відновлювати втрати, понесені в 2011 р. (див. табл. 1).

Необхідно визначити, що дедалі більше приваблює туристів і Антарктида, але якби не опір ряду громадських організацій, що активно

виступають проти залучення цього регіону до туристичного процесу, тут можна було б спостерігати найбільші темпи зростання попиту, незважаючи на високі ціни.

Ці прогнози підтверджуються Індексом довіри UNWTO. Група експертів даної організації, до складу якої входять 400 фахівців зі всього світу, визначає, що сектор МТ у 2012 р. має позитивні, хоча і менш вагомі результати у порівнянні з 2011 р.

Основний обмін туристами здійснюється між країнами - постачальниками туристів, в той же час з тих же країн формується основний потік туристів в держави, що розвиваються. МТ в країнах, що розвиваються, представлений слабо. За прогнозом UNWTO в XXI столітті очікується туристичний бум: число мандрівників у світі до 2030 р. наблизиться до 1,8 млрд. осіб (темпи зростання будуть дорівнювати 9,4%), а надходження від МТ складатимуть 2 трильйона дол. (див. табл. 1).

Таким чином, розвиток МТ в світі протягом останніх 60-років, свідчить про його сталу та позитивну динаміку, незважаючи на природні катаклізми, політичні проблеми, економічні кризи та віруси, що розповсюдилися по планеті А (H1N1) та ін. У деяких країнах МТ є практично єдиним джерелом валютних надходжень, завдяки якому підтримуються високий рівень економічного розвитку й добробут громадян. Основний обмін туристами здійснюється між країнами - постачальниками туристів, в той же час з тих же країн формується основний потік туристів до країн, що розвиваються.

6.5 Географія туристських потоків і доходів за туристичними макрорегіонами світу

Для оцінки розвитку МТ вельми цікаві динаміка туристичних прибуттів, сучасний стан і прогнози його розвитку за 6 туристичними макрорегіонами світу, визначеними UNWTO: Європейському, Азіатсько-Тихоокеанському, Південній Азії, Американському, Близькому Сходу і Африканському. Для оцінки перспектив зростання туристичних потоків прийнято використовувати наступні показники: низький, нижче середнього, середній, високий і вище середнього.

Європейський туристичний макрорегіон(ЄТМ). У 1965 р. туристичні

прибуття до Європи складали 76,7 % (87,4 млн. осіб) всього ринку МТ; до 1995 р. їх обсяги знизилися до 59,9 % (338,4 млн. осіб); у 2000 р. даний показник дорівнював 57,8% (403,3 млн. осіб); у 2005 р. - 53,5% (431,8 млн. осіб. Отже,з 1965 р. по 2010 р. ЄТМ посідає 1 місце за кількістю туристичних потоків, що складає у 2010 році – 50,4% (474,4 млн. осіб). Європа пересягнула показник туристичних прибуттів у півмільярда в 2011 році. Незважаючи на економічну невизначеність, яка зберігається, ще сьогодні в світі кількість туристичних прибуттів до ЄТМ досягло 51,3% (502,8 млн. осіб): 29 млн. з 41 млн. додаткових міжнародних подорожей, зареєстрованих у всьому світі.

ЄТМ як джерело і споживач туристичних потоків в перспективі матиме середній показник, що виявляє можливі варіанти розвитку регіонального туризму. Наприклад, перспективи МТ з ЄТМ до АТМ, АТТМ (країн Східної і

Південної Азії) оцінюються показником вище середнього, а в Близькосхідний регіон - показником нижче середнього, що пов'язане з економічними труднощами і недостатньою привабливістю розташованих у ньому країн. Згідно прогнозу "Travel & Tourism Intelligence" (TTI) Європа як регіон МТ має зростання по всіх напрямах, за винятком Південної Азії. Проте зростання МТ з Європи і країнах Середземномор'я помітно сповільниться, тоді як темпи збільшення кількості поїздок за кордон в країнах Південно-Східної Азії залишаться досить високими, не зважаючи на недавні економічні труднощі в регіоні. На стан європейського ринку МТ здійснює вплив тенденція до переваги європейцями подорожей по ЄТМ.

ЄТМ має в своєму розпорядженні сприятливі туристичні ресурси і надалі залишається основним макрорегіоном світу в сфері лікувально-оздоровчого туризму та організації інших видів МТ. Позитивні чинники, які здійснюють вплив на розвиток МТ: вигідне економіко-географічне положення; високий рівень соціально-економічного розвитку; зростаюча урбанізація; зручні транспортні зв’язки з іншими країнами; розвинена туристична інфраструктура.

В ЄТМ зосереджені джерела мінеральних вод, пляжі, гірські території. Більша частина регіону має всі умови для проведення відпочинку, санаторно-курортного лікування.

До країн з найкращими туристичними ресурсами відносяться: приморські, з переважною кількістю сонячних днів країни - Італія, Франція, Хорватія, Монако та ін.; країни з гірськими ландшафтами та чистим повітрям - Швейцарія, Австрія.

В ЄТМ - зосереджена найбільша кількість історичних та архітектурних

цінностей. На розвиток МТ впливає і те, що в Європі найвищий рівень

освіченості та культури. Традиційно тут проводяться різні міжнародні заходи: конгреси, з'їзди, конференції, семінари, симпозіуми, фестивалі, спортивні змагання і інше, що сприяє розвитку туризму.

Основні туристичні центри ЄТМ і основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри ЄТМ: Франція, Австрія, Іспанія, Великобританія, Італія, Німеччина, Угорщина, Швейцарія

Основні генеруючи країни для ЄТМ: Німеччина, Нідерланди, Великобританія, Франція, Італія, Скандинавські країни, США, Бельгія.

Азіатсько-Тихоокеанський туристичний макрорегіон (АТТМ) з 1965 р. по 2000 р. посідав 3 місце в світі за обсягами туристичних потоків. У 1965 р. АТТМ відвідало 1,3 млн. осіб (1,4% світового показника); у 1995 р. туристичні подорожі здійснили 81,4 млн. осіб (14,4%); у 2000 р. кількість туристів складала 111,7 млн. осіб (15,9%); у 2005 р. він піднявся на 2 місце в світі за показниками туристичних прибуттів, що дорівнювало 161,6 млн. осіб (20,2%); у 2010 р. кількість відвідувачів зросла до 193,2 млн. осіб (20,6%).

В АТТМ (+5%) кількість туристичних прибуттів у 2011 р. дорівнює 203,4 млн. осіб (20,7%). Серед туристичних субрегіонів непогані результати має Південно-східна Азія (+9%) завдяки високому міжрегіональному попиту, тоді як відносно низькі темпи зростання були зафіксовані в Північно-східній Азії (+2,5%) і Океанії (+0,5%), частково внаслідок тимчасового спаду на виїзному туристичному ринку Японії.

Країни АТТМ можуть бути оцінені в перспективі показником вище середнього, як по виїзному, так і по в'їзному туризму.Регіонами МТ, які найбільш приймають туристів, з країн Східної Азії і Тихоокеанського басейну будуть субрегіони Латиноамериканського континенту, а також країни - партнери Східної Азії, Тихоокеанського басейну (внутрішньо регіональний туризм) і ПАТМ. Ця тенденція збережеться у зв'язку з високим зростанням населення в таких країнах, як Південна Корея, Тайвань, Індонезія, Малайзія, Таїланд, а також за рахунок того, що Китай розширить поїздки в сусідні країни.

АТТМзнаходиться далеко від туристичних ринків, а також від транзитних, повітряних та морських ліній, це чинник дещо стримує розвиток МТ.

До чинників, які сприяють розвитку МТ в АТТМ, можна віднести: з кожним роком туристична індустрія, перетворюється у все більш прибуткову діяльність. На Таїті туристична галузь зайняла друге місце (після експорту кокосового горіха) по надходженню іноземної валюти. На Гавайських островах в цій галузі зайнято більш ніж третина працездатного населення, і вона є більш прибуткова ніж експорт цукрового тростини або бананів.

У більшість туристів викликають інтерес мистецтво та побут аборигенів. Найбільша кількість туристів відвідують Австралію та Океанію в місяці, коли в Європі та Північній Америці відбувається спад туристичної активності. Це по-перше дозволяє згладити сезонні коливання в МТ, а по-друге відкриває перед Австралією та Океанією широкі можливості подальшого його розвитку.

Основні туристичні центри АТТМ і основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри: Китай, Малайзія, Гонконг, Японія, Таїланд, Корея, Сінгапур, Австралія.

Південно-Східна Азія - Малайзія, Сінгапур, Таїланд, а найпривабливіши туристичні міста - Бангкок, Сінгапур, Джакарта.

Східна Азія - Пекін, Шеньян, Сіань, Сучжоу, Лхаса, Сеул, Токіо, Кіото, Нара, Камакура, жертви атомного бомбардування - міста Хіросіма й Нагасакі, Сянган.

Австралія та Океанія - Таунсвілль, Окленд і найпопулярніші - Золотий Берег, Мельбурн, Сідней, Веллінгтон.

Основні генеруючи країни для АТТМ: Японія, Великобританія, США, Німеччина, Корея, Таїланд, Австралія, Нова Зеландія.

Американський туристичний макрорегіон (АТМ) з 1965 р. по 2000 р. посідав 2 місце за обсягами туристичних потоків в світі. У 1965 р. АТМ відвідало 19,2 млн. осіб (16,9%); у 1995 р. цей показник збільшився до 108,9 млн. осіб (19,3%); у 2000 р. туристичні прибуття здійснили 130,2 млн. осіб (18,7%). З 2005 р. по 2010 р. він опустився на 3 місце - 139,2 млн. осіб (16,2%). В АТМ кількість туристичних прибуттів у 2011 р. зросла (+4%), тобто на 5 млн. осіб і загальний показник складає 156,2 млн. осіб (16,1%). Провідні позиції зберігає за собою субрегіон Південна Америка, кількість прибуттів в якій другий рік поспіль зростає на 10%. У субрегіонах Центральній Америці і Карибському басейні (+4% кожен) темпи зростання збереглися на рівні 2010 р. Субрегіон Північна Америка (+3%), перевершила показник туристичних прибуттів у 100 млн. осіб у 2011 р.

АТМ має показник нижче середнього як за перспективами зростання внутрішньорегіонального туризму, так і за туристичними потоками до ПАТМ і БСТМ. Домінуюча роль Північної Америки на континенті і висока частка врахованих туристичних потоків в рамках прикордонного обміну між США і Канадою дають низьку оцінку перспективам розвитку внутрішньо регіонального туризму.

Північна Америка. Цей субрегіон включає в себе такі високо розвинуті країни як США і Канада. Північна Америка має вигідне економіко-географічне положення, омивається трьома океанами - Атлантичним, Тихим

та Північно-Льодовитим. Регіон знаходиться на перетині важливих морських комунікацій та повітряних трас, має в розпорядженні велику територію, яка володіє природнім та соціально-економічним потенціалами та людськими ресурсами. Регіон має високий рівень розвитку туристичної інфраструктури, включаючи всі види транспортних комунікацій.

Центральна та Південна Америка. Цей субрегіон включає всі країни Латинської Америки. На міжнародному туристичному ринку він займає дуже мале місце, не дивлячись на те, що дуже швидко розвивається туристичний бізнес в Мексиці та в країнах Карибського басейну. Існують чинники які мають негативний вплив: віддаленість від інших щільно населених регіонів, де формуються значні туристичні потоки (ЄТМ, АТТМ); слабо розвинуті транспортні комунікації; недостатній розвиток туристичної інфраструктури в більшості країн Латинської Америки; низький рівень економічного розвитку та тяжке матеріальне становище населення в окремих країнах регіону; відсутність у більшості латиноамериканських країнах політичної стабільності.

Основним видом транспорту, який використовується для перевезення туристів, є авіаційний, на другому місті - автомобільний транспорт. Залізничний транспорт в цьому регіоні практично не використовується.

Основними іноземними туристами є громадяни сусідніх держав, із європейських країн: Іспанія, Італія, Німеччина, Англія, Франція. Поїздки туристів із Латинської Америки в Європу є незначними.

Основні туристичні центри АТМ і основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри АТМ: США, Пуерто-Ріко, Канада, Домініканська Республіка, Мексика, Багамські острови, Аргентина, Бразилія

Основні генеруючи країни для АМТ: США, Великобританія, Канада, Німеччина, Мексика, Франція, Японія, Скандинавські країни.

Туристичний макрорегіон Близький Схід(БСТМ) у 1965 р. посідав 3 місце в розрізі туристичних макрорегіонів світу за обсягами туристичних потоків – 2,8 млн. осіб (2,5%). З 1995 р. по 2005 р. він займав 5 місце: у 1995 р. туристичні подорожі здійснили – 12,4 млн. осіб (2,2%); у 2000 р. цей показник дорівнював - 20,0 млн. осіб (2,9%); у 2005 р. туристичні прибуття складали – 29,6 млн. осіб (3,7%). У 2010 р. він піднявся до 4 місця, відповідно показник дорівнює- 60,2 млн. осіб (6,4%)

У 2011 р. БСТМ має негативні показники розвитку МТ - втратив, згідно з оцінками, близько 5 млн. туристів (-8%), загальна кількість туристичних прибуттів дорівнює 55,4 млн. осіб (5,6%). Проте, в деяких туристичних напрямках, таких як Саудівська Аравія, Оман і Об'єднані Арабські Емірати, збереглися стійкі темпи зростання.

БСТМ має в перспективі вражаюче економічне зростання, що створює умови для зростання виїзного туризму і дозволяє оцінювати його показником вище середнього. Оцінка перспектив МТ проблематична: з одного боку, стабільність у макрорегіоні могла б підсилити зростання в'їзного МТ, з іншого боку, привабливість макрорегіону виражена неясно, йде процес вивчення і дослідження цієї ситуації. Зростання показників в'їзного МТ у БСТМ здійснюватиметься в основному в рамках розвитку внутрішньо регіонального туризму, але не за рахунок ЄТМ і АТМ.

Розвитку МТ у БСТМ сприяють такі чинники: сусідство з великим та туристичним ринком ЄТМ; територію омивають багато морів, де проходять основні воднотранспортні комунікації;різноманітні і багаті природні туристичні ресурси та культурно-історична спадщина; розміщення в межах території важливих центрів паломництва; велика різноманітність етнічного складу (екзотика). З країн АФТМ найбільші потоки туристів та екскурсантів спостерігають під час паломництва в Мекку та Медину.

Негативні чинники розвитку МТ: невисокий рівень економічного розвитку більшості країн, непідготовленість до прийому туристів та екскурсантів; слабкий розвиток певних видів транспортних комунікацій, нестабільність внутрішньополітичного становища.

Основні туристичні центри БСТМ і основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри БСТМ: Йорданія, Єгипет, Саудівська Аравія, ОАЕ, Сирія, Бахрейн

Основні генеруючи країни для БСТМ: Єгипет, Йорданія, США, Німеччина, Великобританія, Франція.

Африканський туристичний макрорегіон(АФТМ) з 1965 р. по 2005 р. посідав 4 місце за обсягами туристичних потоків в світі. У 1965 р. АФТМ відвідало – 1,9 млн. осіб (1,7%); у 1995 р. туристичні прибуття дорівнювали – 20,2 млн. осіб (3,5%); у 2000 р. цей показник складав – 26,9 млн. осіб (3,8%); у 2005 р. туристичні подорожі здійснили – 36,0 млн. осіб (4,5%). З 2010 р. АФТМ опустився на 5 позицію, що складає - 49,8 млн. осіб (5,1%); у 2011 р.кількість міжнародних туристичних прибуттів збереглося на тому ж рівні 49,8 млн. осіб, оскільки двохмільйонний приріст прибуттів в туристичних напрямках країн на південь від Сахари (+7%) знівелював втратами в Північній Африці (- 12%)

АФТМ складається з великої кількості субрегіонів які мають свої тенденції розвитку МТ. Проблеми, властиві даному континенту, обмежують потенційне зростання регіонального туризму, тому оцінки стосуються можливостей середніх темпів зростання перспектив як виїзного, так і в'їзного

МТ. Середній показник зростання в'їзного туризму до АФТМ буде характерний для подорожей із ЄТМ, АТМ і БСТМ.

АФТМ на сьогоднішній момент є важливим туристичним макрорегіоном, так як має великий потенціал для МТ.

Привабливість АФТМ визначається в: теплому кліматі, сонячних днях на протязі всього року; чудових піщаних пляжах; унікальних історичних та культурних пам’ятках; екзотична флора і фауна (заповідники, національні парки, які зберегли свій первісний стан).Але існують чинники, які мають відштовхуючій вплив на туристів: низькій рівень економічного розвитку більшості країн; слабко розвинута туристична інфраструктура (розміщення туристів, транспортні сполучення); природні умови в окремих районах (жара, суховії, чисельні опади); нестабільне політичне положення в деяких країнах.
Але для АФТМ є дуже важливим і вигідним розвивати туристичну галузь. Уряди багатьох африканських країн приділяють увагу розвитку рекреаційно-туристичних ресурсів, вбачаючи в МТ важливу статтю прибутку, а інколи навіть єдиний шлях економічного підняття. Економіка таких країн, як Кенія, Танзанія, Марокко, Туніс, Мадагаскар та Маврикій, з значній степені залежать від МТ, так як це є надійним джерелом надходжень іноземної валюти. Тому у всіх перерахованих країнах в складі уряду створений пост міністра по туризму.

Основні туристичні центри АФТМ і основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри АФТМ: Туніс, Марокко, Алжир, ПАР, Ботсвана, Кенія, Зімбабве, Свазіленд

Основні генеруючи країни для АФТМ: Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, США, Іспанія, Швейцарія, Нідерланди.
Туристичний макрорегіон Південна Азія(ПАТМ) з 1965 р. по 2010 р. стабільно посідає останнє місце за обсягами туристичних потоків в світі. У 1965 р. його відвідали 1,0 млн. осіб (0,8%); у 1995 р. туристичні подорожі здійснили 4.2 млн. осіб (0,7%); у 2000 р. цей показник дорівнював 6,3 млн. осіб (0,9%); у 2005 р. туристичні прибуття складали 7,8 млн. осіб (0,9%). У 2010 цей показник дорівнює 11,6 млн. осіб (1,2%);у 2011р. визначені непогані результати туристичних прибуттів (+9%), що дорівнює 12,6 млн. осіб (1,3%)

ПАТМ мав політичну нестабільність в 90-і рокиХХ ст., що викликало спад виїзного і в'їзного МТ. Нова індустріальна політика Індії, зниження практики ліцензування і контролю над валютним обміном створюють сприятливі умови для інвестицій і економічного розвитку, що, у свою чергу, забезпечує фінансові можливості не тільки для ділового МТ, але і пізнавального МТ. Перспективи виїзного МТ із Індії можна оцінювати

середнім показником. Основними регіонами щодо прийому виїзного МТ із ПАТМ стануть країни АТТМ (Східна Азія і країни Тихоокеанського басейну). Перспективи в'їзного МТ до ПАТМ оцінюються показником вище середнього, не зважаючи на небезпечну для туристів політичну нестабільність у регіоні, збої в авіа доставках з основних країн-постачальників туристичних потоків, а також недолік підприємств для виробництва туристичного продукту і його реалізації за рубіж.

Основні чинники,які сприяють розвитку МТ у ПАТМ: сусідство з великими туристичними ринками АТТМ та ЄТМ; одна з найбільших територій в світі за чисельністю населення; територію омивають океани, багато морів, де проходять основні воднотранспортні комунікації; різноманітні і багаті природні туристичні ресурси та культурно-історична спадщина; велика різноманітність етнічного складу (екзотика).

Негативні чинники розвитку МТ у ПАТМ: непридатність певної частини територій для організації масових подорожей; невисокий рівень економічного розвитку більшості країн, непідготовленість до прийому туристів; слабкий розвиток транспортних комунікацій, нестабільність внутрішньополітичного становища в окремих південноазіатських країнах.

Для ПАТМ основними постачальниками туристів є розвинені країни ЄТМ (Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Бельгія, Скандинавські країни), а також АТМ (США, Канада), АТТМ (Австралія, Нова Зеландія).

Основні туристичні центри ПАТМі основні генеруючи країни у 2011 р.:

Основні країни - туристичні центри ПАТМ: Індія, Пакистан, Шрі-Ланка, Непал, Мальдіви, Бангладеш, Іран (Рис. 4).

Основні генеруючи країни для ПАТМ: Великобританія, Індія, США, Німеччина, Франція, Японія, Італія.

Таким чином, розвиток МТ у світі свідчить, що туристичний потік починаючі з 1965 р. по 2011 р. в межах туристичних макрорегіонів збільшився майже в 55 разів.Серед туристичних макрорегів світу у 2011 р. провідні позиції посідає ЄТМ й АТТМ, аутсайдерські позиції належать ПАТМ.

Для оцінки сучасного стану і перспектив зростання туристичних потоків у туристичних макрорегіонах світу використано наступні показники: низький, нижче середнього, середній, високий і вище середнього. Проведені дослідження визначили, що: показник нижче середнього темпів розвитку і зростання МТ має Американський туристичний макрорегіон; середній показник темпів розвитку і зростання МТ належить Європейському та Африканському туристичним макрорегіонам; показник вище середнього

темпів розвитку і зростання МТ характерно для Азіатсько-Тихоокеанського туристичного макрорегіону, Південної Азії і Близького Сходу.

З кожним роком туристична індустрія світу перетворюється у все більш прибуткову діяльність яка потребує проведення подальших досліджень і визначення провідних видів МТ, які сприятимуть задоволенню туристичних потреб внутрішніх і іноземних відвідувачів.

Контрольні питання

1. Які цілі статистичного обліку в міжнародному туризмі на національному і міжнародному рівнях?
2. Що означає статистика попиту в міжнародному туризмі?
3. Назвати основні одиниці статистичного обліку міжнародного туризму, надати їх визначення і вказати відмінності.
4. Які категорії включають в класифікацію попиту в статистиці міжнародного туризму?
5. Які показники використовують в статистиці прибутків і витрат в міжнародному туризмі?
6. Як організовується збір, систематизація і публікація статистичних даних міжнародного туризму на національному та міжнародному рівнях?
7. Які методи статистичного обліку міжнародного туризму існують?
8. Сучасні тенденції розвитку туризму в світі?
9. Специфіка географії туристичних доходів та витрат туризму в світі.

Тема 7 Туристичне районування за ВТО

Мета: Розглянути загальні засади районування світу, визначити туристичні макрорегіони світу за ВТО, надати характеристику міжнародному співробітництву в туризмі

План

7.1 Загальні засади районування світу
7.2 Туристичні макрорегіони світу за ВТО
7.3 Міжнародне співробітництво в туризмі - с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

7. 1 Загальні засади районування світу

Основою для виділення різних регіонів світу є відмінності одних частин нашої планети від інших. За найзагальнішими критеріями ці відмінності можна об'єднати в три групи: природні, історичні і соціально-економічні.

Природні відмінності визначаються об'єктивними геологічними, географічними та біологічними особливостями окремих частин Землі. Зокрема, поділ світу на материки ні в кого не викликає сумніву, бо в природі насправді існують реально відокремлені частини суходолу, роз'єднані морями й океанами. Такий реально існуючий *природно-геологічний* поділ світу є однією з багатьох підстав для його регіоналізації.

Дія географічних і біологічних чинників у виділенні регіонів світу не менш важлива. Загальновідомо, що географічна оболонка землі має низку

закономірностей. До найважливіших з них належать: цілісність, ритмічність, висотна поясність і горизонтальна зональність. Останні дві закономірності і служать підставами регіонального поділу світу.

Висотна поясність полягає у поступовій закономірній зміні природи (рослинний, тваринний світ тощо) з підняттям у гори від їхнього підніжжя до вершин. Крім рослинного і тваринного світу вона чітко виявляється і в ґрунтах. Висотна поясність зумовлена зміною клімату з висотою. Вона виявляється у зниженні температури повітря на 0,6 °С на кожні 100 м підйому. Крім того, до висоти 2—3 км суттєво зростає кількість опадів. Характер висотної поясності залежить, по-перше, від положення гір у системі широтних зон висоти над рівнем моря, експозиції схилів. Кожна природна широтна зона має власні особливості висотних поясів. Збільшення чисельності населення Землі, розвиток і просторово-територіальне поширення господарства приводять до інтенсивного освоєння людством гірських місцевостей.

У багатьох країнах гірські райони вже нині стали районами не лише розвитку туризму і сільського господарства, а й важкої промисловості.

Географічна зональність є послідовною зміною природних зон зі зміною географічної широти у напрямі від екватора до полюсів. При цьому змінюються як окремі природні компоненти, так і природні комплекси в цілому. Такі зміни зумовлені неоднаковою кількістю тепла, яке отримують різні частини Землі внаслідок її кулястості. До зональних комплексів можна віднести географічні пояси і природні зони. Перші є найбільшими зональними комплексами, які оперізують всю нашу планету в широтному напрямі (екваторіальний, субекваторіальний, тропічний тощо). Будь-який географічний пояс, у свою чергу, поділяється на менші за розмірами комплекси, які називаються природними зонами (лісів, степів, пустель та ін.).

У країнознавстві для виділення певних регіонів крім природних чинників велику роль відіграють *історичні.* У найзагальніших ознаках і в найбільших просторових виявах вони полягають у виділенні на Землі окремих частин світу. Хоча їхня кількість збігається з кількістю материків (6), принципи їх виділення вже переважно не геолого-географічні, а історичні. Особливо яскраво це виявляється у поділі одного материка Євразії на дві частини світу — Європу і Азію або ж об'єднанні двох материків — Північної та Південної Америки в одну частину світу — Америку.

У багатьох випадках географічні й історичні чинники у виділенні регіонів гармонійно поєднуються. Так утворюються історико-географічні регіони. Прикладів можна навести безліч. Регіональні поняття "арабський світ", "країни Північної Африки" фактично є гармонійним поєднанням

пустельних і напівпустельних ландшафтів з історично адаптованою до них культурою арабських народів.

Важливу роль географічні та історичні чинники відіграють й у виділенні економічних районів світу. Різниця в природних умовах і ресурсах різних частин нашої планети сприяє спеціалізації на виробництві певної продукції. На певній території світу, в окремій країні чи їхній групі випуск якихось виробів або надання певних послуг стає об'єктивно більш ефективним, ніяс будь-де за їхніми межами. Спеціалізація господарства окремого регіону чи країни світу складається історично. З розвитком господарства вона може суттєво змінюватися. Щоб визначити спеціалізацію території, необхідно з'ясувати принципи розміщення виробництва. Чинниками розвитку певної спеціалізації є:

а) природні умови та ресурси;

б) наявність трудових ресурсів;

в) особливості географічного положення, зокрема відносно транспортної інфраструктури;

г) галузі господарства, що сформувалися історично;

ґ) виконання певного державного замовлення чи реалізація якогось глобального або регіонального проекту.

З часом окремі регіони світу починають відрізнятися один від одного вже не тільки природними й історичними, а й насамперед ***економічними умовами*** **та** ***трудовими ресурсами.*** Так, в одному регіоні виробляють метал і машини, в іншому вирощують банани й ананаси, в третьому пропонують послуги з відпочинку і лікування. Спеціалізуючись на виробництві певної продукції в умовах глобалізації, кожен регіон світу забезпечує нею інші частини світу і отримує те, чого йому не вистачає. Так відбувається обмін результатами праці. Такий поділ праці між окремими територіями називається географічними, або територіальним.

У цілому обґрунтований і раціональний поділ всього світу або його окремих складових на просторово-територіальні частини базується на теорії районування або регіоналізації. Ця теорія дає змогу науково обґрунтувати виокремлення регіонів, які об'єктивно відіграють значну роль як у цілому на нашій планеті, так і на окремих континентах або ж у межах тих чи інших країн. Тому виділення, скажімо, Південної Азії або регіону Південна Азія, чи інакше Південного регіону, ґрунтується на науково усвідомленому пізнанні специфіки цієї частини Азії, природної, історичної, культурної, соціально-економічної тощо. Виокремлюючи регіон Північна Італія маємо на увазі, насамперед, не лише те, що суто географічно ця частина Італії знаходиться в її північній частині. Нас цікавлять специфічні її ознаки, які чітко виділяються

на фоні всієї країни, насамперед історико-політичні процеси, які тут відбуваються, ментальність місцевого населення, умови соціально-економічного розвитку тощо.

Терміни і поняття "район" і "регіон" у більшості випадків навіть у науковій літературі вживаються як синоніми, але це поверховий підхід, між ними є певні відмінності. Поняття *"район"* переважно застосовується для означення місцевості, що вирізняється за географічними, економічними, адміністративними та іншими ознаками (промисловий район, економічний район, адміністративний район). Поняття *"регіон"* більш містке і загальне. По-перше, його використовують для позначення району, області, території, частини країни, що вирізняється сукупністю природних або історико-географічних умов і національним складом населення. По-друге, визначення регіону як групи країн, які становлять окремий регіон, мають подібні ознаки, що відрізняють їх від інших територій найбільш придатний для вживання якраз у країнознавстві.

Поняття "регіон" включає не лише суходіл, не тільки материки й острівні ділянки нашої планети, а й водні простори. Тобто регіон може складатися з суходільної території й акваторії. Як приклад можна навести Карибський регіон, або регіон Карибського моря, який складається переважно зі значної кількості острівних країн і водних просторів, які їх роз'єднують і об'єднують. Те саме можна сказати й про Тихоокеанський регіон. Однак у більшості випадків поняття регіон все-таки стосується суходолу та безпосередньо прилеглих до нього акваторій.

Відомий український учений у галузі економічної і соціальної географії Олег Шаблій вважає, що поняття "регіоналізація", яке є похідним від поняття "регіон", вживається у двох значеннях:

а) як процес наукового обґрунтування регіону (-ів), визначення його (їхніх) просторових меж і складу та загальних рис;

б) як реально існуючий поділ земної поверхні, зосереджених на ній елементів суспільства, чи суспільства в цілому, на окремі великі частини.

Регіоналізація буває *інтегральною* і *спеціальною (компонентною)*. Перша є обґрунтуванням відокремленості певних частин земної поверхні з усім її природним і суспільним наповненням. Друга — науково обґрунтовує існування, розвиток і взаємодію просторово-територіальних частин у певних сферах суспільства. Якщо цією сферою є політика, то це політична регіоналізація, якщо господарство, то це економічна регіоналізація, і т. ін.

Теорія регіоналізації найперше почала розвиватися в країнах, які мали потребу в подібних наукових і політичних обґрунтуваннях. Це були або дуже великі держави зі значною внутрішньою диференціацією, або ж потужні

імперії зі значно віддаленими і відмінними від метрополії володіннями. Тому не дивно, що теоретико-методологічні засади регіоналізації і конкретні спроби виокремлення регіонів належать вченим Росії (Російська імперія, Радянський Союз), Великої Британії, США, Франції та ін.

Українська регіоналістика представлена видатними українськими вченими С. Рудницьким, А. Синявським, А. Садовським. Серед сучасних українських вчених, перу яких належать теоретичні праці з регіоналістики, безперечно виділяється О. Шаблій.

Теорія регіоналістики, яку розробляють перевалено спеціалісти із суспільної географії, не позбавлена недоліків, стереотипів і пережитків минулого. Найглибше розроблені і найширше охоплені питання, які стосуються методики виділення окремих частин у межах тієї чи іншої країни. Але майже відсутні глибокі теоретичні розробки в царині регіоналізації окремих частин світу, чи материків. Традиційний, усталений, звичаєвий, стереотипний підхід до виділення регіонів світу у наш час себе вже вичерпав. Тому ніхто чітко й однозначно не може сказати, які країни входять, наприклад, до регіонів Західна, Центральна чи Східна Європа, Латиноамериканського регіону, Близького і Середнього Сходу та ін. Навіть у наукових і навчальних публікаціях можна зустріти абсолютно неадекватні регіональні поняття на кшталт "близьке й далеке зарубіжжя" тощо. Лише використання суто наукових підходів, заснованих на формальній логіці, дасть змогу країнознавству розвиватися на сучасній теоретико-методологічній базі.

7.2 Туристичні макрорегіони світу за ВТО

У світовому міжнародному туризмі UNWTO виділяє шість туристичних регіонів: Європа, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Південна Азія, Америка, Близький Схід, Африка.

Регіон світу	Кількість прибуттів 1996 р., млн осіб	Частка загально-світового рівня, %	Надходження від туризму 1996 р., млрд дол. США	Кількість прибут-ів 2004 р., млн осіб	Частка загальносвітового рівня, %	Надходження від туризму 2004 р., млрд дол. США
Світ загалом	**592,122**	**100,00**	**423,116**	**763,0**	**100,0**	**623,0**
Європа	**347,457**	**65,00**	**214,272**	**416,4**	**54,57**	**326,7**
Америка	**115,511**	**20,17**	**106,378**	**125,8**	**16,49**	**131,7**
Східна Азія	**90,091**	**9,22**	**82,436**	**97,8**	**12,82**	**85,9**
Африка	**19,454**	**2,95**	**7,622**	**33,2**	**4,35**	**18,3**
Близький Схід	**15,144**	**1,89**	**8,243**	**47,3**	**6,19**	**31,8**
Південна	**4,485**	**0,77**	**3,963**	**7,5**	**0,98**	**7,3**

Азія						

Світовий туризм характеризується високим ступенем концентрації у відносно невеликих за площею регіонах. На початку XXI ст. лідерами світового туризму стали Франція, Іспанія, США, Італія, Китай, Велика Британія, Канада, Мексика, Австрія, ФРН. На ці 10 країн припадає половина світового туристичного потоку. Шість із них знаходяться в центральній і Західній Європі: Франція, Іспанія, Італія, Велика Британія, Австрія, ФРН.

Європа. Аналізуючи ринок міжнародних туристичних послуг, бачимо, що Європа — лідер цього ринку, вона приймає майже 65 % іноземних туристів, отримуючи при цьому майже 55 % валютних надходжень. Європи пояснюється такими факторами:

- велика кількість держав на відносно невеликій території;
- населення європейських країн має високі реальні доходи;
- більшість населення деяких європейських країн, наприклад, Німеччини, Франції, Великої Британії, охоче проводить відпустку за кордоном, але поблизу своєї країни;
- наявність багатьох культурно-історичних пам'ятників, створених природою та людиною;
- попит на міжнародні подорожі задовольняється потужною індустрією туризму та необхідною інфраструктурою.

Активність європейського туризму пояснюється насамперед територіальною близькістю і доступністю туристичних ресурсів. В Європі переважає внутрішньорегіональний туристичний обмін. Наприклад, 90 % усіх гостей, що відвідують Іспанію, прибувають із країн Європи.

Удосконалення роботи підприємств індустрії гостинності, розширені сфери послуг, рекламні кампанії, а також спрощення перетину міждержавних кордонів сприяють залученню туристів і активному використанню європейських рекреаційних ресурсів.

У середині 90-х років XX ст. до традиційних лідерів Європейського регіону (Франція, Іспанія, Італія) наблизилися Ізраїль і Туреччина, розвиток в'їзного туризму прискорився.

На початку XXI ст. динаміка європейського туризму сповільнилася, обсяг європейського в'їзного туризму скоротився у вересні-грудні 2001 на 6 % , проте події 11 вересня 2001 р. не були цьому єдиною причиною. Спалахи епідемії коров'ячого сказу та ящура спричинили зниження попиту на поїздки у Велику Британію, Ірландію та Нідерланди на 5—6%. Ізраїльсько-палестинський конфлікт негативно позначився на розвитві туріндустрії в охопленому конфліктом регіоні.

Однак зменшення кількості тих, хто подорожував авіаційним транпортом, певною мірою компенсувалося збільшенням кількості подорожі залізничним та автомобільним транспортом. Загалом у країни Європи 2001 р. турпотоки зменшилися всього на 0,7 % . Деякі країни Східної Єропи поліпшили свої позиції: кількість туристів, які відвідали 2001 Болгарію, зросла на 14 % , Естонію — на 9 % , Словаччину — на 13%. Міжнародні туристські прибуття 2005 р. у регіоні зросли на 5 % завдяки позитивним результатам країн Центральної і Східної Європи (+ 1 5 %) , а також Північної Європи (+ 9 %) .

Позитивна тенденція зберігається і тепер.

Південно-Східна Азія і Тихоокеанський регіон. Цей туристичний регіон розвивається найбільш динамічно, випереджаючи Європу за темпа» зростання, що 1999 р. становили 7 , 5 % . У 1999 р. країни цього регіон прийняли 93,7 млн туристів. У 2005 р. зростання туристських прибуттів становило 28 % і досягло 153 млн туристів.

Тут також велику роль відіграє внутрішньорегіональний туризм, **і** який припадає 70 % прибуттів. Лідером Тихоокеанського регіону 2005 був Китай, друге місце посів Сінгапур. У цей час швидко розвиваєте туризм в Індонезії і Малайзії. Набувають популярності нові напрямки в Камбоджу та В'єтнам.

Китай відкрив ворота для в'їзного туризму з 1978 р. Відтоді його відвідали мільйони туристів, яких приваблює давня історія цієї країни, розмайїсть її культурної спадщини, краса природи. Китайський уряд провадить активну політику залучення іноземних туристів, спонсорує держава: численні рекламні акції, знімає обмеження на пересування країною. Якість туристичних послуг у Китаї постійно поліпшується.

У 1995 р. Китай відвідало 23 млн туристів, у 1999 р. - 27 млн, у 2005 р. - 42 млн. Навіть кризовий для світової туріндустрії 2001 р. виявився для Китаю вдалим - приріст становив 6 % . Зараз цей показник продовжує зростати.

Активному використанню туристичних ресурсів Південно-Східної Азії сприяє економіка країн цього регіону, середньорічні темпи зростання якої становлять 4 - 5 % . У цього регіону гарне туристичне майбутнє. За ним уважно спостерігають авіакомпанії, оскільки віддаленість країн цього регіону робить авіаційний транспорт найприйнятнішим.

Південна Азія. Темпи зростання міжнародних туристських прибуттів у цьому регіоні 2005 р. становили 10 %. Найбільш туристично розвиненими країнами є Індія (+ 24 %), Мальдіви (+ 9 %) та Шрі-Ланка (+ 13 %) . Основні потоки міжнародних туристів спрямовані в Індію. Також зростає кількість туристичних прибуттів на Мальдівах, які володіють гарними можливостями для пляжного відпочинку і підводного плавання. Сприяє розвитку туризму в цьому регіоні активна міжнародна торгівля.

Америка. На Американському континенті 75% турпотоку формується всередині регіону. Лідером є США, які прийняли, наприклад, 1999р. 47 млн туристів. Останніми роками дедалі більше людей подорожують на Кубу й у Мексику. Темпи зростання потоку туристів у Південну Америку вдвічі перевищили середньосвітові показники. Цей потік формується переважно з американських і канадських туристів.

Події 1 1 вересня 2001 р. негативно позначилися, насамперед, на туристичній індустрії Американського континенту: протягом 2001 р. турпотік скоротився на 24% порівняно з попереднім роком. На думку експертів UNWTO, на зниження туристичної активності в цьому регіоні вплинула, зокрема, несприятлива економічна ситуація в південноамериканських державах, унаслідок чого гостей у Бразилії за підсумками року стало менше на 8 %, в Аргентині - на 9 %, в Уругваї - на 4 % . У 2005 р. після чотирирічного спаду остаточно відновилось зростання туристичної активності Американського регіону. Міжнародні туристські прибуття зросли на 11% (майже 130 млн), і всі субрегіони показали позитивні результати.

Близький Схід. У 2005 р. туристичний потік у цей регіон продемонстрував найбільший приріст, переважно завдяки збільшенню кількості подорожей в Єгипет. У 2005 р. в Єгипті динаміка кількості прибуттів становила + 39 % .

Іншими популярними туристичними напрямками стали Йордан (~ 21 %) , Бахрейн (+ 16 %) та Ліван (+ 26 %) . Факторами зростання туристичної активності, за даними UNWTO, тут стали заходи, спрямовані на підвищення безпеки та зміцнення політичної стабільності, а також підвищений інтерес до культурно-історичних пам'ятників цих країн.

Загалом динаміка зростання кількості туристичних прибуттів у краї Близького Сходу 1999 р. становила 1 7 , 5 % , однак у IV кварталі 2001 після терористичного акту 11 вересня, було зафіксовано значне зниження обсягу туризму в країни цього регіону — на ЗО % . Зараз ситуація виправилася.

Африка. Цей континент володіє великим туристичним потенціалом, а індустрія гостинності інвестується недостатньо: політична нестабільність і проблеми інфекційних захворювань впливають на імідж цього регіону. Досить високими є показники рекреаційного і ділового туризму ПАР, спостерігається найбільша кількість сонячних днів.

У Північній Африці стрімко зростають туристичні потоки у Туніс і Марокко. Загалом кількості прибуттів у країни Африки 2005 р. зафіксована на 6 % більше, ніж попереднього року. Зацікавленість туристів цим континентом зростає.

Підсумовуючи аналіз ринку міжнародних туристичних послуг, можна сказати, що лідером цього ринку є Європа. Активність європейського туризму пояснюється, насамперед, територіальною близькістю і доступністю туристичних ресурсів. В Європі переважає внутрішньорегіональний туристський обмін.

У Північній Америці також переважають внутрішньорегіональні туристські потоки. Найінтенсивніший туристський обмін спостерігається між США, Канадою та Мексикою. Проте значна частина населення надає перевагу міжрегіональним подорожам.

Помітно зростає кількість прибуттів у країни Східної Азії та Тихоокеанського регіону. Частка країн Африки, Близького Сходу та Південної Азії невелика. Ці регіони не можуть бути конкурентами Європі, Північній Америці та Східній Азії ні за кількістю прибуттів іноземних туристів, за надходженнями від міжнародного туризму через економічні проблеми, акти тероризму та воєнні дії.

Основні туристичні потоки світу зосереджені всередині Європи (з дикої Британії у Францію, з Німеччини в Іспанію), Америки (між США, Канадою та Мексикою) та Східної Азії (з Японії в Тайланд).

Міжрегіональний туристський обмін найбільший між Америкою Європою, що пояснюється також зростанням пропозиції перельотів через Атлантику та зниженням тарифів для більших сегментів ринку.

Надходження від міжнародного туризму найвищі в США, Іспанії, Франції, Італії та Великій Британії. Привабливою для ділового туризму та відпочинку є Азія. Можна твердити про існування досить щільної залежності між добробутом країни та її доходами від міжнародного туризму.

Найвищими витрати на міжнародний туризм є у Німеччині, Великій Британії та Японії. Німців вважають найбільш подорожуючою нацією світу.

7.3 Міжнародне співробітництво в туризмі

Постійне розширення міжнародного туристського обміну зумовило потребу його міжнародно-правової регламентації і створення спеціалізованих

міжнародних туристських організацій. Туристські обміни пов'язані з перетинанням державних кордонів, а перебування туристів на території іноземної держави і переміщення нею, з позицій єдиного підходу, повинно регулювати міжнародне право.

Міжнародне регулювання – це міжнародна система впливу і комплекс заходів, спрямованих на ефективне керування певними видами міжнародної діяльності відповідно до визначених міжнародних принципів, норм і стандартів. Міжнародне регулювання має на меті впровадження заходів націлених на підтримку стабільності, упорядкування та розвиток певних явищ і процесів. Міжнародне регулювання туристської діяльності передбачає розробку і реалізацію комплексу міжнародних заходів з метою:

– підтримки сталого розвитку туризму;

– упорядкування туристської діяльності;

– ефективного керування окремими секторами туристської індустрії, забезпечення їх взаємодії;

– стандартизації туристського обслуговування.

Із зростанням обсягів надаваних туристських послуг, розширенням географії туризму, а також з розвитком засобів транспорту і включенням до маршрутів туристських подорожей декількох країн одночасно, потребує спрощення правил туристських поїздок, що об’єктивно обумовлює необхідність міжнародного регулювання туристської діяльності.

Контрольні питання

1. Що є основою для виділення різних регіонів світу?
2. Які природно-географічні основи регіоналізації світу вам відомі?
3. Чи можуть поєднуватися між собою географічні й історичні чинники

в просторово-територіальній диференціації, поверхні Землі?

4. Назвіть чинники розвитку господарської спеціалізації територій.

5. Чим різняться між собою поняття "район" і "регіон"?

6. В яких значеннях вживається поняття "регіоналізація"?

7. В яких країнах і чому розвивалася теорія регіоналізації?

8. Які субрегіони виділяють у Європі?

9. Назвіть країни Центральної Європи.

10. Знайдіть на карті карликові країни Західної Європи.

11. Чим зумовлена необхідність виділення країн Євразії?

12. Назвіть чинники найбільшої кількості субрегіонів в Азії.

13. Знайдіть на карті країни Східної Азії.

14. Які субрегіони виділяють в Африці?

15. Пригадайте, які інтеграційні утворення характерні для країн Америки.

Тема 8 Характеристика туристичних макрорегіонів світу (Європейський, Американський, Азійсько-Тихоокеанський)

Мета: Засвоїти матеріали щодо туристичних макрорегіонів світу, надати

характеристику Європейскому, Американському, Азійсько-Тихоокеанському макрорегіонам, розглянути соціально-економічний розвиток Австралійського Союзу

План

8.1 Європейський макрорегіон

8.2 Американський макрорегіон

8.3 Загальна характеристика Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону

8.4 Ресурси Південно-східноазійського туристичного регіону – с/р

8.5 Австралійський Союз. Соціально-економічний огляд та розвиток туризму – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255 с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

8.1 Європейський макрорегіон

Європейський туристичний простір виходить далеко за географічні межі Європи (див. додаток В). Власне "європейськими" є Північно- і Західноєвропейський туристичні райони. До складу Південної Європи

включені Ізраїль, Кіпр і Туреччина, а до району "Центральна і Східна Європа" додані Росія, країни Середньої Азії (Киргизстан, Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан), Закавказзя (Грузія, Вірменія, Азербайджан) і Казахстан. Такий підхід до районування туристичного простору є дискусійним і вимагає змін та уточнень, але він запропонований Світовою Туристичною Організацією і є основою для статистичної звітності й аналітичних досліджень у планетарному і регіональному масштабах. Він пояснюється як геополітичними й історико-культурними традиціями, так і тісними туристичними зв'язками між окремими країнами і районами. Тому дана регіоналізація - робочий інструмент для вирішення певних питань практичного характеру.

У межах Європейського туристичного регіону провідну роль за рівнем розвитку міжнародного туризму відіграють Південна та Західна Європа. Позитивну динаміку зростання кількості міжнародних прибуттів демонструють країни Центральної і Східної Європи, що пояснюється ліквідацією "залізної завіси" між Заходом і Східною Європою та СРСР після розпаду останнього і демократизацією суспільного життя. Як наслідок - світ, завдяки туризму, "відкриває" для себе колишні тоталітарні держави.

Незмінно потужним, на рівні 450-500 млн візитерів щороку, лишається обсяг туристичного потоку до країн Європейського туристичного регіону. Такий стан речей обумовлений впливом кількох груп чинників.

По-перше, потужний і багатоманітний туристичний природний і культурно-історичний потенціал: тисячі кілометрів морських пляжів, освоєні гірські системи, мозаїчність і різноманітність ландшафтів, рясна річкова й озерна мережа, багаті бальнеологічні ресурси, багатство різноманітних історичних, архітектурних і археологічних пам'яток, значна кількість культурних, сакральних і техногенних атракцій (мегаліти, монастирі, церкви, музеї, тематичні парки, аквапарки, розважальні заклади тощо), численні події, які використовуються у туристичній індустрії і формують значні туристичні потоки.

По-друге, сприятливі соціально-економічні та суспільно-географічні чинники: високий рівень економічного розвитку більшості країн регіону, якісна транспортна і соціальна інфраструктура, тісне сусідство держав, давні та багаті культурні традиції, у тому числі напрацьована культура відпочинку і подорожі, релігійна й етнічна толерантність, притаманна населенню більшості країн Європи, відносно низький рівень злочинності і висока безпека життя, якісні трудові ресурси, традиційно високий рівень розвитку туристичної індустрії та якості обслуговування.

По-третє, сприятливий політичний клімат: давні демократичні традиції суспільно-політичних устроїв, стабільність політичної ситуації в більшості європейських країн, функціонування Європейського Союзу, формування єдиної єврозони і спрощення процедур в'їзду - виїзду туристів, що дозволяє безперешкодно відвідувати ряд країн.

Перспективи розвитку туризму у Європейському регіоні пов'язані із ширшим залученням ресурсів східноєвропейських, особливо пострадянських країн, їх інтеграцією до єдиного туристичного середовища і створенням сучасної туристичної інфраструктури.

Ресурси Південноєвропейського туристичного регіону

Албанія - Андорра - Боснія-Герцеговина - Ватикан - Гібралтар - Греція - Ізраїль - Іспанія - Італія - Кіпр - Македонія - Мальта - Монако - Португалія - Сан-Марино - Сербія - Словенія - Туреччина - Хорватія – Чорногорія

Європейське Середземномор'я - один із найбільш популярних і відвідуваних туристичних районів світу. Тривалий часовий період із м'якими, комфортними для відпочинку погодно-кліматичними характеристиками, тепле море зі зручними пляжами, ландшафтне і природне біологічне різноманіття, розвинута транспортна і туристична інфраструктура та давні традиції гостинності, надзвичайно багата культурна спадщина перетворили Південну Європу на "мекку" міжнародного туризму. Провідними туристичними державами району є Іспанія й Італія, які щороку обслуговують до 60 і 50 млн туристів відповідно.

ІСПАНІЯ

Королівство Іспанія - держава на південному заході Європи, яка займає 85 % території Піренейського півострова. Загальна площа - 504,8 тис. км^2, населення - 40,5 млн осіб, з яких 77 % - мешканці міст. Іспанія має вихід до Атлантичного океану, омивається водами Біскайської затоки і Середземного моря.

Геотуристичне положення країни напрочуд вигідне. Вона має вихід до узбережжя теплих морів, розташовується у безпосередній близькості від головних споживчих туристичних ринків на території з ландшафтним розмаїттям і комфортними погодно-кліматичними характеристики, які притаманні для значної частини території країни протягом більшої половини року. До специфічних рис геотуристичного положення Іспанії належить наявність двох міст на території Африки та острівних територій, природні умови яких дозволяють цілорічно розвивати пляжно-купальний відпочинок. Королівство володіє унікальною культурною спадщиною, яка стала наслідком тривалої взаємодії християнського й ісламського світів.

Геотуристичне положення - розташування географічного об'єкту (окрема культурно-історична пам'ятка, поселення, регіон, країна тощо) стосовно інших об'єктів, територіальних зосереджень рекреаційно-туристичних ресурсів, туристичних потоків, транспортних вузлів і магістралей, ринків збуту/отримання туристичних послуг тощо.

Іспанія багата на природні, суспільні і подієві туристичні ресурси.

На території країни виділяються три типи клімату: помірний морський на північному заході і півночі з помірними температурами і рясними опадами протягом усього року; середземноморський на півдні й узбережжі Середземного моря з м'якими вологими зимами та спекотним сухим літом; континентальний пояс у внутрішніх районах країни з прохолодними зимами і теплим сухим літом. Середня річна кількість опадів коливається від 1 600 мм на північному заході і західних схилах Піренеїв до 250 мм на Арагонському плато і в Ла-Манчі. Більше половини території Іспанії щорічно отримує менше 500 мм опадів за рік і лише приблизно 20 % - понад 1 000 мм.

Температури скрізь, окрім внутрішніх районів, у цілому помірні. На північному заході пересічна температура січня складає +7° С, а серпня - +21° С; на східному узбережжі, відповідно +10° С і +26° С. Зими у внутрішніх районах холодні, нерідко бувають сильні морози і навіть сніжні буревії. Літо тут спекотне: середня температура линя і серпня - +27° С. У Мадриді пересічна температура січня становить +4° С, а липня - +25° С. Оскільки південно-східне узбережжя захищене від північних вітрів горами Кордильєри-Бетики, клімат там близький до африканського із дуже сухим і спекотним літом. Це область вирощування фінікової пальми, бананів і цукрової тростини. Улітку найбільш спекотна погода тримається в районі Андалузької низовини. На південному узбережжі пересічна температура серпня - +29° С, але іноді температура вдень підвищується до +46° С; зими м'які, пересічна температура січня - +11° С. Про клімат південно-західного узбережжя, де розміщені найбільш популярні курорти, дає уявлення кліматична діаграма на рис. 2. 1.

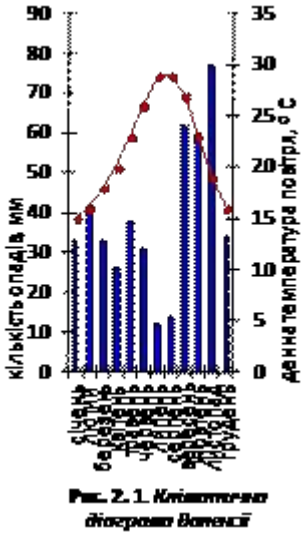

Рис. 2.1. Кліматична діаграма Валенсії

Купальний сезон при температурі води вище +18 ^{0}С на більшості курортів країни триває з травня до жовтня-листопада. При цьому пересічна температура води поблизу північного узбережжя Іспанії у найбільш холоду пору року не опускається нижче +12о С, а поблизу південного - нижче +13о

С (рис. 2. 2).

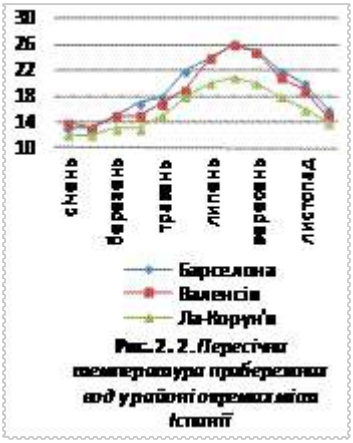

Рис. 2.2. Пересічна температура прибережних вод у районі окремих міст Іспанії

Головний осередок природних туристичних ресурсів Іспанії - середземноморське узбережжя та острови (рис. 2. 3).

Рис. 2. 3. Туристичні центри Іспанії

Середземноморське узбережжя включає відомі курортні зони: Коста Брава, Коста дель Маресме, Коста дель Гарраф, Коста Даурада, Коста Азаар, Коста Бланка, Коста дель Соль. Виділяється також острівна частина, в яку входять Майорка, Ібіса, Гран Канарья, Тенеріфе.

Коста Брава, що в перекладі означає "дикий, скелястий берег" - знамените узбережжя Каталонії, що простягнулося від кордону з Францією до курортного міста Бланес.

Скелі, які обриваються в море і дивовижні піщані пляжі - особливі риси ландшафтів цієї частини узбережжя. До найбільш відомих туристичних центрів Коста Брава належать Паламос, Льорет де Мар (популярний молодіжний курорт), Бланес, що славиться своїм ботанічним садом.

Коста дель Марісме ("болотистий берег") - наступна на південь частина узбережжя Каталонії. Найбільш відомі туристичні центри - Малграт де Мар, Пінеда де Мар, Калелла та ін.

Далі на південь лежить узбережжя Коста Даурада - "золотий берег",

названий так за морські пляжі з дрібного м'якого жовтого піску. Гордістю Коста Даурада є другий за величиною тематичний парк Європи - Порт Авентура.

На території області Валенсія розташована 120-тикілометрова частина узбережжя під назвою Коста Азаар з центром у місті Кастельон.

На південь від Валенсії розкинулася знаменита Коста Бланка - "білий берег" - частина узбережжя з відомими курортами Ганді, Хавеа, Бенідорм, Аліканте. Бенідорм, зокрема, відомий тим, що на околицях знаходиться тематичний парк Терра Мітіко, де в мініатюрі представлені давні легендарні цивілізації Середземномор'я. Територія Валенсії - це не тільки середземноморське узбережжя, а і внутрішні аграрні райони, які представляють інтерес для мандрівників через значну кількість природних заповідників.

На крайньому півдні Андалусії розташований відомий курортний район - узбережжя Коста-дель-Соль - "берег сонця". Ця частина Іспанії відома фешенебельними курортними центрами.

Великою популярністю серед туристів користується острівна частина країни. Канарські острови розташовані навпроти африканських берегів, за 1000 км від Піренейського півострова. Завдяки комфортному клімату протягом усього року і чудовим пляжам, Канари надають можливість насолоджуватися красою моря протягом усього року. Санта Круз, Пуерто де ла Круз і пляжі у південній частині острова Тенеріфе; пляжі Лас Плайас дель Інглес і Маспаломас на острові Гран Канарья; Пуерто дель Кармен на острові Лансароте і Корралехо на Фуертевентура - ось лише деякі з місць найбільшого напливу туристів.

Розташовані у водах Середземного моря Балеарські острови мають низку рис, властивих тільки їм. Тут цікаве і різноманітне узбережжя, багатий світ птахів і вражаючі своєю красою пейзажі. Ібіса, третій за величиною острів Балеарського архіпелагу, визнаний у всьому світі як один із кращих курортів для молоді. Сюди в пошуках розваг з'їжджається молодь з усієї Європи. Майорка - найбільший острів Балеарського архіпелагу. Завдяки сприятливому середземноморському клімату, туристи відвідують Майорку цілий рік. На Балеарських островах зосереджено майже 25 % готельних місць Іспанії і щорічно тут відпочиває більше 10 млн туристів.

"Зелена Іспанія" - узбережжя Біскайської затоки. Ця частина країни, не дивлячись на красу природних ландшафтів і сприятли-вість літніх погодно-кліматичних характеристик, поки ще не повною мірою залучена до туристичного використання.

Іспанія володіє дивовижним культурним спадком. Фактично кожне міське і багато сільських поселень пишаються унікальними об'єктами архітектури, музеями, пам'ятниками, сакральними святинями. Але найбільша концентрація суспільних туристичних ресурсів притаманна великим містам, насамперед Мадриду, Барселоні та Валенсії (табл. 2. 1).

Столиця Іспанії - Мадрид. Зародження міста пов'язане з будівництвом фортеці арабським еміром Мохамедом для захисту від можливих спроб

іспанців відвоювати свої землі і звільнитися від влади арабів. У результаті реконкісти до кінця XV ст. увесь Піренейський півострів було звільнено. Вирішальним у долі Мадрида став 1561 р., коли король Філіп переніс сюди із Толедо столицю держави і Мадрид став центром політичного і культурного життя Іспанії.

Визначною пам'яткою Мадрида є архітектурний ансамбль Пласа Майор, що в перекладі означає "головна площа". З ранку до пізньої ночі на Пласа Майор працюють численні кафе, ресторани, бари, сувенірні крамниці. Туристів розважають вуличні музиканти.

Табл. 2. 1. Визначні культурно-історичні об'єкти Іспанії

Місто	**Головні культурно-історичні пам'ятки**
Мадрид	**"Музейний трикутник",** який утворюють музей Прадо, музей королеви Софії і музей Тіссена-Борнеміси, розташовані в одному районі; Національний археологічний музей; **Пласа Майор**, на якій розташовані 136 будинків, збудовані у стилі мадридського бароко з 437 балконами, з яких у минулому спостерігали за королівськими церемоніями, рицарськими турнірами, коридою й аутодафе; у центрі площі – пам’ятник королю Філіпу III; **Площа Пуерта дель Соль**, з центру якої ведеться відлік дорожніх відстаней у країні; на площі встановлено пам’ятник "Ведмежа і полуничне дерево", який є символом міста і пам’ятник королю Карлу III; **Площа Сібеліс**, у центрі якої розташовано фонтан із колісницею богині Кібели, запряженою левами і пантерами; площу оточують чотири пам’ятки архітектури: Банк Іспанії, палац Буенавіста, будинок Головного поштового управління і особняк маркізів де Лінарес; **Королівський палац** в оточенні садів Сабатіні і парку Кампо дель Моро; **Східна площа** зі сквером із скульптурами іспанських королів і кінною скульптурою короля Філіпа IV; Арена для кориди "Лас Вентас"; пустинь Святого Антонія Флоридського; площа Іспанії; парк Ретіро; Район AZCA **– фінансовий центр, район хмарочосів;**
Барселона	**Готичний квартал**і Старе місто, де збереглися пам’ятки давньоримської епохи, середньовічні будівлі: каплиця св. Люції, церква Сант Пау дель Камп; Пагорб **Монжуїк** – один з найбільших міських парків Європи, на вершині якого збереглася фортеця, де розміщено Військовий музей; окрасами Монжуїка є Національний

	палац, в якому діє Національний музей мистецтва Каталонії, "Чарівний фонтан" (світломузичний), архітектурний музей під відкритим небом – "Іспанське село", де зібрані копії будівель з різних регіонів країни; Пагорб **Тібідабо** з парком атракціонів і храмом Святого Серця; **Палац і парк Гуеля, будинок Бальо, собор Святого Сімейства, будинок Вісенс, будинок Кальвет** – пам'ятки архітектури, створені А. Гауді;
Валенсія	**Місто мистецтв і наук** – грандіозний музейно-виставковий комплекс; **Будинок гільдії ткачів шовку** та ін. архітектурні пам'ятки;
Толедо	**Історичний центр міста** – цілісний ансамбль середньовічного міста із численними рідкісними пам'ятками архітектури XII-XV ст.; **Фортеця** – унікальна фортифікаційна споруда, де збереглися стіни, 8 башт-воріт і 2 мости;
Севілья	**Алькасар**– палац-фортеця іспанських королів; **Площа Іспанії**; **Арена для кориди;**
Гранада	**Альгамбра**– резиденція маврських правителів; сади **Хенераліфе**; **археологічний музей**; **науковий парк.**

Світовою популярністю користується музей Прадо, де зібрані полотна художників іспанської, італійської, нідерландської, фламандської і німецької шкіл. Тут можна побачити полотна Ель Греко, Веласкеса, Гойї та інших великих майстрів. У Мадриді також можна відвідати Національний музей прикладного мистецтва, Центр мистецтв королеви Софії, Національний архітектурний музей, Королівський палац та ін.

Барселона - відомий туристичний центр. Тут знаходяться собор Святого Сімейства і комплекс будівель, створені знаменитим архітектором Антоніо Гауді, футбольний стадіон "Ноу Камп", пам'ятник Христофору Колумбу, який вважається одним із найвищих у світі, інші визначні пам'ятки.

Серед подієвих туристичних ресурсів зберігає значення корида - форма бою людини з биком, традиційне іспанське видовище, яке нині більшою мірою зорієнтоване на туристів. Пік популярності кориди вже минув. Більшість іспанців негативно ставиться до цього кривавого дійства.

Пояснити сутність кориди – завдання не з простих. З одного боку, йдеться про видовище, відмінне від інших, а з іншого – як і будь-яке мистецтво, корида дуже мінлива і залежить від майстерності виконавців. Незважаючи на це, ритуал підпорядкований кільком загальним правилам. Відкриває кориду хода учасників – урочистий парад перед публікою. Очолюють його два розпорядники – альгвасилі, за ними йдуть три тореро, кожного з яких супроводжують члени їх куадрильї, яка складається з трьох бандерільєро і двох пікадорів. Завершують ходу помічники і мули, котрі вивезуть вбитого бика з поля після закінчення ритуалу. Корида складається з трьох частин, які називаються терціями. Їх початок символізує звук горна.

У першій терції тореро використовує плащ (капоте) і веде своєрідний "діалог" з твариною, намагаючись підкорити її своїй волі. Допомагає йому в цьому один із двох пікадорів. У другій частині – "терції бандерилій" – помічники тореро бандерільєро або, як їх називають, "срібні тореро", ведуть свій "діалог" з биком і встромлюють у нього три пари бандерилій – коротких паличок із гачками на кінці, прикрашених стрічками і розлючують тварину. У третій терції тореро використовує у двобої з биком мулету – шматок яскраво-червоної тканини взамін плаща. Він змушує бика нападати, щоб в один з моментів атаки прострамити шпагою серце тварини. Це питання лічених секунд, під час яких тореро необхідно поцілити у визначену точку на тілі тварини у той час, коли бик кидається на його мулету. У ці миті тореро найменш захищений від бика і його рогів. Саме весь цей несамовитий "танець смерті" людини і тварини вважається живим витвором мистецтва. Тореро, який показав видатну майстерність, приніс глядачам багато позитивних вражень, нагороджується трофеями: одним або двома вухами вбитого бика, його хвостом. Найбільша честь для тореро – після проведення бою залишити площу на плечах глядачів.

На окрему згадку заслуговують релігійні святині Іспанії, які перетворилися на потужний чинник розвитку туризму.

Цілу сторінку в історії європейського туризму і паломництва займає "Шлях Святого Якова". У католицькій культурі він більше відомий як "Шлях Сантьяго-де-Компостела" - знаменита дорога паломників до могили апостола Якова. Шлях до святині пролягав із Скандинавії, Кавказу, Британських островів, але був і лишається найбільш виразним на території Франції та Іспанії. Шлях Святого Якова почав активно формуватися з початку IX ст. У XII ст. папа Калікаст II дарує паломникам до міста право на отримання індульгенції, що прирівняло Сантьяго-де-Компостелу до Єрусалиму та Риму. З того часу шлях до Сантьяго перетворюється на головну паломницьку дорогу Європи.

Значна і постійна кількість паломників вплинула на життя населення міст вздовж Шляху Святого Якова. Будувалися монастирі, церкви, таверни, якими також опікувалася церква, мости, облаштовувалися дороги, розвивалася торгівля. Мандрівників треба було розміщувати на ночівлю і харчувати. Монастирі та придорожні таверни процвітали: перші пропонували нічліг і поклоніння менш значним, але шанованим святиням, другі - пригощали простими стравами.

Сформувався особливий тип паломницької церкви, яка вийшла за рамки тісної романської архітектури, розширила внутрішній простір і, дякуючи особливому плануванню, регулювала значні людські потоки.

Паломництво до Сантьяго-де-Компостела - явище унікальне і нині. Але зараз для більшості з тих, хто обирає цей шлях, який перетворився на популярний туристичний маршрут, головним спонукальним мотивом до подорожі є власне дорога, яку бажано пройти пішки. Під час мандрівки на першому плані є емоції, враження, знайомства, випробування власних сил, пошук внутрішньої гармонії чи спокою, а поклоніння мощам Святого Якова

перетворюється на другорядну мету. Такі трансформації у розумінні паломництва розпочалися з XIX ст., із часу повторного "відкриття" Шляху Сантьяго-де-Компостела після майже 300-річного забуття.

Своєрідним "туристичним ресурсом" є іспанська кухня. Вона близька до середземноморської: та ж суміш часнику, маслинової олії, томатів і зеленого перцю, але з відчутним впливом східних традицій. У спадок від арабів іспанцям дісталася любов до прянощів, мигдалю і рису - невід'ємних складових багатьох традиційних страв. Із південноамериканською кухнею іспанська "родичається" через продукти американського походження: томати, картопля, кукурудза, солодкий перець, які потрапляли в Європу через Іспанію. Але про єдину іспанську кухню говорити не можна. Кожен регіон має свої гастрономічні традиції, характерні страви і напої. Та всіх їх об'єднує кілька спільних рис: тушкування м'яса і риби у вині, запікання із овечим сиром, смаження на грилі, а також широке застосування зелені шавлії і тертих грецьких горіхів.

У Каталонії туристу обов'язково запропонують густий м'ясний (ескулла) або рибний (порусальда) суп, смажені свинячі ковбаски з квасолею (монхете-ам-ботіфарра), куріпку по-каталонському, асорті із морепродуктів (сарсуела), і обов'язково - паелью - страву з рису, підфарбованого шафраном, приправленого маслиновою олією із додаванням морепродуктів, овочів чи м'яса. На десерт - мел-і-мато - сир із медом. До страв обов'язковими є всесвітньо відомі місцеві соуси: софріто, алі-олі, пікада.

Меню ресторанів півдня Іспанії не обійдеться без овочевого супу гаспачо і пескатос-фрітос - маленької смаженої риби, яку їдять з головою і кістками та кальдеро - по-особливому приготованого рису. Характер кухні центральної частини країни сформувався під впливом різкого клімату, гористої місцевості і важкої праці. Основа такої кухні - квасоля й інші бобові та різні м'ясні страви. "Візитною карткою" кухні північних регіонів є найрізноманітніші страви із овочів, м'яса, риби і морепродуктів приправлених різними соусами: квасоля лабаньєса і ель-барко, тріска по-біскайському, картопля з макреллю, плавники морської щуки - кокотхас, великі котлети з яловичини, зготовані на грилі - шульєтон-де-б'ю і тушковані мальки вугра, які вважаються однією з кращих іспанських страв.

Іспанську кухню у будь-якому регіоні неможливо уявити без вина. Найбільш відомі - андалузький херес і каталонська сангрія. Менш відомі, але не гірші від цього - валенсійське вино ла-манча, арагонське - сатепа, мурсійське - хумілья. Вино й інші спиртні напої (сидр, лікери) в Іспанії виготовляють у 57 районах.

ГІБРАЛТАР

На південному закрайку Піренейського півострова розташована єдина у межах Європи залежна територія - Гібралтар. Довжина берегової лінії цієї колонії становить 12 км, а загальна площа території, зайнятої переважно скелями - всього 6,5 км^2. Перебуваючи під юрисдикцією Великої Британії, територія Гібралтару продовжує залишатися предметом суперечок між Іспанією та Великою Британією.

Економіка країни знаходиться у прямій залежності від британської економічної допомоги, доходів від туризму, обслуговування кораблів, банківської та фінансової діяльності.

В останні роки Гібралтар перетворився на визнаний центр парусного спорту і туризму. Туристів приваблює екзотичність території, можливість дешевого шопінгу, тому що ціни на товари набагато нижчі, ніж у більшості країн Європи. На гібралтарському узбережжі скелі фактично не лишили місця для організації пляжно-купального відпочинку. Але в останні роки швидкими темпами створювалися штучні пляжі, що перетворило Гібралтар на незвичайне і нове місце відпочинку.

ПОРТУГАЛІЯ

Невелика за площею і кількістю населення (92,3 тис. км^2; 10,1 млн осіб) Португальська Республіка щороку приймає понад 10 млн туристів. Країна займає південно-західну частину Піренейського півострова і має широкий вихід до Атлантичного океану. Периферійність геотуристичного положення стосовно європейського туристичного споживчого ринку, яка компенсується значним ресурсним потенціалом, не є суттєвою перешкодою на шляху розвитку туризму. Наявність острівних територій, у межах яких погодно-кліматичні умови дозволяють відпочивати цілий рік - особливість геотуристичного положення країни.

До туристичних ресурсів Португалії належать мозаїчні ландшафти: гори і долини у північній і центральній частині змінюються рівнинами у південних широтах. Тут м'яка зима і спекотне літо, яке пом'якшується впливом Атлантики. На океанічному узбережжі велика кількість зручних пляжів. У багатьох містах сконцентровані унікальні пам'ятки матеріальної та духовної культури. Особливо виділяються Лісабон і Порту.

Лісабон - найзахідніша столиця Європи - давнє місто, що вражає кількістю пам'яток архітектури різних епох і стилів: романський собор XII ст. і готичний монастир XIV ст. гармонійно доповнюють барокові палаци Мафра і Келуш та палаци Ажуда і Сан-Бенту доби класицизму.

Лісабон пропонує своїм гостям досить великий вибір комфортабельних готелів, розрахованих на людей з різними фінансовими можливостями. На околицях Лісабона розкинулися популярні курорти Ешторш і Кашкаїш. Розкішні вілли, евкаліптові гаї, кращі пляжі у центральній частині країни, прекрасні готелі, вишукані ресторани, поля для гольфу світового класу, одне з найбільш відомих казино Європи і знаменита траса "Формула-1" - все це приваблює мільйони туристів.

Порту - друге за величиною місто Португалії - дало назву не тільки популярному вину, а і всій країні. Місто є центром нафтохімічної, текстильної та рибоконсервної промисловості, а його гавань - другий за величиною порт країни. Оскільки місто притягує до себе не тільки туристів, а й бізнесменів, рівень розвитку готельного бізнесу тут досить високий.

Острів Мадейра разом із островом Порту Сайту і незаселених островів-заповідників утворюють архіпелаг, який ось вже протягом трьох століть є одним із популярних європейських туристичних напрямків. Мадейра

знаходиться в 500 км від узбережжя Африки і в 1 000 км від континентальної частини Португалії.

Важливою туристичною принадою Португалії є Азорські острови, розташовані в Атлантичному океані.

Португалія оригінально розпорядилася частиною своїх архітектурних пам'яток: середньовічні заїжджі двори, замки, палаци і маєтки переоснащені під сучасні засоби розміщення туристів, які називаються поузади. Вони мають сучасний інтер'єр, обладнані новітнім устаткуванням, але зберігають архітектурні, декоративні та гастрономічні особливості тих районів Португалії, де вони розташовані.

МОНАКО

У межах Лазурного берега на півдні Франції розташоване мальовниче Князівство Монако. Основа економіки князівства - туризм і торгово-фінансова діяльність (у Монако знаходиться правління близько 800 міжнародних компаній і 50 банків, що обумовлено сприятливим податковим режимом). Столиця князівства, місто Монте-Карло, відома своїми гральними будинками. Однак тут можна ознайомитися з рядом визначних пам'яток: Княжий Палац, Палацова площа, Океанографічний музей, Палац казино, Японський сад, собор Монако, Музей історії князів Монако, Морський музей.

АНДОРРА

На кордоні Франції та Іспанії розташоване Князівство Андорра, відоме своїми гірськолижними курортами, зоною безмитної торгівлі і, відповідно, значно дешевшими товарами та аквапарками. Андорра - невелика держава навіть за європейськими мірками. Її площа - 468 км2, населення 65 тис. чоловік. Головний вид туристичних ресурсів - гірські ландшафти, які стали основою розвитку гірськолижного і кліматотерапевтичного відпочинку. Найбільшу славу мають гірськолижні курорти Паль-Арінсаль, Ордіно-Аркаліс. Соль-деу-Ель-Тартер вважається найбільш популярним курортом, де катаються як новачки, так і затяті гірськолижники, а Пас-Де-Ла-Каса-Грау-Руж - ідеальне місце для досвідчених лижників. Паль-Арінсаль підходить для новачків та тих, хто навчається.

Одна з головних особливостей Андорри - поєднання сучасної інфраструктури, якісного обслуговування і доступних цін. Порівняно низька вартість пакет-турів вигідно відрізняє князівство від Австрії, Франції чи Швейцарії.

Столиця країни - Андорра-ла-Велья розташована в оточеній високими горами мальовничій улоговині. Місто засноване у IX ст., тому тут багато середньовічних будівель, серед яких найбільш привабливими для туристів є "Будинок Долин", церква Св. Арменола. Головна туристична атракція столиці - оздоровчий комплекс Кальдеа, що належить до найбільших термальних комплексів Європи.

ІТАЛІЯ

Італійська Республіка, попри тисячолітню історію, країна досить молода. У своїх майже нинішніх кордонах на політичній карті світу вона існує з 1861

року. Об'єднання Італії завершилося у 1871 р. проголошенням Риму столицею. Загальна площа країни - 301,2 тис. км^2. Територія Італії поділена на 20 регіонів, 5 з яких мають особливий адміністративний статус. Регіони, у свою чергу, розділені на 109 провінцій. Провінції складаються з комун.

Італія має вигідне стратегічне і геотуристичне положення. Вона займає увесь Апеннінський півострів, який глибоко заходить у центральне Середземномор'я, і частину континентальної Європи, знаходиться на шляху руху товарно-сировинних потоків із Близького Сходу до Європи, розташована у зоні комфортних погодно-кліматичних умов у безпосередній близькості до головних споживчих туристичних ринків, володіє надзвичайно багатим ландшафтним різноманіттям і неперевершеною культурною спадщиною.

Всесвітньо відома історія, культурні пам'ятки, релігійні святині, твори мистецтва, краса природи, узбережжя теплих морів, вино та гастрономія, мода й італійський стиль життя - ось те підґрунтя, яке сприяло перетворенню Італії на одну із туристичних країн світового рівня. Індустрія туризму Італії належить до найбільш розвинутих у Європі і світі. Вона забезпечує формування 12 % італійського ВВП, що робить даний сектор економіки одним із основних у національному господарстві (у всій італійській промисловості створюється 26 % ВВП). З початку XXI ст., щороку країна приймає 35-40 млн міжнародних туристів, які забезпечують € 28-30 млрд грошових надходжень до національної економіки.

Рельєф Італії гористий. Лише 21 % території країни припадає на рівнини.

За кліматичними особливостями Апеннінський півострів і острів Сардинія - типові середземноморські райони, тоді як передгір'я Альп і басейн По - центральноєвропейські. За винятком гірських місцевостей, де температура з висотою знижується, решта Італії перебуває в зоні тривалого теплого літа. Зими на узбережжі м'які, з достатньою кількістю погожих сонячних днів. Однак лише південь Апеннінського півострова і Сицилію можна з повним правом вважати краєм сонця і теплого моря. У внутрішніх районах півострова на північ від Неаполя зимові заморозки заважають дозріванню цитрусових, а у верхньому поясі Апеннін сніг лежить до травня. У басейні По зими набагато суворіші, з частими туманами. В Альпах із жовтня до травня бувають сильні снігопади, що змінюються тривалими періодами з ясною сонячною погодою.

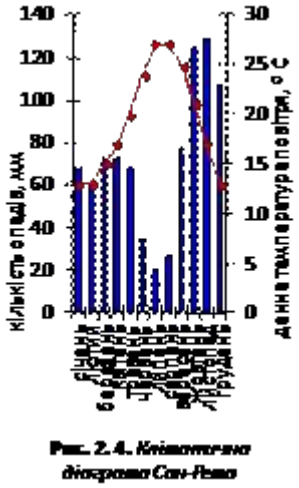

Рис. 2.4. Кліматична діаграма Сан-Ремо

Рис 2.4. Кліматична діаграма Сан-Ремо

Кліматичні особливості регіону, де розміщені найбільш популярні італійські курорти, виразно демонструє діаграма на рис. 2. 4, з аналізу якої можна зробити висновок - найкращим періодом для відпочинку на узбережжі північно-західної Італії є травень - жовтень. Пляжно-купальний сезон, коли вода прогрівається до $+18^0$ С і вище, триває з травня до листопада на півночі Італії і з травня до грудня на півдні (рис. 2. 5).

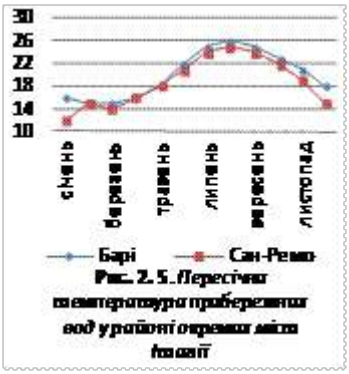

Рис. 2.5. Пересічні температури прибережних вод у районі окремих міст Італії

Рис 2.5. Пересічні температури прибережних вод у районі окремих міст Італії

В Італії проживає близько 58,1 млн осіб., із них переважна більшість мешканці міст - 68 %. Середня очікувана тривалість життя італійців - 80 років.

Основним спонукальним мотивом для подорожі до Італії лишається культурна спадщина. Найбільш відвідуваними туристичними центрами є Рим із руїнами давнього Колізею, який віднесено до "семи чудес світу" нового часу, храмами і музеями Ватикану, Флоренція, без якої неможливо уявити італійське Відродження, Піза, з її завжди падаючою вежею, Неаполь, із зовні сонним, але грізним Везувієм і Венеція - фантастичне місто на воді із палацами, мостами і каналами та десятки інших центрів, розкиданих територією Італії, де зберігаються неперевершені творіння людського генію (табл. 2. 2).

Табл. 2. 2. Визначні культурно-історичні об'єкти Італії

Місто	**Головні культурно-історичні пам'ятки**
Рим	**Римський Форум** – економічний, політичний і релігійний центр Давнього Риму; **Імператорські форуми** – залишки античних споруд; **Колізей** – давньоримський амфітеатр; **Пантеон** – давньоримський храм всіх богів; **Замок Святого Ангела** – мавзолей, який у середні віки був перебудований у замок; **Собор Святого Петра** – одна з найбільших церков світу (Ватикан); **Площа Навона** з фонтаном чотирьох річок; **Площа Іспанії** та **Іспанські сходи**, що ведуть до церкви **Трініта-дель-Монті**; **Фонтан Треві** – найбільш знаменитий фонтан Риму; **Вілла Боргезе** із розташованим у ній музеєм мистецтв; **Площа дель Пополо** з 36-метровим єгипетським обеліском і трьома фонтанами; **Вітторіано** – монумент на честь об'єднання Італії; **Музей Пігоріні** з колекціями із давньої історії, антропології й етнографії; Близько 400 церков;
Мілан	**Дуомо**- готичний кафедральний собор з білого мармуру, який будувався майже 600 років; **Замок Сфорца** – резиденція міланських герцогів династії Сфорца, де розміщено ряд музеїв: давнього Єгипту, доісторичний, музичних інструментів, посуду; **Ка Гранда** (Університет Мілану); Площа і театр **"Ла Скала"**; **Палаццо делла Раджоне**;**Палаццо Реале**; **Центральний вокзал** (найбільший в Італії); **Палаццо Сербеллоні**; **Галерея Вітторіо Емануеля II**; **Башта Веласка**; **Башта Пирелли** – одна з найвищих будівель Італії; Новий міланський **торгово-виставковий комплекс М. Фуксас**; **Картинна галерея Брера**; Вулиця **Montenapoleone;**
Турин	**Собор Іоанна Хрестителя**, де зберігається Плащаниця Ісуса Христа. Вважається, що саме нею було накрите тіло Ісуса після його розп'яття; **Башта-синагога Моле Антонелліана**, в якій розташовано національний музей кінематографії Італії; **Єгипетський музей** – перший у Європі спеціалізований музей, присвячений давньому Єгипту; **Давньоримський театр і ворота порту**

	Палатина; **Монастир Суперга** – шедевр барокової архітектури, традиційне місце поховання представників Савойського дому;
Венеція	**Палац Ка'д'Оро**,в якому розміщена галерея Franchetti – зібрання гобеленів, бронзових виробів і картин XV-XVI ст.; **Палац Дожів**– найкращий зразок венеціанської готики; **Музей Венеціанського мистецтва** – величезне зібрання творів мистецтва XVIII ст.; **Галерея академії мистецтв**, яка містить незмірне зібрання полотен художників XIV-XVIII ст.; **Колекція сучасного мистецтва Пеггі Гуггенхейм**;**Міст Ріальто** з гамірним базаром навколо нього; **Площа Сан-Марко**; **Собор Сан-Марко;**
Неаполь	**Національні музей і галерея Каподімонте**; **Національний археологічний музей**, де зібрана колекція знахідок у Помпеях і Геркуланумі; **Сан-Карло**– оперний театр Неаполя; **Кастель-дель-Ово** – середньовічна фортеця; **КатакомбиСан-Гаудіозо, Сан-Дженнаро, Сан-Северо**– ранньохристиянські підземні кладовища з античними мозаїками; **Королівський палац** – головна резиденція Бурбонів; **Церква святої Клари** – готична церква, монарша усипальня; **Собор Святого Януарія** – соборна церква Неаполя; **Національний музей Сан-Мартіно**;**Замок Сант-Ельмо;**
Флоренція	**Галерея Уффіці**– палац, один із найбільших і значущих у Європі музеїв образотворчого мистецтва; **Дуомо Санта-Марія-дель-Фьорі** – кафедральний собор, найбільш відома архітектурна споруда флорентійського кватроченто; **Палаццо Веккьо** і **площа Сіньорії**;**Палаццо Пітті**; **Палаццо Строцці**;**Барджелло**– художній музей, який раніше був казармою і в’язницею; **Палаццо Медічі-Ріккарді**;**Базиліка Санта-Кроче.**

До Італії туристів також приваблює відпочинок на морі. Найбільш популярні курорти розташовані на Лігурійському узбережжі (Сан-Ремо, Діано Маріна і багато інших) та на південь від Риму на Рив'єрі ді Улісс або узбережжі Одіссея, відомого ще з античних часів (рис. 2. 6). Узбережжя Одіссея - це майже 100 км пляжів, дивної краси пейзажі, чисте море, багата флора і фауна, невеликі містечка з елегантною архітектурою, цікава історія і традиції. У 1998 р. узбережжя було відзначено "блакитним прапором" ЄС за чистоту моря та пляжів.

Колізей – найбільший амфітеатр Давнього Риму, символ могутності Римської Імперії. Колізей вміщав до 50 000 глядачів. Будівництво цієї споруди розпочато імператором Віспасіаном після його перемог в Юдеї і закінчено у 80 р. н. е. імператором Титом, який ознаменував відкриття влаштуванням у ньому ігор, які тривали сто днів і коштували життя сотням гладіаторів і тисячам диких звірів. Довгий час Колізей був для римлян і приїжджих головним місцем розважальних видовищ: бої гладіаторів, цькування диких звірів, театралізовані вистави. Попри усталену думку, що в Колізеї страчували християн, останні дослідження указують на те, що це був міф, створений католицькою церквою в подальші роки. При імператорові Макріне Колізей сильно постраждав від пожежі, але був відреставрований за указом Александра Севера. У 248 році імператор Філіп святкував у ньому тисячоліття існування Риму. Гонорій у 405 році заборонив гладіаторські бої як несумісні з духом християнства, яке було запроваджено після Костянтина Великого пануючою релігією римської імперії; проте різноманітні вистави продовжували відбуватися в Колізеї до смерті Феодоріка Великого. Після цього для амфітеатру настали сумні часи руйнації і забуття...

Відомим курортом є Реджо-ді-Калабрія. Із Калабрії практикуються екскурсії на острів Капрі - рідкісний за красою природних ландшафтів острів. Неподалік від Капрі розташований острів Іскья, знаменитий своїми термальними водами, які рекомендуються для лікування ревматичних захворювань і відновлення після травм опорно-рухового апарату, хронічних недуг дихальних шляхів і деяких гінекологічних захворювань.

Рис. 2.6. Туристичні центри Італії

Острів Сицилія є найбільшим у Середземному морі. Із континентом Сицилія пов'язана мережею залізничних, морських і повітряних шляхів сполучення. На цьому острові знаходиться найбільший діючий вулкан у

Європі - Етна. Столиця Сицилії - місто Палермо. Туристичні ресурси Сицилії надзвичайно різноманітні: тепле морське узбережжя, багата флора, культурна спадщина, які є основою для розвитку пляжно-купального відпочинку, подієвого і гастрономічного туризму. На пляжах острова не скрізь піщане дно, є і кам'янисте із колоніями морських їжаків. Сицилія - острів, який відвідують в основному заможні люди. Ціни на товари тут вищі, ніж в інших провінційних містах Італії.

Сардинія - другий за величиною острів у Середземному морі. Сардинія була заселена з давніх часів, про що свідчать "кураги" - масивні кам'яні башти. Туризм - одна із головних статей доходу області. Курорти острова - Санта Маргеріта ді Пула і Смарагдовий берег - нині найбільш відомі та престижні і, як наслідок, - дорогі.

Невід'ємна частина культурного надбання - національна кухня. Італійське гастрономічне мистецтво здобуло світове визнання і нині є одним із найбільш модних. Для приготування страв використовуються найрізноманітніші продукти, спеції і приправи. Перевага віддається тушкуванню у власному соку з додаванням маслинової олії та вина. Але, насамперед, італійська кухня - це величезна кількість виробів із тіста, кожен з яких має неповторний смак. Національною стравою є не піца, як вважає більшість туристів, а паста - макаронні вироби різних форм і кольорів. Перебуваючи в Італії, слід неодмінно скуштувати ангелотті - пасту, схожу на вареники, але з дуже тонким шаром начинки (м'ясо, сир, шпинат), канеллоні - млинці із різною начинкою, лазанью - запечену між кількома тонкими широкими пластинками локшини м'ясну чи грибну начинку із сиром, равіолі - невеликі вареники із сирно-овочевою начинкою.

Сир - кулінарна пристрасть італійців. Його сортів дуже багато і кожен має своє призначення: моцарелла - для піци, горгонцолла - для соусів, рікотта і маскарпоне - для десертів. "Король сирів" - пармезан додається практично до всіх страв.

У більшості ресторанів Італії туристам обов'язково запропонують суп мінестроне, який готується із різних типів м'яса, овочів і приправ. Другою стравою, як правило, буде рагу - великий шматок м'яса, спочатку підсмажений, а потім тушкований у томатному соусі. Окремо до рагу подається овочевий салат, який, за італійською кулінарною мудрістю, мають готувати 4 кухарі: перший повинен бути скнарою і приправити салат оцтом, другий - філософом і посолити, третій - марнотратом і полити олією, четвертий - художником і змішати та прикрасити страву. На десерт - торт тірамісу, який в Італії вважається популярнішим за морозиво, винахід якого приписують флорентійському архітектору Бернардо Буонталенті. Десерт завершується обов'язковою кавою. Італійці вважають, що найкращу каву варять у Неаполі. Туристу варто пам'ятати, що капуччіно - ранкова кава, яку після 12 години пополудню замовляти не прийнято, еспрессо ж п'ють цілодобово.

Невід'ємний супутник італійської гастрономії - вино. Італія - провідна виноробна країна світу, де кожна провінція і комуна зма-гаються за першість

у мистецтві виробництва цього напою. Та все ж гурмани вважають, що вина північних провінцій ніжніші і тонші, ніж насичені сонцем вина півдня. Винятком із цього правила є Сицилія, де виробляються відмінні вина. Найбільш популярне - тосканське к'янті і його краща марка "Классіко", знаменита сицилійська марсала, неаполітанські "Сльози Христа" і знане в усьому світі амаретто.

САН-МАРИНО

Неподалік від італійської Флоренції знаходиться карликова Республіка Сан-Марино, населення якої нараховує 25 тис. жителів, а площа складає всього 61 км^2.

У 1960-ті роки, із огляду на збільшення потоку туристів, у Сан-Марино починається прискорений розвиток туристичної індустрії, яка базується на історичній і культурній унікальності країни, ремісничому виробництві (насамперед, кераміка) і торгівлі. Щороку сюди приїжджає понад 0,5 млн туристів із усього світу, щоб побачити історичний центр Сан-Марино, оглянути гору Монте-Титано, давню фортецю у комуні Серравалле, помилуватися ландшафтами із оглядових майданчиків, придбати поштові марки, монети, сувеніри, вироби із хутра і шкіри, вина місцевого виробництва. Туризм забезпечує 60 % доходів країни.

СЛОВЕНІЯ

Республіка Словенія (площа - 20,3 тис. км^2; населення - 2 млн осіб) існує на політичній карті світу з 1991 р. Словенія розташована в передгір'ях Альп і має вихід до узбережжя Адріатичного моря (довжина берегової лінії - 46 км). Ці географічні атрибути - головні особливості геотуристичного положення, які визначають туристичну спеціалізацію країни.

Основою розвитку туризму є природні ресурси: морське узбережжя із сезонно комфортними погодно-кліматичними характеристиками, гірські ландшафти, карстові печери, яких нараховується більше 1 000, мінеральні і термальні води, озера і гірські річки. Суспільні туристичні ресурси відносно бідні і презентовані пам'ятками архітектури у столиці - місті Любляна (середньовічний замок IX ст., палац єпископа, замок Тіволі, церква францисканців), Мариборі (готичний собор XII ст., Мариборський замок), Целе (Цельський замок).

Перевагою відпочинку на морському узбережжі Словенії, що за погодно-кліматичними умовами схоже з французькою та італійською Рив'єрою, є те, що ціни на туристичні послуги, у першу чергу, на засоби розміщення, тут набагато нижчі, ніж у Франції та Італії, але якість послуг цілком відповідає кращим європейським і світовим стандартам. Найбільшими морськими курортами Словенії є Порторож ("порт троянд"), Піран та Ізола.

Краньска Гора - престижний гірський курорт в передгір'ях Юлійських Альп. Неподалік нього розташований національний парк "Триглав", що дозволяє поєднувати гірськолижний відпочинок з екологічними турами. Бовець - не тільки гірськолижний центр, а і місце проведення змагань із екстремальних водних видів спорту, рафтингу. Розповсюдженим видом

відпочинку стало рибалення на гірських річках.

Популярними місцями проведення вільного часу в Словенії є озера Блед і Бохінь, околиці яких перетворилися на туристичні ра-йони міжнародного значення. Одним із напрямків їх розвитку став сільський туризм, який набуває популярності в Європі.

Словенська індустрія туризму інтенсивно використовує багаті бальнеологічні ресурси, на базі яких діє низка курортів світового рівня, наприклад, Рогашка Слатіна, Лендава, Долинське Топліце й інші.

ХОРВАТІЯ

Республіка Хорватія зі столицею у Загребі (площа - 56,6 тис. км^2; населення - 4,5 млн осіб) - молода балканська держава, яка утво-рилася у 1991 р. і розташована південніше Словенії. Головними особливостями геотуристичного положення Хорватії є розміщення її території у зоні комфортних і сезонно комфортних погодно-кліматичних умов, наявність значної за довжиною берегової смуги адріатичного узбережжя і численних островів, близькість до споживчого туристичного ринку. Негативною рисою є сусідство з осередком політичної нестабільності у Європі - частково визнаним Косово, що утримує частину латентних туристів від подорожі до країни. До специфічних атрибутів геотуристичного положення належить те, що південний фрагмент адріатичного узбережжя відділений від основної частини території країни 25-кілометровим виходом до моря Боснії-Герцоговини, де розташоване місто Неум. Але між країнами існує домовленість, яка дозволяє туристам безвізово перетинати "неумський коридор". У 1990-их роках туристична індустрія країни зазнала серйозного спаду, пов'язаного з військовими діями у колишній Югославії. Із початку XXI ст. туризм розвивається бурхливими темпами.

Хорватія має давні традиції використання туристичних ресурсів. Пляжно-купальний відпочинок на узбережжі Адріатики (довжина берегової лінії - близько 1 800 км, а із врахуванням островів - понад 6 000 км), яке знаходиться у зоні впливу середземноморського типу клімату, розвивається з XIX ст. Уже тоді у районі Середньої Далмації почав формуватися курортний район Макарська Рив'єра. Нині він простягнувся від міста Брела на заході до міста Градач. Макарська Рив'єра є національним заповідником. Море тут найбільш чисте на узбережжі Хорватії. Для цієї частини узбережжя Хорватії характерні галькові пляжі, соснові ліси, оливкові гаї, гори, затишні бухти. Південніше знаходиться один із найбільш відомих культурно-історичних і туристичних центрів Хорватії - Дубровник.

Популярне місце відпочинку - узбережжя півострова Істрія із курортними центрами Пореч, Пула, Умаг, Опатія, Рабац, Новіград.

У Хорватії налічується понад тисячу дрібних островів, з яких заселені лише кілька десятків. Острови Хорватії становлять інтерес для любителів пляжного відпочинку і яхтсменів. Уряд країни оригінально використовує цей природний ресурс - острови здаються у довгострокову оренду для організації індивідуального відпочинку й усамітнення.

Вважається, що найкраще приїздити до Хорватії на відпочинок у другій половині літа або на початку осені. У цей час можна досягти компромісу між засмаганням на пляжі й ознайомленням із багатим культурним спадком країни та участю у цікавих заходах.

Хорватія надзвичайно багата на подієві ресурси. Численними різноманітними заходами країна успішно повертає втрачений протягом 1990-их років авторитет у світі індустрії туризму. До найбільш помітних подій належать: фестиваль у Загребі "Музичний Бієнале", щорічний карнавал у Дубровнику, паломництво на честь святої Євфимії до міста Ровинь, парусна регата Ровинь - Песаро, відкрита першість Хорватії із великого тенісу у місті Умаг за участю відомих міжнародних спортивних зірок, Фестиваль мультфільмів, а також численні ярмарки і виставки.

Міста і селища Хорватії мають багатющу історію, матеріалізовану у численних пам'ятках архітектури і зібрану у музейних колекціях. Багато із хорватських поселень були засновані ще у часи античності, середні віки і зберегли свою самобутність та неповторний колорит, який найбільше цінується туристами.

У Хорватії багато природних визначних пам'яток. Наприклад, Плітвіцькі озера щороку приваблюють тисячі туристів. На території країни створено кілька державних заповідників. Найбільш цікавими із них є Бріоні, що складається із 2 великих і 12 маленьких островів, Рісняк і Крка з унікальною середземноморською рослинністю і мальовничими каньйонами.

ЧОРНОГОРІЯ

"На момент народження нашої планети найпрекрасніша зустріч між землею та морем відбулась у Чорногорії… Коли сіялись перлини природи, на цю землю припала ціла жменя", - так свого часу писав лорд Байрон про одну із "наймолодших" країн Європи - Чорногорію або Монтенегро, якщо говорити на італійський манер.

Чорногорія здобула незалежність у 2006 р. Площа країни складає 13,8 тис. км^2, населення - понад 670 тис. осіб. Її узбережжя омивається водами теплого Адріатичного моря, що є головною особливістю геотуристичного положення країни.

Чорногорія інтенсивно використовує природний туристичний потенціал, головними складовими якого є комфортний клімат, морське узбережжя, бальнеологічні і флоро-фауністичні ресурси. Незважаючи на низку балканських геополітичних проблем, Монтенегро належить до популярних і перспективних країн з точки зору розвитку міжнародного туризму. Берегова курортна зона країни користується попитом у європейських туристів. До їх послуг відомі курорти: Котор, Херцег Нови, Будва, Ада Бояна, Бар та ін. Купальний сезон триває із кінця квітня до кінця жовтня.

Будва знаходиться в одному із красивих місць Адріатичного узбережжя. Тут між буйною середземноморською рослинністю і морем пролягають довгі піщані пляжі, в безпосередній близькості від яких розміщені комфортабельні готелі. Стару Будву оточують стіни епохи Відродження - унікальна

архітектурна пам'ятка XV ст. У місті регулярно проводяться мистецькі фестивалі та свята.

На півночі чорногорської частини узбережжя Адріатичного моря розташовані курортні центри Херцег Нови і Котор. Котор виник на узбережжі Бока Которська - найбільшої і мальовничої затоки цієї частини Середземномор'я, яка вдається вглиб Балканського півострова майже на 30 км. Херцег Нови називають середземноморським ботанічним садом. Це місто карнавалів та мистецтва. Недалеко від Герцег Нови розташований невеликий оздоровчий курорт Ігало - сучасний центр фізіотерапії та грязелікування, де допомагають хворим на хронічний ревматизм та нервові розлади. Місцеві пляжі мають лікувальний ефект. Їх пісок насичений солями та йодом. Він сприяє оздоровленню суглобів, корисний для жінок.

Ада Бояна - курорт на півдні чорногорського узбережжя. Протягом останнього десятиліття він перетворився на "столицю" європейського нудизму.

Популярність Барської Рив'єри пов'язана із хорошою транспортною доступністю, поєднанням культурних і природних ландшафтів, якісними піщаними пляжами і сучасною інфраструктурою розміщення туристів. Головними курортними центрами є Бар і Сутоморе.

ГРЕЦІЯ

Грецька Республіка із 11-мільйонним населенням і територією у 132 тис. км^2 - важливий осередок міжнародного туризму у Середземномор'ї. Головними рисами геотуристичного положення країни є: вихід до сильно розчленованого узбережжя теплих морів з численними островами і належність території до середземноморської кліматичної зони; території країни займають средньовисокі гори і плоскогір'я; розміщення у центрі культурного світу, створеного античною еллінської цивілізацією; розташування у безпосередній близькості до європейського споживчого туристичного ринку.

Греції притаманна висока забезпеченість туристичними ресурсами. При цьому в їх структурі зберігається паритет між природною і культурно-історичною складовою, що створює ідеальні передумови для розвитку туристичної індустрії. Із одного боку, для країни типовими є погодно-кліматична сезонна комфортність і ландшафтне різноманіття суходолу, берегів і морського дна (неподалік від мису Тенаро на Пелопоннесі знаходиться "Інусський колодязь" - найглибше місце Середземного моря - 4 850 м). Із іншого - пам'ятки минулого у Греції знаходяться практично на кожному кроці. Тут тісно переплелися античність і середньовіччя, епоха турецького панування і сучасність, світське життя і духовне.

Індустрія туризму Греції найбільш інтенсивно використовує ресурси острівних територій.

Крит - найбільший острів Греції. Пляжно-купальний сезон тут починається вже в квітні, а закінчується у кінці жовтня. Крит - один із центрів давньої егейської культури. У 1900 р. у результаті археологічних

розкопок на Криті виявлено Кноський палац, який перетворився на одну із найбільших атракцій острова.

Родос вважається найбільш сонячним островом Греції. У місті Родос розташований замок Кастелане, який був колись місцем зустрічі середземноморських купців. Туристичною "родзинкою" острова є так звана "долина метеликів". Із найближчих околиць до долини злітаються десятки тисяч метеликів, яких приваблює особливий ароматом смоли, яку виділяють дерева, що тут ростуть.

Острів Корфу - найпівнічніший острів Греції. Однойменне головне місто - цзастигла в камені історія цієї землі: венеціанські будинку і площі, англійські мезоніни, аркади у французькому стилі, оповиті легендами і міфами Давньої Греції.

Незмінним інтересом у туристів користуються й інші грецькі острови: Санторін, Скіатос, Кефалонія, Лесбос.

Не менш привабливою є і материкова частина Греції. Особливою популярністю користується район півострова Халкідікі, який, у свою чергу, складається з трьох півостровів, які носять назву Кассандра, Ситонія і Святий Афон. Кожен православний мріє здійснити паломництво на гору Афон, яка вважається однією із головних православних святинь. На горі протягом століть існують православні монастирі. Наразі їх 20 і вони утворюють особливу адміністративну одиницю Греції із широкими правами самоуправління. Згідно давніх церковних приписів, на Афон допускаються лише чоловіки будь-якого віросповідання.

Столиця Греції - Афіни - визнаний центр світового туризму. Головними туристичними об'єктами є давньогрецькі і давньоримські пам'ятки: Акрополь, Одеон, театр Діоніса, храм Зевса Олімпійського, Ареопаг, Лікавіт, храм Гефеста, Башта Вітрів, Афінська агора. У місті свої послуги пропонують кілька десятків музеїв з унікальними експозиціями, які знайомлять із матеріальною і духовною культурою різних епох. Серед них - Національний археологічний музей, Національний історичний музей, Новий музей Акрополя, Археологічний музей кераміки та багато ін.

МАЛЬТА

Республіка Мальта розташована у центрі Середземного моря в 93 кілометрах на південь від Сицилії та в 288 кілометрах від африканського узбережжя. Країна займає 316 км2 Мальтійського архіпелагу, що включає острови Мальта, Гозо і Каміно, а також ряд незаселених островів. Населення - близько 400 тис. осіб. Столиця держави - місто Валлетта.

Середземноморський тип клімату, який є головним туристичним ресурсом країни, дозволяє відпочивати на Мальті цілий рік. З травня до жовтня - найбільш сприятливий час для пляжно-купального відпочинку, а з листопада до квітня - для пізнавального і "сірого" туризму. Береги архіпелагу в основному скелясті і багато туристів засмагають на плоских скелях. Поєднання кришталево чистого Середземного моря і комфортного клімату створюють лікувально-оздоровчий ефект.

Культурно-пізнавальний туризм пов'язаний із великою кількістю історичних визначних пам'яток, таємницями Мальтійського ордену, архітектурними пам'ятками і музеями Валлетти, серед яких найбільший інтерес викликають рицарське подвір'я Оберж-де Кастій, Палаццо Ферерія (чудовий палац, зведений у стилі італійського класицизму), Форт Святого Елмо, у якому розташований Військовий музей, Національний музей археології.

ТУРЕЧЧИНА

Турецька Республіка, зі столицею Анкара, розташована у двох частинах світу - в Європі (Східна Фракія) та Азії (Анатолія і півострів Мала Азія). Туреччина - досить велика за площею і чисельністю населення країна - 779,5 тис. км^2 і близько 77 млн осіб.

Туреччина розділена на європейську та азійську частини стратегічно важливими протоками Босфор і Дарданелли, а також Мармуровим морем. Країна у цілому має вигідне геотуристичне положення за рахунок розташування у зоні взаємодії кількох великих культур: еллінської, християнської та ісламської, що створило унікальний культурний світ, близькості до європейського споживчого туристичного ринку, розташування окремих районів у комфортних погодно-кліматичних умовах, ландшафтного різноманіття. Негативною рисою геотуристичного положення Туреччини є розташування її території у зоні підвищеної сейсмічності .

Туреччина - переважно гірська країна. На заході її азійської частини знаходиться Малоазіатське нагір'я, на півдні - гори Тавр, на сході - Вірменське нагір'я.

Континентальний клімат з різкими перепадами зимових та літніх температур характерний для більшої частини території країни. На узбережжі Середземного моря, де розташовані найбільш популярні курорти, температура влітку досягає більше 40 °С. Тому в денні години перебувати на пляжі не рекомендується.

Як один із варіантів міжнародної спеціалізації країни виступає туризм. У Туреччині розташована велика кількість екологічно чистих курортів, що поєднують, у більшості випадків, відносну дешевизну та висококласний сервіс. Розвиток туризму в Туреччині, комфортний відпочинок приваблюють сюди туристів з європейських країн, особливо із Німеччини та Росії. Окрім того, турки споконвіку вважаються добрими торговцями, і туристи можуть робити тут вигідні і порівняно дешеві покупки. Це приваблює сюди подорожуючих із багатьох країн. До найбільш відомих курортів належить Анталія, Аланія, Белек, Кемер, Сіде, Мармарис, Кушадаси та ін. У готелях на турецьких курортах відпочинок часто поєднується з різноманітними екскурсійними програмами, ярмарками і виставками.

Кемер розташований на схилах Таруських гір, які близько підступають до моря. Соснові ліси, зручні пляжі, сонце, мережа сучасних готелів і клубів роблять відпочинок комфортним. Неподалік Кемера знаходяться руїни античного міста Олімп, заснованого у середині I тис. до н. е.

Курортний центр Фетхіє розташований біля підніжжя гір, вкритих сосновими та кедровими лісами. Фетхіє знаходиться в зоні сейсмічної активності. У його околицях у 1956 і 1957 роках відбулося два сильних землетруси.

Популярним місцем відпочинку є район Кушадаси на узбережжі Егейського моря. На його території розташований національний парк Ділек - місце гніздування різних видів птахів і життя тварин у природних умовах. Неподалік від міста розташовані відкриті після археологічних розкопок давньогрецькі міста Ефес і Прієна. Одна з туристичних принад району - гарячі мінеральні джерела.

Унікальне поєднання природної і культурно-історичної пам'ятки світового рівня пізнавальної цінності перетворили Памуккале на одне із найбільш відвідуваних місць країни. Памуккале у перекладі із турецької означає "бавовняна фортеця". У цьому мальовничому місці дія гарячих джерел привела до утворення вапняних відкладень химерної форми і білосніжного кольору. Туристи милуються незвичайним видовищем і купаються у "басейні Клеопатри", вода якого містить мінеральні солі. Неподалік джерел знаходяться руїни античного міста Ієраполь, яке виникло у II тис. до н. е. На сьогодні туристи мають можливість бачити добре збережені давньогрецькі будівлі: некрополь, театр, храм Аполлона, мартирій св. Філіпа.

Мармарис знаходиться на межі Егейського і Середземного морів. Він виріс на місці давнього міста Фіскос. Тому тут пам'ятники давньої архітектури поєднуються із ультрасучасними будівлями. Ще одна цінність курорту - ліси, які займають більше половини території Мармарису.

Популярний курорт Аланію, який виріс на місці античного піратського Коракесіону, називають "містом бананів і німців". Так повелося, що у другій половині XX ст. багато аланців працювали в Німеччині. Заробивши грошей, вони поверталися до рідного міста, купували земельні ділянки, де вирощувалися банани і будували готелі. На відпочинок вони запрошували своїх колишніх роботодавців і колег по роботі. Нині влітку до Аланії приїжджають туристи із різних країн світу. Окрім моря і сонця, вони мають можливість оглянути цікаві пам'ятки природи й архітектури: печеру Дамлаташ, відвідування якої корисне хворим на астму, фортецю XII ст. та ін.

КІПР

На третьому за площею острові у Середземному морі уживаються дві країни, на території яких живе понад 1 млн кіпріотів: Республіка Кіпр, населена переважно греками-кіпріотами і Турецька Республіка Північного Кіпру, населена переважно турками-кіпріотами. Окрім цього існує буферна зона, підконтрольна ООН і військові бази Великої Британії. Ці геополітичні реалії, незважаючи на відносну стабілізацію політичної ситуації та масовану рекламу, належать до стримуючих чинників розвитку міжнародного туризму.

До 1960 р. Кіпр був британською колонією. Тому офіційною мовою на острові є англійська, а серед туристів переважають британці. На даний час економіка країни великою мірою залежить від міжнародного туризму.

На Кіпрі сприятливий середземноморський тип клімату і острів відомий,

насамперед, як центр пляжно-купального відпочинку. Але це одностороннє уявлення. На Кіпрі знаходяться численні пам'ятки давньогрецької та давньоримської культур, а також християнської історії, багато священних для православних місць, куди приїжджають паломники, у тому числі з України.

Найбільшими курортними центрами Південного Кіпру є: Ларнака, Пафос, Лімасол, Протарас, Айа-Напа. Останній із них більшою мірою зорієнтований на молодь, інші пропонують чудові умови для сімейного відпочинку. Багато пляжів Південного Кіпру нагороджені Блакитним прапором Євросоюзу за екологічність та якісну інфраструктуру.

Фамагуста і Кіренія - найбільш відомі курорти Північного Кіпру.

ІЗРАЇЛЬ

Держава Ізраїль розташована у південно-західній частині Азії біля східного узбережжя Середземного моря. Площа країни - 22 тис. км^2, населення - 7,2 млн осіб. Основою економіки Ізраїлю є промисловість, зокрема, огранування алмазів, субтропічне сільське господарство.

Нинішнє геотуристичне положення країни суперечливе і складне. З одного боку, Ізраїль володіє надпотужним ресурсним потенціалом і розташований на узбережжях теплих морів, у зоні взаємодії світових релігій і культур. Із іншого - країна має складні стосунки з арабським світом, які часто переходять у збройне протистояння і належить до держав з високою ймовірністю терористичних актів.

Величезне значення для Ізраїлю має міжнародний туризм, який базується на багатих природних, суспільних і подієвих туристичних ресурсах. На основі їх використання розвивається пляжно-купальний, пізнавальний, релігійний та лікувально-оздоровчий туризм. До найбільш відомих туристичних районів і центрів Ізраїлю належать: один із головних світових релігійних осередків світу - Єрусалим; узбережжя Середземного і Червоного морів - місця пляжно-купального відпочинку; узбережжя Мертвого моря, де розмістилися знані лікувально-оздоровчі курорти.

У 1996 р. Єрусалим відзначив своє 3000-річчя. Тридцять століть тому цар Давид переніс сюди столицю свого нового царства. Камені Єрусалима зберігають пам'ять про римське, візантійське, арабське правлінні, пам'ятають панування хрестоносців і мамелюків.

Єрусалим перетворився на найбільший релігійний центр світу, де перетинаються інтереси прихильників трьох світових релігій - іудаїзму, християнства та ісламу. Іудеї приїздять до Священного міста, щоб побути біля Стіни Плачу і звернутися до Бога Яхве. Для християн Єрусалим пов'язаний із земним перебуванням Ісуса Христа і головною святинею - храмом Воскресіння та унікальним явищем - сходженням Священного Благодатного Вогню. Метою паломництва мусульман до Єрусалиму є мечеть Омара (Бейт ас-Сухур) - найстаріша ісламська культова споруда, звідки пророк Мухаммед вознісся на небо, третя за значенням в ісламському світі після аналогічних храмів Мекки та Медини.

У місті розташовані представництва майже всіх християнських церков -

римо-католицької, російської православної, грецької православної, вірмено-григоріанської, коптської, ефіопської та ін.

Проблема "Святого міста" - одна із найбільш болючих в арабо-ізраїльських стосунках. У 1980 р. кнесет Ізраїлю прийняв закон, який проголосив Єрусалим "вічною і неділимою столицею" країни. У відповідь Організація Звільнення Палестини неодноразово заявляла про намір зробити Східний Єрусалим столицею майбутньої палестинської держави. Такий стан речей заважає нормалізації стосунків між Ізраїлем та всім арабським світом, гальмуючи інтенсифікацію розвитку різних видів туризму в регіоні у тому числі.

На узбережжі Середземного моря розташований курортний район Тель-Авів-Яффо. На півдні Ізраїль має вихід до Червоного моря. На його узбережжі знаходиться місто-курорт Ейлат. Цікаве для туристів і місто Хайфа. Тут представлені свідчення сучасної і давніх культур, серед яких найбільш відомою пам'яткою є Бахійській храм.

Близько мільйона років тому Мертве море було відрізане від океану і перетворилося на озеро без стоку з підвищеною концентрацією солей і мінералів. Його вода містить у 80 разів більше брому, в 35 разів магнію і в 10 разів більше солі, ніж океанічна. Мертве море знаходиться на 395 м нижче рівня океану, що створює додатковий повітряний "фільтр", який утримує ультрафіолетове випромінювання Сонця.

Із давніх-давен використовуються цілющі властивості вод і пелоїдів Мертвого моря. Археологічні розкопки свідчать, що на березі цієї водойми у давні часи діяв прообраз косметичної фабрики, яка вдовольняла забаганки єгипетської цариці Клеопатри.

Особливий хімічний склад води та лікувальних грязей сприяє відновленню життєвих сил і омолоджує організм. Високою щільністю пояснюється феноменальна здатність води Мертвого моря утримувати на поверхні тіло людини. Таке перебування у стані "невагомості" - ефективна оздоровча процедура, особливо для людей із хворими суглобами. На березі Мертвого моря легко дихати, оскільки кисню в повітрі на 15 % більше, ніж в інших районах.

На сучасних курортах Мертвого моря, серед яких найбільш відомі Ейн-Бокен, Ейн-Геді, Неве-Зохар, лікують псоріаз, дерматит і інші захворювання шкіри, дихальних шляхів, опорно-рухового апарату, артрит та багато інших недугів. Особливою популярністю серед жінок користуються спеціальні програми омолодження, розроблені на основі використання солей Мертвого моря.

Ресурси Західноєвропейського туристичного регіону

Австрія - Бельгія - Ліхтенштейн - Люксембург - Нідерланди - Німеччина - Франція – Швейцарія

Західна Європа - традиційний туристичний район світового рівня, індустрія туризму якого пропонує високоякісний і різнохарактерний туристичний продукт - від пляжно-купального відпочинку і гірськолижного

туризму до паломництва й екологічних турів.

Висока матеріальна і духовна культура, яка проявляється у вмінні оптимально організувати життєвий простір, розмаїття природи і "старого каміння", узвичаєна століттями система гостинності, високі гарантії особистої безпеки, політична стабільність, міжособистісна, міжетнічна і міжконфесійна толерантність, можливість вільного перетину державних кордонів перетворили Західну Європу на взірцевий туристичний простір. Безперечне лідерство за багатством туристичних ресурсів, їх різноманітністю і залученням до використання належить Франції та Німеччині.

ФРАНЦІЯ

Французька Республіка - одна із провідних туристичних країн світу. Географічне і геотуристичне положення країни надзвичайно вигідне. Франція займає західну частину континентальної Європи та острів Корсика, володіє надзвичайною природною різноманітністю, багатою культурною спадщиною, давніми традиціями гостинності і знаходиться фактично у центрі одного з найбільших світових туристичних ринків - європейського. Францію із повним на те правом можна називати середземноморською, атлантичною, альпійською та піренейською країною.

Країна ділиться на департаменти, метропольські регіони, округи, кантони і комуни. Існує також поділ на 37 історичних провінцій. Окрім того, країна володіє чотирма заморськими департаментами (Гваделупа, Французька Гвіана, острови Реюньон і Мартініка), які за статусом прирівняні до регіонів і чотирма заморськими територіями з особливим статусом (острови Уолліс і Футуна, Нова Каледонія, Французька Полінезія і Французькі південно-антарктичні території). До складу Франції входять ще дві залежні території - острови Майотта та Сен-П'єр і Мікелон. Наявність заморських територій, розташованих поблизу різних споживчих ринків - один із сприятливих чинників розвитку туристичної індустрії Франції і специфічна риса геотуристичного положення країни.

Загальна площа країни - 643,4 тис. км^2, без заморських володінь - 547 тис. км^2. Франція - "країна з провінцією" - роль столиці в політичному, соціально-економічному, культурному і туристичному житті є надзвичайно великою.

Клімат континентальної Франції переважно помірний, що забезпечує м'яку температуру повітря протягом всього року. Територія країни ділиться на чотири кліматичні зони:

- м'який і вологий океанічний клімат із прохолодним літом західніше лінії Байонна - Лілль;

- гірський клімат із суворою зимою і жарким літом в Ельзасі, Лотарингії, вздовж долини Рони і в гірських масивах (Альпи, Піренеї, Центральний масив)

- помірно-континентальний клімат на півночі, в паризькому і центральному регіоні, де прохолодна зима і тепле літо

- південь країни належить до середземноморської кліматичної зони з

теплою зимою і спекотним літом, що унаочнює кліматична діаграма Ніцци - курорту світового значення на узбережжі Середземного моря (рис. 2. 9).

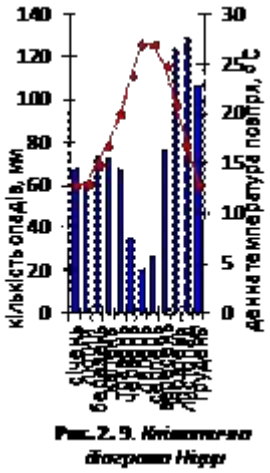

Рис 2.9. Кліматична діаграма Ніцци

Погода на території материкової Франції досить передбачувана - у ній не відбувається різких змін, практично відсутня надмірна спека чи надто низькі температури. Літом погода посушлива, але цей ефект пом'якшують західні вітри, які приносять відчуття свіжості. Зимою погода відносно тепла, сніг іде не часто.

Пляжно-купальний сезон на популярних приморських курортах північно-західного узбережжя Франції триває з червня до вересня, середземноморського узбережжя із травня до листопада (рис. 2. 10).

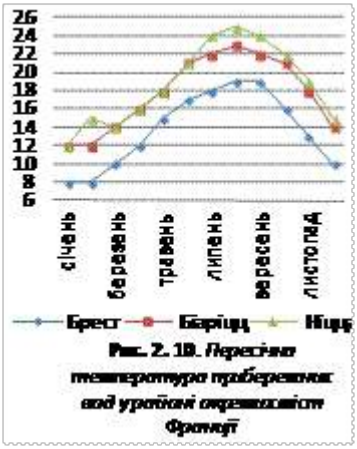

Рис. 2.10. Пересічна температура прибрежних вод у районі окремих міст Франції

Погодно-кліматичні характеристики заморських володінь дещо інші. Французька Гвіана: клімат тропічний, вологий із невеликими сезонними температурними коливаннями; Острови Гваделупа і Мартініка: клімат субтропічний помірний із перемінно-високою вологістю; дощовий сезон із червня до жовтня; можливі руйнівні циклони (урагани); Реюньон: клімат тропічний із помірним температурним режимом під час сухого сезону з травня до листопада і спекотним дощовим періодом із листопада до квітня.

Рельєф материкової Франції переважно рівнинний із м'якою горбистою місцевістю на півночі і заході. У центрі і на сході - середньовисотні гори. На південному заході знаходяться Піренеї, на південному сході - Альпи із

найвищою вершиною Франції та Західної Європи - г. Монблан висотою 4 807м.

У рельєфі Французької Гвіани домінують прибережні рівнини, які переходять у горбисту місцевість і невисокі гори. Більшість островів у складі Гваделупи мають вулканічне походження і складний пересічений рельєф. Мартініка - гористий острів із порізаною береговою лінією. На Реюньоні також переважають гірські ландшафти, а вздовж океанічного узбережжя тягнеться родюча низовина.

Клімат і рельєф Франції сприяють розвитку різноманітних видів туризму. Тепле морське узбережжя та гірські ландшафти - природна основа, на якій сформувалася туристична індустрія країни.

На початку 2010 року загальна кількість населення Франції становила 64 млн осіб, із них 62,2 млн - мешканці метрополії. Питома вага міського населення складає 77 %. Середня очікувана тривалість життя - одна з найвищих у світі - 81 рік.

"Різноманітна" – ключове слово для характеристики Франції туристичної і підтвердженням цьому є розмаїття природних і культурних ландшафтів, традицій і діалектів, багатство культурної спадщини - 40 тис. культурних пам'яток (із них більше 30 об'єктів занесені до Світової спадщини ЮНЕСКО), у тому числі - 10 тис. замків, абатств і садиб, 6 тис. музеїв, де зберігаються найкращі твори мистецтва, історичні пам'ятники видатним діячам Франції, які охороняють традиції і спокій минувшини, пізнавальні маршрути і тематичні парки, де використовуються сучасні мультимедійні системи.

Природна і культурна різноманітність та привабливість Франції підтверджується незмінним інтересом туристів - країна утримує європейське і світове лідерство за обсягом міжнародних прибуттів до країни. Загальна кількість візитерів, досягнувши рекордного значення у 2000 р., протягом останніх років лишається практично незмінною на рівні 75-77 млн, що складає 17 % від загальноєвропейського і майже 10 % від загальносвітового обсягу міжнародних прибуттів. Обслуговування туристів принесло країні у 2005 році € 35 млрд. Це - другий показник у Європі і третій у світі. На першому місці в Європі - Іспанія, яка за надання послуг туристам отримала € 38,5 млрд, на першому місці у світі - США, які заробили на туризмі майже стільки ж, скільки Франція та Іспанія разом узяті.

Туристам пропонуються розмаїті види активного відпочинку, які ґрунтуються на використанні якісних і різноманітних туристичних ресурсів, традицій, культурних цінностей і соціальних пріоритетів. Найбільш популярним є пляжно-купальний відпочинок на Середземномор'ї й Атлантичному узбережжі та гірський туризм в Альпах і Піренеях. Традиційним для країни є оздоровчо-лікувальний туризм із використанням мінеральних вод і клімато-терапевтичних властивостей гірських і приморських ландшафтів. Велику кількість поціновувачів знаходить пізнавальний туризм на основі культурної спадщини та природних національних парків. Незмінним успіхом користується гастрономічний

туризм, який зародився у Франції і розвивається сьогодні, зберігаючи і використовуючи традиції виноробства та національної кухні. Не останнє місце у системі туристичних цінностей займають походи магазинами у країні, яка давно здобула й утримує звання "законодавиця моди", при цьому більшість магазинів Франції працюють за системою такс-фрі , що дозволяє шоп-туристу заощаджувати досить значні суми. Франція однією з перших почала розвивати сільський туризм і європейські туристи із здивуванням зрозуміли, що спокій французьких виноградників є найкращим відпочинком. На іншому полюсі - розважальний туризм, який опирається на технології і пропонує феєричні шоу, яскраве життя, повне азарту і пригод.

Французька туристична індустрія сповна враховує потреби й інших категорій споживачів: туризм "третього" віку і "сірий" туризм спрямовані на адаптацію літніх людей і туристів із обмеженими можливостями до світу відпочинку і подорожей. Своїх споживачів знаходить освітній і спортивний любительський туризм. Масовими і звичними є паломництво, участь у фестивалях, конференціях та багато інших видів "лінивої" рекреації чи активного пізнання культурного і природного середовища Франції.

Територія всієї країни, кожен округ і кантон вміло розрекламовані й освоєні туристами. Та найбільш популярними туристичними центрами стали Париж, "візитівками" якого є Нотр-Дам-де-Парі, Ейфелева вежа, Лувр, Монмартр, Єлисейські поля, центр мистецтв Жоржа Помпіду, "Блошиний ринок" в Сент-Уені, які очолюють "топ-20" найбільш відвідуваних туристичних об'єктів Франції, а також Версаль, Реймс, замки у долині Луари, тематичний парк ЄвроДіснейленд, національний парк Сен-Клу, які щороку відвідують мільйони туристів (рис. 2. 11).

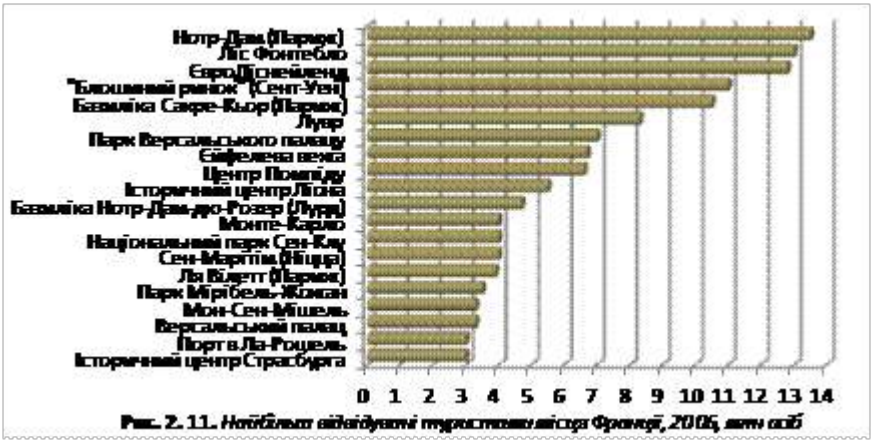

Рис. 2. 11. *Найбільш відвідувані туристичні місця Франції, 2006, млн осіб*

Рис 2.11. Найбільш відвідувані туристичні місця Франції

Лазурний берег (Французька Рив'єра) на південному сході Франції на кордоні з Італією відомий престижними курортами: Канни, Грасс, Ніцца, Вільфранш, Больє, Менгоні, Антіб (рис. 2. 12). Французька Рив'єра - місце проведення фестивалів і карнавалів. Лазурний берег володіє всім необхідним для організації повноцінного відпочинку: розвинена мережа автострад, автомобільних і залізних доріг пов'язує його із усіма найбільшими містами Франції та Європи; міжнародний аеропорт у Ніцці обслуговує до 7 млн пасажирів на рік; готельне господарство складається в основному із готелів

класу люкс.

Рис 2.12. Туристичні центри Франції

Аквітанія та Південні Піренеї (південний захід Франції) із центром виноградарства в місті Бордо відомі поєднанням соснових лісів і пляжів з дрібним піском, які закінчуються на півдні престижним аристократичним курортом Біарріц.

На території Бретані і Нормандії (захід Франції) вражають уяву круті океанічні береги з рожевими та бузковими скелями і піщаними пляжами.

Нормандія - батьківщина імпресіонізму та великих письменників - Клода Моне, Гі де Мопассана та ін. Це земля, на якій збереглося безліч фортець, замків, абатств. Тут знаходиться багато пам'яток романської та готичної архітектури. У всьому світі відомі абатство Сан-Мішель, засноване в VII ст., розташоване на острові, а також собор в місті Руані, мальовничий Онфлер - місто художників і поетів, середньовічне місто Сен-Мало.

До природних явищ Бретані, які викликають незмінну цікавість туристів належать потужні припливи і відливи. Їх називають "диханням" Атлантичної Європи. Кожні шість годин морський пейзаж, а разом з ним і берегова зона змінюється до невпізнанності.

Бургундія і Шампань-Ардени - регіон, який історично зарекомендував себе як центр французького виноробства.

Землі на Луарі і Пуату-Шаранта відомі м'якістю клімату, прекрасними краєвидами річкових долин і округлих пагорбів уздовж Луари і традиційною кухнею (паштети, дари моря, жаб'ячі лапки). Пуа-ту-Шаранта вважається батьківщиною коньяку і багата великою кількістю пам'яток римської епохи.

Лотарингія на північному-заході Франції межує із Німеччиною. Центри цього старопромислового району - Мец і Нансі, наразі мають перш за все туристичну привабливість. Їх архітектурні пам'ятки внесено до списку Світової спадщини, створеного під егідою ЮНЕСКО.

Землі Провансу, Корсики і Лангедоку на південному сході Фран-ції повні свідчень багатого культурного минулого: римські арени і терми, тріумфальні арки, акведуки. Центр цього району - найбільший порт Франції - Марсель. Знаними туристичними центрами є також Перпеньян і Монпельє. Розташований на узбережжі Середземного моря регіон Лангедок-Руссільйон простягається від кордону з Іспанією до дельти Рони. Дикі пляжі чергуються з дикими лагунами, які стали притулком для пташиних колоній, у тому числі

для рожевих фламінго. Острів Корсика, де народився Наполеон, відомий надзвичайною мальовничістю, пляжами і цитрусовими садами.

Район Рона-Альпи, Овернь, Лімузен в центрі Франції - осередки зимового відпочинку, перш за все гірськолижного (Альбервіль, Гренобль).

Місто Страсбург у регіоні Ельзас часто називають столицею Європи, тому що тут засідає парламент ЄС.

У міжнародному туристичному поділі праці Франція спеціалізується на гірськолижному туризмі. Країна є лідером за кількістю гірськолижних курортів - їх понад 400. Саме у французьких Альпах можливі найбільш високогірні катання в Європі - до 3 900 м. Тут, у Шамоні, знаходиться найбільший за протяжністю лижний схил у світі довжиною 22 км. Шамоні вважається найстарішим (1893 р.) і найбільш відомим гірськолижним курортом французьких Альп. Користуються популярністю й інші гірськолижні курорти Франції: Межев, Морзін, Куршевель, Мерибель та ін.

Незмінне захоплення у відвідувачів Франції викликають шедеври світової культурної спадщини у багатьох містах країни: пам'ятки епохи римлян в Арлі та Пон-дю-Гарі, палац і парк у Фонтенбло, фортифікаційні споруди у Каркасоні і Безансоні, історичні центри Ліону, Авіньйону, Страсбургу й інших центрів.

Туристичні центри і регіони Франції настільки популярні, що стали класичним уособленням певних напрямків і видів відпочинку. Французька Рив'єра або Блакитний берег дала назву всім подібним місцевостям в інших країнах і частинах світу, де поєднується тепле море і зручний пляж. Ніцца - місто королів, яке вважається світовим центром фешенебельних готелів і престижного пляжно-купального відпочинку, Гренобль - визнаний центр гірськолижного відпочинку, Лурд - один із найбільш відомих у Європі центрів релігійного туризму з унікальним комплексом підземних церков. Канни давно стали європейською "столицею" кіно, а Ґрас - "столицею" французьких ароматів. Назви провінції Шампань і міст Коньяк та Бордо говорять самі за себе і лише одним цим притягують сотні тисяч туристів.

У країні сформувалася потужна туристична індустрія. Сектор розміщення представлений численними готелями, об'єднаними у мережі, більшість із них - інтернаціональні готельні ланцюги. Серед зручних готельних мереж із практично повсюдним розміщенням територією країни і високою якістю обслуговування виділяються: "Формула 1", "Новотель", "Ібіс", "Мотель 6", "Студіо 6", "B+B Готель", "Меркурі".

Французькі Альпи – найбільша у світі область для гірськолижного відпочинку, це справжня держава в державі, де прокладено більше 4 000 гірськолижних трас і працює більше 2 500 підйомників. На більшості гірськолижних центрів у Франції підйомники з'єднані у єдину мережу, яка об'єднує від 100 до 200 підйомників, що дозволяє спускатися різноманітними трасами та використовувати всю систему підйомників центру або кількох туристичних центрів, не звертаючись за допомогою до інших видів транспорту. "Три долини" – чи не найбільш привабливий гірськолижний район Французьких Альп, який об'єднує 5 гірськолижних центрів: Куршевель,

Мерибель, Валь Торанс, Ле Менюїр і Ла Танья. Район має величезну мережу підготованих гірськолижних трас різних ступенів складності – 120 км широких і плавних "бульварів" для початківців, 210 км трас середньої складності, 180 км технічно цікавих трас для хороших лижників, і 90 км трас підвищеної складності, яка включає найбільш складну в Європі трасу "Bouquetin".

Сектор розваг туристичної індустрії Франції пропонує якісний відпочинок, що базується на потужній матеріально-технічній базі і високих технологіях. Провідним компонентом сектору розваг є тематичні парки. Технологія їх створення і використання базується як на національних традиціях, так і на міжнародних підходах.

Найбільш популярним тематичним парком Франції став ЄвроДіснейленд - 12,5-13 млн туристів щороку відвідують його численні атракціони. Парк розташований за 32 км від Парижу. Він - точна копія американського Діснейленду і був відкритий у 1992 р. Парк займає площу близько 2 тис. га. ЄвроДіснейленд - величезний туристичний комплекс, який складається із парку розваг, парку студії Уолта Діснея, семи готелів, розважального центру, полів для гольфу, тенісних кортів, дитячої футбольної школи, численних магазинів, ресторанів, барів і дискотек.

На околицях Парижу діє літній парк атракціонів "Астерікс", де можна здійснити захоплюючу подорож у часі від Давньої Галлії до наших днів, поєднавши пізнання історії з відпочинком і розвагами. На вуличках давнього галльського села, де панує сміх, виступають клоуни, факіри, акробати, гостей обов'язково зустрінуть герої популярного мультиплікаційного серіалу і кількох художніх фільмів, галли Астерікс і Обелікс та познайомлять із побутом своїх односельців. Антична Греція вразить "Громом Зевса" - "американськими гірками", де швидкість досягає 80 км/год. і "Театром Посейдона", в якому головні ролі виконують дельфіни і морські котики. Римська Імперія запропонує "Каруселі Цезаря" й обід у римській таверні. На площі середньовічного Парижа демонструватимуть свої вміння трубадури, архітектори, склодуви, ковалі, гончарі, різьбярі. У XVII ст. неодмінно відбудеться зустріч із Д'Артаньяном і його друзями-мушкетерами. Нова епоха - Франція XIX ст. запросить до світу Деґа, Мопассана, Оффенбаха.

Парк Пюі дю Фу в Західній Луарі знайомить із історією Франції. На величезній площі збудовані поселення, де живуть і працюють люди як у минулі часи, розбиті розарії епохи Ренесансу, унікальні сади і парки. Тут влаштовуються спектаклі, що ілюструють історію країни від давньої Галлії: перегони на колісницях, римські паради, бої гладіаторів. Водний театр милує погляд балетом із тисяч кольорових струменів води, керованих комп'ютером. Але найбільш грандіозним видовищем, в якому приймають участь майже 3 тис. акторів, є "Кіносценія" - спектакль про історію французької сім'ї протягом 700 років. Це видовище, події якого розгортаються на "сцені" площею 18 га, відоме усій Європі. Із часу прем'єри виставу побачило 6 млн глядачів.

На окрему увагу заслуговують музеї Франції, які є практично в кожній

комуні і пропонують увазі відвідувачів цікаві й унікальні колекції. Але найбільшим музейним центром не лише країни, а і світу є Париж. Один лише перелік музеїв і художніх галерей, яких у столиці Франції налічується більше 350, викличе непереборне бажання відвідати країну та її столицю (табл. 2. 4).

Табл. 2. 4. Музеї Франції

Місто	Музей. Коротка характеристика
Париж	***Лувр.*** Веде свою історію із XIII ст. Музей – із 1793 року. За кількістю експонатів, їх якістю і різноманіттям займає перше місце в світі. Каталоги музею нараховують близько 400 тис. експонатів, розділених на кілька історико-географічних напрямків: Давній Єгипет, Антична Греція, Римська Імперія, Давній Схід, Середні віки, Новий час, які, у свою чергу, діляться на живопис, скульптуру, прикладне мистецтво тощо. Лувр значно збагатив свою колекцію за часів Наполеона I, який вимагав від підкорених народів своєрідну данину у вигляді творів мистецтва; ***Музей д'Орсе***. Розташований у приміщенні колишнього залізничного вокзалу, збудованого до Всесвітньої виставки у 1900 році. Основа експозиції – твори мистецтва, створені за період 1848-1914 роки; ***Музей Родена***. Розташований у будинку, де жив скульптор. Роден отримав будинок від держави в обмін на свої твори. Експозиція нараховує більше 500 робіт; ***Центр Помпіду (Бобург).*** Музейно-виставковий комплекс площею 100 тис м^2, відкритий у 1977 році. Експонується більше 4 тис. творів мистецтва: картини, графіка, скульптура, меблі. Постійна експозиція займає два поверхи, один із яких присвячено роботам, створеним між 1905 і 1960 роками, інший містить сучасні твори. На інших поверхах – тимчасові виставки, бібліотека, кінотеатр, театральна студія, дитячий центр, заклади харчування; ***Музей Оранжереї***. Величезна колекція творів імпресіоністів і сучасних художників; ***Центр Ла Віллет***. У центрі демонструються великі науково-технічні досягнення нашого часу. До послуг відвідувачів – медіатека, планетарій, дитячий центр; ***Музей музики; Музей декоративного мистецтва; Музей східного мистецтва; Музей реклами; Музей сучасного мистецтва Парижа; Музей куріння в Парижі; Музей Коньяк-Же; Музей швидкої допомоги; Музей моди і текстилю; Музей Делакруа; Музей армії; Музей Пікассо; Музей Клюні; Музей мистецтва країн Африки й Океанії; Музей Моро; Музей Далі; Музей Жакмар-Андре;***
Реймс	***Музей Сен-Ремі***. Розміщений у будівлі колишнього

	бенедиктинського монастиря і відомий колекцією зброї, килимів та археологічних артефактів;***Музей мистецтв***. Основа експозиції – колекція полотен майстрів XV-XVI ст., роботи імпресіоністів і сучасних художників;
Версаль	***Версальський палац і Тріанон.*** Резиденція французьких королів;
Ніцца	***Музей східного мистецтва***, який складається з часткових галерей, присвячених окремим країнам: Індії, Китаю, Камбоджі та Японії; ***Музей Маттіса*** розміщений у віллі XVII ст. Основою музейної колекції є роботи, подаровані Маттісом місту у 1953 р.; ***Музей Шагала*** відкритий у 1972 р. Основа його експозиції – авторські полотна, малюнки, мозаїки, скульптура;
Біаріцц	***Музей моря; Музей шоколаду; Музей східного мистецтва;***
Кольмар	***Музей Унтерлінден.*** Розташований у колишньому домініканському монастирі XII ст. Основа колекції – твори сакрального мистецтва від Середніх віків до епохи Відродження;
Домремі	***Будинок Жанни Д'Арк;***
Руан	***Морський, річковий і портовий музей Руану;***
Нансі	***Музей-акваріум;***
Тулуза	***Музей Бембер***. Основа колекції – зібрання полотен майстрів епохи Відродження і школи французького модернізму; ***Музей старої Тулузи, Музей графічного мистецтва, Музей живопису і скульптури, Музей сучасного мистецтва;***
Комп'єнь	***Комп'єньський палац***. На території парково-палацового комплексу діє Музей Другої імперії та Музей засобів пересування;
Шенонсо	***Замок Шенонсо (Замок Дам)***. Один із найбільш відвідуваних замків Франції, який входить до так званих замків Луари. Замок перебуває у приватній власності, відкритий для відвідування, включений до переліку об’єктів світової культурної спадщини під егідою ЮНЕСКО;
Фонтевро-л'Абеї	*Абатство Фонтевро*.Місце поховання Генріха II Плантагенета і Ричарда Левове Серце.

Франція має давні традиції розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Природною основою для його розвитку є багаті бальнеологічні ресурси й унікальний мікроклімат лісових масивів, гірських районів і морських узбереж. Частина курортних центрів розвивається із XVII-XVIII століть, а лікувальні властивості мінеральних вод, морського повітря і води використовуються з античних часів. Найбільш відомими курортами Франції є

Віші, Ніцца, Біаріцц та багато інших у різних районах країни (табл. 2. 5).

Франція - визнаний центр виноробства та гастрономії, що перетворило національну кухню на туристичну принаду. Практично всі департаменти країни мають специфіку у виробництві вин і різного роду делікатесів. Тому популярні гастрономічні тури, один із яких отримав назву "Винні дороги Франції". Вони часто поєднуються з аграрним туризмом, який завойовує все більшу популярність у Європі.

Табл. 2. 5. Курорти Франції

Курорт	**Основні характеристики**
Віші	Один із престижних світових бальнеотерапевтичних курортів із високо розвинутою курортною медициною, комфортабельними готелями, сектором розваг; розвивається з XVII ст.; природна основа розвитку – гідрокарбонатно-натрієві мінеральні і термальні води; спеціалізація: захворювання системи травлення (гастрит, гепатит, виразка шлунку, коліти), порушення обміну речовин (захворювання підшлункової залози, подагра), захворювання опорно-рухового апарату (артроз, ускладнення після травм, остеопороз), лікування хронічної втоми і стресів;
Ла Боль	Морський курорт у Бретані; природна основа розвитку – унікальний мікроклімат, який формується завдяки поєднанню морського повітря, насиченого іонами солей, випарів із соляних озер і лісового повітря, насиченого фітонцидами; спеціалізація: функціональний розлад нервової системи, захворювання опорно-рухового апарату, порушення обміну речовин; для оздоровлення і лікування застосовується таласотерапія;
Порт Круесті	Кліматичний приморський курорт; спеціалізація: функціональний розлад нервової системи, захворювання опорно-рухового апарату, порушення обміну речовин, відновлення після родів; природна основа розвитку – унікальний мікроклімат; для оздоровлення і лікування застосовується таласотерапія, дієтотерапія, водна гімнастика;
Евіан-ле-Бен	Бальнеотерапевтичний кліматичний низькогірний курорт на березі Женевського озера; природна основа розвитку: слабо мінералізовані гідрокарбонатно-натрієві лужні води і м'який клімат; спеціалізація: захворювання нирок і сечовивідних шляхів, захворювання серцево-судинної системи, порушення обміну речовин, захворювання органів травлення;
Екс-ле-Бен	Бальнеотерапевтичний кліматичний передгірський

	курорт на березі озера Бурже; природна основа розвитку: термальні гідрокарбонатно-кальцієві і натрієво-магнієві мінеральні води, особливий мікроклімат; спеціалізація: ЛОР-захворювання, хронічні захворювання ротової порожнини, захворювання органів дихання, функціональний розлад нервової системи, захворювання опорно-рухового апарату;
Біаріцц	Бальнеологічний приморський кліматичний курорт на узбережжі Біскайської затоки; природна основа розвитку – морський мікроклімат і хлоридно-натрієва мінеральна вода; спеціалізація: загальне оздоровлення організму, функціональний розлад нервової системи; особливо рекомендується людям з надлишковою вагою;
Портіччо	Кліматичний приморський курорт на Корсиці;
Ніцца	Один із найбільш відомих і популярних приморських курортів на Середземноморському узбережжі;
Шамоні	Гірськолижний курорт із 200-літньою історією, розташований біля підніжжя Монблану;
Сен-Тропе	Кліматичний приморський курорт на Середземноморському узбережжі;
Антіб	Кліматичний приморський курорт на Середземноморському узбережжі;
Довіль	Кліматичний приморський курорт на узбережжі Ла-Маншу; природна основа розвитку – морський мікроклімат, спеціалізація: захворювання нервової системи;
Кіберон	Кліматичний приморський курорт на узбережжі Бретані; природна основа розвитку – морський мікроклімат, спеціалізація: захворювання нервової системи, опорно-рухового апарату, порушення обміну речовин;
Роскоф	Кліматичний приморський курорт на узбережжі Бретані; природна основа розвитку – морський мікроклімат, спеціалізація: захворювання опорно-рухового апарату;
Енген-ле-Бен	Бальнеотерапевтичний рівнинний курорт; природна основа розвитку – хлориді сульфатно-кальцієві мінеральні води, лісовий мікроклімат; спеціалізація: захворювання органів дихання, опорно-рухового апарату, запалення ротової порожнини.

Серед гурманів всього світу французька кухня вважається найбільш вишуканою. Традиційними першими стравами є прозорі бульйони або супи-пюре з цибулею і картоплею, цибульний суп, заправлений сиром, рибний суп "буйабес", для приготування якого потрібна лише свіжо виловлена риба. Серед різноманіття других страв найбільш "французькими" вважаються тушковане м'ясо з овочами - пот-о-фе і тріска по-селянськи з червоним і

жовтим перцем та кабачком під маринадом. Невід'ємна частина французької кухні - салати із овочів. У всіх ресторанах пропонуються омлети і сирні суфле з різним начинням - гриби, шинка, зелень, а також кіш-лорен - пиріг із сиром і шинкою. "Екзотичними" для туристів і повсякденними для французів є виноградні слимаки із зеленню і прянощами, устриці белон, маренн, аркашон. Перед десертом неодмінно подається сир, адже у Франції виробляють близько 500 його сортів. На десерт - французький яблучний пиріг і морозиво.

Французьку кухню вирізняє неймовірна багатоманітність соусів і, звичайно ж, вино. Червоне вино виробляють на околицях Бордо, в Бургундії, Лангедоці, біле - в Провансі, у долині Рони і Луари. Вино не лише п'ють, а і додають до страв у процесі приготування. Із неалкогольних напоїв найбільшою популярністю користується кава.

НІМЕЧЧИНА

Об'єднання у 1990 р. двох німецьких держав, які існували із 1949 року, стало початком закінчення "холодної" війни і привело до появи політично повноцінного європейського економічного лідера. Із того часу країна доклала значних фінансових і матеріаль-них зусиль аби вирівняти рівні економічних та соціальних стандартів між Західною і Східною Німеччиною. Об'єднання Німеччини надало додаткового імпульсу для розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього туризму. Федеративна Республіка Німеччина розташована в центрі Європи і має вихід до Північного і Балтійського морів. Геотуристичне положення країни досить вигідне за рахунок центрального розміщення у межах Європи і близького розташування до головних районів зимового гірськолижного відпочинку й узбережжя теплого Середземного моря. Загальна площа країни - 357 тис. км^2. До складу ФРН входять 16 федеративних земель, у тому числі три міста (Бремен, Гамбург і Берлін), які мають статус федеративної землі. Основними елементами рельєфу країни є Північно-Німецька низовина на півночі, середньовисокі гори в центрі і Баварське плоскогір'я та Альпи на півдні. Природа подбала про ландшафтне різноманіття для Німеччини. На її території можна зустріти пейзажі на будь-який смак - від морських піщаних пляжів до гірських вершин і долин, що сприяє розвитку різних видів туризму. Головна річка країни - Рейн. Серед інших - Дунай на півдні й Одер на сході. Німеччина багата озерами. Найбільшим є Боденське, частково розташоване на території Австрії та Швейцарії. Чиста вода і м'який клімат приваблює на береги озера велику кількість туристів. Клімат країни - помірний, морський і перехідний від морського до континентального. Пануюче західне перенесення повітряних мас із циклональною циркуляцією приносить тепло і вологу з Атлантичного океану. У гірських районах характерна висотна кліматична поясність. Пересічна температура січня на рівнинах заходу і сходу коливається від -1° до +3о С (рис. 2. 13), на північному сході - від -1 до -2° С, на Баварському плоскогір'ї - від -2 до -4° С, у верхніх частинах Середньонімецьких гір

температура складає -4° С, в Альпах - -5° С і нижче. Середня температура липня на півночі та північному заході - +16-17° С, у долинах Рейну, його приток і Дунаю - +18-20°С, у верхніх частинах Середньонімецьких гір і Альп - +14° С і нижче.

Річна кількість опадів на рівнинах складає у середньому 600-700 мм, в окремих міжгірних улоговинах менше 500 мм, у горах - до 1 600-1 800 мм (у Гарці і Шварцвальді), місцями понад 2 000 мм у рік (в Альпах). Максимум опадів на північному заході випадає восени, мінімум - навесні, південніше виражені літній максимум і зимовий мінімум опадів. Сніжний покрив на рівнинах мінливий, тримається близько 2 тижнів, у Середньонімецьких горах - місцями 4-5 місяців, в Альпах на висоті від 1 100 м і вище - 6 місяців, на вершинах є сніжники, що дозволяє розвивати гірськолижний туризм.

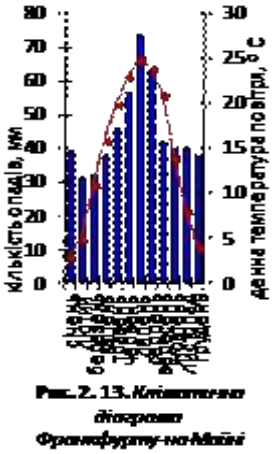

Рис. 2.13. Кліматична діаграма Франкфурту-на-Майні

Загальна чисельність населення Німеччини становить 82,3 млн осіб, із них у містах мешкає 74 %.

Німці - подорожуюча нація. У середньому за рік громадяни країни здійснюють близько 80 млн закордонних туристичних поїздок. Поступово зростає популярність Німеччини і як країни-дестинації - європейці, американці, японці "відкривають" нову об'єднану Німччину, її природні дива і багату культурну спадщину. У середині першого десятиріччя 2000-их років кількість міжнародних прибуттів до країни досягла 22 млн, що привело до "вливання" у національну фінансову систему € 23,5 млрд.

У питаннях розвитку внутрішнього туризму Німеччина донедавна орієнтувалася на соціальні програми. На місцевих курортах, здебільшого, відпочивали самі німці за рахунок оплачених підприємствами турів. Протягом останніх років ситуація кардинально змінилася і більшість підприємств відмовилася від подібної практики. Внутрішній туризм значно скоротився і постала проблема залучення закордонного споживача, який значно вибагливіший до комфорту. А це вимагає нових готелів і надання послуг відповідного рівня.

Готельний бізнес, як національний, так і міжнародний, оперативно

відреагував на даний виклик. До існуючих 11 200 готелів, у Німеччині до 2012 року заплановане відкриття 410 нових на 66 тис. номерів. Більшість із них - новобудови, частина - реконструйовані заклади розміщення. Прагнення збільшити номерний фонд пояснюється ще і тим, що Німеччина перетворилася на головного європейського транзитного перевізника пасажирів, організатора міжнародних виставок, симпозіумів, фестивалів, спортивних змагань європейського і світового рівнів.

Німеччина здавна має розвинуте санаторно-курортне господарство. Перші відомості про користь підземних водних джерел, розташованих на території сучасної Німеччини, належать до античних часів. Слава ж про цілющі властивості мінеральних і термальних вод та ефективні лікувально-оздоровчі методики, які застосовували німецькі лікарі ще за часів Парацельса поширюється Європою з XVI-XVII ст. На той же час припадає і початок формування курортної мережі країни, яка на сьогодні налічує близько 300 курортів. Баден-Баден, Вісбаден, Бад Кіссінген, Бад-Хомбург, Бад Ельстер - одні з перших і найбільш відомих нині курортних центрів країни, де туристи отримують послуги високої якості та різної функціональної спрямованості (табл. 2. 6).

Табл. 2. 6. Курорти Німеччини

Курорт	**Основні характеристики**
Баден-Баден	"Літня столиця Європи" – один із найбільш популярних бальнеотерапевтичних курортів світового рівня з високо розвинутою курортною медициною, комфортабельними готелями, сектором розваг, особливо відомим є казино; у сучасному вигляді розвивається з XVI ст.; природна основа розвитку – хлоридно-натрієві мінеральні, радонові і термальні води, м'який клімат; спеціалізація: захворювання системи травлення, верхніх дихальних шляхів, опорно-рухового апарату, порушення обміну речовин, ревматичні та гінекологічні захворювання, лікування хронічної втоми і стресів, захворювання нервової системи, лікування посттравматичних і постопераційних синдромів;
Бад-Рейхенхальм	Гірський кліматичний курорт у Баварії; природна основа розвитку – унікальний мікроклімат і природні соляні джерела; спеціалізація: дерматологічні захворювання, профілактика і лікування ревматичних захворювань, захворювання опорно-рухового апарату, верхніх дихальних шляхів, гінекологічні захворювання;
Вісбаден	Бальнеологічний курорт; природна основа

	розвитку – термальні води; спеціалізація: захворювання опорно-рухового апарату, алергічні реакції, хронічні запалення, хронічні ревматичні захворювання, реабілітація після травм і операцій;
Гарміш-Партенкірхен	Один із найбільших кліматичних гірськолижних курортів Баварії, розташований біля підніжжя Цуґшпіцце – найвищої гори Німеччини;
Оберстдорф	Гірськолижний курорт на південному заході Баварії;
Герольштейн	Бальнеологічний курорт; природна основа розвитку – мінеральні води; спеціалізація: захворювання системи травлення;
Бад Емс	Бальнеологічний курорт; природна основа розвитку – термальні і високомінералізовані води; спеціалізація: захворювання опорно-рухового апарату, алергічні реакції, хронічні запалення, захворювання верхніх дихальних шляхів, лікування і профілактика ревматичних захворювань;
Бінц	Один із найбільших популярних приморських курортів на острові Рюген у Балтійському морі;
Бад-Хомбург	Бальнеологічний курорт міжнародного значення з високо розвинутою курортною медициною, готелями, сектором розваг (казино, в якому свого часу програвав у рулетку великі суми Федір Достоєвський; свої власні переживання він поклав в основу написання роману "Игрок"); природна основа розвитку – мінеральні води;
Бад Кіссінген	Бальнеологічний міжнародний курорт в Баварії з високо розвинутою курортною медициною; природна основа розвитку – вуглекислі хлоридно-натрієві мінеральні води, м'який клімат; спеціалізація: захворювання органів травлення, верхніх дихальних шляхів, опорно-рухового апарату, порушення обміну речовин, гінекологічні захворювання;
Бад Ельстер	Бальнеогрязевий передгірський курорт; природна основа розвитку – вуглекислі мінеральні води, торфові грязі, унікальний мікроклімат; спеціалізація: захворювання серцево-судинної системи, нирок і сечовивідних шляхів, гінекологічні й андрологічні захворювання, порушення обміну речовин.

Про велику кількість джерел термальних і мінеральних вод і

напрацьовану століттями культуру їх використання говорять німецькі топоніми - у назвах багатьох поселень і місцевостей присутнє слово "bad", що в перекладі з німецької означає "купання", "баня", "курорт". Німеччина не відстає від моди на поєднання оздоровлення з активним відпочинком. Тим паче, що для цього є природні передумови - поєднання гірських ландшафтів, м'якого клімату і лісових масивів. Країна володіє широкою мережею гірськолижних курортів, які задовольняють широкий спектр потреб як масового пересічного споживача, так і професійних гірськолижників. Гарміш-Партенкірхен, Оберсдорф, Берхтесгаден - далеко не повний перелік гірськолижних курортів, обладнаних за останнім словом техніки (рис. 2. 14).

Рис. 2.14. Туристичні центри Німеччини

Німеччина - країна музеїв із багатими колекціями різноманітних творів мистецтва і свідчень розвитку матеріальної та духовної кульури всього світу. На відміну від Франції, де музейним мегацентром є Париж, у Німеччині у багатьох великих містах і численних музеях експонуються рівнозначні за значенням колекції. Серед таких міст, насамперед, виділяються Мюнхен, Ганновер, Бонн, Франкфурт-на-Майні, Дрезден (табл. 2. 7). Разом із тим, Берлін, на рівні з Парижем і Лондоном, належить до найбільших музейних центрів Європи і світу. У німецькій столиці особливо виділяється "Музейний острів" - унікальний у своєму масштабі і наповненні історичний архітектурно-культурний простір, занесений до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. На острові Шпрееінзель, що утворився на річці Шпрее, розмістилася низка музеїв, галерей, архітектурних пам'яток. Непідробний інтерес у туристів викликають експозиції Пергамського музею, найбільш відомими із яких є Пергамський вівтар, який і дав назву музею, ворота Іштар із Вавилону, фриз із Мшатти, ворота Мілетського ринку. Не менш відвідуваними є Музей Боде, Стара національна галерея, Новий музей, в яких протягом сотень років були зібрані неперевершені колекції. Німецькі музеї одними із перших у світі почали освоювати Інтернет-простір. Ці зусилля

дозволяють сьогодні здійснювати віртуальні подорожі їхніми залами і знайомитися з шедеврами світового мистецтва, розміщеними в них, не вирушаючи в дорогу, що, зрозуміло, ніколи не замінить насолоди "живого" споглядання творів мистецтва.

Табл. 2. 7. Музеї Німеччини

Назва музею і місце його розташування	**Коротка характеристика музею і його експозиції**	**Веб-сторінка музеюв Інтернеті**
Німецький історичний музей, Берлін	Один із найбільш відвідуваних музеїв Німеччини; експозиція включає більше 8 тис. експонатів, які охоплюють період від I ст. до н. е. до нашого часу.	http://www.dhm.de/
Єгипетський музей,Бонн	Експозиція складається із близько 700 експонатів, які розповідають про історію Єгипту з IV тисячоліття до н. е. до III ст.	www.aegyptisches-museum.uni-bonn.de
Баварський національний музей, Мюнхен	Заснований у 1855 році; належить до найбільших художньо-історичних музеїв Європи; експозиція включає твори мистецтва різних епох і напрямків: від середньовіччя до нового часу, від класицизму до модерну.	http://www.bayerisches-nationalmuseum.de
Національна галерея, Берлін	Один з найбільших музейних комплексів Європи, який складається із 6 структурних компонентів: Стара національна і церква Фрідрігсвердер (мистецтво XIX ст.);	http://www.smb.spk-berlin.de

	музей Берґгрюна "Пікассо і його час", Музей сучасності, Нова національна галерея (мистецтво XX ст.); Гамбурзький вокзал (мистецтво XXI ст.).	
Галерея старих майстрів, Дрезден	Основа експозиції Дрезденської галереї – всесвітньовідома колекція майстрів живопису від епохи Відродження до бароко; зібрання формувалося з XVIII ст.	http://www.skd-dresden.de/de/museen/alte_meister.Html
Штедель, Франкфурт-на-Майні	Один із найбільших художніх музеїв Німеччини і Європи, який веде свою історію з 1815 року; колекція складається з 2,7 тис. картин, 600 скульптур, 100 тис. малюнків і охоплює період від XIV ст. до нашого часу.	http://staedelmuseum.de/sm/
Нова пінакотека, Мюнхен	Один із найбільших музеїв світу, колекція якого присвячена мистецтву XIX ст.; веде свою історію з 1853 року; у новому приміщенні функціонує з 1981 року.	http://pinakothek.de/neue-pinakothek
Німецький музей іграшки, Зоннеберг	Заснований у 1901 році і охоплює історію створення іграшок з 5 тис. років; нараховує близько 100 тис. експонатів, із них 60 тис. – іграшки.	http://spielzeugmuseum-sonneberg.de
Музей Людвіга, Кельн	Одне з найбільш значних світових зібрань сучасного мистецтва.	http://museenkoeln.de/museum-ludwig
Музей	Багате зібрання	http://hannover.de/museen/museen/kestner

Кестнера, Ганновер	творів мистецтва, ремісничих виробів із часів Давнього Єгипту і до наших днів.	
Лінден-музей, Штутгарт	Один з найбільших етнографічних музеїв Європи.	http://lindenmuseum.de

Німецька кухня сформована на основі протестантської етики. Її характерними ознаками є простота приготування ситних страв і невибагливість до їх зовнішнього оформлення. Переважають різноманітні м'ясні страви. У північних районах на узбережжі морів головна страва - риба. Відбивні котлети, смажена ковбаса, відварена свиняча грудинка, кров'яна ковбаса з родзинками - далеко не повний перелік того, що запропонують туристу в Німеччині. Запивати ситний обід чи вечерю слід пивом. У цій країні його п'ють кругом і завжди. Популярність німецького пива настільки висока, що привела до формування окремого виду туристичних подорожей - пивних турів. Особливої популярності пивні тури набули до Баварії і Мюнхена - визнаної столиці пивоваріння. Найбільше "пивних туристів" приїздить під час "Октоберфесту" - щорічного пивного фестивалю, який проводиться у Мюнхені в жовтні. Розташування Німеччини у центрі Європи, високий рівень соціально-економічного розвитку всього господарства, в тому числі і транспорту зробили країну головним регулювальником транзитних пасажиропотоків. Повною мірою перевагами високоорганізованої транспортної системи користуються і туристи, як міжнародні, так і внутрішні. У їхньому розпорядженні у 2007 році був 331 аеропорт, із яких 14 могли приймати міжконтинентальні авіалайнери, 28 гелікоптерних станцій, 8 морських і річкових пасажирських терміналів у Бремені, Бремерхафені, Дуйсбурзі, Гамбурзі, Карлсруе, Любеку, Ростоці і Вільгельмсхафені. Німеччина однією із перших у світі почала реанімувати залізничні пасажирські перевезення. Слідом за нею це зробили Франція, Італія й інші країни.

На сьогодні туристи в Німеччині активно користуються системою "Інтерсіті-Експрес", яка дозволяє швидко дістатися всіх великих туристичних центрів. При цьому мандрівники можуть користуватися комбінованим залізничним квитком, що називається "єврорайлпас", який дає право на проїзд залізницями країн Західної Європи зі значними знижками. Для тих, хто подорожує автомобілем, Німеччина пропонує майже 650 тис. км якісних доріг, прокладених до всіх найбільш віддалених куточків. Із загальної довжини автошляхів 12,4 тис. км - швидкісні магістралі.

У туристичній індустрії країни інтенсивно використовуються річкові артерії, особливо Рейн, ділянки якого включені до одного із найбільш популярних туристичних маршрутів "Романтичний Рейн".

НІДЕРЛАНДИ

Королівство Нідерландів - західноєвропейська держава, береги якої омиваються Північним морем. Столиця - Амстердам, але парламент, уряд і

посольства ряду держав знаходяться в Гаазі. Країна належить до переліку найбільш заселених: на площі 41,5 тис. км^2, з яких на суходіл припадає 33,9 тис. км^2, живе майже 17 млн осіб.

До головних атрибутів геотуристичного положення належать: 1) розташування у центрі європейського туристичного ринку; 2) приморське положення; 3) входження до складу королівства острова Аруба і Нідерландських Антильських островів у Карибському басейні, що різко розширює ресурсну базу національної туристичної індустрії; 4) розташування у головному осередку західноєвропейського цивілізаційного масиву.

Унікальність Нідерландів, яка викликає підвищений інтерес туристів, полягає в тому, що досить велику частину території було отримано шляхом осушення заболочених ділянок морського узбережжя. Ці ділянки називаються "польдери". 40 % території, на якій живе 60 % населення, лежить нижче рівня моря, а ще має абсолютні висоти до 1 м.

Клімат у Нідерландах морський, помірно теплий. Пересічна температура січня становить +1-3 °С, липня - +16-17 °С. Сонячних днів мало, погода швидко міняється, часті тумани.

Потужна культурна спадщина та цікаві події - основа розвитку національної індустрії туризму. Головні туристичні центри країни - Амстердам із численними каналами і мостами, найбільший за вантажообігом порт Європи - Роттердам, Гаага - справжній музей під відкритим небом та інші міста, де дбайливо зберігаються пам'ятки минувшини (табл. 2. 8).

Табл. 2. 8. Головні туристичні центри Нідерландів

Місто	Головні туристичні об’єкти, події та видовища
Амстердам	*Королівський палац* (одна з резиденцій, яка знаходиться у розпорядженні монарха і відкрита для відвідування – у численних залах розміщені полотна Рембрандта, Йорданса, Боля й інших художників); *Музей Мадам Тюссо*;*середньовічні башти Амстердаму*– Схрейерсторен та Монтелбансторен; *численні канали* з будинками на воді; *Кафешопи* – заклади, де дозволене вживання легких наркотиків; *квартал Червоних Ліхтарів;*
Роттердам	***Всесвітній музей***, раніше відомий як Музей географії й етнографії; ***Кубічні будинки***– житлові будинки, зведені за новаторським проектом Піта Блома (паралелепіпед будинку повернутий на 45 º і поставлений кутом на шестигранний пілон); ***Євромачта*** – 185-ти метрова башта зі спеціальною панорамною кабіною; Джазовий фестиваль Північного моря;
Гаага	***Мадуродам***– музей під відкритими небом з

	мініатюрними копіями головних пам'яток країни; ***Музеон***– освітній музей; ***пам'ятник Сталіну***; ***Панорама Месдаха***;***Будинок Мауріца*** – художній музей, де експонуються полотна Рембрандта, Вермера, Поттера та ін.; "***HaSchiBa***" - мультикультурний фестиваль; "***Pasar Malam Besar***" – індонезійський фестиваль; ***палацовий комплекс Бінненхо;***.
Утрехт	***Домський собор***;***Музей музичних автоматів;***
Маастрихт	***Міст і собор св. Сервація***;***ратуша***;***фрагменти бастіонів***; ***церква св. Іоанна***; ***Боннефантенмузеуме*** – зібрання творів давньонідерландського мистецтва.

П'янкий дух свободи і демократичність суспільної моралі приваблює до королівства велику кількість молоді з різних країн світу. Наркотуризм, галантний туризм, тютюнові тури користуються постійним попитом і перетворилися на символи сучасних туристичних Нідерландів.

БЕЛЬГІЯ

Королівство Бельгія розташоване в Західній Європі, на узбережжі Північного моря. Територія королівства є малою навіть за європейськими мірками, але густозаселеною. Його площа складає 30,5 тис. км^2 (площа Чернігівської області - 31,9 тис. км^2). Загальна кількість населення - 10,4 млн осіб - майже у 10 разів більше, ніж на Чернігівщині.

Клімат Бельгії морський, помірно теплий із м'якою зимою і нежарким літом. Ландшафти Арден і річки - важливі компоненти природних туристичних ресурсів країни. У різні пори року на їх основі розвивається велосипедний і гірськолижний туризм, а також сплав руслами майже 100 річок. Найбільш відомий курорт на морському узбережжі - Остенде.

Подорож до Бельгії - мандрівка у середньовічну Європу. Найбільшу кількість туристів приваблюють Брюссель, де у центрі міста розташована площа Гранд Плас, визнана однією з найкрасивіших площ світу, Гент - "Венеція" у мініатюрі, Брюгге - місто, пересічене каналами, через які перекинуті повиті плющем містки і збереглися численні пам'ятники середньовічної архітектури, Антверпен - місто готики, ювелірів і творців світової моди, Монс - готично-бароковий університетський і туристичний центр.

Найбільш знаним туристичним символом Бельгії є фігура "Хлопчика, який став до вітру". Його вилита у бронзі постать знаходиться у центрі Брюсселя, неподалік від середньовічної ринкової площі, і щодня приваблює тисячі гостей столиці країни.

Мало хто із туристів утримається, щоб не придбати на пам'ять бельгійські мережива, а то і зробити цінніший подарунок - купити мисливську зброю, яка вважається однією із кращих у світі.

ЛЮКСЕМБУРГ

Велике Герцогство Люксембург має площу всього 2,6 тис. км^2 і півмільйона жителів. Попри скромні параметри, Люксембург - туристична

Європа у мініатюрі і є надзвичайно цікавим з точки зору організації відпочинку, оздоровлення і подорожей.

Насамперед, герцогство - осередок ділового туризму. Тут розташовані великі банки та штаб-квартири низки транснаціональних корпорацій і міжнародних організацій. Країна також пропонує унікальні гастрономічні тури, які базуються на вмінні місцевих виноробів з Мозельської долини, де створюють вишукані вина, лікери, фруктові соки. Визнаними центрами винного туризму вважаються містечка Реміхіо і Гревенмахер. Курорти Мондорф і Мондоро-ле-Бен - відомі центри бальнеологічного профілю. Давній Ехтернах поряд зі столицею країни - визнані центри пізнавального туризму: палаци, собори, унікальні технічні і фортифікаційні споруди, музеї, бібліотеки не залишать байдужими шанувальників культурного надбання і "старого каміння" Європи. Природа не забула і про прихильників активного й екологічного туризму. "Люксембурзька Швейцарія", де в тріасових вапняках і юрських пісковиках утворилися дивні за красою ландшафти, - рай для скелелазів і цінителів незайманого людиною довкілля.

ШВЕЙЦАРІЯ

Швейцарія - країна альпійська. Площа держави складає 41,3 тис. км^2, населення - 7,5 млн осіб. Космополітична, офіційно чотиримовна Швейцарська Конфедерація розташована фактично у центрі Європи між Францією, Німеччиною, Австрією, Ліхтенштейном та Італією, що й обумовило формування особливого культурного середовища. Північ Швейцарії з організаційним центром у Цюріху культурно тяжіє до Німеччини, південь із центром у Лугано - до Італії, захід із центром у Женеві - до Франції.

Швейцарці говорять, що у їхній країні Арктика мирно уживається з субтропіками. Таке "сусідство" створила висотна поясність Альп: екосистеми, в яких домінують пальми і мімози змінюються широколистяними, потім хвойними лісами, далі - альпійськими луками і льодовиками. Країна багата озерами, лісами і належить до екологічно благополучних. Ці природні ресурси й особливості інтенсивно використовуються в індустрії туризму.

Швейцарія знаменита гірськолижними, кліматичними, бальнеологічними і фітотерапевтичними курортами (Бад-Рагац, Бад-Пфаферс, Ароза, Вербьє, Церматг, Грінденвальд, Давос, Кран-Монтана, Санкт-Моріц, Івердон-ле-Бан), відпочинком на мальовничих озерах (Боденське, Женевське, Цюріхське, Фірвальдштетське), захоплюючими туристичними залізничними маршрутами, прокладеними в Альпах: "Льодовиковий експрес" (Церматг - Давос - Санкт-Моріц), "Золотий перевал" (Цюріх - Люцерн - Монтре - Женева), "Пальмовий експрес" (Санкт-Моріц - Лугано).

Для Швейцарії характерне багатство і різноманіття суспільних і подієвих туристичних ресурсів. У країні безліч цікавих для туристів міст і містечок із середньовічною архітектурою і неповторним колоритом: Цюріх, Берн, Люцерн, Лозанна, Базель та ін. (табл. 2. 9).

Табл. 2. 9. Туристичні центри Швейцарії

Місто	Головні туристичні об’єкти/події
Лозанна	Готичний собор Св.Франциска, замок Св. Марії, Олімпійський музей, ярмарковий центр Пале-де-Вільє, парк Мон-Репо;
Веве	Церква Св. Мартіна, Російська церква, Фестиваль вин, осінні щосуботні дегустації вин;
Женева	Собор Св. Петра, Ратуша, Арсенал, Оперний театр, Консерваторія, фонтан Жет Д'О, годинник із квітів на Променад-дю-Лак, палац ООН, Музей годинників, Музей мистецтв, Міжнародний автомобільний музей, Музей автомобілів Жака Тюа;
Монтрьо	Шильонський замок, телефестиваль "Золота троянда", Фестиваль сміху;
Цюріх	Історичний центр міста Нідердорф, численні пам’ятки середньовічної архітектури, Художній музей Кунстхаус, Швейцарський історичний музей, Музей Рітберга, Музей шоколаду, Музей сучасного мистецтва;
Базель	Ратуша, Історичний музей, кафедральний Мюнстерський собор, ворота Шпалентор, Музей паперу, зоопарк, Музей образотворчого мистецтва;
Санкт-Галлен	Кафедральний собор, монастир Св. Катерини, Музей текстилю, абатська бібліотека;
Берн	Дзвіниця і в’язнична башта, вуличні фонтанчики XVI ст., Годинникова вежа з курантами і рухомими фігурками XVI ст., Ратуша, Бернський музей образотворчого мистецтва;
Люцерн	Міст Капельбрюкке, Палац уряду, Музей національних костюмів, Музей Пікассо, Музей Вагнера, Глетчергарден, найсумніший пам’ятник світу – "Лев, який помирає", Музей засобів комунікації.

АВСТРІЯ

Австрійська Республіка - альпійська держава у центрі Європи. Її площа складає 83,9 тис. км^2. Населення країни становить 8,2 млн осіб. Якщо на заході Австрії панує переважно волога погода, то на півдні та сході вона сухіша. В австрійських Альпах багато сніжників, льодовиків і лижних полів, які стали природною основою для розвитку гірськолижного туризму. У горах зустрічаються карстові печери зі сталактитами і сталагмітами, крижаними напливами, підземними озерами й річками. Вони широко використовуються для пізнавального і спелеологічного туризму, рафтингу й інших форм екстремального відпочинку. Надра країни багаті на бальнеологічні ресурси, на базі яких сформувалася система лікувально-оздоровчих закладів.

Особливістю австрійських Альп є їх розчленованість глибокими і широкими поперечними долинами, наявність великої кількості озер. Найбільш освоєною туристами є долина Дунаю, круїзи яким належать до популярних видів відпочинку.

Австрія - країна гірськолижних курортів, замків, палаців і монастирів (рис. 2. 15). Найбільш популярні гірськолижні курорти розташовані в Тіролі, Зальцбургеленді та Каринтії (Санкт-Антон, Лех, Зеефельд, Нассфельд.

Рис. 2.15. Туристичні центри Австрії

Найпівденніша земля Австрії - Каринтія - вважається прекрасним гірничо-озерним регіоном літнього та зимового туризму. Популярним видом відпочинку тут є відвідування озер Каринтії. Одне з них - озеро Вертерзее. Довжина озера досягає 16 км, ширина - 1,6 км, максимальна глибина - 84,6 м. Температура води влітку досягає +27 °С. На берегах Вертерзее розташовано кілька містечок, кожне із яких є чудовим місцем літнього сімейного відпочинку: Фельден, Марія Верт, Шіфлінг, Крумпендорф та ін. Приваблива сторона відпочинку в Каринтії - можливість поєднати гірськолижний спорт із бальнеологічними процедурами. Всього в Каринтії розташовано близько 20 гірськолижних курортів, кращими з яких вважаються Бад-Кляйнкірхайн і Лаванталь.

Столиця Австрії - Відень - вважається одним із найкрасивіших міст світу. Відень розташований на перехресті європейських доріг, на березі Дунаю. Колишня столиця однієї із найбільших імперій у Європі зберегла у собі імперський дух, залишаючись при цьому демократичним і відкритим містом. У Відні збереглися численні пам'ятки. Архітектурна візитка міста - знаменитий собор Св. Стефана, зведений у XIV-XV ст. у готичному стилі. Однією із відомих архітектурних споруд Відня є палац Бельведер, архітектурний ансамбль якого складається з двох палаців: Верхнього і Нижнього Бельведеру. Комплекс вважається одним із найкрасивіших зразків бароко в світі. На сьогодні у Бельведері розміщені експозиції Австрійської галереї. До пам'ятних місць Відня також належать міський парк "Пратер", Віденський будинок мистецтва, численні музеї, Національна бібліотека із унікальною колекцією глобусів та місця, пов'язані із життям і діяльністю великих композиторів: Гайдна, Моцарта, Бетховена, Брамса, Штрауса. У місті багато незвичайних архітектурних пам'яток. Так, на одній із вулиць височіє похмурий колос із сірого каменю - барочна "Чумна колона". Вона споруджена в 1682 р. на знак завершення епідемії чуми, що забрала життя

понад 100 тис. людей.

Відень називають музичною столицею світу. Символом мистецького Відня є Віденська опера, де щороку в лютому проходить найбільш знаний бал Австрії та Європи - Опернбаль. На час його проведення зал для глядачів і сцена перетворюються на величезний танцювальний майданчик.

Поза сумнівом, кожен турист, який приїхав до Австрії, має відвідати Зальцбург - місто, що виникло на місці колишніх соляних копалень. Популярність Зальцбурга пов'язана, перш за все, з ім'ям Вольфганга Амадея Моцарта. Під час екскурсії містом туристи можуть відвідати будинок, де народився геніальний композитор. Один із символів Зальцбурга - фортеця, історія якої починається в XI ст., коли виникло дерев'яне укріплення. Незабаром з'явилися кам'яні стіни, а потім протягом шести століть фортеця розширювалася і перебудовувалася.

Абатство Мельк - найбільш відомий монастир Австрії, розташований у місті Мельк. Його називають "колискою Австрії". Монастир вражає розмірами. Площа, яку він займає, складає 17,5 тис. $м^2$, довжина однієї із стін перевищує 360 м.

ЛІХТЕНШТЕЙН

Маленьке за площею (160 $км^2$) і населенням (35 тис. осіб) Князівство Ліхтенштейн розташоване між Австрією та Швейцарією, у басейні Верхнього Рейну. Близько території країни займають відроги Альп. Столиця держави - Вадуц.

Ліхтенштейн - країна із одним із найвищих у Європі та світі рівнів життя. Важливі статті прибутку - туризм і продаж поштових марок. "Карликовість" держави, гірські ландшафти, історія та культура - головні туристичні принади князівства. Гори Ліхтенштейну використовуються для альпінізму, лижного спорту. Країна є визнаним центром зимового відпочинку, особливо гірськолижного, а також популярним центром дельта- і парапланеризму. Малбюн - головний лижний курорт країни. Він розташований серед гірських хребтів у південно-східній частині країни. Крім двох першокласних лижних шкіл, Малбюн має хороші лижні поля для новачків і більш складні - для досвідчених лижників. Столиця багата історичними і культурними пам'ятками: князівський замок IX ст., готична капела XV ст., Національний музей, Музей поштових марок.

8.2 Американський макрорегіон

Характеристика туристично- рекреаційних ресурсів Південної Америки

Туристичні ресурси Бразилії

Федеративна Республіка Бразилія, яка займає 5-те місце у світі за територією і чисельністю населення (відповідно - 8,5 млн км^2 і 199 млн осіб) - найбільша країна Латинської Америки. Вона займає майже половину материка і розміщується у східній і центральній частині Південної Америки. Країна межує зі всіма південноамериканськими державами, за винятком Чилі й Еквадору. Столиця - новозбудоване місто Бразиліа.

Залежно від широти і характеру підстилаючої поверхні клімат Бразилії змінюється від екваторіального до субтропічного. Пересічна температура січня коливається у межах +23-29°С, липня - у межах +16-24°С. Протягом вересня-березня на більшій частині території країни - сезон дощів. Найкращий час для відвідування найбільшого міста країни - Ріо-де-Жанейро - із травня до серпня. У цей час денна пересічна температура повітря тримається на рівні +25°С, із океану дме легкий бриз, температура прибережних вод не опускається нижче +20°С (рис. 2. 50 і 2. 51).

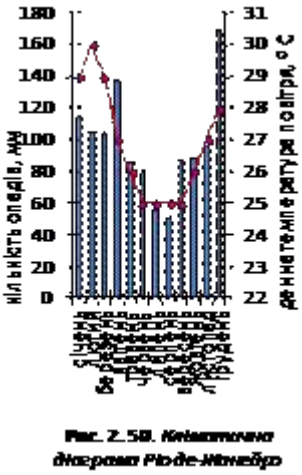

Рис.2.50. Кліматична діаграма Ріо де-Жанейро

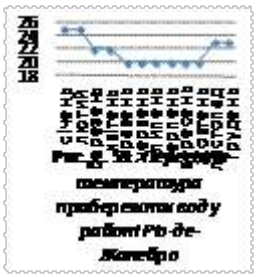

Рис. 2.51. Пересічна температура прибережних вод у районі Ріо де-Жанейро

У межах країни розрізняють два головні географічні регіони - Амазонію - велетенську заболочену низовину, вкриту екваторіальними і перемінно-вологими лісами, мало заселену і недостатньо освоєну та Бразильське плоскогір'я, яке лежить у зоні саван і рідколісь.

Амазонія стала головним осередком розвитку екологічного туризму в Бразилії. Туристів приваблюють неймовірної краси ландшафти, надзвичайне багатство тваринного і рослинного світу, можливість відкрити загублені світи і стати першовідкривачем. Флора регіону лише на 30 % досліджена вченими. В амазонських лісах росте щонайменше 40 000 видів рослин, живе 1 300 видів птахів (майже у 8 разів більше, ніж у Європі), понад 400 різновидів ссавців і стільки ж земноводних, 3 000 різновидностей риб. Сельва лишається домом для близько 200 індіанських племен, які роками не контактують із цивілізованим світом.

Можливість ознайомитися з природними дивами Амазонії надає національний парк Пантанал, який славиться своїми пейзажами і винятковим біорізноманіттям. Водоспади Ігуасу належать до природних чудес світу і часто стають метою подорожі багатьох туристів. Вони знаходяться на однойменній річці, на кордоні Бразилії та Аргентини. Не меншу популярність мають водоспади на річці Парана (Сеті-Кедас, Урубупунга).

Бразилія - це майже 8 000 км пляжів, які стали основою створення широкої мережі курортів світового рівня: Убатуба, Ілья-Бела, Натал, Форталеза і, звичайно, Ріо-де-Жанейро зі знаменитими пляжами Копакабана, Іпанема, Ботафогу, Леме, Грумарі, Лебнон та інші загальною протяжністю 90 км.

Колоритні міста Бразилії самі по собі є туристичними атракціями. Бразиліа належить до найбільш незвичних міст континенту, яке внесено до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Нова столиця була збудована у центральній частині країни фактично із "нуля" за 4 роки (1957-1960). Оригінальне планування, архітектурні особливості й цікаві об'єкти (ботанічний сад, зоопарк, міський парк із басейнами, наповненими мінеральною водою, Арковий палац із висячими садами і багато іншого) перетворили Бразиліа на одне із найбільш відвідуваних міст країни.

Першість за кількістю туристів упевнено утримує Ріо-де-Жанейро, або Ріо - найбільше місто країни. Головними символами Ріо є знаменита статуя Христа на горі Корковадо і кристалічна скеля Пау-ді-Асукар ("Цукрова голова") біля входу в бухту Гуанабара. Місто багате видатними архітектурними пам'ятками: колоніальні церкви, монастирі Сан-Бенто, Сан-Антоніу, імператорський палац, палац Тірадентіс та ін. У місті багато музеїв: Національний історичний музей, Національний художній музей, Музей Республіки тощо. Але світову славу Ріо приніс щорічний карнавал. Сотні тисяч туристів приїздять до Ріо-де-Жанейро на видовище, яке вважається найяскравішим святом планети.

Особливе культурне середовище, яке сформували вишуканий архітектурний ансамбль, численні музеї, парки з каскадами водоспадів, дозволили внести столицю золотошукачів - місто Ору-Прету до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

Туристичні ресурси Аргентини

Республіка Аргентина (столиця - Буенос-Айрес) - держава на південному сході Південної Америки, що простяглася з півночі на південь на 3 700 км. Площа країни складає 2,8 млн км^2. Загальна кількість населення досягла 41 млн осіб.

Східна частина країни - рівнинна; гірський ланцюг Анд, де височіє найвищий пік Південної Америки - г. Аконкагуа, формує природний західний кордон із Чилі; на південному заході - Патагонське плоскогір'я. Клімат змінюється від тропічного на півночі, до помірного на півдні. Найбільші річки: Парана, Парагвай, Ріо-Саладо, Ріо-Колорадо. Національні парки: Ігуасу, Науель-Уапі, Лос-Гласьярес, Лос-Алерсес, Ланін та інші.

Аргентина багата різноманітними туристичними ресурсами: багатокілометрові пляжами стали основою створення приморських і гірськолижних курортів; річки з водоспадами, густі ліси і незаймані степи - підґрунтя для розвитку екологічного туризму; скотарські ранчо і виноградарські ферми перетворилися на осередки поширення сільського, кінного і гастрономічного туризму та винотерапії; європеїзовані міста зі зразками колоніальної архітетури та музеями пропонують цікаві пізнавальні тури.

Шанувальникам природних чудес аргентинська туристична індустрія

пропонує подорож до національного парку Ігуасу, на кордоні із Бразилією і Парагваєм. Тут розташований каскад із близько 275 водоспадів під загальною назвою Ігуасу (Арайагарай, Бельграно, Рівадавія, Рамірес, Сальто-Ескондідо, Сальто-Флоріано, Уніон, Міте та ін.). "Перлиною" серед них є каскад із 14 водоспадів Гарганте-дель-Дьябло. Водоспади з'єднані між собою містками для кращого огляду фантастичного ландшафту. І навіть курсує невеликий туристичний потяг, що сполучає між собою найбільш віддалені ділянки каскаду.

Південь Аргентини займає Патагонія - малоосвоєна територія, де представлені різноманітні ландшафти: гірські хребти з льодовими, міжгірськими улоговинами й озерами, плоскогір'я з пагорбами та низинами, дикі океанічні береги з пташиними базарами. Одним із цікавих місць Патагонії є півострів Вальдес, де у туристів з'являється можливість спостерігати за життям морських левів, пінгвінів, китів і пташиного царства.

"Землею кінця світу" називають острів Вогняна Земля. Його адміністративний центр - Ушуайя - найбільш південне місто світу та "ворота" до Антарктиди. Із міста організовуються бердвотчинг-тури до численних місцевих озер. Морські екскурсії - туристична принада цих місць. Багато з них проходять повз лігвища тюленів і фантастично величезну колонію бакланів.

Буенос-Айрес, у якому мешкає 40 % населення країни, має потужний культурно-історичний потенціал. Одних лише музеїв у місті нараховується близько 120. Вартими уваги місцями і пам'ятками Буенос-Айреса є район Ла-Бока, історична зона Сан-Тельмо з антикварним базаром, президентський палац, ратуша, храми, площі, тунелі колоніальних часів. Цікавими для туристів містами є Сальта - один із найбільших центрів паломництва (чудодійні скульптури Діви Марії і Христа Чудотворця у соборі Сан-Франсиско), Кордоба із унікальними зразками колоніальної храмової архітектури і музеями, Ла-Ріоха - визнаний центр виноробства.Усе більшу кількість туристів приймають сучасні курортні центри країни: Барілоче ("аргентинська Швейцарія") на озері Науель-Уапі, Серро-Катедраль - найбільший у Південній Америці гірськолижний курорт, приморські курорти Лас-Грутас, Ель-Кондорі, Плайас-Дорадас та інші.

Туристичні маршрути країн Латинської Америки

КОЛУМБІЯ

Республіку Колумбія, яка розташована на північному заході Південної Америки, називають "країною казкових багатств", царством археологічних національних парків. Площа країни - 1,1 млн км^2; населення - 43,7 млн осіб; столиця - Богота.

Із 1499 р, коли на цю землю ступила нога першого іспанського конкістадора, і до завоювання Колумбією незалежності у 1819 р. із країни вивезено до Європи тисячі тон золота, срібла, дорогоцінних каменів і прикрас, а численні міста могутньої цивілізації інків, тайрона зникли із лику

землі.

Мальовнича природа Колумбії, теплі узбережжя Тихого й Атлантичного океанів, Амазонія, гірські масиви, особливе культурне середовище (суміш індіанських, європейських і африканських традицій), оспіване Габріелем Маркесом, дозволяють включати країну до переліку кращих туристичних регіонів Південної Америки. Однак сумнівна слава одного із найбільших світових виробників наркотиків, вседозволеність наркобаронів і внутрішні політичні протиріччя не дозволяють сповна використовувати ресурсний потенціал країни. Незважаючи на це, Колумбія пишається рядом туристичних центрів світового рівня. Серед них курортні острови Сан-Андрес, Провіденсія і Санта-Каталіна поблизу Карибського узбережжя, Летисія - "ворота до Амазонії" - невелике містечко, з якого щодня десятки туристичних груп вирушають для знайомства з фантастичними біотичними ресурсами, життям рожевих дельфінів, індіанських племен тікуна та ягуа.

Серед шанувальників природи та культури користуються популярністю національні природні й археологічні парки Колумбії: Пурас із однойменним вулканом, водоспадами, термальними джерелами і фумароловим озером Термалес-де-Сан-Хуан; Тієррадентро - археологічний комплекс із печерами, похованнями і скульптурами; Сан-Агустін, де на площі понад 300 км^2 розкидано близько 500 мегалітичних скульптур висотою від 20 см до 7 м.

ЕКВАДОР

Республіка Еквадор - держава на північному заході Південної Америки, яка має вихід до Тихого океану і розташована з обох боків екватора. Її площа складає 276,8 тис. км^2, населення - 14,6 млн осіб.

Територія країни перебуває у зоні дії екваторіального і субекваторіального клімату. Загальна картина погодно-кліматичних умов дуже неоднорідна. Еквадорці навіть говорять, що вони мають чотири сезони протягом одного дня. Причина - особливості місцевого рельєфу.

Столиця країни - місто Кіто, розташоване на висоті 2 800 м. Кіто вважається одним із найкрасивіших міст континенту і відрізняється безліччю культурно-історичних особливостей і своєрідних традицій. В архітектурі міста можна помітити сліди іспанських, нідерландських і навіть доколумбових стилів. До найбільш відомих пам'яток Кіто належить комплекс історичних споруд навколо площ Незалежності, Сан-Франсиско і Санто-Домінго. У місті велика кількість унікальних церков, чудових музеїв, парків і колоритних ринків.

У декількох кілометрах від столиці знаходиться екватор, на якому розташований культурно-розважальний комплекс "Середина світу" з численними музеями, магазинами, закладами харчування і фантастичним видом на вулкан Пулулаха. Поблизу знаходиться археологічний комплекс Кочаскі і гарячі джерела в Ойякачі.

Вузьку долину між двома паралельними гірськими ланцюгами, де розташовані 9 із 10 найвищих гірських піків Еквадору, Александр фон Гумбольдт поетично назвав "дорогою вулканів". У цій долині мешкає

половина населення Еквадору. Панамериканське шосе, яке проходить долиною, дає можливість побачити майже всі знамениті вулкани країни, у тому числі Чімборасо (6 310 м) і Котопахі (5 897 м).

У країні налічується понад 20 національних парків та заповідників, які займають близько 16 % території країни. Чільне місце серед них займають Галапагоські острови, які занесені до Світової спадщини ЮНЕСКО. Архіпелаг вважається однією із основних туристичних атракцій Еквадору. Острови називають "унікальним живим музеєм і наочним прикладом еволюції", де збереглися і дбайливо охороняються раритетні екосистеми. Тут водяться ігуани, велетенські черепахи, пінгвіни, кити, дельфіни. 90 % території островів знаходиться під охороною. Пересування ними чітко регламентоване й обмежене спеціально маркованими стежками.

Шанувальників пляжно-купального відпочинку чекає низка сучасних курортів на півночі Еквадору. Чудовими пляжами пишається Атакамес - сучасний приморський курортний центр країни. Масовість і традиційність приморського відпочинку поєднуються з дбайливим ставленням до довкілля у містечках Муїс і Бахія-де-Каракес, які називають "екологічними курортами".

ПЕРУ

Республіка Перу знаходиться у західній частині Південної Америки. Вона межує із Колумбією та Еквадором на півночі, Бразилією і Болівією на сході, із Чилі на півдні. Країна омивається водами Тихого океану. Площа Перу - 1,3 млн км^2. Загальна кількість населення складає майже 30 млн осіб, з яких 45 % - індіанці. Столиця держави - місто Ліма.

У зв'язку зі складним рельєфом, кліматичні умови на території Перу надзвичайно різноманітні. Пересічна річна температура на узбережжі коливається від +15 до 26°С, у гірських районах до висоти 3 500 м зимові температури складають +4-6°С, літні - +16-17°С. Найкращим часом для відвідування прибережних районів є період із грудня до травня, гірських - із червня до серпня.

Із точки зору фізико-географічних умов територія Перу розділяється на три райони: коста - вузька смуга рівнин на узбережжі Тихого океану, сьєра - гірська місцевість (Анди) і сельва - Амазонська низовина.

Територія сучасного Перу була центром величезної імперії інків, яку із несподіваною легкістю завоювали і фактично знищили іспанські конкістадори у XVI ст. Туристів приваблюють до країни численні міста, храми-піраміди, фортеці інкської та доінкських культур, багато із яких до цих пір "загублені" у джунглях.

Одна з особливостей просторового розміщення туристичних ресурсів природного і суспільного походження на території Перу - їх тісне територіальне сусідство і "переплетення". Одна й та ж територія дуже часто містить непересічні зразки творінь людини і природи. Яскравим прикладом є пустеля Наска. Велике (500 км^2), майже квадратне кам'яне плато помережене помітними лише з повітря загадковими малюнками велетенських розмірів

(від 8 до 40 м), виконаних однією суцільною, вибитою в камені, лінією. Походження і призначення цих зображень не зрозуміле і до сьогодні.

Головними пам'ятками кости є національний парк Уаскаран, національний морський заповідник Паракас і численні сліди однойменної культури. Туристів приваблюють піщані дюни Уакачіна, колонії фламінго, руїни давньої імперії Чіму - Чан-Чан - величезного за мірками давніх часів міста, збудованого із глини і каменю. Коста пропонує і традиційний відпочинок. Туристи охоче відвідують приморські курорти Пікасмайо і Паракас

На території Перу знаходиться кілька природних об'єктів - цікавих туристичних атракцій. Один із них - високогірне реліктове озеро Тітікака, частина якого знаходиться у Болівії. Саме в районі цього озера індіанці почали вперше культивувати картоплю, яка згодом поширилася всім світом. Ще одне природне диво - каньйон Колка, який вважається найглибшим у світі. Його глибина складає майже 3 500 м, а довжина - близько 100 км. А невелике льодовикове озера Лаурікоча відоме тим, що з нього бере свій початок грандіозна Амазонка.

Однією із причин приїзду багатьох туристів до Перу є бажання познайомитися з побутом аборигенів - індіанців кечуа й аймара. Для того, щоб це зробити, необхідно вирушити до амазонської сельви.

Туристичною "візитівкою" Перу є Мачу-Пікчу - найбільш відоме і найбільш загадкове давнє священне місто інків, довкола якого і до сьогодні точаться суперечки вчених-істориків та археологів. Загублене місто у 1911 р. знайшов американський дослідник Хайрам Бінгем, який вирушив на пошуки легендарної столиці інків Вілка-бамби. Ця знахідка належить до найбільших археологічних відкриттів XX ст.

ЧИЛІ

Республіка Чилі - держава на південному заході Південної Америки, яка займає довгу смугу землі між Андами і Тихим океаном. Територія країни витягнута вздовж узбережжя океану на 4 300 км. Її площа перевищує 756 тис. км^2, а загальна кількість населення складає 16,6 млн осіб. Столиця Чилі - місто Сантьяго.

Через значну протяжність, потужні океанічні течії і складний рельєф Чилі відрізняється винятковою погодно-кліматичною різноманітністю. Різні ділянки території країни перебувають у зонах впливу тропічного, субтропічного, помірного і полярного типів клімату. Протилежність кліматичних умов унаочнюють кліматичні діаграми південного міста Чилі Пунта-Аренас і міста "вічної весни" Аріка, розташованого на межі пустелі Атакама, поблизу кордону з Перу (рис. 2. 52. і 2. 53).

Унікальними є і туристичні ресурси цієї країни. Природа зле "пожартувала" над чилійцями: одне із найбільш протяжних узбереж не достатньо використовується для організації масового пляжно-купального відпочинку. Причина - потужні холодні течії біля берегів Чилі. Через їх вплив температура прибережних вод лише на півночі піднімається вище +23°C,

досягаючи у центральних регіонах максимальної позначки +17-18ºС, а в південних - +4-6ºС.

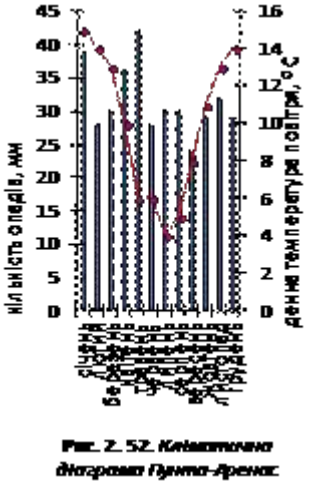

Рис.2.52. Кліматична діаграма Пунта-Аренас

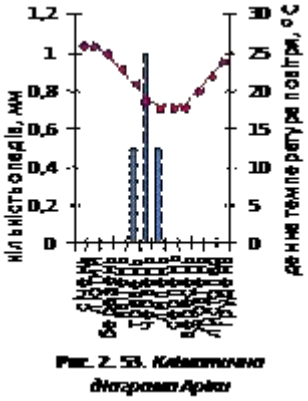

Рис. 2.53. Кліматична діаграма Аріки

Унікальними є і туристичні ресурси цієї країни. Природа зле "пожартувала" над чилійцями: одне із найбільш протяжних узбереж не достатньо використовується для організації масового пляжно-купального відпочинку. Причина - потужні холодні течії біля берегів Чилі. Через їх вплив температура прибережних вод лише на півночі піднімається вище +23ºС, досягаючи у центральних регіонах максимальної позначки +17-18ºС, а в південних - +4-6ºС.

Цю "помилку" природи чилійці компенсують інтенсивним використанням гірських систем. Країна перетворилася на визнаний осередок гірськолижного відпочинку. Вальє-Невадо, Портільо, Ло-Вальдес і ще кільканадцять сучасних гірськолижних центрів приваблюють тисячі шанувальників активного відпочинку. Окрім якісних трас, сервісу і засобів розміщення, гірськолижні курорти Чилі мають ще одну перевагу. Вони розташовані у південній півкулі, що дозволяє туристам із Північної Америки та Європи відпочивати протягом червня-жовтня - традиційного лижного

міжсезоння.

На півночі розкинулася пустеля Атакама, місячні пейзажі якої надихають творців фантастичних фільмів і надовго запам'ятовуються туристам. Незабутні враження лишають гейзери в пустелі та міста-привиди - індустріальні сліди виробництва селітри, кинуті зараз напризволяще.

На острові Пасхи у Тихому океані вражають своєю величчю багатовікові загадкові кам'яні ідоли Рапа-Нуї. Сам острів, який географічно і культурно тяжіє до Полінезії, а не до Південної Америки, є дивним і загадковим.

На крайньому півдні з'являються тисячі островів, фіордів, а велетенські айсберги свідчать про близькість Антарктиди. Місцевою визначною пам'яткою є архіпелаг Вогняна Земля, розташований на крайньому півдні країни. Туристів приваблюють національні парки (Торрес-дель-Пейн, Кеулат, Пумалін та ін.), де вони мають змогу знайомитися із суворою природною красою краю.

Серед великих міст найбільший інтерес для туристів мають Сантьяго, Вальпараїсо, Пуерто-Монт. Столиця приваблює численними архітектурними пам'ятками (палацовий комплекс Ла-Монеда, сакральні споруди, приміщення Центрального ринку, архітектурний ансамбль Площі Зброї), музеями (Музей чилійського мистецтва доколумбової епохи, Музей сучасного мистецтва, Національний музей мистецтв, будинок-музей Пабло Неруди), театрами, найсучаснішим на континенті Планетарієм, казино, магазинами, ресторанами, фунікулерами і парками із ігровими майданчиками.

Головними туристичними атракціями Вальпараїсо є численні фунікулери, кожен з яких має своє ім'я, припортова зона, музеї, площа Сотомайор.

До Пуерто-Монт, найбільш "німецького" міста з ідеально рівними і чистими вулицями в обрамленні будинків із гостроверхими дахами вкритими червоною черепицею, туристи їдуть заради неповторних ландшафтів на околицях міста: міріади озер в оточенні хвойних лісів, льодовикові форми рельєфу і стіна Анд залишають незабутні враження.

Характеристика туристського потенціалу Північної Америки, Центральноамериканського туристичного району та Карибського басейну

Північноамериканський туристичний район

США - Канада – Мексика

Північноамериканський район виділяється надзвичайно високим рівнем розвитку внутрішнього туризму. У США щороку здійснюється близько 1 млрд подорожей; щоденно у цій країні туристи витрачають більше $ 1,5 млн.; протягом 1995-2000 років половина дорослих американців взяла участь у туристичних поїздках, а кожен п'ятий американець здійснив освітню

подорож. Подорожі та активний відпочинок стали невід'ємним елементом культури американців, що відбилося і на виробництві - індустрія туризму стала найбільшим експортером послуг і галуззю, де зосереджена найбільша кількість підприємців.

США

Сполучені Штати Америки є світовим політичним і економічним лідером. За загальним обсягом внутрішнього валового продукту зі США може зрівнятися лише Європейський Союз. Китай, який займає 2 місце у світі за обсягом ВВП, поступається США майже у 2 рази.

США - федеративна республіка, до складу якої входять 50 штатів та федеральний округ Колумбія. Загальна площа США становить 9,8 млн км^2; населення - 307,2 млн осіб (за показниками площі і кількості населення країна займає 3-ті місця у світі); столиця - місто Вашингтон.

Геотуристичне положення США надзвичайно вигідне. Основну частину країни формують так звані "суміжні штати", які знаходяться в центрі Північної Америки між Мексикою і Канадою. На ці 48 штатів припадає 83 % площі країни, 49-м штатом є Аляска (площа - 1,5 млн км^2), 50-м - Гавайські острови, що знаходяться у центральній частині Тихого океану. Водний шлях між "суміжними штатами" і Аляскою (Сіетл - Анкорідж) становить 2 600 км, а відстань до Гавайських островів (Сан-Франциско - Гонолулу) - понад 3 900 км.

Територія країни поділяється на високу гористу, переважно посушливу західну частину, яка зайнята Кордильєрами, і здебільшого рівнинну вологу східну частину (лише вздовж Атлантичного узбережжя простягнулися давні середньовисокі гори Аппалачі). Центр країни займають обширі Внутрішні рівнини (Центральні і Великі). Кожен із регіонів по-своєму привабливий і цікавий з точки зору організації туристичної діяльності.

50 штатів простягнулись від спекотного до холодного поясів, однак більша їх частина розташована в помірній зоні. Континентальна частина має помірний і субтропічний клімат, лише південь Флориди, як і Гавайські острови, знаходиться в тропіках. На Алясці клімат субарктичний та помірний. Безморозний період триває від півроку на кордоні з Канадою до цілого року на півдні і на Гавайях. Континентальність клімату зростає в центральних і західних районах. Східна половина країни - більш зволожена, середньорічна кількість опадів від 500 до 2 000 мм, тоді як західна - має більш посушливий характер - 200-500 мм, а в пустелях південного заходу - менше 100 мм опадів. Лише тихоокеанський північний захід виділяється надмірністю опадів - до 6 000 мм.

Така різноманітність умов, ресурсів і просторового розташування сприяє розвиткові практично всіх видів туризму і задовольняє всі потреби пересічного споживача туристичних послуг.

Наявність мальовничих місць сприяє розвитку туризму, орієнтованого на використання природних ресурсів - у країні створено більше 350 національних парків і заповідників загальною площею понад 30 млн га, які

мають світову славу і приймають до 300 млн туристів за рік. Завжди багато відвідувачів у Єллоустоні, Великому Каньйоні, Каньйонленді, Ачезі, Титані, Ґлешієрі, Олімпіку, Йосеміті, Мамонтовій печері та на територіях багатьох інших цікавих об'єктів.

Розміщення національних парків США подано на рис. 2. 45. Неважко помітити, що більшість із них зосереджена на заході країни в Гірських і Тихоокеанських штатах.

Знайомство із національними парками США найкраще розпочинати із Єллоустона - найстарішого національного парку США і світу, заснованого у 1872 р. Єллоустон розташований у північно-західній частині штату Вайомінг на висоті 2 300 м. Його площа - 900 тис. га. Щороку до парку приїздить до 3 млн туристів. Їх приваблюють Мамонтові гарячі джерела з терасами і знаменита долина гейзерів, де найбільший інтерес викликає гейзер Олд Файтфул, який через кожні 80 хвилин викидає фонтан води на висоту майже 100 м. Не менш цікаве і високогірне озеро Єллоустон з однойменною річкою, що витікає із нього й утворює мальовничий каньйон із ланцюгом водоспадів.

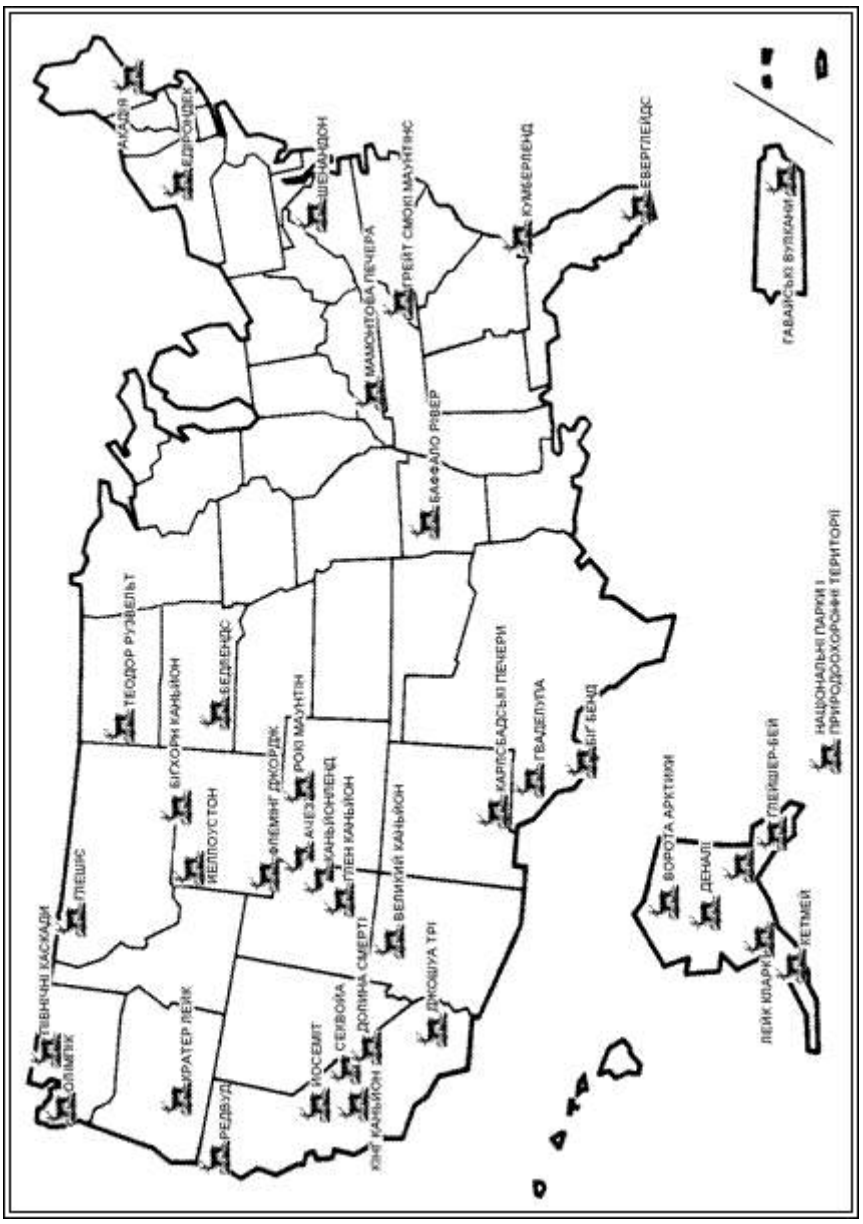

Рис 2.45. Національні парки та природоохоронні території США

Кемпінг на території національного парку Ачез (Кам'яні Арки) у штаті Юта, який можна вважати типовим для країни, має необхідні системи життєзабезпечення і функціонування (електро- й водопостачання, телефонний зв'язок, пункт прокату туристського спорядження, службу охорони, екскурсійне обслуговування тощо) і окремі майданчики для розміщення наметів чи автофургонів, які все частіше приходять на зміну традиційним туристським наметам. Кожен майданчик обладнаний столом та грилем, але дрова треба привозити з собою – на території парку і кемпінгу їх збирати заборонено і американці чітко дотримуються цього правила. Від кемпінгу до найближчого поселення – більше 20 км. Заасфальтовані дороги утримуються в ідеальному стані і прокладені до найбільш цікавих панорамних точок національного парку. До унікальних природних об'єктів, таких як "Ландшафтна арка", "Балансуючий камінь", "Делікатна арка", прокладені марковані пішохідні доріжки. Плата береться як за в'їзд на територію парку ($ 10 за автомобіль, $ 5 за мотоцикл і

велосипед), так і за використання кемпінгу ($ 10 за добу із середини березня до кінця жовтня і $ 5 – із кінця жовтня до середини березня або $ 3 з особи у випадку розміщення групи до 11 осіб). 80 % всіх зібраних коштів лишаються на рахунку адміністрації парку і використовуються для потреб його розвитку. Щороку національний парк "Кам'яні Арки" відвідує до 1 млн туристів.

Створення і функціонування національних парків у США переросло у потужний сектор сфери обслуговування з єдиною системою управління (Служба національних парків) і багатомільярдними обіговими коштами. На Службу національних парків покладені обов'язки з охорони природної і культурної спадщини, пропаганди її ролі і значення для американського суспільства, благоустрою об'єктів, організації туристичної діяльності на території парків.

США - високоурбанізіована країна. Частка міського населення у середньому перевищує 70 %. Своєрідним туристичним ресурсом країни є урбаністичний ландшафт. Численні міста утворюють міські агломерації. На окремих територіях сформувалися суцільні урбаністичні смуги, що отримали назву мегалополісів. Найбільшими з них є суцільна урбанізована зона від міста Бостон до столиці США Вашингтона, яка отримала назву мегалополісу "Босваш". У районі Великих Озер сформувався мегалополіс "Чіпітс" (Чикаго-Пітсбург). На заході країни суцільна урбанізована територія, що простягнулася від Сан-Дієго до Сан-Франциско, стала основою мегалополісу "Сан-Сан".

Міжнародний туризм у США значною мірою пов'язаний із відвідуванням великих міст: Нью-Йорк, Вашингтон, Чикаго, Лос-Анджелес, Сан-Франциско, Лас-Вегас і багато інших.

Нью-Йорк - провідний фінансовий, економічний, політичний, культурний і туристичний центр США, головний порт країни. Візитною карткою Нью-Йорка є Статуя Свободи. Символом фінансової могутності США вважається Уолл-Стріт. Тут розташована Нью-Йоркська фондова біржа, провідні банки і брокерські контори. Відомими туристичними атракціями міста є штаб-квартира ООН з тематичними скульптурними композиціями довкола, Рокфеллер-центр та 102-поверхова Емпайр-Стейт-Білдінг із оглядовими майданчиками на даху, Бродвей із театрами, кінотеатрами, ресторанами, магазинами й оригінальними пам'ятниками, Центральний парк - острівок окультуреної природи серед хмародряпів, Бруклінський міст довжиною близько 2 км, що з'єднує Манхеттен і Лонг-Айленд.

Місто відоме своїми численними музеями: африканського, сучасного і примітивного мистецтва, американських індіанців, сексу, поліції, імміграції, єврейської історії, дизайну та багато інших. Але неперевершеністю свого зібрання виділяється Метрополітен-музей - один із найбільших художніх музеїв світу, який пишається унікальними експозиціями різножанрових творів мистецтва. Колекція імпресіоністів і постімпресіоністів є однією із найбільших. Зібрання єгипетського мистецтва вважається одним із найбільш

повних і представницьких у світі. Нині у постійній експозиції перебуває близько 2 млн творів мистецтва.

Метрополітен-музей існує за рахунок спонсорської допомоги і мінімальної державної підтримки. Важливим моментом є те, що хоча вартість вхідного квитка й обумовлена $ 20), але зайти до музею можна за символічну плату. Варто лише підійти до відповідного віконця, внести пожертву, скажімо $ 1, і отримати невеликий значок, який дає право на вхід до музею.

Нью-Йорк - космополітичне місто. Тут компактними осередками живуть китайці, італійці, росіяни, українці і багато інших національних громад. Так, китайський квартал Чайна Таун знаний серед туристів особливою атмосферою Сходу, а також своїми магазинчиками, вуличними ятками і ресторанами, де можна смачно і недорого поїсти. А Гарлем, де мешкають переважно чорношкірі громадяни США, і сьогодні є небезпечним місцем для вечірніх прогулянок. Брайтон-Біч - район компактного проживання іммігрантів з колишнього Радянського Союзу, де працюють російськомовні магазини, ресторани, радіостанції, культурні центри.

Особливо привабливою столиця США стає під час цвітіння сакури. У цей час помилуватися містом приїздять тисячі американців. Основними визначними пам'ятками Вашингтону є Білий дім, Капітолій, бібліотека Конгресу США, меморіали ветеранів В'єтнаму і корейської війни, меморіал Лінкольна, монумент Вашингтона, меморіал Другої світової війни, національні музеї: американських індіанців, американської історії, природознавства і ряд інших. Винятковой уваги заслуговує Національна галерея мистецтва. У колекції музею представлена одна з кращих у світі колекцій італійського Відродження. Музей також відомий творами нідерландського та іспанського бароко, роботами французьких та американських художників. Шедеврами колекції Національної галереї мистецтв є твори Леонардо да Вінчі, Рембрандта, Ван Гога, Моне, Вермера, Пікассо, Матісса, Поллока. Вхід до музею безкоштовний.

Численних туристів приваблює Приозер'я і його найбільше місто - Чикаго, яке можна порівнювати із Нью-Йорком за кількістю бірж, штаб-квартир корпорацій, банків, хмародряпів. Тому Чикаго часто називають "другим містом" або "містом вітрів". Воно розташоване на південно-західному березі незамерзаючого озера Мічиган.

У місті туристи, насамперед, знайомляться із найвищим хмародряпом Америки - Уілліс-тауер (до 2009 р. - Сірс-тауер), який належить до найвищих будівель світу. Із оглядових майданчиків 110-поверхової споруди відкривається незабутня панорама Чикаго й озера Мічиган. Серед інших атракцій на увагу заслуговують Музей науки і промисловості, Інститут мистецтв, Мілленіум-парк, Музейний кампус Чикаго, до складу якого входить Планетарій Адлера, Акваріум Шеда і Музей історії природи.

Не можна оминути увагою Українське село - колоритний район Чикаго із православними храмами, котеджною забудовою, україномовним населенням і маленьким магазином із назвою "Одеський привіз".

Район у північно-східній частині США має назву "Нова Англія". Це перший район, який був освоєний європейськими колоністами. Нова Англія - інтелектуальний осередок Америки. У Бостоні знаходиться широко відомий Гарвардський університет, а в Нью-Хейвені (штат Коннектикут) - престижний Єльський університет. У Новій Англії сформувався національний тип американця-янкі. Так назвали перших колоністів, які освоювали цей край.

У центрі континентальної частини США розкинулися Великі рівнини, які у широтному напрямку розрізаються притоками Міссісіпі. Як нагадування про екологічні аномалії у штаті Південна Дакота заснований національний парк "Бедлендс" - "погані, дурні землі". Це - одна з типових ділянок у передгір'ях Кордильєр, складених товщами пухких порід, які в умовах посушливого клімату легко розмиваються зливовими опадами і піддаються вітровій ерозії. У результаті утворюється складна, заплутана мережа розгалужених ярів, розділених вузькими вододілами-гребенями, що перетворює ці землі в важко прохідні ділянки, непридатні для господарського використання.

Значний потенціал мають природні та культурно-історичні туристичні ресурси південних штатів. Флорида на південно-східному узбережжі - відомий регіон відпочинку жителів США і туристів з-за кордону. Маямі - південне місто штату відоме своїми чудовими пляжами, пальмами, готелями, крокодилячими фермами, будинками і віллами знаменитостей. Місто Орландо у центральній частині Флориди приваблює уславленими тематичними парками, розташованими в околицях міста: "Юніверсал Студіос" - сукупність парків, присвячених технологіям та історії кіно; "Морський світ" - розважальний парк, який пропонує неймовірні шоу з участю морських тварин і велетенський прозорий тунель-акваріум для знайомства з життям підводного царства; "Світ Уолта Диснея" - декілька дитячих освітньо-розважальних парків. Варто відвідати і Космічний центр імені Кеннеді на острові Мерріт і мис Канаверел - головний стартовий майданчик NASA.

Поняття "Флорида" і "пляж" невідривні одне від одного. Найбільш відомим в околицях Орландо є Нью-Смерна-Біч - пляж, що носить титул найбезпечнішого (див. додаток А). Місто Тампа розташоване на західному узбережжі півострова. Головними туристичними атракціями міста є Музей науки і промисловості, Флоридський акваріум, Музей мистецтв, район Айбор-Сіті з Міським музеєм і центром виготовлення кубинських сигар, сади Буша з ландшафтними зонами й імітацією ділянки танзанійського парку Серенгеті, водний парк Едвенчер-Айленд.

Природа і визначні місця західних штатів приваблюють численних туристів. Лос-Анджелес - найбільше місто Каліфорнії - штату, який за своїм економічним потенціалом перевищує багато країн світу. Відомими далеко за межами країни туристичними атракціями Лос-Анджелеса є Голівуд - легендарний осередок кіноіндустрії та Диснейленд - один з перших і найбільш відвідуваних тематичних парків світу.

Сан-Франциско вважається найкрасивішим містом США. Квартали міста розкинулися на пагорбах тихоокеанічного узбережжя. Могутні мости з'єднують ділову частину міста з материком. Серед них і популярний серед туристів об'єкт - знаменитий міст "Золоті Ворота". Сан-Франциско виникло у часи золотої лихоманки. Зараз місто існує завдяки високим технологіям, банківській справі і туризму. Власне зовнішній образ міста, його культурне середовище, дякуючи кіноіндустрії та поп-культурі, є пізнаваними і знаними в усьому світі. Вони перетворилися на специфічний туристичний ресурс. Щороку близько 15 млн туристів відвідують Сан-Франциско - світову "столицю" сексуальних меншин, батьківщину руху хіпі, місто, де відбуваються події художніх фільмів "Основний інстинкт", "Втеча із Алькатрасу", "Солодкий листопад", серіалу "Детектив Неш Бріджес" і залишають у місті майже $ 8 млрд. У більшості з них метою є потрапити на пірс № 39. Саме тут знаходиться Акваріум затоки Сан-Франциско - один із найбільш відвідуваних туристичних об'єктів у США.

У Каліфорнії багато й інших визначних місць. Серед них - Долина Смерті, оголошена національним пам'ятником природи. Долина Смерті - одна із найбільш глибоких, пустельних і безводних западин світу. Її абсолютна висота складає 86 м нижче рівня моря. Температура повітря у долині досягає +60°С. Виняткова сухість призводить до інтенсивної вітрової ерозії на схилах довколишніх хребтів. Свою назву унікальний природний об'єкт отримав у 1849 р. після загибелі у цьому районі групи золотошукачів.

На плато Колорадо сформувався один із найглибших каньйонів світу. Річка Колорадо "створила" це диво у своїй середній течії. Американці ж створили у долині річки низку національних парків: Гранд Каньйон, Ґлен Каньйон, Каньйонлендс, Брайс Каньйон, які своїми фантастичними краєвидами приваблюють туристів із усього світу.

Місто Лас-Вегас (штат Невада) виросло серед пустелі за рахунок кондиціонерів і грального бізнесу. Лас-Вегас - ціла країна казино, у якій нараховується близько 500 гральних закладів, 30 із яких належать до найбільших у світі.

За межами континентальної частини країни розташовані два штати - Гавайї та Аляска - своєрідні природні і туристичні антиподи. Гавайські острови розмістилися в центрі Тихого океану і є "меккою" для туристів. Атмосфера свята і безтурботність - головні враження, за якими мандрують на Гавайські острови; сонце, вода і пісок - головні туристичні ресурси островів. Аляску називають "краєм білого мовчання". Тут багато гігантських гір, льодовиків, фіордів, а також річок, що впадають у Північний Льодовитий океан, озер та лісів. На території штату створено 8 національних парків, у тому числі найбільший у США - парк Врангеля. Досить багато жителів США проводять літню відпустку саме на Алясці. Популярними є екологічні тури за для спостереження за життям тварин і птахів, круїзи уздовж узбережжя, спортивне полювання і рибалення.

Протягом останніх десятиліть у США відбулися помітні зміни у культурному середовищі. Країна перейшла від політики "плавильного

казана", яка орієнтувалася на створення єдиної американської культури шляхом інтеграції багатьох національних традицій, принесених іммігрантами, до доктрини полікультурності, що має образні назви "яскравої мозаїки" або "салатниці", тобто збереження і підтримки як національної, так і релігійної самобутності з одночасним вихованням поваги і толерантного ставлення до проявів інокультурності.

Культурна самобутність стала потужним чинником розвитку туризму. Яскравим прикладом є аміші - послідовники християнської течії менонітського походження. Значна частина сучасних амішів мешкає у штаті Огайо. Стиль і традиції їх життя є діаметрально протилежними способу життя сучасної людини. Аміші - послідовники старих традицій і звичок. Їздять вони лише у кінних екіпажах зі сталевими колесами, землю орють кінним плугом, носять одяг пошитий власноруч за модою кінця XVIII ст., одружуються лише з єдиновірцями . Амішам забороняється їздити на машинах і літати на літаках, користуватися електроенергією, фотографуватися, дивитися телевізор, слухати радіо, мати комп'ютер, носити годинник і т. п. Живуть аміші за рахунок натурального господарства і продажу меблів ручної роботи й екологічно чистих продуктів харчування. Їх охоче купують численні туристи, які приїздять до поселень амішів для знайомства із їх побутом.

Не менш цікавою для туристів є самобутність мормонів, більшість із яких живе за патріархальними релігійними приписами у штаті Юта. Вони і до тепер мають сильний вплив на громадсько-політичне життя в штаті.

США вважаються важливим центром освітнього туризму. Тут знаходяться престижні університети, що приваблюють багато іноземних студентів: Гарвардський, Єльський, Стенфордський, Прінстонський.

КАНАДА

Найбільша країна Західної півкулі, друга за величиною країна світу (площа - майже 10 млн км^2), Канада простирається на 7 700 км із заходу на схід і на 4 600 із півночі на південь. Загальна кіль кість населення країни становить 33,5 млн осіб. Столиця Канади - місто Оттава.

Єдиний сухопутний сусід Канади - США, "прозорий" кордон з якими перетворився на значний чинник соціально-економічного розвитку країни. Повною мірою це стосується і туризму. Американці - головні споживачі канадського туристичного продукту.

Значну частину території Канади займають ліси (дугласія, кедр, ялина, сосна, ялиця, клен). У країні величезна кількість річок (найбільші - Св. Лаврентія, Саскачеван, Юкон) і озер (Верхнє, Велике Ведмеже, Гурон, Ері, Онтаріо). Є тут і величезні гірські масиви (Кордильєри, Скелясті гори, Аппалачі) і неосяжні простори Внутрішніх рівнин, і навіть невеликі ділянки полинових пустель.

Більша частина території країни лежить в області вічної мерзлоти. Клімат переважно помірний і субарктичний, трохи вологіший і м'якший на західному і східному узбережжях, де зими досить теплі, а літо не дуже жарке.

У центрі країни клімат різко континентальний і посушливий, однак у горах Селкірка часті дощі і снігопади. Середня температура січня коливається від -35°С на півночі до +4°С на півдні; середні літні температури - від +21°С на півдні до +4°С на островах Канадського Арктичного архіпелагу. Опади по території розподіляються нерівномірно: від 150 мм у рік на півночі до 2 500 мм на західному узбережжі.

У країні станом на початок 2010 р. нараховується 39 національних парків і заповідників: Банфф - найстаріший національний парк країни і найбільш відвідуваний парк світу; Йохо із водоспадом Такаккау, каньйонами і карстовими печерами; Вуд-Баффало із найбільшою чередою бізонів; Джаспер із льодовиками і гарячими джерелами та ін. (табл. 2. 16). Національні природні парки - основа розвитку природноорієнтованого туризму, розвиток якого переважає в Канаді.

Табл. 2. 16. Національні парки Канади

Національний парк	Площа, тис. км^2	Рік створення	Головні природні й історичні атракції
Ауюіттук	19,7	2001	Мис Пенні-Айс – 6 000 км^2 льоду і снігу.
Банфф	6,6	1885	Льодовики, сніжники і термальні джерела.
Вапуск	11,5	1996	Форт принца Уельського; завод Йорк; ділянки арктичної пустелі з унікальним тваринним світом.
Вуд-Баффало	44,8	1922	Одна з найбільших у світі внутрішня дельта, утворена річками Атабаска і Піс-Рівер; найбільша на континенті череда бізонів (близько 2 500 голів); місця гніздування американських журавлів і пеліканів.
Глейшер	1,3	1886	Перевал Роджерс; природні комплекси, які з висотою змінюються від тропічних лісів до арктичних пустель; ділянки трансконтинентальної залізниці.
Джаспер	10,9	1907	Льодовик Атабаска; термальні джерела; гірські краєвиди.

Йохо	1,3	1986	Озера Емералд, О'Хара; водоспад Такаккаку; вапнякові печери.
Наханні	4,8	1976	Каньйон річки Саут-Наханні і водоспад Віргінія; термальні джерела.
Фанді	0,2	1948	Морські прибережні системи: у затокці Фанді перепади висот води між припливом і відпливом можуть досягати 18 м; плато Каледонія; близько 20 водоспадів.
Принс-Альберт	3,9	1927	Череда бізонів; популяція білого пелікана; культурні об’єкти, пов’язані з життям індіанців.

Кожна провінція і територія Канади відома по-своєму. Недарма говорять про Канаду із "багатьма обличчями", маючи на увазі її адміністративно-територіальний поділ на 10 провінцій і 3 території, які відрізняються соціально-економічними особливостями розвиту, природною і культурною самобутністю.

Онтаріо - найбільша за чисельністю населення та економічно розвинута провінція країни. У її межах розташована низка природоохоронних територій, велика кількість річок і найчистіших озер. Але туристичною "візитівкою" Онтаріо є Ніагарський водоспад, найцікавіша частина якого ("Велика підкова") розміщується саме на канадській території. В Онтаріо знаходяться Оттава і Торонто - міста з потужним виробничим, культурно-історичним та подієвим потенціалом. Столицю Канади з повним правом називають містом музеїв і парків. Національна галерея, Художня галерея Оттави, Галерея Керша-Мессона, Музей Цивілізації, Музей природи, Канадський королівський Монетний двір, Парк провінцій, Парк конфедерації - далеко не повний перелік місць, де мешканці Оттави та її гості можуть ознайомитися з культурною спадщиною Канади і корисно провести свій вільний час. Серед численних атракцій Торонто варто згадати PATH - підземне місто з офісами, магазинами, закладами харчування, скверами, фонтанами, вулицями загальною протяжністю майже 30 км. Не можна обійти увагою і Зал хокейної слави - галерею розвитку канадського і європейського хокею з шайбою.

Франкомовний Квебек - найбільша за площею адміністративно-територіальна одиниця Канади. Квебек відрізняється різноманіттям ландшафтів: приозерні і прибережні території, ліси. У провінції розташовані великі міста Квебек і Монреаль. Квебек відомий Латинським кварталом - визначною пам'яткою, занесеною до Світової спадщини ЮНЕСКО.

Монреаль - місто хмародряпів, швидкісних магістралей, великий міжнародний транспортний вузол, морські і повітряні ворота країни. Одночасно це - важливий історичний та культурний центр. У місті багато архітектурних пам'яток, що датуються в основному серединою і кінцем XIX ст.: Колона адмірала Нельсона, церква Нотр-Дам, площа Дез-Арм (Королівська площа) та ін.

Нова Шотландія із трьох сторін оточена океаном. Провінція відома широкими пляжами, національними парками, індіанськими резерваціями. Тут розташований великий яхтовий центр Ярмут, парк французьких колоністів Порт-Руаяль в Аннаполісі. Як серед туристів, так і серед місцевих популярним є морське рибалення.

Єдиний офіційно двомовний Нью-Брансуїк належить до приатлантичних провінцій. Природна гордість регіону - затока Фанді - вважається одним із найбільш відвідуваних туристами місць у Північній Америці. Столиця провінції - місто Фредеріктон є відомим центром яхтного відпочинку.

Острів Принца Едуарда часто називають "садовою" провінцією. Основою її економіки є сільське господарство, рибальство і туризм. На острові, який сам по собі є цікавим туристичним об'єктом, часто проводяться фестивалі й інші культурні заходи і пропонується різноманітний відпочинок: велосипедні маршрути, які знайомлять з пам'ятками архітектури, серед яких є численні маяки, екологічні тури до заповідних місць, пляжно-купальний відпочинок тощо. Столиця провінції - місто Шарлоттаун є центром круїзного туризму.

Айсбергами біля берегів багата провінція Ньюфаундленд і Лабрадор. Ці плаваючі крижані гори надзвичайно гарні, величні, привабливі. Місцева туристична індустрія зробила їх головною визначною пам'яткою цих місць.

Пшенична Манітоба цікава різноманітною природою. Прерії і змішані ліси, численні озера і річки, полярна тундра на півночі - усе це формує неповторний вигляд цих місць. Столиця провінції - Вінніпег - відома своїм культурним життям, музеями, парками, у тому числі зоопарком і театрами. Незмінною увагою туристів користується пам'ятник Героям Першої світової війни роботи ісландського скульптора Ейнара Йоунссона.

Провінція Саскачеван - степовий і озерний край, "житниця Канади". У провінції проживають нащадки переселенців з Німеччини, Скандинавії. Але саме вихідці з України зробили провінцію головним виробником зерна в країні. Туристичними "родзинками" Саскачевану є мальовниче озеро Атабаска, мінеральні води (Мусс Джо - один із найбільших бальнеологічних центрів Західної Канади) і літні табори для підлітків, які організовує академія Королівської канадської кінної поліції, що базується у місті Реґіна. Варто зазначити, що сама Королівська канадська кінна поліція є предметом особливої гордості й уваги. У Саскачевані пропонуються спеціальні тури для ознайомлення з історією і сьогоденням поліцейських.

Альберта - край ландшафтного різноманіття. Скелясті гори на заході і прерії на сході створюють прекрасні умови для розвитку туризму. В Альберті розташовані відомі національні парки з мальовничими краєвидами - Вуд-

Баффало, Джаспер та ін. У провінції видобувається левова частка канадської нафти. Столицею Альберти є місто Едмонтон, де туристи мають можливість відвідати Королівський музей Альберти, музеї авіації та залізниці. Цікавим об'єктом є Українське культурне село - місце демонстрації українських поселень у Центральній і Східній Альберті 1892-1930 років. Скансен включає церкви, елеватор, кузню, житлові будинки під стріхами, сувенірні магазини, шинок, де гостям пропонують традиційні страви української кухні. Таким способом влада Альберти шанує пам'ять про українських переселенців, які освоювали канадські степові простори.

Британська Колумбія - західна гориста провінція Канади. Це - край гір, озер, численних річок і зелених долин. Столицею провінції є місто Ванкувер - великий портово-промисловий комплекс, культурний і спортивний центр Канади. Британське видання The Economist тричі (2005, 2007, 2009 рр.) присвоювало Ванкуверу звання "краще місто Землі". Центральна частина столиці розташована біля підніжжя величних гірських піків, вкритих протягом року сніговими "шапками", на березі морської бухти. Серед ванкуверців і гостей міста великою популярністю користується приморська набережна і парк Стенлі - 400 га кедрового лісу, океанарій, розміщена просто неба колекція індіанських тотемів. У 1971 р. у місті відкрито Музей століття, до складу якого ввійшли планетарій і Морський музей. Знаний Ванкувер й історичним центром Ґестаун з будівлями XIX ст.

Юкон - територія легендарної "золотої лихоманки" початку XX ст. Суворий край із незайманою дикою природою розкинувся на площі 500 тис. км^2 між Аляскою і Північно-Західними Територіями Канади. Велику частину Юкону займають Кордильєри, а на самій півночі, на арктичному узбережжі тягнеться тундра. Адміністративний центр - Уайтхорс. Нинішній Юкон приваблює шанувальників суворої північної природи, полювання і річкового рибалення.

Північно-Західні Території розташовані у північній частині країни, у приполярних областях. Адміністративний центр - Єллоун-найф. Основою економіки Північно-Західних Територій є видобуток корисних копалин (золото, срібло, уран) і туризм. Спостереження за життям у природних умовах рідкісних видів тварин (білі вовки, білі кити, бізони, ведмеді, олені), рафтинг і рибалення у тисячах чистих річок та озер - головні напрямки розвитку туристичної індустрії краю.

Нунавут - нова найбільша і найменш заселена адміністративна одиниця у складі Канади. Вона відділилася від Північно-Західних Територій у 1999 р. Столиця - місто Ікалуїт - розташована на Баффіновій Землі - одному із найбільших островів планети, який входить до складу Канадського Арктичного архіпелагу. Унікальна культура інуїтів і дика природа Нунавуту щороку приваблює близько 20 тис. туристів з різних країн світу (місцеві поселення - місця зупинок круїзних лайнерів). Вони мають можливість знайомитися із побутом аборигенів, займатися полюванням і рибаленням. Для активізації туристичної діяльності планується створення трьох національних природних парків.

МЕКСИКА

Мексиканські Сполучені Штати - одна із ключових латиноамериканських країн із потужним природно-ресурсним потенціалом, що розташована на півдні Північної Америки. Мексика - федеративна республіка у складі 31 штату і столичного округу

Площа країни складає майже 2 млн км^2. Її населяє 111,2 млн осіб. Столиця - Мехіко.

Більшу частину країни займає Мексиканське нагір'я, оточене хребтами Сьєра-Мадре, Поперечної Вулканічної Сьєри, що включає діючі вулкани Орісаба (5 700 м), Попокатепель (5 452 м) та ін. Клімат на більшості території країни тропічний, на півночі - субтропічний. Пересічні температури січня коливаються від +10°С на північному заході до +25°С на півдні; червня - від +15°С на Мексиканському нагір'ї до +30°С на узбережжі Каліфорнійської затоки. Опадів випадає від 100 до 3 000 мм за рік. Кліматичні особливості Мексики дозволяють цілорічно розвивати масовий пляжно-купальний відпочинок (рис. 2. 46 і 2. 47).

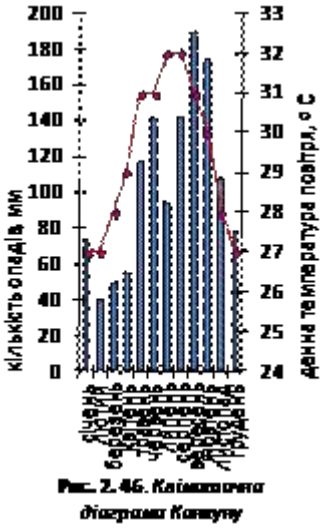

Рис. 2.46. Кліматична діаграма Канкуну

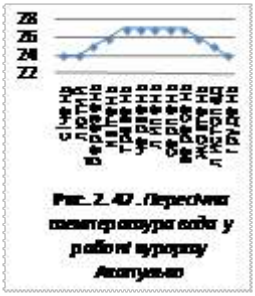

Рис 2.47. Пересічна температура води у районі курорту Акапулько

У посушливих районах переважає пустельна і напівпустельна природна рослинність, у вологих - панують тропічні ліси, у горах на півночі - хвойні. На основі лісових і ландшафтних ресурсів у країні створена мережа національних парки: Каньйон-дель-Ріо-Бланко, Невадо-де-Толука, Босенчев, Кумбрес-де-Монтеррей із гірськими сосновими лісами, Ла-Молінче і Піко-де-Орісаба зі знаменитими вулканами, заповідник рідкісних птахів Селестум та

ін.

На початку XXI ст. Мексика - визнаний латиноамериканський лідер в експорті туристичних послуг. Кількість іноземних туристів, які відвідали Мексику за період із 1970 по 1998 роки, зросла більше ніж втричі і в середньому збільшувалася на 5 % у рік, тоді як прибутки від туризму виросли майже у двадцять разів - із $ 415 млн до $ 7,9 млрд.

Для такого стрімкого зростання туристичної галузі Мексика мала відповідні природні і соціально-економічні передумови, якими скористалася сповна. Серед природних чинників слід виділити два компоненти - сонце і вода, точніше, морське й океанічне узбережжя із чистими та зручними пляжами і комфортні для відпочинку кліматичні умови окремих регіонів.

Серед численних соціально-економічних факторів найбільший вплив мали як загальносвітові тенденції розвитку туризму, серед яких збільшення вільного часу в населення провідних світових держав та прогрес у галузі транспорту, так і власне "мексиканські" економічні, географічні та геополітичні чинники, насамперед - сусідство зі США. Саме американці, а слідом за ними і канадці стали основними споживачами мексиканського туристичного продукту.

Потужним чинником розвитку туристичної індустрії стала багата культурна спадщина. Особливої популярності набули центри найдавніших Американських цивілізацій майя та ацтеків - Чічен-Іца, Майяпан, Паленке, Теотіукан, Ушмаль, де збереглися чудові зразки архітектури і мистецтва: піраміди, залишені ацтеками, культові споруди, кам'яні укріплення, давні поселення і житлові будинки. Високу пізнавальну цінність мають пам'ятки іспанської колоніальної доби у містах Пуебла, Гвадалахара, Кампече, Ель-Тахін і багатьох інших центрах, розкиданих територією країни.

У Мексиці із початком світового туристичного "буму" на державному рівні була затверджена програма розвитку так званих "полюсів росту туризму". Однією із особливостей їх територіальної локалізації було розміщення курортних центрів і готельних комплексів у найменш заселених і найбідніших областях країни, які, водночас, володіють відповідним природно-ресурсним туристичним потенціалом. Це співпадало із програмами регіонального розвитку країни. При цьому увага акцентувалася на управлінських рішеннях, що спиралися на планові механізми.

Планування із метою розвитку туристичної інфраструктури, на думку аналітиків, дозволило уникнути кількох негативних моментів: по-перше, надмірного навантаження на довкілля; по-друге, спекуляції землею та гіперінфляції і, по-третє, нерегульованої забудови. Наслідком останньої могла б стати так звана "хибна урбанізація", тобто формування міських нетрів або гетто, що є супутниками великих міст і курортів.

Перші відчутні результати з'явилися у 1975 р., коли 27 тис. іноземних туристів відвідали острів Канкун, що лежить у Карибському морі поблизу півострова Юкатан - один з обраних "полюсів росту туризму". Із того часу Канкун став на шлях перетворення у туристичний центр світового рівня. Кількість готелів за період із 1975 по 1979 роки на острові збільшилася з 9 до

42, тоді як кількість місць у них подвоїлася, а потік іноземних туристів із 1975 по 1984 роки збільшувався в середньому на 38 % щороку. На початку 1990-х років у середньому за рік на острові відпочивало вже близько 2,5 млн осіб із Мексики та інших країн. На Канкун туристів приваблюють чисті пляжі, комфортний для відпочинку субтропічний клімат, близьке розташування культурних атракцій, гостинність і високий рівень комфорту.

Не менш знаним є курорт Акапулько на березі Тихого океану. Він славиться своїми прекрасними пляжами, розкішними готелями, насиченим нічним життям і казино. Сприятливий клімат і бухта Акапулько, яка належить до найкрасивіших у світі, щороку ваблять до міста мільйони туристів.

Головним організаційним центром туристичної індустрії є столиця країни. Мехіко називають містом архітектурних пам'яток і музеїв. У місті нараховується понад 1 400 унікальних будівель і монументів, 10 археологічних парків, більше 100 музеїв. Історичний центр Мехіко включений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Першорядними пам'ятками Мехіко є піраміда ацтеків, замок Чапультепек, Національний кафедральний собор, муніципальний і національний палаци. Серед музеїв поза конкуренцією перебуває Національний музей антропології. Його експозиція включає всесвітньовідомі експонати: Камінь Сонця, який називають календарем ацтеків, велетенські кам'яні голови ольмеків , знайдені у джунглях поблизу Табаско і Веракрусу, скарби цивілізації майя із Чічен-Іци та Паленке.

Характеристика Центральноамериканського туристичного району

Беліз - Гватемала - Гондурас - Коста-Рика - Нікарагуа - Панама – Сальвадор

Переважна більшість держав Центральної Америки, які часто називають "банановими республіками" , є бідними аграрними країнами, що спеціалізуються на вирощуванні бананів, кави, какао, цитрусових, цукрової тростини, кукурудзи, рису. Величина ВВП у розрахунку на одну особу змінюється від $ 2 800 у Нікарагуа до $ 11 900 у Панамі.

Міжнародний туризм належить до пріоритетних напрямків розвитку національних господарств. Підставою для цього є стійкий попит з боку американських і канадських споживачів і ресурсна забезпеченість: країни володіють достатніми для розвитку туристичної індустрії природними і суспільними туристичними ресурсами, що підтверджують дані таблиці 2. 17.

Серед природних ресурсів переважають біотичні і ландшафтні, які

сконцентровані в національних парках та узбережжя теплих морів із пляжами і кораловими рифами. Культурно-історична складова ресурсів презентована неперевершеними пам'ятками цивілізації майя, музеями, неперсічними зразками архітектури іспанської колоніальної доби. Найбільш привабливими туристичними країнами району є Беліз, Коста-Рика, Панама. У цілому країни Центральної Америки протягом кількох останніх років приймають близько 7-8 млн туристів, із них 2 млн приїздить до Коста-Рики.

Табл. 2. 17. Туристичні ресурси країн Центральної Америки

Країна	**Головні природні туристичні ресурси**	**Культурно-історичні туристичні центри і об'єкти**
Беліз; Столиця – Бельмопан; Площа – 23,9 тис. км^2; Населення – 307 тис. осіб	Тропічний пасатний клімат; коралові рифи; пляжі вздовж усього узбережжя Карибського моря; карстові області, у тому числі підводні; національні парки і заповідники: Кокскомб-Бесін-Вайлдлайф-Санктуарі, Лоухінг-Бірд-Кей, Маунтін-Пайн-Рідж, Ріо-Браво-дель-Норте, Комьюніті-Бабун-Сенктюрі (більше 40 % території і 30 % узбережжя відведені під природоохоронні території).	Руїни давнього міста майя **Каракол** із пірамідою Канаа; залишки міста-фортеці **Шунантуніч** з пірамідою Ель-Кастільо; **Алтун-Ха** – один із найбільших археологічних центрів, в якому збереглися пам'ятки цивілізації майя; **Лубаантун** – давнє місто із залишками фортифікаційних споруд, пірамід, яке у 1927 р. "подарувало" велику загадку майя – череп людини, майстерно вирізьблений із цілісного шматка кварцу.
Республіка Гватемала; Столиця – Гватемала; Площа – 108,9 тис. км^2; Населення – 13,3 млн осіб	Субекваторіальний пасатно-мусонний клімат; пляжі вздовж обох узбереж; термальні джерела; карстові печери; численні озера: Атитлан, Аматитлан, Аярса, Ісабаль; національні парки і заповідники: Тікаль, Ріо-Дульче, Кірігуа, Атитлан, Челема, Маян.	Археологічний парк **"Руїни Куїрігуа"**; **Антигуа** – головний туристичний центр країни з численними палацами і храмами; **Тікаль** – одне з найбільших міст цивілізації майя, в якому нараховується понад 3 000 пам'яток, серед них 6 пірамід, акрополь, 16 храмів; **Чічікастенандо** (святилище Паскуаль-Аба,

		обряди, базар); **Флорес**: зоопарк, печери.
Республіка Гондурас; Столиця – Тегусігальпа; Площа – 112,1 тис. км^2; Населення – 7,8 млн осіб	Тропічний пасатний клімат; коралові рифи і пляжі карибського узбережжя; національні парки і заповідники: Селак, Ла-Тігра, Ель-Кусуко, Маріно-Пунта-Сал, Ріо-Платан, Куеро-і-Саладо, Сук-Сук-Кайе, Піджен-Кайе.	Архітектурні пам'ятки і музеї **Тегусігальпи**; давнє місто **Копан** із залишками споруд епохи майя, серед яких ієрогліфічні сходи – найдовший відомий текст, що дійшов до наших днів від цивілізації майя; **Комаягуа** з найдавнішим собором Ла-Мерсед у Центральній Америці, на башті якого встановлено один із найдавніших годинників світу.
Республіка Коста-Рика; Столиця – Сан-Хосе; Площа – 51,1 тис. км^2; Населення – 4,3 млн осіб	Субекваторіальний клімат із пересічною річною температурою +22° С; пляжі; коралові рифи; водоспади; вулканічні ландшафти; карстові печери; національні парки: Ла-Амістад, Корковадо, Браулі-Каррильо, Чир-Ріко, Барра-Онда (підземний), Мануеля Антоніо, Гуанакасте (майже 30 % території країни відведено під природоохоронні об’єкти).	Архітектурні пам’ятки і музеї міста **Сан-Хосе**; **Алахуела** (ферма з розведення метеликів); музеї, базари і карнавали міста **Лімон**; **Кутріс** – зона археологічних розкопок; **Гуаябо** – національна археологічна пам'ятка.
Республіка Нікарагуа; Столиця – Манагуа; Площа – 130,4 тис. км^2; Населення – 6 млн осіб	Тропічний пасатний клімат; Лаго-де-Нікарагуа – найбільше озеро в Центральній Америці; вулканічні ландшафти; тропічні ліси; термальні води; національні парки і заповідники: Волкан-Масая, Саслая, Босавос, Мірафлор (17 % території відведено під природоохоронні об'єкти).	Колоніальна архітектура і музеї міста **Гранада**; музеї, фрески, палаци і собори міста **Манагуа**; музеї і собори міста **Леон**; фієста патрональ – карнавали і фольклорні виступи під час святкування кожним містом дня ангела-охоронця.
Республіка Панама;	Субекваторіальний, спекотний і вологий клімат;	**Панамський канал** – одне з технічних чудес

Столиця – Панама; Площа – 75,4 тис. км^2; Населення – 3,4 млн осіб	знамениті піщані пляжі: Горгона, Коронадо, Сан-Карлос, Фаральоні; коралові рифи; вулкан Чірікі; о-ви Лас-Перлас з понад 80 пляжами; архіпелаг Секас; о-ви Бокас-дель-Торо (місце зйомки реаліті-шоу "Останній герой" для 12 країн світу); о. Ісла-Гранде; національні парки і заповідники: Соберанія, Сарігуа, Ісла-Канас, Серро-Хойя, Койба, Дарьєн.	сучасного світу довжиною близько 80 км; щороку через канал проходить понад 12 000 океанічних суден, що саме пособі є туристичним атракціоном; **Панама-Вьєхо** – перше європейське місто на узбережжі Тихого океану із залишками численних зразків іспанської колоніальної архітектури; музеї й архітектурний ансамбль міста **Сан-Феліпе** (Каско-Антіко); історичний о. **Табога**; археологічний парк **Ель-Кано**; архітектурний ансамбль і Зона вільної торгівлі міста **Колон**; фортифікаційні споруди міста **Портобело**; індіанське культурне середовище архіпелагу **Сан-Блас**; півострів **Асуеро** з низкою культурних поселень – місце проведення релігійних фестивалів і карнавалів.
Республіка Ель-Сальвадор, Столиця – Сан-Сальвадор; Площа – 21 тис. км^2; Населення – 7,2 млн осіб	Тропічний пасатний клімат із пересічною річною температурою +21-+22° С; вулканічні ландшафти; пляжі (Ла-Лібертад, Ла-Коста-дель-Бальсамо, Плайя-ель-Еспіно); озера (Лагуна-де-Апастепек, Лагуна-Алегрія, Лагуна-де-Сієга, Лаго-де-Сучітлан); джерела мінеральних вод; національні парки і заповідники: Боске-ель-Імпосібле, Боске-Монтекрісто (знаходиться	Архітектурний ансамбль, музеї, базари і торгові вулиці міста **Сан-Сальвадор**; **Хойя-де-Серен** ("американські Помпеї") – унікальне поселення майя; комплекс **Сан-Андрес** – одна з найбільших ділянок доколумбових культур у країні; **Теуакан** – руїни давнього міста майя; Музей сальвадорської революції в місті **Перкін**; колоніальна архітектура

	під юрисдикцією Сальвадору, Гондурасу і Гваметали), Бальбоа, Серро-Верде з вулканом Ісалько й озером Лаго-де-Коатепек.	міста **Сучітото**; **Чіуатан** – одна з найбільших археологічних ділянок постклассиної епохи майя; **Ла-Пальма** – місто народних промислів і фестивалів; **Тасумаль** – археологічна зона майя; археологічна ділянка **Кара-Сусія.**

8.3 Загальна характеристика Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону

Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон включає полярні типи країн. З одного боку - Японія, Австралія і Нова Зеландія, які належать до світових економічних лідерів та найбагатших країн з високим рівнем розвитку, а з іншого - Афганістан, Непал, Шрі-Ланка, М'янма, Бангладеш, Папуа - Нова Гвінея, які належать до найбідніших держав світу. До регіону також належать Китай та Індія - країни з більш ніж мільярдним населенням кожна, з потужним сировинним і промисловим потенціалом, але з низькими прибутками на одного жителя.

Туристичні ресурси регіону відзначаються надзвичайним багатством і різноманіттям. Це стосується як природних, так і суспільних та подієвих ресурсів. Їх залучення до інтенсивного використання у туристичній індустрії залежить від економічного розвитку і демократичних перетворень у багатьох країнах регіону.

Міжнародний туризм в Азійсько-Тихоокеанському регіоні - відносно молоде явище, оскільки індустрія туризму в окремих країнах почала розвиватися у 1980-ті роки.

Просторова структура в'їзного туризму в цьому регіоні значною мірою

залежить від політики Китаю в галузі міжнародного туризму, його відкритості і демократичності. На географію виїзних потоків визначальний вплив має Японія, де один із найвищих у світі показників величини внутрішнього валового продукту у розрахунку на одну особу. Високий соціально-економічний рівень життя зробив японців подорожуючою нацією, які "відкривають" для себе Європу, Америку, Росію, але у першу чергу, відвідують сусідні країни. Китай у цьому списку - на одному з перших місць. Саме ці особливості пояснюють високу питому вагу Китаю і Японії у структурі в'їзних та виїзних потоків на регіональному ринку міжнародних туристичних послуг. За рахунок цих двох держав Північно-Східна Азія утримує лідерство у загальному обсязі міжнародних туристичних прибуттів до Азійсько-Тихоокеанського регіону - її частка складає майже 60 %.

Стрімко завойовують міжнародний туристичний ринок країни Південно-Східної Азії. Таїланд, Індонезія, В'єтнам, поряд із традиційним для західного споживача відпочинком на чистих пляжах, якісним дайвінгом, численними розвагами на кшталт мавпячих чи слонячих театрів, фестивалів трансвеститів, тайського боксу тощо, пропонують широкі можливості для екологічного туризму і пізнання біологічного різноманіття, для релігійного туризму і знайомства з буддизмом та специфічною для європейців і американців східною культурою, для дешевого шопінгу.

У кінці першого десятиліття XXI ст. країни Південно-Східної Азії дещо втратили свої позиції на ринку туристичних послуг у порівнянні з 1990 роком. Це пояснюється низкою причин: фінансова криза у країнах Південно-Східної Азії у 1997-98 роках; спалахи небезпечних захворювань протягом 2002-03 років; катастрофічне цунамі у 2005 році, яке практично повністю знищило туристичну інфраструктуру окремих районів Таїланду та Індонезії, протести місцевого населення проти інтенсивного розвитку туризму і навіть терористичні акти.

Значна кількість острівних країн в Океанії існує за рахунок міжнародного туризму. Федеративні Штати Мікронезії, Палау, Фіджі вже тривалий час асоціюються у західного споживача із туристичним "раєм" - блакитні лагуни з чистою водою і теплим піском пляжів, коралові рифи, екзотична флора і фауна манять до себе тисячі мандрівників. Але відсутність на багатьох островах в Океанії постійного населення через нестачу питної води і ресурсів першої необхідності ускладнює розвиток туристичної індустрії. Десятки і сотні кілометрів ідеальних пляжів чекають свого часу.

На заваді інтенсифікації використання потужного природного потенціалу Австралії і Нової Зеландії стоїть їх віддаленість від головних споживчих туристичних ринків. Але розвиток круїзного туризму, авіаційного

транспорту і цінова політика провідних авіаперевізників з кожним роком все більше нівелюють цей негативний чинник.

8.4 Ресурси Південно-Східноазійського туристичного регіону

В'єтнам - Індонезія - Камбоджа - Лаос - М'янма - Сінгапур - Таїланд - Філіппіни

ІНДОНЕЗІЯ

Республіка Індонезія (столиця - Джакарта), площа якої складає 1,9 млн км^2, займає значну частину найбільшого у світі Зондського архіпелагу. До переліку великих островів, які вона займає повністю чи частково, належать Суматра, Ява, Калімантан, Сулавесі. Індонезія розташована в безпосередній близькості до двох внутрішньорегіональних туристичних споживчих ринків - японського та австралійського і значно віддалена від європейського та північноамериканського. При цьому головні споживачі індонезійського туристичного продукту знаходяться саме у двох останніх регіонах.

Країна знаходиться між Азією й Австралією у зоні впливу волого-го тропічного клімату і володіє надзвичайним різноманіттям уніка-льних природних туристичних ресурсів: тропічні й екваторіальні ліси з неймовірним біорізноманіттям, які стали основою розвитку екологічного туризму; морське узбережжя, придатне для пляжно-купального відпочинку (пляжно-купальний сезон триває цілий рік, при цьому пересічна температура води не опускається нижче +27о С - рис. 2. 27); вулкани.

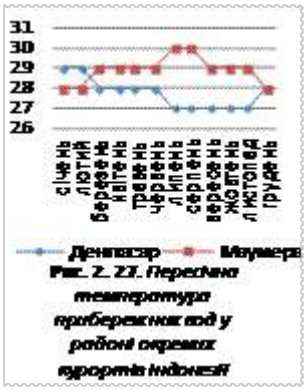

Рис 2.27. Пересічна температура прибережних вод у районі окремих курортів Індонезії

На особливу увагу заслуговує тваринний світ країни. На індонезійських островах уживаються ссавці Азії, сумчасті Австралії і власні ендеміки: орангутанг, тигр, леопард, носоріг, слон, дюгонь, аноа, кенгуру, проєхидна, бабірусса, тапір, ведмідь, гавіал. Пташине царство представлене понад 600 унікальними видами птахів, серед яких шестиперий "райський птах" Берлепша, малео, казуар, птах-носоріг, вінценосний голуб.

Природне розмаїття доповнюється культурним і соціальним. Індонезія - неповторний культурний світ, який утворився шляхом взаємодії чотирьох світових релігій: християнства, ісламу, буддизму й індуїзму. 250-300 етнічних груп, об'єднаних в одну державу із населенням понад 240 млн осіб, живуть більше ніж на 17 тис. островів, мають власні мови чи діалекти. На одному острові живуть переважно мусульмани (Ява), на іншому - індуси (Балі), на третьому - християни (північ Сулавесі).

Розвиток масового міжнародного туризму сприймається в індонезійському суспільстві неоднозначно. Особливо це стосується залучення сакральних пам'яток до туристичного використання, яке супроводжується суперечками, скандалами і навіть терористичними актами. Найбільше нарікань викликають західні туристи, які мало знайомі із буддійською чи індуїстською культурою окремих районів країни й інколи ображають своєю поведінкою релігійні почуття аборигенів.

Острів Балі користується найбільшою популярністю серед туристів. Тут розташовані численні сучасні готелі, у розпорядженні яких знаходяться чудові пляжі. На острові відкриті для відвідування давні храми індуїстів, Парк птахів, Парк рептилій.

На острові Ява зберігся найбільший у світі буддійський храмовий комплекс VIII ст. - Боробудур - місце паломництва і масового туризму. Це - монументальна будова, заввишки 35 м. У нижній частині він складається з галерей, що утворюють шестиступінчасту квадратну в плані піраміду. На трьох верхніх круглих терасах, навколо великої центральної ступи (дагоби), розміщені 72 маленькі ступи. Сходи посередині кожного боку піраміди ведуть на вершину. Мури нижніх терас прикрашені різьбленими реалістичними, високохудожніми барельєфами на теми буддійських легенд.

Неподалік Боробудура розташований царський палац Рату Боко і

комплекс буддійських та індуїстських храмів Прамбанан. Між унікальних споруд найбільшою популярністю серед туристів користується храм Лара Джонгранг, зведений на честь бога Шиви.

Суматра - "рай" для любителів природи й екологічного туризму. На них чекають екваторіальні ліси, вулкани, водоспади, гарячі сірководневі джерела, спеції, які ростуть прямо над головою. Тут розташовано ряд національних парків та заповідників. Широко відомий парк відпочинку Ганнінг. Туристів сюди приваблює можливість здійснення трекінгу гірськими лісами, а також відвідування центру реабілітації орангутангів.

Популярною туристичною дестинацією Індонезії є національний парк Комодо, який розкинувся у центрі архіпелагу на 603 км^2 суходолу і 1 214 км^2 морських вод. Парк включає три головні острови - Комодо, Рінка, Падар і численні дрібні острівки.

У туристів, які відвідують Індонезію, великим попитом користується продукція народних промислів: срібні, керамічні та плетені вироби, предмети художнього різьблення по кістці, сувеніри з дерева і пір'я.

ТАЇЛАНД

Сіам - така історична назва сьогоднішнього Таїланду - кілька десятків років у світі асоціюється з туризмом, тайським боксом і тайським масажем.

Королівство Таїланд - конституційна монархія із 1932 р. Країна розташована на півострові Індокитай і займає площу 514 тис. км^2. Загальна кількість населення складає 66 млн осіб. Протяжність території країни із півночі на південь досягає 1 500 км, із заходу на схід - 800 км. Більше половини території займають низовинні рівнини, на півночі і заході здіймаються ланцюги гір. Прибережна територія відома чудовими піщаними пляжами.

Клімат Таїланду доволі різноманітний, але переважають два його типи - тропічний саван і тропічний мусонний клімат. Для центральної частини країни характерні три сезони: спекотний з березня до травня - денна пересічна температура складає +32-34о С; дощовий і спекотний з червня до жовтня і прохолодний з листопада до лютого, коли денна температура знижується до +30о С, що унаочнює кліматична діаграма Бангкоку (рис. 2. 28). Тому найкращий період для відпочинку в Таїланді - кінець листопада - березень.

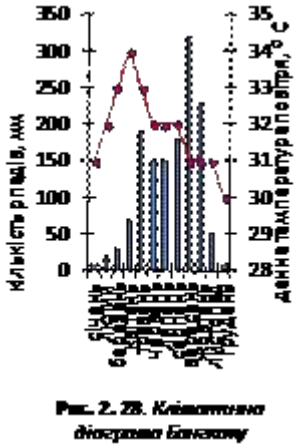

Рис 2.28. Кліматична діаграма Бангкоку

На узбережжя країни час від часу накочуються цунамі - велетенські хвилі, які виникають під час землетрусів і завдають значних збитків курортній інфраструктурі. Загроза цунамі є стримуючим фактором для поїздок потенційних туристів.

На території країни створено 5 національних природних парків, загальною площею близько 8 тис. км^2, ряд природних заповідників, які стали основою розвитку екологічного туризму. До складу більшості природоохоронних об'єктів включені унікальні природні атракції: водоспад Ераван, гора Дой-Інтанон, місця поселень слонів тощо.

Велике значення у житті тайців мають річки Меконг, Менам, Салуїн. Вони є і головними "коридорами" туристичного освоєння внутрішніх районів країни, насамперед, для потреб екологічного туризму. Живлення у річок дощове, тому повені влітку і на початку осені - звичне явище.

Таїланд - безумовний лідер серед країн Південно-Східної Азії за відвідуваністю. Туристичну славу країні принесли відмінні морські курорти: Ча-Ам, Хуа-Хин, Паттайя, Пхукет та інші (рис. 2. 29).

Рис 2.29. Куроти Таїланду

Королівство відоме надзвичайно цікавими для туристів культурно-історичними і подієвими ресурсами, стравами тайської кухні, плаваючими базарами й іншою "екзотикою". Тисячі буддійських храмів і монастирів, палаци і пагоди формують неповторне тло, на фоні якого проходить відпочинок. Найбільш вражаючим є Бангкок. Його "візитівка" - Великий Королівський палац - архітектурний комплекс, який включає ряд унікальних об'єктів. Вражають уяву відомі на увесь світ фігури Будди, одна з яких вилита із золота (вага статуї - 5,5 т), а друга висічена з цілісного шматка нефриту. Зберігаються вони у храмах Золотого та Смарагдового Будди відповідно. По-своєму цікаві численні канали, які підтримують діловий ритм столиці, парк Лумпіні із дельфінарієм і аквапарком, Музей науки - один із кращих у південно-східній Азії, нічні базари, на яких задешево можна придбати продукцію найвідоміших торговельних брендів.

Туристам, яким набридло використовувати лише "пісок, сонце і воду", обов'язково покажуть крокодилячу ферму в Самутпракарне, парк Муанг-Боран, де у мініатюрі відтворена територія королівства зі всіма визначними пам'ятками, найбільшу у світі статую Будди (висота - 127 м), розташовану поблизу міста Накхонпатхом, історичний парк на території Аюттхая - давньої столиці Сіаму - з унікальними храмами і палацами, занесеними до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

Окремої уваги заслуговують яскраві видовища, які приваблюють до Таїланду тисячі туристів. Відомими далеко за межами країн Південно-Східної Азії стали тайський бокс, півнячі бої, змагання бійцівських рибок, слонячі поєдинки, паради трансвеститів, буддійські свята.

Не менше вражень, ніж від пляжів, буддійських храмів і різноманітних видовищ залишає тайська кухня. Вона була практично не відома європейцям

майже до середини XX ст. Характерною рисою тайської гастрономії є поєднання у стравах п'яти смаків: солодкого, за рахунок кокосового молока, цукрової тростини, спілого ананаса і цукрової пальми; кислого, за рахунок лимону, лайму, лимонного сорго, неспілих манго й ананаса, оцту; гіркого, за рахунок свіжих трав і гіркого огірка; солоного, за рахунок рибного соусу; гострого, за рахунок свіжого чи висушеного перцю чілі.

Тайським стравам притаманні три компоненти, присутні практично завжди - рис, соус карі і кокосове молоко. Рис - національна страва. Він може бути і головною стравою, і гарніром, і десертом. Переважають два способи його приготування з використанням різних сортів рису - розсипчастий і клейкий. Туристам пропонують менш екзотичний обсмажений рис у поєднанні з рибою, крабами, яйцями і овочами. Основою приготування соусу карі є перець чілі, який використовується у супах, салатах. Кокосове молоко заміняє звичне для європейця коров'яче молоко і широко застосовується для тушкування та варіння, при приготуванні м'ясних і рибних страв.

На обід туристу-європейцю запропонують на вибір гостро-кислі супи з креветками і грибами або з кокосового молока з курицею. Другою стравою буде рис із свининою або м'ясом птиці, густо здобрений гострим соусом. Тайці не відчувають особливої пристрасті до солодкого, тому на десерт буде запропоновано суміш із яєць, клейкого рису, кокосів або фруктове асорті, де крім звичних бананів, апельсинів, ананасів можна побачити і скуштувати папайю, тамаринд, лічі, тангерин, рамбутан, помело, лангсат, ююбу, дур'ян. Запивати все слід холодною водою або чаєм. Алкогольні напої не сумісні з гострою їжею, тому до столу не подаються. Взагалі ж, тайці віддають перевагу пиву.

Туристам слід бути обережними. Гостра тайська кухня може викликати алергію, жар, печію, проблеми зі шлунком, тому захоплюватися екзотичними стравами і фруктами не варто. На всіх курортах працюють ресторани з європейською, арабською, мексиканською кухнею.

СІНГАПУР

Визнаним центром міжнародного туризму стала невелика острівна Республіка Сінгапур (площа - 697 км^2) - держава-місто, великий фінансовий, промисловий і транспортний центр у Південно-Східній Азії. Острів вважається одним із найбільш відвідуваних місць світу - щороку сюди приїздить у 2 рази більше туристів, ніж корінних мешканців, яких нараховується близько 4,7 млн.

Сінгапур приваблює своєю незвичністю. На невеликій території поєднуються старі колоніальні квартали й ультрасучасні хмародряпи, храми різних релігій і розважальні заклади, один із найбільших портово-промислових комплексів світу з сотнями танкерів на рейді і курорт із пляжами з білосніжного піску, гамірні, стерильно чисті торговельні вулиці і ділянки майже незайманих лісів.

Місто багате на природні та культурно-історичні пам'ятки, видовища і техногенні атракції. Сінгапурський зоопарк, парк птахів, парк орхідей, парк

метеликів, океанарій, етнічні квартали (ЧайнаТаун, маленька Індія), вечірнє шоу фонтанів (музичні фонтани Сентози вважаються найбільшою у світі спорудою такого характеру), фонтан багатства, статуя Мерліона (міфічний напівлев-напівриба - символ Сінгапура), штучний острів Семаку, який повністю створений із сміття, тематичний парк розваг Universal Studios Singapore, найвище на планеті оглядове колесо Singapore Flyer (165 м), набережна Клар-Кі, нічні прогулянки й екскурсії - ось ті об'єкти і видовища, які зазвичай відвідують туристи.

Острів Сентоза, що входить до складу Сінгапуру, - головний курортний центр, який приваблює туристів 3,5 км пляжів, гольфовими полями, сучасною готельною інфраструктурою

МАЛАЙЗІЯ

Малайзія - держава в Південно-Східній Азії, яка складається із двох частин, розділених Південно-Китайським морем. Західна складова країни - Малайя - розташована на півдні півострова Малакка, а східна - Сабах і Саравак - на півночі острова Калімантан (Борнео). Площа Малайзії складає 329,8 тис. км^2. Загальна кількість населення - 25,7 млн осіб. Із 2005 р. столиця країни Куала-Лумпур поступово передає столичні функції новому спеціально збудованому місту Путраджайа.

Обидві частини країни переважно гористі. Територія Малайзії розташована у зоні екваторіального, спекотного і дуже вологого клімату. Пересічні денні температури протягом року тримаються на рівні +31-33о С, сезон дощів триває із березня до травня і з вересня до листопада, що підтверджує кліматична діаграма Куала-Лумпуру (рис. 2. 30). Найбільш прийнятний для європейців час відвідування країни - зимові місяці і початок літа.

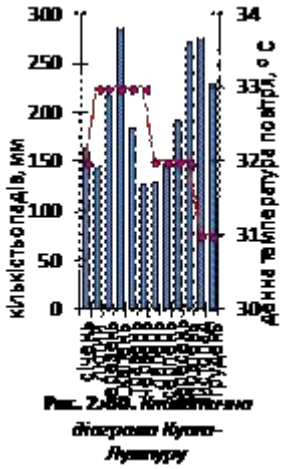

Рис 2.30. Кліматична діаграма Куала -Лумпур

Протягом останніх років у країні проводиться політика стимулювання міжнародного туризму як перспективної галузі міжнародної спеціалізації господарства. Це має об'єктивні підстави. Малайзія відрізняється від інших країн регіону унікальною комбінацією природних екзотичних ресурсів,

давньою цивілізацією, яка поєднує елементи місцевої, індійської, китайської, європейської та японської культур і вищим рівнем соціально-економічного розвитку.

Малайя - регіон активного розвитку традиційного пляжно-купального відпочинку і пізнавального туризму на основі ресурсів моря, сонця і "старого каміння". Острови Пенанг і Лангкави - належать до головних курортів країни (рис. 2. 31).

Рис 2.31. Курорти і національні парки Малайзії

Розвиток туристичної індустрії на о. Борнео (штати Сабах і Саравак) більшою мірою орієнтується на використання надзвичайно багатих лісових і ландшафтних ресурсів. Головними туристичними принадами острова є Національний парк Гунунг Мулу з найдовшими у світі вапняковими печерами, заповідник орангутангів у Сепилоці, Морський заповідник острова Лабуан з численними місцями для дайвінгу і сноркелінгу, національні парки Абдул-Рахман, Бако і Кінабалу з унікальними екологічними стежками, прокладеними серед первісних джунглів, карстовими печерами, відслоненнями гірських порід тощо.

Багато районів Малайзії мають свої неповторні природні і культурні особливості, які щороку приваблюють все більшу кількість туристів (табл. 2. 13).

Табл. 2. 13. Туристичні об'єкти і ресурси Малайзії

Штат/федеральна територія	**Головні туристичні об’єкти і ресурси**
Кедах	"Рисова чаша Малайзії"; численні археологічні пам’ятки; приморський курорт Лангкави;
Перак	"Срібний штат"; унікальні печерні храмові комплекси; приморські курорти Ламут, Пангкор, Пангкор Лаут;
Селангор	Один з головних індустріальних осередків; приморські курорти Моріб, Баган Лаланг, а також на островах Карей, Кетам, Індах і Ангса;
Негери -Сембілан	Приморські курорти у 50-кілометровій смузі в районі порту Діксон;

Малакка	Численні історичні пам'ятки – індуїстські храми, мечеті, мавзолеї, церкви; приморські курорти: Танджунг Бідара, Танджунг Клінг; крокодиляча ферма; музей-заповідник "Палац султана"; гірський курорт Гентінг Хайлендс; аквапарк Сануей-Лагун;
Джохор	Національні парки; палац султана; парк розваг Форест Сіті; парк орхідей;
Пенанг	"Перлина Сходу", один із відомих приморських курортів країни; ботанічний сад; храм змій; храм Кек Лок Сі; ферма метеликів; сад тропічних пряностів; сад орхідей і гібіскусів; Пенангський національний парк;
Келантан	Будівля банку "Морський окунь"; Королівський палац; Музей ремесел і Крафт Віллідж (ремісничі поселення, які спеціалізуються на виробництві батику, сувенірної продукції з срібла, дерева); міні-зоопарк; пляжі;
Перак	Королівське місто Перак з мечетями і палацом султана; Замок Келлі; пляжі і курорти острова Панґкор;
Сабах	Меморіал другої Світової війни Кундасанґ; культурологічне село Монсоп'яд (мисливці за головами); Галерея Борнео; ремісниче поселення Суманґкап (в-во гонгів); пляжі; коралові рифи; джунглі; карстові печери; національні парки;
Саравак	Палац "білих раджів" Астана; англіканський і католицький собори; коралові рифи; джунглі і мангрові зарості; пляжі; національні парки;
Паханг	Приморський курорт Тіоман; національні парки (Рейнфорест) і заповідники; коралові рифи; озера Тасік Бера і Рамсарське; олов'яні копальні;
Тренгану	Високогірне озеро Кунуїр; водоспад Сінайа; виробництво сувенірної продукції – батику; приморський курорт Реданг;
Куала-Лумпур	Зоопарк; Палац султана; Масджид Негара – національна мечеть; парки орхідей, птахів, метеликів; Чайна Таун; карстові печери; численні музеї;
Путраджайа	Ботанічний сад; мечеть і міст Путра; Монумент Тисячоліття.

Малайзія є визнаним центром релігійного туризму. Мусульманські, індуїстські, буддистські сакральні святині приваблюють тисячі прочан і туристів. До переліку найбільш відомих святилищ належать печери Бату з храмовим комплексом, які знаходяться приблизно за 30 км від Куала-Лумпуру. Щороку, наприкінці січня - на початку лютого, тут проходить

релігійне свято, що збирає численних паломників із країн регіону.

БРУНЕЙ

На північно-західному узбережжі острова Борнео розташована Держава Бруней-Даруссалам площею 5,8 тис. км^2, яку населяє майже 400 тис. жителів. Економічне благополуччя країни базується на видобутку і продажі нафти. Більшість туристів приїздить до Брунею з метою знайомства з історією і культурою ісламського світу, традицій якого свято дотримуються місцеві жителі.

У столиці султанату місті Бандар-Сері-Бегаван, єдиному великому місті країни, знаходиться одна із найбільших сакральних споруд Азії - мечеть Омар-Алі-Сайфуддін і найбільший у світі житловий палац, який належить султану. Він нараховує 1 778 кімнат, 18 ліфтів, 44 сходи, 51 тис. світильників. Для оздоблення будівлі мармур привезли з Італії, граніт із Китаю, люстри замовлялися у Великій Британії. У межах палацового комплексу розміщена найбільша у світі приватна колекція автомобілів, більшість з яких існують у єдиному екземплярі, оскільки виконані на замовлення султана. У колекції лише роллс-ройсів нараховується більше 150. Палац відкритий для відвідування туристами у кінці Рамадану.

Незважаючи на невелику територію, у країні є національні парки та заповідники з пишною екваторіальною флорою й унікальною фауною. Узбережжя багате зручними пляжами, які здебільшого використовуються для організації пікніків.

У 1994 р. в країні відкрито тематичний парк Джерудонг, який відразу перетворився на одну із головних туристичних атракцій султанату.

Підтвердженням того, що країна існує за рахунок нафти, є цікавий пам'ятник - "Білліон-Барель-Моньюмент", яким відзначено видобуток мільярдного бареля "чорного золота".

М'ЯНМА

Союз М'янма (Бірма, Бірманський Союз) - держава, що розташована в західній частині півострова Індокитай. Вона займає площу 676,6 тис. км^2. Загальна кількість населення складає 48,1 млн осіб. Із 2006 р. функції столиці виконує місто Нейп'їдо ("Королівська країна"), збудоване на місці селища Чеп'ї і розташована у центрі країни.

Бірма - одна із бідних країн світу. Водночас, вона належить до головних світових незаконних виробників опіуму та героїну і входить до так званого "Золотого трикутника" - гірської території, розташованої на кордоні Бірми, Таїланду й Лаосу і відомої великими обсягами вирощування опійного маку, виробництва і торгівлі наркотиками. Це накладає певну специфіку на розвиток міжнародного туризму. Незважаючи на таку "славу", відпочинок у М'янмі стає все більш популярним. Країна перебирає на себе частину туристів, для яких Таїланд вже втратив екзотичність.

Основою розвитку туризму є надзвичайно багаті культурно-історичні ресурси. Не даремно Бірму називають "країною золотих пагод", яких нараховується близько 2,5 тис. Фактично вся держава є величезним історико-культурним і археологічним заповідником, де залишилися сліди давніх

цивілізацій і могутніх імперій. Сотні храмів збереглися, ще більше перетворилися на руїни.

Національним символом країни є грандіозна пагода Шведагон, побудована 2 500 років тому і розташована в Янгоні - найбільшому місті країни. Її висота - понад 110 м. Для оздоблення храмового комплексу було використано 8 тис. золотих пластин, 5 тис. алмазів, 2 тис. дорогоцінних і напівдорогоцінних каменів. У пагоді зберігаються 4 волосини із голови Будди. На околицях Янгону знаходиться ще один унікальний об'єкт - найбільша у світі мармурова скульптура Будди вагою понад 400 т і висотою близько 50 м

Увагою туристів користується Паган - місто пагод і храмів, зруйноване у 1287 р. й більше так і не відбудоване. Паган із повним правом можна вважати найбільш унікальним на планеті архітектурно-археологічним музеєм під відкритим небом. Тут на площі близько 42 км^2 зосереджено понад 5 тис. храмів і пагод. Найбільш відомою спорудою є "золота пагода" Швезигон, збудована у 1057 р. Високу художню цінність також мають храми Годопалін-Пато, Ананда-Пато (XI ст.), пагоди Швегуг'ї, Локананда-Кьяунг, Швесандо-Пая, Мануха-Пая, Махабодхі-Пая (XI-XIII ст.).

Мандалай - одна із давніх столиць країни - приваблює своїм відносно сухим мікрокліматом і численними архітектурними дивами, парками і сакральними святинями. Найбільш важливими серед останніх є Махамуні або Аракан-Пая ("Велика Пагода") із 4-метровою статуєю Будди з позолоченого металу і велетенським гонгом вагою 5 т, а також пагода Кутходо зі знаменитою "мармуровою книгою", де у 729 мармурових павільйонах зберігаються висічені в камені сторінки Трипітакі - сукупності буддійських священних текстів. Не меншу цікавість викликає пагода Садамуні, парки Нандоун і М'янгхоун, пагода Чактог'ї і зоопарк Яданапон, монастирі Атумаші-Чанг, Шве-Ін-Бін-Чанг і Такоун-Чанг, "золота пагода" Еіндоя з парком, пагода Швечимін із образом Будди, баптистська церква Хадсон, Кафедральний собор Сакред-Херт, три мечеті, індуїстський храм Шрі-Ганеша, Королівський парк, Музей Мандалая, дерев'яний міст в Амарапуру і багато інших винятковых творінь людини.

Згаслий вулкан Попа-Даунг-Калат, висотою близько 1,5 тис. м, вважається одним із найбільш загадкових місць країни. До вулкану протягом багатьох сотень років здійснюються паломництва. Це - священне місце для жителів країни.

Здобувають популярність приморські курорти Нгапалі, Лінтха, Чікто, Чунгтха, пляжі півострова Сетсе й узбережжя в Кантая, Манг-Ма-Ган і Чанг-Та, що вказує на залучення ресурсів узбережжя "теплого моря" до активного туристичного використання.

Слабка готельна інфраструктура не може оперативно обслуговувати туристичний потік, який постійно зростає. Навіть старі кораблі, обладнані під плавучі готелі, не вирішують проблеми розміщення туристів.

ФІЛІППІНИ

Республіка Філіппіни - держава у Південно-Східній Азії, розташована на архіпелазі, що складається із понад семи тисяч островів. Із них заселені близько 1 тис., а щось із 2,5 тис. не лише безлюдні, а навіть не мають назв. Площа країни - 300 тис. км^2, населення - 98 млн осіб, столиця держави - Маніла.

Клімат країни - тропічний, спекотний і вологий. Пересічна річна температура складає +26,5о С. Значну частину островів займають тропічні ліси. Численні національні парки країни (Канлаон, Маунт-Апо, Волькано та ін.) роблять перспективним розвиток екологічного туризму.

На Філіппінських островах є велика кількість діючих вулканів, серед них - Тааль на острові Лусон - найменший вулкан планети. Територія країни перебуває у зоні дії руйнівних тайфунів, які налітають на острови до 20 разів на рік. Ці природні особливості належать до головних стримуючих чинників розвитку міжнародного туризму , який в основному пов'язаний із пляжно-купальним відпочинком, дайвінгом (дайверів приваблюють не лише коралові рифи, а і численні залишки затонулих кораблів і літаків часів другої світової війни), відвідуванням екзотичних місць і незайманих куточків дикої природи, оздоровленням на основі використання бальнеологічних ресурсів.

Одним із кращих місць для дайвінгу є прибережні води о. Палаван, затока Субік-Бей (о. Лусон) із курортним центром Олонгало, курортні зони островів Капонес і Камера, затока Лінгаєн, в акваторії якої розмістилися близько 400 острівків, обрамлених білими піщаними пляжами і кораловими рифами.

До туристичної "екзотики" Філіппін належать: печери Сагада - місце захоронень племені "мисливців за головами"; рисові тераси на о. Лусон загальною довжиною близько 22,5 тис. км, вирубані у скельних породах близько 3 тис. років тому; підземна річка Пуерто-Прінсеса на о. Палаван; район вулкану Пінатубо; місце солевидобутку в районі затоки Дасол і багато іншого.

Головним районом пляжно-купального відпочинку країни є острівна група Вісаян, яка складається із безлічі великих і малих островів, на яких зосереджені найбільш відомі курорти країни. Серед них виділяється невеликий о. Боракай, який вважається одним із найкращих у світі місць для засмаги і купання. Головне його багатство - багатокілометрова пляжна смуга, складена із дрібного білого коралового піску. Не менш привабливими є пляжі островів Себу, Бохоль, Негрос.

На основі гарячих сірчистих джерел о. Лусон функціонують популярні бальнеологічні курорти Куйяб і Лос-Банос.

Не зважаючи на відчутну перевагу природних ресурсів, країна активно долучає до використання культурно-історичну складову ресурсно-туристичного потенціалу. Найбільше атракцій антропогенного походження сконцентровано у столиці. У Манілі увагу туристів привертають форт Сантьяго, церква і дзвіниця Паоай, Манільський собор, музеї Каса-Маніла і Санто-Томас, Люнета-Парк, Рісаль-Парк, зоопарк, Кокосовий палац,

фортечні стіни XVI ст., що мають довжину до 4,5 км. У середині цих стін нині розташовані картинні галереї, музеї, ресторани і навіть акваріум. Незмінним інтересом туристів користуються колоритні східні базари.

У другому за величиною місті країни - Себу - інтерес у відвідувачів викликають місце висадки Магеллана і монумент на його честь, форт Сан-Педро, численні зразки колоніальної архітектури, центр із виготовлення гітар, які вважаються одними з найкращих у світі.

КАМБОДЖА

Королівство Камбоджа - держава на півдні півострова Індокитай зі столицею Пномпень. Його площа - 181 тис. км^2. Населення - 14,5 млн осіб. Південно-західні береги королівства омиваються водами неглибокої Сіамської затоки, в якій знаходяться декілька камбоджійських островів (Танг, Прінг, Ко-Конг, Ко-Тотанг та ін.), що разом із материковим узбережжям належать до територій пріори-тетного розвитку туризму.

Країна перебуває у зоні дії тропічного мусонного, спекотного і вологого клімату. Чітко виділяються два сезони: спекотне і вологе літо із травня до початку листопада (+26-32 С) і суха зима (+22-26о С).

Камбоджа входить до групи найбідніших країн світу. Економіка королівства базується на надходженнях від текстильної промисловості і міжнародного туризму. У ній порівняно недавно закінчилася громадянська війна, яка забрала незмірну кількість людських життів і нанесла значної шкоди господарству. Небезпечний спадок війни - величезна кількість замінованих територій. Це - один із стримуючих чинників розвитку міжнародного туризму в країні. Особливо небезпечним для туристів є відвідування внутрішніх районів країни.

Незабутні враження у гостей Пномпеня залишає Музей геноциду Туол-Сленг, експозиції якого розмістилися у приміщенні в'язниці за часів Пол Пота . Страшні свідчення злочинів режиму "червоних кхмерів" зібрані тут як пересторога майбутнім поколінням.

Гордість столиці Камбоджі - численні храми, серед яких особливої уваги заслуговують Ват-Пном, Тонле-Баті, храмовий комплекс Ват-Ouналом - головний буддійський центр країни і резиденція патріарха, пагода Ват-Ланг-Ка.

Головною туристичною атракцією Камбоджі є Ангкор - місто-храм, давня столиця кхмерської імперії. Нинішній Ангкор є величезним комплексом палаців, культових і фортифікаційних споруд. Його площа вражає уяву. Із заходу на схід Ангкор простягнувся на 24 км, із півночі на південь - на 8 км. У X-XII ст. Ангкор був одним із найбільших міст світу і домінував в усій Південно-Східній Азії. В Ангкорі найкраще збереглися видатні пам'ятки кхмерської культури - храм-мавзолей Ангкор-Ват (найбільша культова споруда світу; її площа - 81 га) і цитадель Ангкор-Тхом. "Воротами" для мандрівників, які бажають ознайомитися з архітектурними перлинами Ангкору є місто Сієм-Ріп, яке протягом декількох років перетворилося на туристичний центр із сучасною готельною

інфраструктурою і міжнародним аеропортом.

Класичним прикладом модерного приморського курорту світового рівня із красивими пляжами, розвинутою готельною і ресторанною інфраструктурою є місто Сіануквіль.

В'ЄТНАМ

Соціалістична Республіка В'єтнам - держава, що розташована у східній частині півострова Індокитай. Зі сходу і півдня країна омивається водами Південно-Китайського моря. У його акваторії В'єтнаму належить ряд островів. Загальна площа республіки - 331,2 тис. км^2. Населення - 88,6 млн осіб. Столиця - Ханой.

На більшій частині території країни переважає тропічний мусонний клімат, на півночі він близький до субтропічного, на півдні - до субекваторіального. Пересічна температура повітря протягом року практично незмінна - від +26о С восени і взимку, до +29о С весною і літом. Протягом року випадає близько 2 000 мм опадів. У гірських районах клімат близький до помірного. Весною й осінню погода буває нестійкою, а із середини жовтня до кінця грудня на узбережжя налітають тайфуни, тому у цей час не рекомендується приїздити до країни на відпочинок.

Протягом останнього десятиліття проблема використання при-родних і культурно-історичних ресурсів для потреб розвитку міжнародного туризму набула в країні актуальності. У В'єтнамі, насамперед за рахунок іноземних інвестицій, з'явився ряд сучасних готельних комплексів, які входять до американських і китайських готельних мереж, приморських і кліматичних курортів (Нячанг, Фантхі-єт, Дананг, Далат), які пропонують активний відпочинок у поєднанні зі специфічними оздоровчими програмами і високою якістю обслуговування.

Нячанг - найбільш відомий курорт В'єтнаму. Він розташований на березі однойменної затоки. Курорт славиться не тільки білосніжними пляжами, а й цілющими мінеральними джерелами і лікувальними грязями. Повітря, наповнене ефірними оліями евкаліптів та іонами морських солей, сприятливо впливає на самопочуття людей, які страждають захворюваннями органів дихання.

Фантхієт - відомий приморський курорт, на якому відпочивають шанувальники пляжно-купального відпочинку, яхтингу та гри в гольф.

На околицях Дананга сформувалася потужна курортна зона - місце для любителів активного відпочинку на морі: водні лижі, дайвінг, серфінг. Серед фанатів серфінгу і віндсерфінгу сьогоднішній В'єтнам користується великою популярністю. Цьому сприяє сучасна інфраструктура, дешевизна послуг, зручні пляжі і високі хвилі , що найбільше цінується серферами.

Отримав визнання високогірний курорт Далат, що приваблює красою місцевої природи: водоспади, озера, сосновий бір, квітники, цілюще гірське повітря.

В'єтнам багатий архітектурними пам'ятками, що нагадують про давню культуру місцевих народів. Це - мавзолеї, давні поховання і мегаліти, пагоди,

серед яких найбільш відомою є семиярусна споруда у Хошиміні. У Ханої увагу туристів привертають нетипові сакральні споруди, музеї, а також Храм Літератури, де на 82 плитах, розташованих на спинах кам'яних черепах, вибиті імена відомих на всю країну вчених і літераторів.

Значну частину території країни займають тропічні джунглі. У В'єтнамі формується мережа національних парків, де туристи можуть насолодитися ландшафтами незайманих лісів, життям екзотичних тварин і рослин у природних умовах.

8.5 Австралійський Союз. Соціально-економічний огляд та розвиток туризму

Австралійський Союз, або Австралія, має площу 7,7 млн. км. кв. Населення – 18,8 млн. осіб. Столиця – Канберра. Федеративна держава в складі Британської співдружності націй. Глава держави – королева Великобританії, представлена Генерал-губернатором. 261 Законодавчий

орган – парламент. Адміністративно поділена на 6 штатів, 1 територію, 1 столичний округ. Унікальність природно-рекреаційних ресурсів, своєрідність флори та фауни, відпочинок в горах і біля моря, розвинена інфраструктура, високоякісний сервіс сприяли розвитку туристичної галузі, яка на даний час є провідною галуззю економіки країн регіону.

Віддаленість від Європи перестала бути вирішальним чинником її географічного положення Технічний прогрес у сфері транспорту й засобах зв'язку наблизив її до інших континентів.

Австралія розташована в суб-екваторіальному, тропічному, субтропічному й помірному поясах. Більша її частина – це пустелі й напівпустелі. Проте територія з достатньою кількістю опадів становить 1 /3 площі. «Зелена Австралія» – це 2,5 млн. км кв. За площею природних пасовищ Австралія не має конкурентів на Землі. Країна посідає одне з перших місць у світі за розмірами мінеральних ресурсів. Природні ресурси Австралійського Союзу справляють особливо велике враження, коли їх розглядати в розрахунку на душу населення.

Австралія була переселенською колонією Великобританії. Англійська мова переважає в країні і є державною. Після Другої світової війни зросла роль іммігрантів – неанглійців. До цих нових іммігрантів належать і українці, їх більш як 30 тис. Європеоїди становлять 95% жителів країни. Австралійців-аборигенів нараховується близько 160 тис. осіб (1,5%). Живуть вони на малопридатних землях у внутрішніх районах країни. За віросповіданням 74% населення — християни (католики й англіканці). Австралія — найменш заселений континент світу, середня густота населення становить тільки 2,3 осіб на 1 км. кв. Понад 4 /5 населення зосереджено на найсприятливішому для життя південно-східному узбережжі й ще 1/10 — на узбережжі південного заходу. Австралійці традиційно є жителями міст. Головним засобом пересування є власний автомобіль.

Австралійський Союз – індустріально розвинена країна. Рівень життя населення, якщо не брати до уваги аборигенів, є високим. Провідне місце в матеріальному виробництві належить обробній промисловості. Вона включає чорну металургію, машинобудування, хімічну, харчову та інші галузі. Головна промислова зона склалась на південно- східному узбережжі. Центрами її є Сідней і Мельбурн із їхнім найближчим оточенням. Більш чи менш розвинені в промисловому відношенні й інші столиці штатів. Обробна промисловість не повністю задовольняє потреби країни. Імпортують промислове обладнання, наукоємні вироби й споживчі товари.

Австралія, найменший із континентів Землі, виділяється винятковою своєрідною природою. Це материк реліктів, стародавніх природних об'єктів й

унікального тваринного світу. Сідней - це найкосмополітичніше, найвеселіше й найкрасивіше місто країни. Унікальний контраст хмарочосів Сіті й старих будівель районів Рокс і Кінг-крос, сувенірних магазинів у районі Йоркс і Елізабет, і азіатських кварталів Чайнатауну й Ліверпуль-стріт, величезних зелених парків, і суперсучасних будівель олімпійських споруд Кронос-хілл. Під час обіду на 264 Башті Сіднея на Маркет-стрит, на висоті 305 м, можна не тільки ознайомитися з плануванням міста, але й скуштувати безліч австралійських і азіатських кулінарних виробів. На Оксфорд-стрит зосереджена безліч барів і ресторанів, у районі Дарлінг-харбор – сотні галерей, барів, готелів і ресторанів, а на Джордж-стрит і Маркет-стрит – кращі торгові точки міста. У межах міста популярні розкішні пляжі Бонді і Менлі. Акваріум Сіднея в Дарлінг-харбор, зоопарк Торонга, Опера – символ Сіднея. Вирубаний у скелі ще першим губернатором міста оглядовий майданчик «Крісло пані Макгуайр». У місті велика кількість цікавих культурних об'єктів – знаменитий Музей Сіднея Історії й антропології Австралії, Військово- меморіальна художня галерея, Національний Морський музей (дійсно цікаве місце – тут зібрано все про море й плавзасоби – від човнів аборигенів до лінкорів і дощок для серфінгу), Художня галерея Нового Південного Уельсу, Музей прикладного мистецтва й науки, один з "найсміливіших" музеїв світу – Музей сучасного мистецтва, Музей античності Ніколсона, Парк диких тварин Австралії й Гайд-парк. Обов'язково необхідно відвідати набережну в районі Вулумулу й фабрику опалів, де можна не тільки дізнатися все про ці дивовижні камені, але й побачити сам процес перетворення непоказної гірської породи в дорогоцінні прикраси (Австралія виробляє до 90% світового обсягу опалів). Там же можна купити найрізноманітніші ювелірні прикраси із чорних опалів, перлів або кольорових алмазів.

Голд-кост («Золоте Узбережжя») – головний курорт Австралії, один із кращих і найпопулярніших курортів світу, розташований між Сіднеєм і Брісбеном. М'який тропічний клімат, прекрасний 42-кілометровий пляж із золотим піском і нескінченна кількість розваг роблять Золоте Узбережжя ідеальним місцем для відпочинку, а також одним із кращих у регіоні місцем для серфінгу. Сучасне курортне місто Брісбен є столицею одного з найбільш процвітаючих штатів Австралії – Квінсленда. На північ від Брісбена починаються знамениті курорти Сонячного Берега (або «Побережжя 265 Сонячного Світла»), а на південь – не менш привабливий район Голд-кост. Тут можна не тільки відпочити на пляжі, але й відвідати найвідоміший у країні парк-плантацію тропічних фруктів – «Біг-пінеппл» або невимовної краси острів Фрейзер, включений до списоку Всесвітньої спадщини

ЮНЕСКО. Неподалік розкинулися й справжні австралійські «джунглі» – вологі тропічні ліси національного парку Ламінгтон, які теж знаходяться під опікою ЮНЕСКО.

Мельбурн було засновано в 1835 р. і вже через 30 років він став найбільшим містом Австралії. Його часто називають «культурною столицею Південної півкулі». В наші дні компактний центр Мельбурна заповнено музеями, галереями й прекрасними магазинами, але велику частину міста займають сквери й Королівський Ботанічний сад. Цікаві також Національна галерея й музей Вікторії, Музей сучасного австралійського мистецтва, собор Св. Патріка, меморіал Джеймса Кука й старий Монетний двір міста. Уряд Мельбурна докладає дуже багато зусиль для збереження «європейського іміджу» міста – старовинні будівлі ретельно охороняються. При цьому місто має почесне звання одного з найменш забруднених мегаполісів світу. Мельбурн дотепер відіграє провідну роль у культурному й спортивному житті країни – більшість австралійських виставок, змагань і конференцій світового масштабу проводяться саме тут. Більшість туристів, що приїжджають до Мельбурну, у першу чергу, прагнуть побачити знамениті курортні околиці – острів Філліп-айленд із його дивовижним «Парадом пінгвінів», один із символів Австралії – Велику «Океанську Дорогу» величні прибережні скелі «Дванадцять Апостолів» і живописні вивітрені береги на південному заході Вікторії, а також прекрасний Національний парк Порт-кемпбелл, який славиться дивовижними вапняковими «скульптурами», що включають і знамениті «Дванадцять Апостолів», «Лондонський міст» і ущелину Лох-ард.

Перт – молоде й сучасне місто, що розкинулося на берегах широкої річки Свон. Перт і його місто-супутник Фрімантл займають величезну 266 площу. Тут можна відвідати Галерею образотворчих мистецтв Західної Австралії, де виставлено роботи зарубіжних і австралійських майстрів, зокрема, шедеври традиційного мистецтва аборигенів, що вражають технікою свого виконання. Не менш цікавий Музей Західної Австралії, що розповідає про природу штату, його історію, про найбільший метеоритний кратер світу у Вулф-крік і, звичайно, про корінних жителів – аборигенів. Увечері можна відвідати будь-який із десятків шикарних ресторанів міста або казино Берсвуд. Крім того, у Перті проводяться багато виставок і конференцій різного профілю. В околицях Перта цікаво оглянути найбільші у світі відкриті родовища золота й нікелю в районі Калгурлі, а також копальні найбільшого у світі алмазоносного району Кімберлі. Це регіон великих річок і прекрасного пейзажу, химерної природи й реліктових рослин і тварин. Говорять, що найбільш характерні австралійські пейзажі - червона земля,

скелі, дерева й сині небеса – зустрічаються саме тут. Жива природа включає крокодилів, уаллару й рідкісних чорноногих віллабі.

Серед піщаної пустелі в 260 км на північ від Перта, у національному парку Намбанг, розташовано одну з головних визначних пам'яток країни - цілі поля останків стародавнього лісу, що окам'яніли, – «Піннаклі». Ще одна «хрестоматійна» визначна пам'ятка регіону – химерна «Кам'яна Хвиля», виточена силами природи в товщі червоного піщанника в 340 км на схід від міста.

Місто-порт Фрімантл розташовано в гирлі річки Свон. Фрімантл засновано в 1829 році, що достатньо давно за австралійськими мірками, тому вважається «історичним містом». У Фрімантлі розташовані деякі найбільш відомі визначні пам'ятки – Морський музей, Фрімантлська Темниця, Фрімантлський Центр образотворчих мистецтв і найстаріша будова Західної Австралії – «Круглий Будинок». А в околицях міста протягнулася ціла низка відмінних пляжів і дайв-центрів.

Дарвін – невелике, але сучасне місто, центр північних провінцій і головні «ворота» країни до Південно-східної Азії, розташоване ближче до Джакарти ніж до Сіднея. У цьому місті за короткий строк можна відвідати 267 єдиний у країні Військовий музей на Іст-поїнт, оригінальну Галерею мистецтва й культури аборигенів, ферму крокодилів і Ботанічний сад Дарвіна. У визначному містечку Какаду (включено до списоку Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО) на території унікальних природних ландшафтів зібрана прекрасна колекція диких тварин, флори й представників пташиного світу материка, у парку диких тварин Північних Територій («Territory Wildlife Park»), разом з іншими представниками австралійської фауни, можна познайомитися з легендарною австралійською рибою-гігантом «барраманді». В околицях Дарвіна розташовані прекрасні парки Лічфілд і Ущелина Катерини.

Аліс-Спрінгс – головне місто центральної Австралії й столиця Північних територій, оточене пустелями невелике містечко з невисокими будинками й декількома великими вулицями, на яких, проте, є все необхідне для відпочинку - численні казино, ресторани й магазини. Цікаво відвідати унікальну радіостанцію «Аеро-скул», яка транслює по радіо уроки для дітей, що живуть у віддалених районах, або авіабазу знаменитої медичної «Королівської служби Доктор» («Royal Flying Doctor Service»), ферму верблюдів або музей «Стара Телеграфна Станція» – живе свідоцтво епохи освоєння австралійських пустель. Головні ж визначні пам'ятки регіону знаходяться далеко за містом. Аліс-Спрінгс є відправною точкою багатьох маршрутів. Гористі пейзажі глибоких ущелин, червоні скелі, затишні

біллабонги, бездонні прірви, мляві піски й зелені оазиси, живописні ущелини, колоритні озера, а також безліч інших унікальних ландшафтних пам'ятників. Неподалік розташовано місто-привид Арлтангу, покинуте з часів «золотої лихоманки».

У 323 км на захід від Аліс-Спрінгс знаходиться одне з найдивовижніших місць центральної Австралії – Королівський Каньйон. Але головна "точка тяжіння" у цьому районі – скельний масив Улуру (або Айерс-доля) – гігантський скельний "стіл", що здіймається на 348 м над ідеально рівною поверхнею навколишньої пустелі й сформований в архейській ері (це одна з найстародавніших ділянок земної кори на планеті). 268 Але головна визначна пам'ятка Австралії все ж таки – Великий Бар'єрний риф, що тягнеться вздовж усього її східного узбережжя, входить до списку Світової Спадщини ООН, з його відомими на весь світ кораловими рифами й островами-курортами Лайзард, Бедарра, Хайман, Хемілтон та ін. Це найбільша рифова система у світі й найбільша структура, «створена» живими організмами планети. На півночі риф фактично безперервний і розташований усього в 50 км від берега, на півдні він розпадається на групи окремих рифів, у деяких місцях, відступаючи від берега на 300 км. Сотні й сотні островів виступають із морських глибин на поверхню, і лише два десятки з них обжиті. Великий Бар'єрний риф – «підводна Мекка» всіх аквалангістів світу. Кернс – один із найекзотичніших куточків Австралії, «ворота» Великого Бар'єрного рифу й головний курорт півночі країни. Тут практично все підпорядковано туризму. Можна зробити поїздку до національного парку Статен-рівер, відвідати гірський заповідник Куранда з його відомою оранжереєю тропічних метеликів, проїхатися на старовинному потягу по гірській дорозі уздовж водопадів і дощових лісів, а в самій Куранді – пройтися по сотнях сувенірних магазинів і ресторанів.

Після цього можна спуститися до моря по 7-кілометровій канатній дорозі "Скайтрейл", прокладеній над непрохідними дощовими лісами, або відвідати село аборигенів Тжапукаї, де для туристів улаштовують спеціальні свята з місцевими піснями й танцями, добуванням вогню й метанням списа або бумеранга. Любителів гострих відчуттів і дикої природи запрошують у незабутнє джип-сафарі по дощових лісах.

Острів Магнетік-айленд є, напевно, кращим на Землі місцем для занять дайвінгом і яхтінгом. Тут чудові пляжі з коралового піску, прекрасні готелі й практично незаймана дика природа, є навіть своя колонія коал.

Острів Лайзард-айленд (Лізард) – один з найексклюзивніших курортів у світі. Це найпівнічніший, найвідоміший, але також і дуже дорогий курорт Бар'єрного рифу. Проте саме тут гарантовані винятковий комфорт, вишукана

кухня, прекрасні пляжі, рибний лов, 269 відмінний дайвінг, теніс, круїзи, поїздки до рифів, водні лижі, басейни, ресторани й бари.

Хайман-айленд – приватний острів, один з найбільш престижних австралійських курортів. Тут створено всі умови для відпочинку, прекрасна кухня, пустинні пляжі, відмінний дайвінг, океанські круїзи, польоти «на всьому, що літає», уздовж берега курсує навіть справжній підводний човен. Херон-айленд – відокремлений курорт на південному закінченні рифу, що також має репутацію одного з кращих місць для дайвінга на Землі. Острів оточено білими пісками, прозорими водами й дивовижними за красою кораловими рифами.

Бедарра-айленд – саме втілення винятковості й розкоші, найдорожчий і розкішний острів Бар'єрного рифу. Різноманітність рослин і тварин, відокремлені пляжі, прогулянки, теніс, водний спорт і прекрасна кухня.

Острів Фрейзер – найбільший на Землі піщаний острів, що також входить до списку Світової Спадщини ООН. Острів відомий своїми піщаними дюнами, прісноводними озерами (саме по собі незвичайне явище для піщаного острова, з усіх боків оточеного океаном) і частими зустрічами з китами й дельфінами в прибережних водах.

Тасманія – острів біля південних берегів Австралії (площа близько 68 тис. кв. км), що славиться своєю незайманою природою, приємним помірним кліматом і чудовою рибалкою. Головне місто Тасманії – Хобарт (засноване в 1803 р.) – найпівденніша й малонаселена "столиця" світу. Більшість будівель міста, навіть портові склади, виконані в чарівному неоготичному стилі, що в поєднанні з прекрасним гористим ландшафтом районів, що оточують місто, додає йому неповторну чарівність. Окрім старовинних споруд тут розташовується декілька чудових природних парків, перше легальне казино в країні, а також сумнозвісний Порт-Артур – найсуворіша колонія Австралії.

Контрольні питання

1. Які чинники впливають на збільшення туристичного потоку до країн Європейського регіону?
2. Якими ресурсами володіють країни Південноєвропейського туристичного регіону?
3. Назвіть визначні туристичні ресурси Іспанії.

4. Назвіть визначні туристичні ресурси Гібралтару, Португалії.
5. Якими визначними курортами володіють країни Монако, Андора?
6. Охарактеризуйте визначні культурно - історичні об’єкти Італії.
7. Охарактеризуйте визначні культурно - історичні об’єкти Сан –Марино.
8. Охарактеризуйте визначні культурно - історичні об’єкти Хорватії.
9. Охарактеризуйте визначні культурно - історичні об’єкти Греції.
10. Охарактеризуйте визначні культурно - історичні об’єкти Чорногорії.
11. Охарактеризуйте найбільші міста США з точки зору туризму.
12. Розкажіть, що Ви знаєте про культурно-історичні ресурси США.
13. Дайте характеристику кліматичним та природним ресурсам Канади.
14. Визначте найбільші Національні парки Канади.
15. У чому полягає специфіка розвитку туризму в Мексиці?
16. Охарактеризуйте туристичні ресурси країн Центральної Америки: Беліз, Гватеали, Гондурасу.
17. Дайте характеристику культурно - історичним туристичним центрам Коста –Ріки, Нікарагуа, Панами, Сальвадору.
18. Дайте характеристику Південно-Східноазійським туристичному регіону (В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни)
19. Охарактеризуйте туристичні ресурси Австралійського Союзу

Тема 9 Характеристика туристичних макрорегіонів світу (Африканський, Південна Азія, Близький Схід)

Мета: Сформувати поняття про Африканський, Південноазійський, Близькосхідний макрорегіони, долучити студентів до вивчення теми

План

9.1 Африканський макрорегіон
9.2 Південноазійський макрорегіон
9.3 Близько-східний макрорегіон – с/р

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.
2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255с.
3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.
4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.
5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.
6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.
8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.
9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.
8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.
9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.
10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

9.1 Африканський макрорегіон

Північноафриканський туристичний район

Туніс

Республіка Туніс - північноафриканська середземноморська арабська держава, розділена на 23 провінції - говернорати. Її загальна площа - 163,6 тис. км^2. Загальна кількість населення Тунісу складає 10,5 млн осіб.

Головними особливостями геотуристичного положення Тунісу є такі:

третина території зайнята пустелею Сахара; Атлаські гори простяглися вздовж всього кордону з Алжиром; протяжність берегової лінії, без врахування островів, складає 1,3 тис. км; відносна близькість до споживчого європейського туристичного ринку. Туристичне освоєння узбережжя держави лише набирає обертів, що дозволяє включити Туніс до перспективних туристичних країн Африки.

Північ Тунісу перебуває під впливом середземноморського клімату з м'якою дощовою зимою і спекотним сухим літом. Найбільш холодними є січень і лютий. Протягом цих місяців денна температура складає близько +15, а вночі - +6-8 °С, інколи бувають і мінусові температури. Найбільш жаркий - серпень. Але літню спеку на узбережжі пом'якшує морський бриз. Із жовтня до лютого дощить. Всі перераховані особливості добре відслідковуються на кліматичній діаграмі столиці країни (рис. 2. 34). Із неї також можна зробити висновок, що із квітня до жовтня відпочинок на півночі Тунісу буде найбільш комфортним.

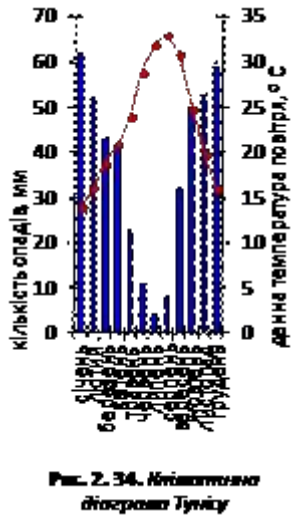

Рис. 2.34. Кліматична діаграма Туніс

На півдні країни (південніше затоки Габес) клімат більш континентальний і сухіший. Найбільш спекотні місяці - липень і серпень із денними температурами до +40 °С, а у найбільш "дощовому" жовтні випадає не більше 33 мм опадів.

Пляжно-купальний період, коли температура води перевищує +18 °С, на середземноморському узбережжі Тунісу триває із середини квітня до кінця жовтня, що унаочнює графік зміни пересічної температури прибережних вод у районі о. Джерба (рис. 2. 35)

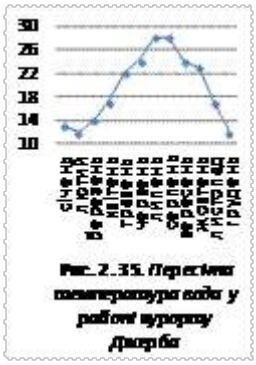

Рис. 2.35. Пересічна температура води у районі курорту Джерба

Туніс приваблює піщаними пляжами і багатою екскурсійною програмою. У туристів є можливість поєднувати відпочинок на морі з ознайомленням із давніми містами, де збереглися акведуки, храми, античні скульптури, відвідуванням середньовічних арабських базарів, мечетей, музеїв.

Саме в Тунісі, за 16 км від столиці, знаходиться Карфаген - давній фінікійський порт, давня велична держава-місто, процвітаюча столиця римської провінції, захоплена і зруйнована до того римськими військами у 146 році до н. е., середньовічне піратське гніздо. Нинішній Карфаген - один із найбільш популярних туристичних центрів, зона активних археологічних робіт. Найбільшу увагу туристів привертають пам'ятки давньоримської епохи.

Місто Кайруан - потужний центр релігійного туризму, четвертий за значенням в ісламському світі після Мекки, Медини та Єрусалиму. У країнах Магрибу вважається, що семикратний хадж до святинь Кайруана заміняє паломництво до Мекки. У місті збереглися давні мечеті, серед яких почесне місце займає Соборна мечеть Кайруана, закладена разом з містом у 670 р. Вона більше нагадує фортецю. Для її будівництва використали матеріали зі зруйнованого Карфагену, у тому числі більше 400 античних колон. Головною релігійною святинею Кайруана є гробниця одного з супутників Магомета.

Великий інтерес викликає місто Дугга, де збереглися численні античні пам'ятки: фінікійський мавзолей (III ст. до н. е.); римський театр на 3,5 тис. глядачів; Капітолій, збудований у 166 році; Тріумфальна Арка римського імператора Септимія Севера; приватні вілли багатих римлян, із яких туристам показують найбільш відомі: "Трилисник" і "Пори року".

Туніська кухня свято оберігає арабські гастрономічні традиції. Широко використовується яловичина, козлятина, баранина, м'ясо птиці, риба, особливо тунець, якому країна зобов'язана назвою, інші морепродукти. Особливою популярністю користується суп шорба з овочами і яловичиною, омлет тажин з м'ясом, сиром і перцем, шашлик, кус-кус – каша з сорго, куди

додають тушковане м'ясо, гострий соус і овочі. При приготуванні багатьох страв широко застосовуються різні прянощі, ароматні трави, маслинова олія. Майже завжди на стіл подається багато хліба, який ламають руками і часто використовують замість ложки і харісса – гостра паста з червоного перцю, петрушки, часнику, тмину і маслинової олії. Десерти – узвичаєні в арабській кухні: бахлава або пахлава, тістечка з мигдалем, корицею, фініками. Традиційні напої – зелений чай з м'ятою або мигдалем, кава з кардамоном. Варто спробувати туніські вина "Картаж", "Піно", "Блан-де-Блан", "Шато Россі". Тунісці пишаються своїм фініковим лікером "тібардін" і горілкою "буха" з фініків та інжиру.

Привабливим туристичним центром на півдні країни є Матмата. На околицях містах можна побачити численні підземні житла, збудовані берберами. У більшості печер, глибина яких досягає 10 м і до сьогодні живуть люди.

На основі ресурсів моря туристична індустрія Тунісу пропонує лікувально-оздоровчі тури. Особливою популярністю користуються програми омолодження. Центри таласотерапії, які розробляють і реалізують на споживчому ринку унікальні системи оздоровлення з використанням теплої морської води в комплексі з морськими грязями та водоростями, розташовані в Хаммамете, Суссі, Джербі. Програми спрямовані на покращання здоров'я і призначені для лікування артрозів, хвороб шкіри, органів дихання, позбавлення зайвої ваги, зняття стресових навантажень тощо.

МАРОККО

Королівство Марокко - держава на північному заході Африки, береги якої омиваються водами Атлантичного океану та Середземного моря. В останні роки Марокко перетворилася на популярну туристичну країну, де можливі традиційні та екзотичні види відпочинку і лікування на сучасних курортах. Площа королівства - 446,6 тис. км^2. Населення - 31,3 млн осіб. Столиця - місто Рабат.

Марокко займає приатлантичні рівнини, західну частину гір Атлас і північно-західну частину пустелі Сахара. Клімат на рівнинах субтропічний середземноморський, що дозволяє на узбережжі розвивати пляжно-купальний відпочинок практично цілорічно (рис. 2. 36). Територія країни лежить у зоні сейсмічної активності.

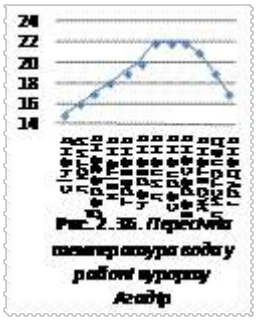

Рис. 2.36. Пересічна температура води у районі курорту Агадір

Королівство має багаті туристичні ресурси як культурно-історичного походження, за рахунок взаємодії ісламської та християнської культур, так і природного, дякуючи ландшафтному різноманіттю гір і морського узбережжя.

Найбільш популярні туристичні центри Марокко - Агадір, Рабат, Марракеш, Фес, Мекнес, Касабланка, Ес-Сувейра виникли завдячуючи вдалому поєднанню культурної спадщини й узбережжя теплого моря (рис. 2. 37).

Рис. 2.37. Курорти Марокко

Агадір - найбільш європеїзований і модний марокканський курорт. Більшість місцевих жителів вдягнута по-європейському, жінки не закривають обличчя. В Агадірі немає "старого" міста. 300 сонячних днів на рік, зимова температура, яка не опускається нижче +22 °С і літня, яка не піднімається вище +28-30 °С, багатокілометрові пляжі, обладнані сучасною інфраструктурою й обрамлені зеленню евкаліптів, сосен і фінікових пальм, приваблюють сюди безліч туристів з Європи. Відома агадірская таласотерапія, заснована на використанні багатою йодом води Атлантичного океану, стала туристичною "візитівкою" курорту.

Рабат - центр політичного життя країни, один з найбільших осередків арабської культури, просвітництва і туризму. Місто - суцільний музей під відкритим небом із сотнями цікавих об'єктів: "старе" місто (медина), фортеця, численні мечеті, некрополі, мавзолеї, палаци, музеї (античності,

археології, мистецтва, етнографії, природи і багато ін.).

Уявлення про Марокко буде не повним без відвідування Марракеша. За кількістю музеїв, архітектурних і сакральних пам'яток місто на рівних конкурує з Рабатом, але значно переважає столицю за східним колоритом.

На особливу увагу заслуговують базари Марракеша, на яких можна побачити йогів, заклинателів змій, знахарів, чаклунів, торговців сувенірами й екзотичними товарами. Навколо площі Джема-ель-Фна виросло справжнє ринкове містечко зі своїми "кварталами": ринок прянощів, овочів і фруктів, ринки музикантів, столярів, ковалів, килимарів, ювелірів, чоботарів, мідярів, ткачів, шевців тощо.

Касабланка - ділова столиця королівства, популярний курортний центр, місто, в якому і у житті, і у культурі мирно співіснують Схід і Захід: монументальний кафедральний собор Нотр-Дам і Велика мечеть Хасана II, квартал базарів Хаббус і одне з найбільших у світі казино, бурхливе світське і нічне життя та жінки із закритими обличчями.

На околицях Касабланки розташовані залишки давнього міста Анфа, доступна лише для мусульман святиня Сіді-Абд-ер-Рахман, курортна зона з центрами Айн-Діаб, Темара, Мохаммедія.

Фес - колишня столиця королівства, релігійний, культурний і курортний центр країни. Це місто має право пишатися багатою культурною спадщиною: Королівський палац, Арсенал, сади Бу-Джелуд, мечеть Мулай-Ідріс (не мусульманам заборонено навіть наближатися до неї), медресе і багато іншого.

Фесі знаходиться один з перших сучасних бальнеологічних центрів, який використовує оздоровчі властивості термальних вод.

Мекнеш часто називають "марокканським Версалем". Головними туристичними принадами міста є напівзруйнований палац Дар-Кебир, численні мечеті, в'язниця Кари, Етнографічний музей.

Неподалік Мекнеша знаходиться давньоримське місто Волюбіліс (II-III ст.), де туристи мають змогу оглядати повністю або частково відновлені Капітолій, тріумфальну арку Каракали, терми площею близько 1 тис. м^2, "будинок Орфея", "будинок Венери", численні фрески. Поблизу Волюбіліса розміщується мавзолей Мулай-Ідріс - одна із найбільш шанованих марокканських сакральних святинь, місце паломництва мусульман.

Танжер - місто-курорт на півночі країни - заслуговує на увагу мандрівників, які цінують якісний відпочинок на морському узбережжі у поєднанні із можливістю знайомства з культурними традиціями країни-дестинації. Після пляжів і комфортних погодно-кліматичних умов, головною туристичною принадою міста є східні базари. Серед культурно-історичних

пам'яток найбільш цікавими є палац Дар-ель-Манхез, де розміщені експозиції Музею давньої історії, Сади Мендубія, церква Св. Андрія, султанська скарбниця Біт-ель-Мал, Велика мечеть, Музей сучасного марокканського мистецтва. Околиці Танжера - суцільна курортна смуга, де виділяється містечко Азела - один з елітарних курортів країни.

Колишня піратська фортеця Могадор, нині знана як Ес-Сувейра, у 60-70 роках XX ст. була "столицею" хіпі, містом, де відпочивала мистецька бунтарська богема з Європи і Північної Америки. Такому стану речей місто завдячувало Джиммі Хендріксу , який був частим гостем місцевих ріядів - невеликих дешевих готелів. Нинішня Ес-Сувейра - місце справжнього паломництва дайверів і віндсерферів. Любителі давнини та східної екзотики знайдуть у місті численні сліди минулих епох: резиденція паші, будинки у мавританському стилі, мечеті, порт, залишки фортифікаційних споруд зі старими гарматами, практично не змінений ринок рабів, цікаві музейні експозиції.

Неподалік від Ес-Сувейри знаходяться знамениті Пурпурові острови, де в античні часи виробляли пурпур для його відправки в Рим. Пізніше острів був місцем карантину для пілігримів, які поверталися після хаджу до Мекки. На околицях міста є ще один цікавий туристичний об'єкт - Дар-Султан, більше знаний як "замок у пісках", а також мальовничий пляж Сіді-Харраз.

Давнє місто Укаймеден - один із найбільших гірськолижних курортів не лише Марокко, а і всієї Африки. Він розташований у західній частині національного парку Гравюр Репестр, що дозволяє поєднувати активний зимовий відпочинок із екологічним туризмом

СУДАН

Республіка Судан (столиця - Хартум) - найбільша за площею держава Африки (2,5 млн. км^2) країна саван, пустель і тропічних лісів. Судан має вихід до Червоного моря і численних сусідів, із якими не завжди мирить: Єгипет на півночі, Лівія на північному заході, Чад на заході, Центральноафриканська Республіка і Демократична Республіка Конго на південному заході, Уганда і Кенія на півдні і південному сході, Еритрея й Ефіопія на сході. Судан – типова аграрна країна із низьким рівнем розвитку. Надра країни багаті на вуглеводневу сировину, поліметалічні, у тому числі, золотоносні руди, природні будівельні матеріали. Фактично все господарське життя країни сконцентроване у долині Нілу.

На африканському узбережжі Червоного моря, де сходяться кордони Судану і Єгипту розмістилася спірна територія – "Трикутник Халаїба" площею 20,6 тис. км^2 (для порівняння – площа Словенії – 20,2 тис. км^2). На території "трикутника" утворено єгипетський національний парк "Гори

Ельба", у надрах знайдено промислові запаси нафти. Протягом XX ст. спірні землі перебували у складі Судану. Із 2000 р. "Трикутник Халаїба" знаходиться під повним контролем Єгипту. Право на територію не визначене резолюціями ООН. Кожна держава світу на власний розсуд визнає територіальну належність "Трикутника Халаїба" до Судану чи до Єгипту.

Судан є унікальною країною, культурний простір якої формується двома різними традиціями - арабською і чорною африканською. Всередині кожної із них існують сотні етнічних і мовних відмінностей, що ускладнює процес консолідації і співпраці. Північні штати, які займають більшу частину території країни, заселені арабами-сунітами різного етнічного походження. На півдні і заході переважають народи негроїдної раси, які у більшості сповідують християнство або лишаються прихильниками традиційних вірувань.

Громадянська війна, яка триває у Судані майже увесь час з моменту проголошення незалежності від Великої Британії і Єгипту у 1956 році, має катастрофічні наслідки для економіки і демографічного потенціалу всієї країни. Із цієї ж причини не випадає говорити і про міжнародний туризм, як реальний сектор економіки. Судан належить до переліку найбільш небезпечних для туристів країн. Разом із тим, країна володіє достатніми ресурсами для розвитку різних видів туризму. Екваторіальний мусонний клімат на півдні країни і тропічний пустельний на півночі у поєднанні з морським узбережжям, обрамленим кораловими рифами, створюють ідеальні передумови для організації пляжно-купального відпочинку, дайвінгу і сноркеллінгу. Національні парки (наприклад, Діндер, Бома, Джидер, Саутерн, Німуле) хоч і перебувають у запустінні, але можуть бути основою для розвитку екологічного туризму і сафарі. Пам’ятки часів Давнього Єгипту (численні піраміди та їх руїни, храми епохи Хатшепсут і Тутмоса III), мечеті, експозиції музеїв можуть на рівних конкурувати із туристичними атракціями Єгипту або Туреччини.

Загальна кількість населення - 41,1 млн осіб. Більшість суданців - 57 % - живе у селах. Міста в основному виросли в долині Нілу і на морському узбережжі. Найбільші з них - Хартум, історія якого почалася з будівництва у 1821 р. невеликої солдатської казарми; Омдурман - типове східне місто із вузькими покрученими вуличками, маленькими будинками і найбільшим у Судані базаром верблюдів; Порт-Судан, єдиний сучасний порт країни на узбережжі Червоного моря, який прийшов на зміну занедбаному Суакіну, в якому колись зупинялися торгові кораблі, які привозили шовк, посуд, а забирали слонову кістку, рабів та акулячі плавники.

Транспортна система країни - відстала й архаїчна. Поширене в'ючне

перевезення вантажів і його перенесення людьми-носіями. Характерна особливість автомобільних доріг - відсутність твердого покриття, що унеможливлює пересування ними у сезон дощів. Для судноплавства і туристичного освоєння країни використовується Ніл.

Західноафриканський туристичний район

Західна Африка - приатлантичний регіон, який об'єднує молоді держави, що звільнилися від колоніалізму. Їм притаманні схожі історичні й соціально-економічні особливості розвитку та проблеми. У більшості своїй це - бідні аграрні країни. Розпад британської і французької колоніальних систем, до якої входила більшість країн цього регіону, привів до їх політичної незалежності, але викликав до життя інші, ще гостріші проблеми.

Для багатьох країн цієї частини Африки характерні економічна і політична нестабільність. Більшість країн - багатонаціональні. У деяких районах продовжуються міжетнічні зіткнення. Гострою є проблема піратства. Часто відбувається зміна влади. Усе це ускладнюється бідністю. У більшості своїй величина ВВП у розрахунку на душу населення у країнах регіону становить декілька сотень доларів на рік. Слабка економіка цих держав не в змозі ефективно реагувати на екологічні виклики: опустелювання перетворилося на гостру проблему цього регіону. Все це призводить до того, що, незважаючи на наявні природні ресурси (тепле океанічне узбережжя, біорізноманіття, сприятливий клімат), міжнародний туризм не є актуальним напрямком розвитку національних господарств. Масовий туризм не набув належного рівня розвитку і має анклавний, осередковий характер.

До країн, які мають певні здобутки на шляху реалізації проектів розвитку туристичної індустрії належать Сенегал, Буркіна-Фасо, Гамбія.

СЕНЕГАЛ

Республіка Сенегал - найбільш відвідувана туристами країна у Західній Африці. Вона займає рівнинну територію у зоні саван і рідколісь субекваторіального кліматичного поясу. Її площа становить 196,7 тис. км^2; населення - 13,7 млн осіб; столиця - Дакар.

Сенегал - багатонаціональна країна; офіційна мова - французька; панівна релігія - іслам. Міжнародну популярність Сенегалу принесли автомобільні ралі Париж-Дакар.

У країні переважають природні туристичні ресурси: океанічне узбережжя з найкращими у Західній Африці пляжами, багатий рослинний і тваринний світ (у національних парках можна спостерігати за життям жирафів, буйволів, бегемотів, леопардів, крокодилів, черепах, ламантинів, рожевих фламінго тощо, а головним національним символом країни є унікальне дерево баобаб), ландшафтне різноманіття (посушлива північ - "ворота" до Сахари, зволожений зелений південь - край надзвичайного біорізноманіття) і пам'ятки природи.

На Атлантичному узбережжі розташовані найкращі західноафриканські курортні райони Скірінг, Карабан, Горі, Лез Альманді, Пті-Кот і Салі.

Комфортна погода протягом року, майже завжди спокійний океан, зручні пляжі, фольклорні поселення, десятки затишних готелів і широка гама туристичних розваг (океанічне рибалення на рибу-меч, водні лижі, серфінг, кінні екскурсії, сафарі, бердвотчинг-тури, теніс) роблять відпочинок у цих туристичних центрах змістовним, насиченим і незабутнім.

Одна із головних туристичних принад Сенегалу - озеро Ретба. Його екстраординарність полягає у надзвичайно високій концентрації у воді різноманітних солей (близько 350 г/літр - у 10 разів більше, ніж у водах Світового океану) і незвичайному рожевому кольорі води за рахунок голофітних бактерій - єдиних живих організмів, здатних жити у такій воді.

У той же час слід мати на увазі, що в країні є окремі райони, де мають місце сепаратистські дії. Імовірність тропічних захворювань у Сенегалі нижча, ніж в інших африканських країнах. Однак перед поїздкою доцільно зробити щеплення від малярії.

НІГЕРІЯ

Федеративна Республіка Нігерія - перша за чисельністю населення країна Африки і восьма світу (його загальна кількість складає 149,2 млн осіб). Площа країни - 923,8 тис. км^2.

Нігерія розташована у західній частині континенту в оточенні Чаду і Камеруну на сході, Беніну на заході та Нігеру на півночі. Нігерії належить 900 км узбережжя Гвінейської затоки, яке увійшло в історію під назвою "Невільничий берег". Саме звідси європейці із XVI ст. почали проникати вглиб материка і зробили цей регіон одним із головних осередків работоргівлі.

Абуджа - столиця Нігерії із 1991 р. Місто спроектоване Кендзо Танге - одним із найбільш впливових японських архітекторів XX ст., який відбудував Хіросіму, спланував ділові квартали Болоньї і Неаполя, створив новий центр Скоп'є після землетрусу.

Абуджа знаходиться майже у центрі країни, серед мальовничої степової долини. Цей регіон слаборозвинений, етнічно нейтральний. Обираючи місце розташування нової столиці, влада намагалася вирішити кілька завдань: економічний розвиток регіону, у тому числі за рахунок екологічного туризму і створення міста, у якому був би відсутній переважаючий вплив окремих етнічних груп або релігійних громад.

Нігерія - багатонаціональна країна. Її населяють близько 250 племен і народностей. Однак офіційна мова у Нігерії - англійська - колишня колонія Великої Британії, яка отримала незалежність у 1960 р., є членом Співдружності. Неоднорідним є і релігійний склад. Майже 50 % населення -

прихильники ісламу, 40 % - християни, решта притримуються традиційних місцевих вірувань. Етнічні та конфесійні чинники використовувалися для спроб розколу країни, тривалий час були основою міжусобиць.

Найбільшим містом країни є Лагос - колишня столиця, потужний портово-промисловий комплекс і головний туристичний центр, в якому збудовані сучасні готелі і розміщується один із найбільших у Західній Африці ринків. Через давнє місто-порт Калабар, який разом із Лагосом був центром работоргівлі, сьогодні вивозять какао-боби, каучук, деревину, плоди олійної пальми. Місто Ібадан - не лише головний осередок регіону, який спеціалізується на вирощуванні какао, а й відомий туристичний та університетський центр Нігерії. Не варто оминати увагою ще три міста: Оніча, Кацина і Кано - знані на всю Західну Африку торговельні центри, відправні пункти екологічних, фольклорних і пізнавальних турів.

Незважаючи на наявність сприятливих природних передумов, міжнародний туризм у Нігерії не отримав значного розвитку.

Центральноафриканський туристичний регіон

АНГОЛА

Республіка Ангола (площа - 1,3 млн км^2; населення - 12,8 млн осіб; столиця - Луанда) - держава на південному заході Африки. На півдні вона межує із Намібією, на півночі - з Демократичною Республікою Конго, на сході - із Замбією, анклав Кабінда оточений територіями Республіки Конго і Демократичної Республіки Конго. Із заходу береги Анголи омиваються водами Атлантичного океану.

Територія Анголи розташована у межах дії тропічного мусонного (північ) і субтропічного клімату (південь). Пересічна річна температура складає +21 ^{o}C. Для внутрішніх пустельних районів характерні значні амплітуди коливання добових температур.

Туристів до Анголи приваблюють природні ресурси: майже 1 600 км океанічного узбережжя, багатий тваринний і рослинний світ, ландшафти тропічних лісів, саван і пустель, мінеральні води. Ангольське узбережжя більшою мірою придатне для організації океанічного рибалення. Прибережні

води надзвичайно багаті на рибу за рахунок вод холодної Бенгельської течії, насичених киснем і поживними речовинами. Найкращі пляжі зосереджені на околицях Луанди і Намібу. Сама пустеля Наміб - чудове місце для сафарі, а її піщані дюни вважаються одними із найкращих у світі для занять сендбордингом і піщаним слаломом.

Мережа національних парків (Кісама, Порту-Алешандрі (Йона), Камея, Муна, Кванза-Сул, Лвандо, Міландо), попри не доглянутість і проблему браконьєрства, мають значну привабливість для прихильників екологічного туризму.

КАМЕРУН

Республіка Камерун - держава в західній частині Центральної Африки (площа - 475,4 тис. км^2; населення - 18,9 млн осіб; столиця - Яунде), узбережжя якої омивається водами затоки Бонні - частини Гвінейської затоки. Її сусідами є Нігерія, Чад, Центрально-африканська Республіка, Габон, Конго й Екваторіальна Гвінея.

Камерун часто називають Африкою в мініатюрі. Перебуваючи в країні, туристи отримують можливість побувати в кількох природних зонах - від вологих екваторіальних лісів на атлантичному узбережжі до типових африканських саван і напівпустель на півночі. Відповідно, багаті і флоро-фауністичні ресурси. Із ними найкраще знайомитися у національних парках. Найбільш привабливими і відвідуваними серед них є Де Коруп, Ваза, Бубанджида, Бенуе, Джа, Кампо, Коуссері. Головна природна атракція країни - вулкан Камерун (4070 м).

Район Бафусам-Баменда відомий значними запасами вулканічних солей, що містять практично всі відомі мікроелементи. Використання цього ресурсу із часом може перетворити Камерун на один з кращих бальнеологічних регіонів Африки.

Результатом туристичного освоєння океанічного узбережжя стало виникнення курорту Крібі, що приваблює багатокілометровими пляжами із білого дрібного піску, сучасною готельною та ресторанною інфраструктурою.

САН-ТОМЕ І ПРИНСІПІ

Демократична Республіка Сан-Томе і Принсіпі - острівна екваторіальна держава у Гвінейській затоці. Вона належить до переліку малих країн світу за площею (964 км^2) і населенням (212,7 тис. осіб). Зате за величиною щорічного природного приросту населення (понад 3 %) республіка - один із світових лідерів. Столиця - Сан-Томе.

Сан-Томе і Принсіпі має всі підстави для перетворення на "туристичний рай": заворожуючий вулканічний ландшафт із численними скелями, урвищами і мисами, пишні джунглі із гамірним пташиним царством, багато представників якого вціліли лише тут, білі піщані пляжі із прозорою водою, самобутня культура - суміш африканського, португальського і креольського культурних світів, колоритна колоніальна архітектура, низькі ціни на туристичні послуги, гостинність місцевого населення. На заваді стоїть лише одне - екваторіальний морський, спекотний та вологий клімат і погода, що важко витримується європейцями. Пересічні річні температури повітря змінюються у межах +23-26°С, річна кількість опадів на рівнинах перевищує 1 100 мм, а в горах - 3 000 мм. Дощить фактично кожного дня. Найвологіший місяць - березень. У цей час дощ росить 8-12 год. на добу, а температура повітря тримається на рівні +30°С.

Південноафриканський туристичний регіон

Ботсвана - Лесото - Намібія - Південно-африканська Республіка - Свазіленд

Південна Африка - порівняно молодий, динамічний регіон міжнародного туризму. Найбільш популярними туристичними країнами-дестинаціями є ПАР і Намібія, які володіють унікальним природно-ресурсним потенціалом та культурно-історичними атракціями світового рівня.

ПІВДЕННА АФРИКА

Південноафриканська Республіка (ПАР) - одна із найбільш економічно розвинутих, цікавих і привабливих для відвідування країн Африканського континенту. Офіційною столицею ПАР визнане місто Тсване (Преторія). Однак цей статус є досить умовним: у місті розташований лише уряд. Парламент знаходиться у Кейптауні, Верховний Суд - у Блумфонтейні. Площа країни складає 1,2 млн км^2.

Через різноманіття етнічних груп, населення Південної Африки називають "народом веселки". В етнічній структурі переважає чорношкіре населення - 77 %, ще 11 % - білошкірі. Загальна кількість населення - 49 млн осіб.

Для геотуристичного положення ПАР притаманні цікаві особливості: води Атлантичного й Індійського океанів зливаються біля південного узбережжя країни; на території республіки сформувався неповторний рослинний і тваринний світ; африканський колорит і європейський вплив скристалізували унікальний культурний простір. Єдина проблема - значна віддаленість від головних споживчих ринків. Незважаючи на це, у кінці першого десятиріччя XXI ст. до ПАР приїздить до 8 млн туристів, які щороку привносять до економіки країни до € 6 млрд.

Південна Африка розташована в тропічних і субтропічних широтах Південної півкулі. Взимку тут формується область високого атмосферного тиску і панує суха прохолодна погода. Влітку зі сходу надходять вологі повітряні маси з Індійського океану, випадає більша частина опадів, температура повітря помітно підвищується. У цілому розрізняють клімат центральної частини, західного і східного узбережжя. Кліматична діаграма Кейптауну на рисунку 2. 38. ілюструє кліматичні особливості, які притаманні територіям, що перебувають у зоні впливу субтропічного середземноморського клімату.

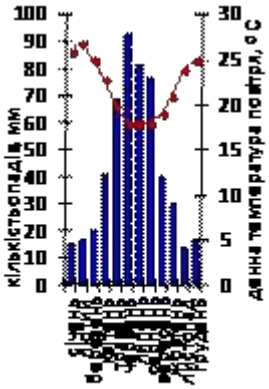

Рис. 2.38. Кліматична діаграма Кейптауну

Найкращий час для відпочинку в Південній Африці - період з вересня до грудня. Купальний сезон на ряді приморських курортів може тривати цілий рік (наприклад, район Дурбана) або протягом листопада-лютого у районі Кейптауну (рис. 2. 39). Для туристичної подорожі національними парками найкращим часом буде травень-червень, коли тварини мігрують у пошуках води. Спостерігати за китами найкраще з червня до грудня.

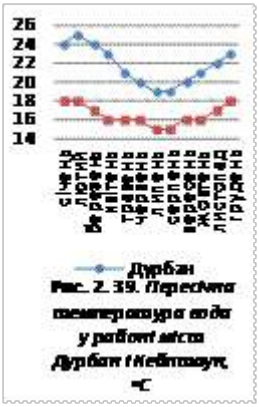

Рис 2.39. Пересічна температура води у районі міст Дурбан і Кейптаун

Територія ПАР омивається водами Атлантичного й Індійського океанів. Географічне положення на самому півдні Африки, на перехресті торгових шляхів, сприяло економічному розвитку країни. Однак основним фактором економічного зростання стали природні ресурси: алмази, золото, платина, уран, залізні руди, вугілля. Історія гірничорудної справи в ПАР створила своєрідні туристичні визначні пам'ятки. Так, у центрі міста-музею Кімберлі шукачі дорогоцінних каменів викопали "Велику Діру" - найбільшу у світі рукотворну діамантову шахту, що йде у глиб Землі майже на кілометр. Алмази зустрічаються тут і до цього дня. Тому туристи за невелику плату можуть спробувати щастя і знайти алмаз, рівних якому ще не було.

У ПАР безліч заповідників і національних парків (Ройяль-Натал, Ауграбіс, Еддо-Елефант, Умфолозі, Італа, Веллі, Піланесберг, Ботсалано, Нейчес-Веллі), природні ландшафти яких стали уособленням Африки. Особливо привабливими є парки в Драконових горах, де туристи мають змогу милуватися п'ятикаскадним водоспадом Тугела, який вважається другим за висотою у світі (948 м), озером Санта-Лючія, так званим "Амфітеатром" - восьмикілометровим бескидом і велетенською базальтовою стіною протяжністю 250 км. Не менш цікавими природними пам'ятками багаті плато Трансвааль і Кару, пустелі Наміб і Калахарі та інші райони країни. Але "візитівкою" країни є Крюгер-парк, розташований у Східному Трансваалі. На площі майже 2 млн га (територія Словенії або Ізраїлю) охороняються природні комплекси саван, сухих рідколісь і тропічних лісів. У парку живе близько 150 видів ссавців (антилопи, буйволи, носороги, слони, леви, леопарди, гепарди), 500 видів птахів, більше 100 видів рептилій, 33 види амфібій, 50 видів риб.

У 2007 р. більше половини туристів, що відвідали Південну Африку, зупинили свій вибір на відпочинку в національному парку або заповіднику.

Вздовж узбережжя розташована низка морських курортів. Найбільш відомі серед них - Амланга-Рокс, Сан-Сіті. Останній приваблює туристів ще і сучасним тематичним парком. Дурбанська "Золота миля", яка тягнеться на кілька десятків кілометрів, вважається одним із кращих районів в Африці для пляжно-купального відпочинку, підводного полювання, серфінгу та інших видів туризму.

Улусабу, що в перекладі означає "безпечні землі" – місце для елітного відпочинку в ПАР. На будівництво туристичного комплексу, який розмістився на шляху міграції тварин руслом річки Рок Лодж, було затрачено $ 15 млн. Комплекс органічно вписався у довкілля і не створює видимих проблем для диких тварин. Антропогенний тиск регулюється фінансовими важелями. Вартість доби перебування в Улусабу – $ 14 тис. На туристів чекають розкішні номери, оздоблені у народних африканських традиціях із використанням екологічно чистих матеріалів, обіди, зготовані у термітнику, "занурення у дику природу" із відкритих веранд і багато інших пригод, пов'язаних зі світом тварин.

На відміну від багатьох африканських держав, ПАР володіє потужними культурно-історичними туристичними ресурсами, зосередженими у багатьох містах і регіонах країни (табл. 2. 14).

ПАР - велика виноробна країна. Вина експортуються більш ніж у 50 країн світу. У ПАР стимулюється не лише вирощування винограду і виробництво вин, а і розвиток "винного" туризму, який знайомить із головними виноградарсько-виноробними районами, традиціями та специфікою вирощування і переробки винограду. Часто "винний" туризм приносить власникам ферм більше прибутків, ніж винне виробництво. Головний район розвитку такого виду туристичної діяльності - адміністративні утворення, які виникли на території колишньої Капської провінції.

Табл. 2. 14. Культурно-історичні туристичні ресурси ПАР

Місто/регіон	**Головні туристичні об'єкти і ресурси**
Йоганнесбург	Сад Оппенгеймера; Музей історії країни; Геологічний музей; Палеонтологічний музей; планетарій; печери Стеркфонтейн; культурне поселення Леседі в Сварткопс-Хіллс; історичне селище зулу Сібайя-Зулу-Бома; зулуський крааль Фумангена-Зулу; найбільший у південній півкулі торгово-комерційний центр Карлтон;
Тсване	Площа Керкплатс; парк Брайнтіріон, де розташована офіційна резиденція президента ПАР; Музей Крюгера; будинок Мелроуз; Монумент Першопоселенцям; форт Клапперкоп; обсерваторія "Радкліфф"; Муніципальна художня галерея; Музей природничих наук та індустрії; Музей історії національної культури; Музей Поліції; Музей Корта Стенберга; Музей природної

	історії Трансваалю; музей під відкритим небом Пьєрніф; Музей Саммі Марка; культурне поселення Мапоч Ндебеле;
Дурбан	Храм Шрі Амбалаваанар Алайям; мечеть Джума; Національний музей природної історії, Музей природничих наук, Музей старих будівель; Центр африканського мистецтва; Парк рептилій Фітцсиммонс; дельфінарій Сі-Уорлд; Ботанічний сад;
Пітермаріцбург	Музей провінції Натал; Парк королеви Єлизавети; Музей Вортреккер; Національний ботанічний сад Натал;
Кейптаун	Касл – найстаріша будівля ПАР; будівля Парламенту; собор Св. Георгія; резиденція президента ПАР; мечеті Пінк-Палм-Трі та Нурел-Намейда; турецькі бані; найдовша торгова вулиця континенту – Фуртреккер-Роуд; Ботанічний сад Кірстенбош, комерційний центр Сіті-Боул; авеню Джордж; зразки архітектури вікторіанської епохи; резервація Кагга-Кхама, острів-в'язниця Роббен;
Іст-Лондон	Акваріум; Музей Іст-Лондона, у якому зберігається єдине у світі яйце птаха додо;
Кімберлі	Гірничорудний музей; Музей образотворчого мистецтва; копальня Біг-Хоул, яка вважається найбільшою у світі (діаметр – 1,6 км);
Блумфонтейн	Національний парк Голден-Гейт-Хайлендз; Національний музей; Військовий музей Бурської Республіки; Національний літературний музей; Культурне поселення басуто;
Порт-Елізабет	Океанарій; парк слонів; музейний комплекс "Порт-Елізабет"; вікторіанські квартали Старого міста;
Франшхук	Найбільший у південній півкулі винний погріб.

НАМІБІЯ

Республіка Намібія - південноафриканська держава, яка займає площу 824,3 тис. км^2. Її населяє 2,1 млн осіб. Столиця країни - Віндгук. Сусідами Намібії є Ангола, Замбія, Ботсвана і ПАР. Із заходу країна омивається водами Атлантики.

Клімат Намібії тропічний, дуже сухий і спекотний, на півночі - субтропічний із ознаками континентальності. Пересічні температури літа складають +28-32 °С, зими - +15-20 °С. На узбережжі випадає від 10 до 50 мм опадів на рік, зазвичай, у вигляді туманів. Прчиною практичної відсутності опадів є вплив холодної Бенгельської течії.

Намібія - унікальна країна, яка володіє багатою флорою і фауною, рідкісним поєднанням ландшафтів, геологічних і геоморфологічних пам'яток природи. Використання цих ресурсів - основа розвитку екологічного туризму.

Головним природним об'єктом і туристичною дестинацією країни є пустеля Наміб, розташована на узбережжі Атлантичного океа-ну. Її вік учені оцінюють у 60-80 млн років. Походження пустелі пов'язано із холодною Бенгельською течією, яка проходить біля берегів країни. Розкинувшись на 1 600 км вздовж узбережжя, пустеля вражає різноманіттям ландшафтів. Абсолютно суха місцевість, де роками не випадає краплини дощу, насичена життям і приваблює тисячі туристів.

Біля узбережжя Намібії й Анголи спостерігається рідкісне явище: лунають потужні підводні вибухи, вода вирує і стає червоною, над хвилями здіймаються хмари жовтого диму, який насичує все довкола запахом сірководню. Після закінченню підводної "канонади" на поверхні води лишаються чорно-зелені брудні "острівки", а берег укривають мертві мешканці океану.

Одна із гіпотез пояснює це явище впливом холодної Бенгельської течії, що призводить до різкого зниження температури води і масовому відмиранню діатомових водоростей. Їх залишки товстим шаром осідають на дно, де починається інтенсивний процес гниття з виділенням сірководню, який накопичується у пустотах океанічного дна. Влітку, коли вода прогрівається, газ розширюється і проривається на поверхню, отруюючи все довкола. Це явище перешкоджає використанню узбережжя для організації масового пляжно-купального відпочинку, але є додатковим чинником розвитку екологічного туризму: стати свідком подібної "диявольської" феєрії – мрія багатьох справжніх шанувальників дикої природи.

Всюдисуща холодна течія все ж таки залишила можливості для розвитку пляжно-купального відпочинку. Дякуючи особливостям географічного положення і м'якому сухому клімату, узбережжя на околицях міста Свакопмунд, заснованого німецькими колоністами, перетворилося на першокласний курорт. У грудні-квітні вода на пляжах міста прогрівається до +25-26 °С, що створює майже ідеальні умови для відпочинку.

Намібію часто називають країною "громадського туризму". Згідно планів уряду, розроблених на початку 1990-х років, місцеві громади можуть

взяти на себе відповідальність за формування цінової і політики і використання земель, що перебувають у їх юрисдикції. Кожна громада на власний розсуд проводить зонування земель і виділяє сільськогосподарські угіддя, ділянки дикої природи із максимальним режимом заповідання та території, призначені для розвитку туристичної діяльності, а потім отримує із цього фінансові вигоди.

СВАЗІЛЕНД

На півдні Африки, на кордоні між Мозамбіком та ПАР, розташовано невелике Королівство Свазіленд - патріархальна монархія, де король бере участь у ритуальних танцях, знімає пробу із нового врожаю, а на фестивалях серед молодих незаміжніх жінок вибирає собі нову дружину.

Площа королівства - 17,4 тис. км^2; населення - 1,3 млн осіб; столиця - Мбабане.

Відсутність сучасних курортів і готелів - наслідок патріархального життя країни. Однак ця обставина компенсується дикою природою і неповторним національним колоритом.

У країні створена мережа заповідників і природних парків, є велика кількість археологічних пам'яток. Свазіленд заслужив славу одного зі світових центрів кінного і пішохідного туризму.

Національний парк Малолотжа - найбільш відвідуваний і цікавий. На його території розташовані близько 30 водоспадів і найдавніша із відомих шахт у світі, яка, на думку вчених, була у виробництві понад 40 тис. років тому.

9.2 Південноазійський макрорегіон

Афганістан - Бангладеш - Бутан - Індія - Іран - Мальдіви - Непал - Пакистан - Шрі-Ланка

ІНДІЯ

Республіка Індія, загальною площею 3,3 млн км^2 (7-е місце у сві-ті) із населенням 1,2 млрд осіб (2-е місце у світі) і столицею Нью-Делі, розташована у Південній Азії на півострові Індостан. Вона омивається водами Індійського океану, до її складу входять Андаманські, Нікобарські та Лаккадівські острови. На території Індії Гімалаї простягаються дугою із

півночі на північний схід, утворюючи природний кордон із Китаєм, Непалом та Бутаном.

Практично вся територія Індії знаходиться в субекваторіальному поясі. Основною рисою, яка визначає погодно-кліматичні характеристики є тропічні мусони. Дощі в Індію приносить літній мусон. Вони посилюються на початку червня на західному узбережжі і приблизно в середині червня на східному - у Бенгалії. Ця закономірність добре помітна на кліматичній діаграмі Мумбаю (рис. 2. 20), який знаходиться на західному узбережжі країни і одним із перших "зустрічає" мусон із Аравійського моря. Саме там мусонний клімат виражений найбільш чітко.

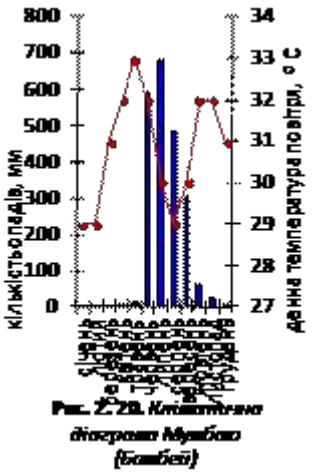

Рис. 2.20. Кліматична діаграма Мумбаю (Бомбей)

Календарний рік у країні можна розділити на три основні кліматичні сезони. У листопаді - лютому, коли панує північно-східний мусон, свіжо, сонячно і сухо. У березні температура поступово підвищується і з кінця місяця до червня триває жаркий і сухий сезон. Із липня і до середини вересня, під дією літнього мусону, тримається волога спекотна погода. Жовтень - перехідний час. Вологість висока, але дощі припиняються. Враховуючи ці особливості, слід пам'ятати, що найбільш невдалим періодом для відпочинку в Індії буде час від середини червня до середини вересня.

Пляжно-купальний сезон в Індії триває цілий рік - температура прибережних вод не опускається нижче +25 С (рис. 2. 21).

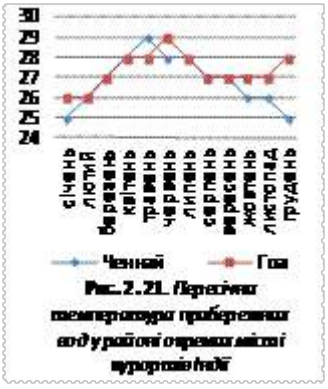

Рис. 2.21. Пересічна температура прибережних вод у районі окремих міст і курортів Індії

В Індії проживає більше мільярда осіб. Враховуючи, що в країні не так жорстко, як у Китаї, проводиться політика планування сім'ї, за прогнозами демографів Індія незабаром стане найбільш багатонаселеною у світі. Окрім того, Індія вважається найбільш багатонаціональною країною світу.

Індія володіє чудовими ресурсами, придатними для організації масового літнього і зимового відпочинку, екологічного і пізнавального туризму. Тисячі кілометрів пляжів на узбережжі Індійського океану, численні лижні поля. Країна лише починає освоювати ці природні багатства. Уже зараз великою популярністю у туристів користується пляжі штатів Гоа і Керала. До того ж, Керала - визнаний центр аюрведи - особливої практики лікування та піклування про здоров'я.

Своєрідним туристичним ресурсом країни є культурний світ, його духовні і матеріальні прояви: філософія індуїзму, відтворена в архітектурній симфонії храмів, пишні палаци, які свято оберігають пам'ять минувшини, багатоголосі сучасні мегалополіси і "загублені" міста.

Тадж Махал — одне із "семи чудес нового світу", архітектурна перлина Сходу, уособлення любові, кохання, вірності, синівської невдячності й англійської колоніальної пихи… Монумент розташований за два кілометри від індійського міста Агра. Збудований імператором Шах Джахан Мугалом як мавзолей для своєї дружини Мумтаз Махал. У будівництві брало участь до 20 тис. робітників. Ім'я архітектора невідоме, але поширена думка, що в розробці проекту брали участь найкращі архітектори Індії та інших країн Сходу на чолі з агрським архітектором Устад-Ісою. Не виключено, що одним з авторів був сам Шах Джахан, який мав високий художній смак. Навколо Тадж Махалу було висаджено сад, причому сам мавзолей знаходиться на його початку. У центрі саду – водойма, береги якої викладені мармуровими плитами. Вздовж зрошувального каналу з фонтанами висаджені кипариси. Напроти Тадж Махалу, на іншому березі річки, Шах

Джахан хотів побудувати ще один мавзолей для себе, тієї ж форми, що і Тадж Махал, але з чорного мармуру. Обидва мавзолеї повинні були з'єднуватись мостом. Та після того як син Аурангзеб усунув батька від влади і посадив до в'язниці, плани не втілилися в життя. Після смерті Шаха Джахана поховали в одному склепі з Мумтаз Махал. На їхніх могилах лежать плити, прикрашені орнаментом із золота та срібла. За часів колоніальної залежності мавзолей було розграбовано. Освічені британці повелися як варвари. Коштовне оздобленняТадж Махалу вкрадене, або вивезене до Англії.

Із точки зору пізнавального і релігійного туризму велике значення мають міста країни: Делі, Мумбаї (Бомбей), Колката (Калькутта), Ченнай (Мадрас), Варанасі та інші (табл. 2.№). Шанувальники екологічного туризму відвідують національні парки,серед яких великою популярністю користуються Казіранга, Манас, Джавхар, Дачі-гам, Корбет та Саріска.

Табл. 2. 11. Туристичні центри Індії

Місто	**Головні туристичні об’єкти**
Делі	Червоний Форт (Лал-Кіла, 1639-1648 рр.) з палацовим комплексом епохи Великих Моголів і "різнокольоровим палацом" Ранг-Махал; руїни храму Бхайрона; ансамбль Кутб-Мінар (Віджай-Стамбх, 1191-1370 рр.); руїни Лалкота; "Стара фортеця" Пурана-Кіла (Дін-Панах, 1530-1545 рр.); палац Радж Гхат; обсерваторія Джантар-Мантар (1725 р.); комплекс Джахаз-Махал ("палац-корабель", 1229-1230 рр.); "башта-плаха" Чор-Мінар, Університет Делі; Парламент; Меморіал повстання 1857 р.; Президентський палац Раштрапаті-Бхаван (1931 г.), колона Ашокі (250 р. до н. е., висота понад 12 м) із суцільної брили піщаника; нержавіюча металічна колона (895 р. до н. е.) біля мечеті Кувват-уль-Іслам; численні храми всіх світових релігій; численні музеї і меморіальні комплекси: Національний музей; Національна галерея сучасного мистецтва; Меморіальний музей Джавахарлара Неру "Тінмурті-Хауз"; меморіал Індіри Ганді;
Агра	Мавзолей Тадж-Махал (1630-1648 рр.); Велика фортеця Агри з комплексом палаців, площ, мечетей і парків; Перлинова мечеть (XVII ст.) і Нагіна-

	Масджід; Кхаз-Махал і Дзеркальний палац; мавзолей Джахангрі-Махал, усипальня Ітемад-уд-Даули; водний парк "Павільйон риб";
Мумбаї	Тріумфальна арка "Ворота Індії"; міський форт (1720 р.), церкви Св. Іоанна і Св. апостола Фоми; собор Св. Томаса (1672-1718 рр.), Музей принца Уельського (1911 р.); храм Махалакшмі, мавзолей і мечеть Хаджи-Алі; Бомбейський університет; Монетний двір (1828 р.); акваріум Тарапоревала; Музей Західної Індії; парк Вікторія-Гарденз і зоопарк; Планетарій ім. Неру; Галерея сучасного мистецтва;
Джайпур	Палацовий комплекс Чандра-Махал; палаци Радж-Махал, Джал-Махал (Озерний палац), Хава-Махал (Палац вітрів); фортеця Ембер (XI-XVI ст.); форти Джайгарх і Нахагарх (XVIII ст.); храми Бірла, Шрі-Говінд-Дев, Лакшмі-Нараїн і Канак-Вріндаван; мінарет Ісварі-Мінар-Сварга-Сал; обсерваторія під відкритим небом – Джантар-Мантар;
Ченнай	Храмовий комплекс Махабаліпурам з храмами VII-VIII ст. і відомими скельними барельєфами "Покаяння Арджуни"; центр паломництва Мадурай, з храмом богині Менакші (1560 р.) і комплексом храму Шиви (XII-XVII ст.) з "Тисячаколонним залом" (середина XVI ст.); Форт Св. Георгія; Кафедральний собор св. Апостола Фоми (1504 р.);
Колката	Меморіальний музей ім. королеви Вікторії (1921 р.); форт Вільям (1696 р.); Індійський музей; Ботанічний сад (XVIII в.); храм Калі; технологічний музей Бірла; Будинок уряду Радж-Бхаван; собор Св. Павла; храм Махабодхі-Мандір;
Варанасі	Колона і ступа Дхармараджика; ступа Дамекх на місці першого богослужіння Будди; храм Сріянсантх; храми Вішванатх, Аннапурна і Манмандір, мечеті Гьянвапі (XVII ст.) й Аламгір; музей Бхаван.

НЕПАЛ

Федеративна Демократична Республіка Непал (площа - 147,2 тис. км^2; населення - 28,5 млн осіб; столиця - Катманду) - найбільш високогірна

держава світу. Вона повністю розташована у Гімалаях. Понад 40 % території Непалу знаходиться на висоті понад 3 000 м.

Непал - "мекка" для альпіністів. На території країни повністю або частково знаходяться 8 найбільш високих вершин світу, у тому числі Еверест (Джомолунгма) - найвищий пік на Землі.

У Гімалаях прокладені сотні маршрутів та екологічних стежок для піших мандрівок. Не меншою популярністю користуються сплави гірськими річками, відвідування національних природних парків і елефант-трекінги - прогулянки на слонах найбільш унікальними і привабливими ділянками .

Непал - країна із давньою і самобутньою культурою, яка вважається батьківщиною Будди. Монастирі, релігійні обряди і церемонії, фестивалі залишають незабутні враження у туристів, які відвідали країну.

БУТАН

У Східних Гімалаях розташована невелика держава Південної Азії - Королівство Бутан зі столицею Тхімпху. Площа королівства складає 38,4 тис. км^2, його населяє 691 тис. осіб.

Бутан - одна з найбільш загадкових і самобутніх країн світу. Во-на практично не зачеплена цивілізацією. У країні переважає натуральне господарство. Навіть у столиці відсутні сучасні будівлі зі скла і бетону, на дорогах немає світлофорів, а перше Інтернет-кафе відкрилося у 2000 р. Іноземці отримали право відвідувати королівство з 1974 р. Перебування туристів у Бутані значною мірою регламентоване дозволами (дуже часто за підписом короля) на відвідування багатьох об'єктів.

Окрім своєї соціально-економічної незвичності, країна цікава багатою культурною спадщиною і незайманою природою. Дикий пейзаж зрідка "розривають" характерні лише для Тибету дзонги - буддистські фортеці-монастирі, які гармонійно вбудовані в оточуючі гори. Дзонги виконують оборонні, освітні, управлінські та релігійні функції. У них проводяться різноманітні офіційні церемонії і релігійні свята, які називаються тсечу. Найбільшими дзонгами є Тонгса, перший храм якого збудований у 1543 р., і Вангді (1638 р.), який вважається одним із найкрасивіших храмово-палацових комплексів країни.

Внутрішній туризм у його сучасному розумінні в країні практично відсутній. Екологічний, релігійний і пізнавальний туризм - головні напрямки освоєння ресурсного потенціалу і розвитку міжнародного туризму в Бутані.

ШРІ-ЛАНКА

На південь від Індії розташована острівна держава - Демократична

Соціалістична Республіка Шрі-Ланка. Її площа складає 65,6 тис. км2, населення - 21,3 млн осіб. Офіційною столицею вважається Шрі-Джаяварденепура-Котте, фактичною - Коломбо.

Узбережжя Шрі-Ланки - сучасний "туристичний рай", який формують понад 1 500 км пляжів з дрібним піском, пальмами і кораловими рифами із фантастичним біорізноманіттям і затонулими кораблями. На обладнаних курортних зонах західним туристам пропонують модний цілорічний "коктейль" із активного відпочинку на воді, екологічних турів і національного колориту: національних свят, рибних і фруктово-овочевих базарів, пам'яток архітектури та святих місць.

Негомбо, Берувела, Когалла і Калутара - найбільш популярні курорти у різних частинах острова, на території яких діють дайвінг-центри, спортивні клуби для шанувальників віндсерфінгу, водних лиж, сноркеллінгу, підводного полювання, організовуються пізнавальні тури.

Найбільша кількість історичних і культурних пам'ятників зосереджена в центрі острова і утворює "культурний трикутник": Анурад-хапура - перша давня столиця Шрі-Ланки, яке вважається "святим містом", Полоннаруві - середньовічна столиця держави, Канді - останній бастіон правителів незалежної сингальської держави, де у храмі Далада Малігава зберігається одна із сакральних буддистських святинь - зуб Будди. Серед туристів незмінною популярністю користується комплекс печерних храмів Дамбулла. Тут у 5 великих і численних малих печерах із настінним високохудожнім розписом V- VIII ст. розміщено велику кількість статуй Будди. Одним із чудес Дамбулли є печера, стінами якої вода тече догори. У найвищій точці печери вода накопичується і спадає вниз у золоту чашу, навколо якої медитують монахи.

МАЛЬДІВИ

Мальдівська Республіка - острівна держава в екваторіальних водах Індійського океану, розташована на південний захід від острова Шрі-Ланка. Мальдіви складаються із майже 1 200 невеликих коралових островів, які лише на кілька метрів підіймаються над водою. Заселеними є лише 220 атолів. Площа країни - 298 км^2, населення - майже 400 тис. осіб, столиця - Мале.

Головним туристичним ресурсом країни є океанічні пляжі, які вважаються одними із найбільш мальовничих на планеті. Білий м'який пісок, чиста блакитна вода, яка зливається з небом, буяння тропічної рослинності формують образ туристичного едему. Його доповнює і стиль відпочинку: спокійне усамітнення, нескваплість, респектабельність, які не відміняють активного відпочинку. Насолода рухом - невід'ємний атрибут близько 100

острівних курортів. Їх вибір залежить від цілей відпочинку: насолода розкішшю (Атоли Фаафу, Північний Мале, Баа), оздоровлення (Атоли Південний і Північний Арі), дайвінг (Атоли Лаваньї, Алавелі, Маччафуші, Вілігілі-вару, Эллаїду, Батала, Рангалі-Фінолу), "медовий" місяць (Атол Південний Мале), сімейний відпочинок (Атол Північний Мале).

На Мальдівах реалізується цікава концепція використання ре-сурсів і розвитку туристичної індустрії - "один острів - один курорт - один готель". Це дозволило створити унікальні курортні комплекси, які відрізняються між собою не лише дизайном, а й атмосферою відпочинку та категоріями туристів, які обирають готелі за смаком і фінансовими можливостями. При цьому острови діляться на "туристичні" і ті, де живуть мальдівці, що, за бажанням відвідувачів країни, зводить до мінімуму спілкування з її жителями.

Мальдіви бідні на культурно-історичні ресурси. У столиці вартими уваги є Національний музей із унікальною експозицією скульптур XII ст., палац Муліаге, Мечеть П'ятниці, національна святиня - каплиця Меду Зіраят, базар Сінгапур. На атолі Кураматі знаходиться археологічна зона, де вів розкопки Тур Хейердал.

Мальдівці підтримують екологічність і престижність своїх курортів рядом обмежень і табу, порушення яких карається значними штрафами, а то й арештом. На пляжах забороняється вживання спиртного, засмага і купання топлес (лише пляжі острова Кураматі чекають шанувальниць подібного відпочинку), збір коралів, підводне полювання. Мусульманські традиції не передбачають появу в громадських місцях у пляжному одязі.

ІРАН

Ісламська Республіка Іран розташована в південно-західній частині Азії. На півночі країну омивають води Каспійського моря, на півдні - Перської й Оманської заток Індійського океану. За площею (1,6 млн км^2) країна займає 18-е місце у світі, за населенням (66,4 млн осіб) - 19-е. Столиця - Тегеран.

Значну частину території країни займають гори і пустелі. На території Ірану виділяються три природно-кліматичні зони: узбережжя Перської й Оманської заток із тропічним спекотним кліматом, центральні області з посушливим субтропічним кліматом і гірські райони з помірним кліматом.

У силу існуючих традицій ісламського фундаменталізму міжнародний туризм в Ірані не отримав широкого розповсюдження. Разом із тим країна має великий ресурсний потенціал для розвитку міжнародного туризму з ряду напрямків: лікувально-оздоровчий, пізнавальний, пляжно-купальний та ін.

Поблизу Тебріза на березі найбільшого в Ірані озера Урмія знаходяться бальнеологічні курорти-купальні, які використовують для лікування й

оздоровлення солону воду, близьку за мінералогічним складом до води Мертвого моря. Найбільш відомим місцем відпочинку в Ірані є курортна зона на острові Кіш в Ормузькій протоці. Іран відомий кількома гірськолижними курортами: Дізін, Тошаль, Абе Алі.

Потужні культурно-історичні ресурси пов'язані з давніми містами, серед яких виділяється Тегеран, Ісфаган, Шираз, Тебріз. У них можна побачити багато історичних визначних пам'яток: середньовічні мечеті, пам'ятки давнини, гробниці перських діячів науки і мистецтва. Найбільш відомими є зіккурат Дур-Унташ (давнє місто і храм, зведені близько 1250 р. до н. е.), розташований неподалік міста Дізфуль, Сольтаніє в однойменній давній столиці - найбільший купол планети, збудований із цегли у 1305-1313 рр., нині занесений до Світової спадщини ЮНЕСКО.

9.3 Близько-східний макрорегіон

Туристичні ресурси Єгипту

Бахрейн - Єгипет - Ємен - Ірак - Йорданія - Катар- Кувейт- Ліван- Лівія- Об'єднані Арабські Емірати - Оман - Саудівська Аравія – Сирія

Близький Схід - особливий культурний світ, який об'єднує країни,

переважну більшість населення яких становлять араби.

Країни Близького Сходу у 2008 р. відвідало майже 55 млн візитерів, тоді як у 1990 - менше 10 млн. Таке різке зростання міжнародних туристичних прибуттів відбулося за рахунок двох країн - Єгипту і Саудівської Аравії, у яких розвиток туристичної індустрії опирається на різні види ресурсів. Єгипет експлуатує природні ресурси узбережжя теплого моря й орієнтується на масові популярні види туризму, Саудівська Аравія, використовуючи подієві і культурно-історичні ресурси, спеціалізується на релігійному туризмі.

ЄГИПЕТ

Арабська Республіка Єгипет - північноафриканська близькосхідна країна, береги якої омиваються водами Середземного і Червоного морів. Загальна площа - 1 млн км^2; столиця - Каїр.

Близько 96 % всієї території Єгипту займають піщані і щебенисті пустелі, 3 % - припадає на дельту Нілу.

Геотуристичне положення Єгипту досить вигідне: країна розташована у безпосередній близькості від одного з головних споживчих ринків світу - Європи. Має вихід до узбережжя Середземного і Червоного морів. Країна є центром давньої цивілізації і містить на своїй території туристичні атракції світового рівня (піраміди Гізи, долина царів у Луксорі, гора Мойсея), музеї, де зібрані безцінні колекції. Негативною рисою геотуристичного положення Єгипту є його межування із осередком міжнародної напруги, у центрі якого знаходяться сектор Газа, Ізраїль та Палестина. Навіть у непростій ситуації навколо арабо-ізраїльського конфлікту, туристичні фірми Єгипту знаходять можливість використовувати потенціал сусіднього Ізраїлю й організовують екскурсійні поїздки зі своєї території до Мертвого моря, Єрусалиму й інших цікавих об'єктів.

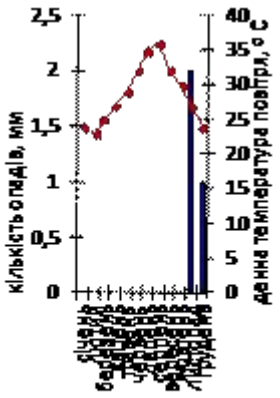

Рис. 2.43. № Кліматтична діаграма Шарм-ель-Шейху

Рис. 2.43. Кліматична діаграма Шарм-ель-Шейху

На Середземноморському узбережжі країни панує субтропічний клімат, в інших районах - тропічний пустельний. У Єгипті найбільш холодний період - із грудня до березня, коли середньомісячна температура складає +4-10 °С, а в центрі Лівійської пустелі - +20 °С. Для внутрішніх районів країни характерні досить значні амплітуди коливання добових температур. Пересічні місячні температури і кількість опадів, а точніше, їх практичну відсутність, демонструє кліматична діаграма Шарм-ель-Шейху - одного із найбільш популярних курортних центрів на узбережжі Червоного моря (рис. 2. 43). Відпочивати на узбережжі Червоного моря можна фактично у будь-яку пору, але найбільш комфортними вважаються вересень - листопад. Вже немає тропічної спеки, а вода у морі тепла - +24-27 °С (рис. 2. 44).

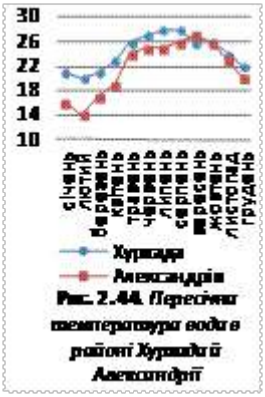

Рис. 2.44. Пересічна температура води в районі Хургади й Александрії

Рис. 2.44. Пересічна температура води в районі Хургади й Александрії

У Єгипті мешкає 83 млн осіб. Більшість єгиптян - мешканці сіл, у містах живе 43 % населення. Країна - мононаціональна - 99,6 % від всього населення складають єгиптяни. Панівна релігія - іслам. Його сповідує 90 % від всього населення. Ще 9 % є прихильниками коптської церкви і 1 % - християни. Офіційна мова - арабська, але у великих курортних центрах обслуговуючий персонал розуміє англійську, німецьку, російську. Якщо ж наголосити, що ви з України, у відповідь можна почути "Слава Україні!", "Київ", "Динамо", "Кличко", а в магазині попросять написати якусь закличну фразу українською.

При слові "Єгипет" першою, у крайньому разі, другою асоціацією буде "піраміда". Це і не дивно, адже в країні їх близько сотні і пишуть та говорять про них дуже багато. Незважаючи на сотні експедицій, досліджень і наукових звітів, піраміди і досі зберігають свої таємниці. Навіть із приводу технології їх будівництва побутує кільканадцять гіпотез.

Більшість пірамід розташована в околицях єгипетської столиці. У Гізі збереглися три великі піраміди: Хеопса - єдина вціліла споруда із переліку семи чудес давнього світу, Хефрена і Мікерина.

Традиційним центром для візиту є Луксор. Туристи побувають у "місті мертвих", де відвідають долину Царів - поховання давніх єгипетських царів, єдиний жіночий храм цариці Хатшепсут і Колосів Мемнона та у "місті живих", де ознайомляться з Карнакським і Луксорським храмами, з'єднаних алеями сфінксів. Околиці Луксора багаті на видатні пам'ятки: культовий центр богині кохання Хатхор, храм бога-гончаря Хнума, святилище бога-сокола Хора, храм фараона Сеті I.

Єгипетський музей Каїру - окрема туристична атракція. 150 тис. експонатів, розміщених у 100 залах, серед яких всесвітньо відомі статуетка Нефертіті, саркофаг із литого золота з поховальною маскою Тутанхамона, безцінні папіруси, фрески, прикраси, мумії.

Гора Синай або гора Мойсея та монастир Святої Катерини - місця паломництва тисяч туристів. Сходження на гору відбувається вночі. Шлях до вершини, висота якої 2 285 м, неблизький, але не дуже важкий - монахи обладнали для прочан 3 750 сходинок. На шляху облаштовані місця для відпочинку, продаються напої, гарячий чай. За окрему плату бедуїни можуть підвезти на верблюді. На вершині слід дочекатися сходу Сонця. Вважається, що після цього людині відпускаються її гріхи. Ідучи дорогою із гори Мойсея, мандрівники опиняються перед монастирем Святої Катерини, заснованого у IV ст. біля підніжжя гори Синай - одним із найбільш давніх безперервно діючих християнських монастирів. До VI ст. монастир називався Преображенським або Неопалимої Купини, яка росте на території монастиря, а після придбання монахами мощів святої Катерини отримав нинішню назву.

Від часу заснування і до сьогодні у монастирі живуть православні монахи-греки. Дякуючи охоронній грамоті, завіреній пророком Магометом і мудрій політиці співіснування, монахам вдалося вберегти цей християнський "острівець" серед мусульманського "моря".

До головних особливостей розвитку єгипетської індустрії туризму належить широке застосування системи менеджменту яка носить назву "анклавний туризм". Завдяки впровадженню у практику функціонування туристичних комплексів принципу "все включено", практично не передбачається вплив місцевого культурного і, частково, економічного середовища. Найбільшими курортними центрами, які функціонують за такою системою є Хурхада, Шарм-ель-Шейх, Сафага.

Анклавний туризм, при всіх своїх перевагах, позбавляє гостей країни знайомства з реальним культурним колоритом, звичаями і національною кухнею, яка є найбільш приємним способом пізнання інокультурної дійсності.

Їжа, яку пропонує єгипетська кухня, відзначається гострим смаком і

готується із використанням різноманітних спецій і соусів. Велика кількість страв готується без використання м'яса і риби - вегетаріанство є досить поширеним явищем у країні. Головний акцент робиться на вечерю - ситний обід і полуденна спека не сумісні між собою. Єгиптяни практично не п'ють спиртного і не вживають свинини.

Для кращого знайомства із єгипетською гастрономією туристам запропонують ситну вечерю, до меню якої обов'язково входить фаршированний рисом голуб, (голубів спеціально розводять для таких потреб) або січені котлети з гарніром із бобів, без яких важко уявити місцеву кухню. Серед інших варіантів найбільш імовірним буде кебаб - страва, яка нагадує шашлик або смажені нирки. Якщо ж гість дотримується принципу "вечерю віддай ворогу", то найкращою стравою буде рис з молоком, цукром і сушеними фруктами. На десерт - величезний вибір тістечок з надмірною кількістю крему, горіхів, меду або цукру. Найкраще запивати все чаєм з пелюстків суданської троянди - каркаде або келихом місцевого вина - "Омар Хайям", "Фараон", "Нефертіті".

Туристичні ресурси Йорданії

Йорданське Хашимітське Королівство - арабська держава в Південно-Західній Азії. Її сусідами на суходолі є Сирія, Ірак, Ізраїль, Саудівська Аравія та Палестинська автономія. На півдні невелика ділянка узбережжя омивається водами Акабської затоки Червоного моря. Загальна площа королівства - 89,3 тис. км^2; населення - 6,3 млн осіб; столиця - місто Амман.

Близько 90 % території країни займають пустелі і напівпустелі. Клімат субтропічний середземноморський різко континентальний і дуже сухий. Пересічні температури січня становлять +8-14 ^{o}C, липня - +24-30 ^{o}C. Незалежно від пори року добові коливання температур можуть досягати 30-40°.

Йорданія має унікальне геотуристичне положення. За оцінками фахівців на її території налічується до 20 тис. пам'яток історії та культури попередніх епох. Тут Мойсей побачив Землю Обітовану, був хрещений Ісус Христос, жили пророки і відбувалися події, знакові для багатьох конфесій, прокочувалися хвилі багатьох народів, які залишили слід у культурі сучасної Йорданії. Країна має вихід до узбережжя теплого Червоного моря і берегів Мертвого моря. І, що є дуже важливим, королівство - одна із найбільш безпечних і спокійних країн арабського світу.

Наприкінці XIX ст. у горах Південної Йорданії археологи відкрили місто Петра - фортецю, столицю чи некрополь (єдиної думки так і немає) давнього царства набатеїв II ст. до н. е. - I ст. н. е. Нинішня Петра - туристична

"перлина" Йорданії. Туристи приїжджають сюди, щоб побачити близько 800 неповторних об'єктів: монументальні храми, палаци, театри, некрополі, торгові ряди, бані, громадські будівлі, які висічені в скелях незвичного рожевого кольору. Петра розташована у долині Ваді Муса і з'єднана із зовнішнім світом вузькою кілометровою ущелиною Ес-Сик, над якою нависають і майже змикаються скелі, утворюючи своєрідний природний тунель.

Ще одна "перлина" Йорданії - Мадаба, яку називають містом мозаїк. Мадаба належить до давніх центрів християнства на Близькому Сході. Починаючи з VI ст. у місті зводяться християнські культові споруди, які прикрашаються мозаїками. До найбільш відомих належить мозаїчна карта Святої Землі, на якій зображена територія від фінікійського міста Тір (сучасний Ліван) до дельти Нілу в Єгипті, а у центрі розташований Єрусалим. Сьогодні ця карта, яка вважається найдавнішою з усіх відомих, знаходиться у діючій православній церкві Св. Георгія.

Надзвичайно цікавими об'єктами є халіфські палаци пустелі. Їх нараховується близько 30 (найбільш відомий - Каср Амра, який включений до Світової спадщини ЮНЕСКО). Раніше всі вони тонули в зелені садів, які зрошувалися за допомогою іригаційних систем. Зараз ці "оази" вважаються символами ранньоісламської епохи. Їх виняткове художнє оздоблення - гарантія постійної уваги з боку численних туристів і паломників.

Джераш називають "східними Помпеями". У наслідок землетрусу місто було поховане під шаром мулу і каміння. За рахунок природної консервації рідкісні зразки споруд дійшли до наших днів у чудовому вигляді. Серед них тріумфальна арка, зведена на честь приїзду римського імператора Адріана, храми Зевса й Артеміди, Скляне подвір'я з мозаїками, громадські будівлі, вулиці і багато іншого, що викликає непідробний інтерес у туристів.

Багато дослідників Священних текстів безпосередньо пов'язують події, що описуються в Біблії з долиною річки Йордан. Тому все більше паломників сьогодні починають свою подорож з Йорданії, щоб потім продовжити її на території сучасних Палестини та Ізраїлю. Рухаючись таким шляхом, вони немов проходять крізь час слідами Старого і Нового Завітів, послідовно переживаючи всю історію взаємин Бога і людини від перших сторінок Книги Буття до наших днів.

У біблійної історії часто згадується Солоне, нині - Мертве море, яке саме по собі є світовою пам'яткою природної досконалості. Сьогодні східне узбережжя Мертвого моря на всьому протязі є одним із найбільш популярних місць відпочинку. До його знаменитих лікувальних джерел і грязей можна легко дістатися з будь-якої частини Йорданії.

Акаба - один із організаційних центрів курортного відпочинку на узбережжі Червоного моря. Кліматичні і мікрокліматичні особливості дозволяють не відчувати виснажливої спеки і відпочивати тут протягом усього року - температура води не опускається нижче +22 °С.

Туристичні ресурси Лівану

Ліванська Республіка - невелика гірська країна (площа 10,4 тис. км^2) на Близькому Сході, розташована на східному узбережжі Середземного моря. Ліван межує з Ізраїлем і Сирією. Загальна кількість населення складає 4 млн осіб. Столиця - місто Бейрут.

М'який середземноморський клімат надає Лівану особливу привабливість. У прибережних районах зима прохолодна (пересічна температура січня - +13 °С), літо - спекотне (пересічна температура липня - +28 °С) і вологе. У горах спостерігається досить чітка зміна пір року, температура взимку часто опускається нижче 0 °С, можливий сніг. У долині Бекаа, яка лежить між гірськими хребтами Лівану й Антилівану, сформувався особливий мікроклімат із ознаками континентальності.

Геотуристичне положення Лівану на нинішньому етапі соціально-економічного розвитку важко оцінювати однозначно. Із одного боку - значні туристичні можливості і ресурсна забезпеченість, висока транспортна доступність і розташування у безпосередній близькості від споживчих ринків, із іншого - перманентний арабо-ізраїльський конфлікт і внутрішні протиріччя, що утримує частину латентних туристів від поїздок до країни.

Ліван володіє багатими природними і культурно-історичними туристичними ресурсами. М'який і різноманітний клімат у поєднанні з ландшафтним різноманіттям дозволяють займатися різними видами активного відпочинку, а 225 км морського узбережжя створюють хороші передумови для організації мережі приморських курортів.

Невеликому Лівану притаманне особливе поєднання ісламських і християнських традицій. Ліван - світська країна, у якій немає жорстких поведінкових обмежень, характерних для більшості країн ісламського світу. Це сприяє розвитку міжнародного туризму.

Культурно-історичні ресурси зосереджені у давніх містах країни. До них, насамперед, належить Баальбек, що лежить у долині Бекаа. Місто слід віднести до найбільш визначних місць на території Лівану. У Баальбеку розташований величезний храмовий комплекс часів Римської імперії. Туристи мають можливість оглянути головне подвір'я з олтарем і басейнами для ритуальних дійств, Акрополь, храм Бахуса, Пантеон, кілька колон висотою близько 22 м, що вважаються найвищими античними колонами світу, фундамент храму Юпітера, залишки храму Венери, грандіозні сходи,

башти й багато іншого.

За твердженнями істориків, Біблос належить до найдавніших із постійно заселених міст світу. На цьому невеликому клаптику ліванської землі збереглися численні свідчення багатьох цивілізацій: руїни культових споруд Ле-Дам-де-Біблос (2800 р. до н. е.) і Темпль-ен-Ель (2700 г. до н. е.), залишки фортечних стін починаючи з бронзового віку, театр (218 р. до н. е.), гробниці фінікійських царів (XIX ст. до н. е.), замок (XII ст.), церква Іоанна Хрестителя, Музей Вакс, сторожові вежі періоду хрестових походів.

Легендарне місто Тір, засноване фінікійцями, неодноразово згадується у Біблії. У ньому збереглися руїни античного міста з іподромом, акведук, тріумфальна арка, висічений у скелях некрополь, Колізей, палац Ешмуна, залишки храму Св. Хреста.

Не можна оминуть увагою місто Анджар. У ньому до наших днів збереглися залишки споруд епохи Омеядів, в архітектурі яких переплелися візантійські і східні мотиви. Це практично ціле місто із римськими термами, торговими рядами, палацами, мечетями, залишками фортечних мурів і воріт.

Численними унікальними пам'ятками і музеями багаті й інші міста Лівану: Бейрут, Тріполі, Джунія, Сайда. До сьогодні вони не відкрили всіх своїх таємниць і є зонами археологічних пошукових робіт.

Туристичні ресурси Саудовської Аравії

Королівство Саудівської Аравії займає більшу частину Аравійського півострова. На сході береги королівства омиваються Червоним морем, на заході - водами Перської затоки. Площа держави становить 2,1 млн км^2; населення - 28,7 млн осіб; столиця - Дамаск.

Більшу частину території країни займають пустелі: на півночі - частина Сирійській пустелі, а на південному сході - пустеля Руб-Ель-Халі. Північ країни перебуває у зоні впливу субтропічного клімату, південь - тропічного, спекотного і дуже сухого. Для внутрішніх районів королівства характерні значні амплітуди коливання добових температур, які можуть досягати 30 ^{o}C. Найкращим часом для відвідування країни є вересень-жовтень і квітень-травень.

Саудівська Аравія - країна з ортодоксальними ісламськими традиціями, що впливають на туристичні формальності: ввезення алкоголю заборонено; транспортування наркотиків карається стратою; заборонено ввезення друкованої, кіно - і фото продукції порнографічного змісту, а також товарів з маркуванням Ізраїлю та книжок на івриті; жінкам, які виходять на вулицю, бажано вдягати паранджу; наявність "харам" - територій, заборонених для відвідування немусульманами. Такі правила роблять Саудівську Аравію країною відносно закритою для масового туриста.

Туристичний потенціал королівства формує унікальна природа пустель, поєднання архаїчних традицій та сучасної економіки, численні сакральні святині ісламського світу. Головною причиною приїзду іноземців до Саудівської Аравії є саме святині і поклоніння їм.

Основним видом міжнародного туризму в країні є релігійний. Паломництво до Саудівської Аравії засноване на традиціях ісламу. Кожен мусульманин хоча б раз за життя повинен здійснити подорож до священних міст - Мекки і Медини. Немусульманам в'їзд до Мекки заборонений .

Мекка розташована в гарячій, безплідній пустелі в оточенні гір. Своїм виникненням та існуванням місто зобов'язане джерелу Земзем (Замзам), яке стало для мусульман священним. Та головною святинею Мекки був і лишається нині чорний камінь Кааби .

Мекка та її околиці ставали місцем паломництва у період припинення міжусобиць між бедуїнськими племенами - свято хадж (хадж сьогодні означає паломництво в певну пору року). До хаджу були приурочені найбільші ярмарки в невеликих поселеннях навколо Мекки, які на цей час оживали і перетворювалися на суцільний східний базар.

Паломництво до Мекки, у якому щороку беруть участь до 3 млн віруючих із країн, де панує іслам, розпочинається за мусульманським місячним календарем у дванадцятому місяці, який називається Зуаль-хіджа.

На період хаджу віруючі входять у особливий стан - іхрам: читається спеціальна молитва, вдягається особливий білий одяг, який після закінчення земного шляху мусульманина стане його поховальним саваном. З цього моменту і до кінця хаджу забороняється зрізувати нігті й підстригати волосся.

Паломники прибувають до Джадди, а потім до Мекки, де відвідують мечеть Аль-Харам і здійснюють обряд поклоніння, який включає семиразовий обхід священного каменя Кааби, цілування його, пиття води із священного джерела Земзем. Потім віруючі сім разів пробігають між двома вершинами пагорбів - Сафа і Марва.

На другому етапі хаджу паломники прямують у долину Міна, яка знаходиться у кількох кілометрах від Мекки і цілий день проводять на горі Арафат, де відбувається масова молитва і проголошується проповідь. Наступна ніч проходить біля гори Муздаліфа, а вдень кожен учасник хаджу має принести в жертву Аллаху вівцю чи барана. У цей день хадж закінчується. Його учасники отримують посвідчення про здійснення хаджу і розпочинається головне свято мусульман - свято жертвоприношення - ід аль-адха або курбан-байрам, яке триває 3-4 дні.

Головна святиня Медини - величезний комплекс мечеті Мас-джид ан-

Набі (Мечеть пророка). Саме тут знаходяться могили пророка Мохаммеда, його доньки Фатіми, Абу Бакра, першого халіфа і батька однієї з дружин пророка та інших державних і релігійних діячів. Немусульманам дозволяється лише здалеку споглядати святі місця Медини.

Туристичні ресурси Сирії

Сирійська Арабська Республіка (САР) - близькосхідна середземноморська держава площею 185,2 тис. км^2 і населенням 21,8 млн осіб. Столиця - Дамаск - найдавніша із діючих столиць світу (вперше згадується у хроніках XV ст. до н. е.).

Гірський ланцюг Ансарія ділить країну на вологу західну частину і посушливу східну. Клімат субтропічний середземноморський на узбережжі і сухий континентальний у внутрішніх районах. Пересічна температура січня змінюється у межах +4-12 ^{o}C, липня - +26-33 ^{o}C. Купальний сезон на середземноморському узбережжі Сирії триває із травня до листопада.

Давня земля Сирії оберігає величезну кількість пам'яток історії та культури, матеріальних свідчень величі Фінікії, Месопотамії, Вавилону, Давнього Єгипту, Давнього Риму, Візантії й Арабських халіфатів, спадок хрестоносців та багатьох народів, які хвилями прокочувалися одним із осередків світової цивілізації. Сліди минулих епох, серед яких значна кількість "мертвих міст", палаців, сакральних споруд і найрізноманітніших технічних пристроїв, можна знайти фактично у кожному регіоні, поселенні, великому і малому місті Сирії (табл. 2. 15).

Табл. 2. 15. Культурно-історичні туристичні ресурси Сирії

Місто/об'єкт	**Головні туристичні атракції**
Дамаск	"Старе місто" Дамаска, занесене до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, з античними кварталами, мечетями, мавзолеями, музеями, палацами і церквами; печера Магарат ад-Дамі на схилах гори Касьюн, де Каїн убив свого брата, поховальний саркофаг Авеля.
Седнай	Православний монастир Седнайської Божої матері з чудотворною іконою, написаною святим Лукою.
Босра	Римський театр, перебудований у цитадель.
Халеб (Алеппо)	Цитадель Алеппо, давній критий ринок довжиною близько 12 км, караван-сарай, десятки середньовічних будинків, мечетей, церков.
Хама	Величезні дерев'яні водопідйомні колеса діаметром понад 20 м, палац Азем, мечеті.
Пальміра(Тадмор)	"Мертве місто" античності; величезна

	археологічна ділянка площею близько 6 км2, де вже відкриті храмовий комплекс Бела, терми, торгова площа, сенат, театр, житлові будинки, велика колонада, долина гробниць, римський військовий табір із тріумфальною аркою.
Крак-де-Шевальє	Замок, який належав ордену госпітальєрів і вважався однією із найбільш грізних споруд того часу.
Тартус	Величезна цитадель, останній оплот ордену тамплієрів на Святій Землі; залишки собору Тартуської божої матері – унікального зразка укріпленого храму, однієї з перших споруд такого типу в готичному стилі.
Латакія	В околицях збереглися залишки фінікійського міста-держави Угаріт – батьківщини першого алфавіту; збереглися залишки численних палаців, портових споруд, храмів, елементів міської забудови.
Ебла (Тель-Мардіф)	"Мертве місто" давнього світу, яке інтенсивно вивчають археологи; одна із знахідок – бібліотека, в якій зберіглися понад 17 тис. глиняних табличок, серед яких словник – найдавніший із відомих на сьогодні.
Баньяс	Величезна цитадель із чорного базальту аль-Маркаб – останній оплот хрестоносців на сирійському узбережжі.
Харбак	Антична гребля – велична споруда, один з небагатьох вцілілих зразків зрошувальних систем давнього світу
Острів Арвад	Замок хрестоносців.
Расафа	"Мертве місто", яке майже не досліджується археологами. Нині можна бачити давні стіни, фрагменти вулиць, базиліку Св. Сергія, палац Расафа, руїни церкви Мар-Саркіс.
Канават	Руїни базилік, збудованих із античних храмів Геліоса.

На території сучасної Сирії збереглися сліди перебування хрестоносців. В епоху Середньовіччя вони йшли звільняти Святу Землю від мусульман. Про хрестові походи нагадують численні замки, цитаделі і храми-фортеці - зразки фортифікаційного мистецтва.

Довжина берегової лінії середземноморського узбережжя Сирії досягає близько 200 км. На околицях головного морського порту країни - Латакії -

знаходиться найбільший приморський курорт Шатт аль-Азрак. Мілководдя, чиста вода, часті штилі і пологі піщані пляжі зробили курорт привабливим місцем для сімейного відпочинку. До популярних курортних центрів також належать Рас аль-Бассіт, Касаб, Салма. Одним із небагатьох бальнеологічних курортів є Драйкіш.

У Сирії є декілька сучасних гірських курортів, збудованих у зоні хвойних лісів. До найбільш популярних належать Сленфе і Машта аль-Хелу.

Попри потужний ресурсний потенціал розвитку міжнародного туризму в Сирії перешкоджає ряд обставин, що склалися історично. Сирійське суспільство не вітає культурні традиції Західного світу, що стосуються багатьох сфер життя, у тому числі і відпочинку. На сирійських приморських курортах відсутні нічні клуби, казино, не звучить сучасна популярна західна музика. Досить часто там існують окремі пляжі для чоловіків і жінок. При цьому жінкам не можна купатися із оголеними ногами і плечима, бути без супроводу старшої жінки або чоловіка.

Сирія, як і багато інших арабських країн, не визнає існування держави Ізраїль. У 1973 р. Сирія разом із Єгиптом розв'язали війну проти Ізраїлю, яка закінчилася підписанням сепаратного миру. Цей факт і до сьогодні зумовлює напруженість відносин між Сирією та Ізраїлем. Сирійська влада без будь-яких пояснень може не дозволити в'їхати на територію країни не лише громадянам Ізраїлю, а й особам, які мають будь-які ізраїльські позначки у паспорті або товари з ізраїльським маркування. Тому, їдучи до Сирії, краще викласти з валізи футболку зі слоганом "I love Israel".

Контрольні питання

1. Які країни входять до Північноафриканського туристичного регіону, дайте їх коротку характеристику.
2. Охарактеризуйте центр релігійного туризму Тунісу.
3. Назвіть найбільш популярні туристичні центри Марокко.
4. Чому Судан називають унікальною країною?
5. Туризм і Західноафриканський туристичний регіон. Особливості розвитку туризму в регіоні.
6. Чому Сенегал вважається найбільш відвідуваною туристами країною Західної Африки?
7. Проблеми Нігерії і розвиток туризму
8. Охарактеризуйте туристичні ресурси Індії.
9. Надайте характеристику туристичним ресурсам Близько-східного

макрорегіону

Тема 10 Туризм в Антарктиді

Мета: Надати фізико-географічну характеристику Антарктиди, розглянути туристичні ресурси Антарктиди, долучити студентів до вивчення теми

План

10.1 Фізико-географічна характеристика Антарктиди
10.2 Туризм в Антарктиді

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.
2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА,

2006. – 255с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

10.1 Фізико-географічна характеристика Антарктиди

"Королева холоду", "безлюдний континент", "край Землі"... так називають Антарктиду, яка значно відрізняється від усіх інших материків, оскільки розміщена на крайньому півдні планети. Це — велетенська льодова пустеля. Тут найнижчі температурі повітря на Землі, хоча сонячного тепла в полярний день надходити більше, ніж одержує впродовж року жарка Африка. Завдяки потужному шару льоду, яким вкрита Антарктида, вона є найвищим материком на планеті за середньою висотою.

Географічне положення. Антарктида порівняно невеликий материк, який за площею близько 14 млн км кв. — перевершуй тільки Австралію. Географічне положення Антарктиди дуже відрізняється від положення інших континентів. Вона майже цілкої розташована за Південним полярним колом у полярних широтах. Виняток становить Антарктичний півострів, який досягає 63° пд. ш.

Майже в центрі материка розміщений Південний полюс, тому всі береги Антарктиди "дивляться" на північ. Вони омиваються водами Тихого, Атлантичного та Індійського океанів, що пов'язані між собою потужною

холодною течією Західних Вітрів. У материк вдаються великі моря Уеддела і Росса. Прибережні океанічні води та прилеглі острови разом з Антарктидою об'єднуються під спільною назвою Антарктика.

Історія відкриття і дослідження. Про існування невідомої землі на крайньому Півдні припущення висловлювалися дуже давно. Але регулярні плавання в південні полярні широти почалися тільки наприкінці XVIII — на початку XIX ст.

Відомий англійський мореплавець Джеймс Кук під час навколосвітньої подорожі в 1772-1775 рр. тричі перетинав Південне полярне коло. 1774 р. він досяг південної широти 71°10', але, натрапивши на велику нездоланну кригу, повернув назад.

На початку XIX ст. англійський капітан Уїльям Сміт, судно якого під час шторму було закинуто далеко на південь від мису Горн, двічі бачив невідому землю. У жовтні 1819 р. він висадився на її берег. Датою відкриття Антарктиди вважається 16 січня 1820 р., а першовідкривачами — російська експедиція на суднах "Восток" і "Мирний", яку очолювали Фадей Беллінсгаузен та Михайло Лазарєв. Експедиція довела існування Південного полярного материка, визначила його межі, зробила описання берегів, антарктичного льоду та особливостей клімату Антарктики. Серед Дослідників Антарктиди, які вперше проникли вглиб континенту), були норвежець Руаль Амундсен та англієць Роберт Скотт. 14 грудня 1911 р. Р.Амундсен, а 18 січня 1912 р. Р.Скотт підкорили Південний полюс. Всебічне вивчення континенту почалося з другої половини XX ст. Для дослідження були використані спеціально обладнані судна, авіація, санно-тракторні поїзди, метеорологічні супутники. Нині шостий материк — це материк науки, миру та міжнародного співробітництва. Тут немає постійного населення, але діє 39 наукових станцій і баз, що належать 18 державам, які ведуть дослідження в Антарктиді. З 1996 р. почала діяти українська наукова станція "Академік Вернадський".

Дослідження в Антарктиді ведуть не тільки за національними, а й за міжнародними програмами. Згідно з урядовими угодами, на континенті заборонена будь-яка господарська та військова діяльність, а роботу вчених узгоджує міжнародна Наукова Рада з дослідження Антарктиди.

Рельєф. Антарктида, як і решта материків, складається з давньої платформи та областей складчастості. Антарктична платформа є одним із уламків Гондвани.

Рельєф Антарктиди незвичайний, двоповерховий: згори льодовиковий, знизу — корінний (земної кори). Поверхня материка вкрита велетенським льодовиковим щитом, що має вигляд купола. Середня його потужність 2000

м, що приблизно дорівнює висоті Говерли — найвищої вершини Українських Карпат. У центральній підвищеній частині товща льодовика перевищує 4000 м. Льодовиковий покрив материка утворився дуже давно, близько 20 млн років тому. Тому за шарами льоду можна, як за часописом, вивчати історію розвитку Землі.

Середня висота підльодовикової поверхні Антарктиди 410 м. Значна частина земної кори під тиском льодовикової товщі розташована нижче від рівня моря. Але завдяки саме льодовику Антарктида є найвищим материком на Землі. Середня висота його становить 2040 м. Через усю Антарктиду проходять Трансантарктичні гори, що є своєрідним продовженням Анд Південної Америки. Подекуди вони підносяться на висоту 3000-4000 м. Найвища точка розташована в масиві Вінсон — 5140 м. Гори поділяють материк на Західну та Східну Антарктиду. Льодовиковий покрив Західної Антарктиди потужний і порушений численними хребтами. Один із них увінчаний діючим вулканом Еребус. У Східній, переважно рівнинній, Антарктиді льодовиковий щит досягає максимальної потужності. Він обривається уступом до моря, утворюючи шельфові льодовики. Спираючись нижньою частиною на антарктичний шельф, вони утворюють єдине ціле з льодовиковим щитом материка. Найбільший шельфовий льодовик у світі утворився в морі Росса. Ширина льодовика становить 800 км, довжина 1100 км.

Льодовики Антарктиди перебувають у безперервному русі та поступово сповзають в океан із швидкістю близько 1 км за рік. На узбережжі край льодовика відколюється. Так народжуються айсберги.

Клімат. Антарктида — найхолодніший материк Землі.На внутрішньоматериковій антарктичній станції "Восток" (Росія) зареєстрована найнижча на Землі температура -89,2°С. Така вкрай низька температура пов'язана з тим, що станція приблизно однаково віддалена від усіх океанів, має значну абсолютну висоту (3488 м). Це місце на планеті вважають Полюсом холоду.

Нам, жителям помірних широт, важко уявити низькі температури в Антарктиді. Тільки тут гас можна різати, як мармелад, і в ньому гасити полум'я. Сталеві вироби на морозі стають крихкими, мов скло. Достатньо кілька хвилин подихати взимку без маски лютим антарктичним повітрям, і людина дістає запалення легенів.

Головна причина винятково суворого клімату — зледеніння. Високе альбедо льоду та довга полярна ніч спричиняють значне охолодження поверхні материка. Внаслідок цього у внутрішніх його районах утворюється область постійного, дуже високого тиску. Звідси, де переважає

антициклональна безхмарна погода без опадів, холодне повітря безперервно стікає до країв континенту Формуються так звані стокові вітри. Вони іноді досягають ураганної сили, розвиваючи швидкість близько 200 км на год. При цьому людина в буквальному розумінні може лежати на повітряному потоці. На узбережжі материка значно тепліше (січневі температури становлять у середньому 0°С), ніж у центрі. Це пов'язано з циклональною діяльністю, яка особливо активна взимку. В цей час посилюються контрасти між холодними антарктичними і порівняно теплими морськими помірними повітряними масами. Іноді циклональні вихори просуваються вглиб материка. їх вторгнення супроводжується штормовими вітрами і снігопадами. Маючи величезну кількість прісної води, Антарктида є не що інше, як пустеля. Адже води в рідкому стані тут майже не буває, опадів випадає мало і переважно у вигляді снігу. Вологість повітря на материку подекуди нижча, ніж у найжаркіших пустелях земної кулі.

Органічний світ. Антарктида — зона антарктичних пустель. Отже, видовий склад рослин і тварин не багатий. Життя, як і в будь-яких інших пустелях, переважно зосереджене в оазисах Антарктиди. Але вони не мають нічого спільного з африканськими або австралійськими оазисами. До антарктичних оазисів належать області на краях материка, де зрідка трапляються ділянки, які влітку встигають трохи прогрітися та звільнитися від льоду. Тому тільки тут на континенті можна натрапити на лишайники, мохи і навіть квітучі рослини. В озерах оазисів знайдено синьо-зелені водорості. На Антарктичному півострові виявлено кілька видів квіткових рослин.

Життя більшості тварин материка пов'язане з антарктичним узбережжям і океаном. Найпоширеніші тварини Антарктиди — пінгвіни, птахи, що не літають, але добре плавають. Поряд з маленькими пінгвінами Аделі є імператорські масою до 50 кг і висотою понад 1 м. Влітку на прибережних скелях гніздяться баклани, буревісники, поморники. У прибережних водах Антарктиди водяться тюлені: морські слони і морські леопарди. В антарктичних морях багато китів, серед них і найбільші тварини світу — сині кити, завдовжки близько 33 м і масою до 150 тонн. Живляться вони переважно крилем — найдрібнішими рачками. За минулі десятиріччя через надмірний промисел кількість морських ссавців у прибережних водах материка значно скоротилася. З 1967 р. вони перебувають під охороною.

Природні ресурси. Материк багатий на мінеральні і водні ресурси. На ньому знайдені значні поклади залізної руди, нікелю, хрому, міді, слюди, гірського кришталю. Велика ймовірність залягання тут нафти та алмазів. Поки що, за міжнародною угодою, видобуток корисних копалин не ведеться.

В Антарктиді зосереджено 80% запасів прісної води світу, законсервованої в льодовиках. Є перший досвід транспортування антарктичних айсбергів до берегів Кувейту (країна Перської затоки).

10.2 Туризм в Антарктиді

Розвиток антарктичного туризму відбувається у доволі складних природних і правових умовах, а також в умовах значної просторової віддаленості Антарктики, її відносної ізольованості від основних регіонів світу.

На південь від 60° південної широти діє *Договір про Антарктику*. У 1959 р. укладено міжнародний договір, за яким материк Антарктида не належить жодній державі. Будь-яка країна може проводити у ній наукові дослідження. Заборонені тут будівництво військових баз і розроблення родовищ корисних копалин.

Фактично рекреація і туризм у наш час стають основним видом, крім наукових досліджень, господарської діяльності в Антарктиді. Учасники Договору про Антарктику ухвалили Правила поведінки для 14 визначених туристичних стоянок, території яких чітко окреслені та межі яких не можна перетинати. У1991 р. створена Міжнародна асоціація антарктичних туроператорів, яка налічує понад 80 компаній. Дії цих туроператорів постійно і жорстко контролюються з метою повного виконання процедур висадження на берег і суворого дотримання кодексу поведінки під час

перебування в Антарктиді. Порушники втрачають ліцензію і вже більше ніколи не допускаються на цей екологічно дуже вразливий материк.

Туристів з усього світу, які хотіли б відвідати Антарктиду, спочатку доставляють до базових міст-портів Південної півкулі. До них належать Хобарт (Австралія), Ушуайа (Аргентина), Пунта-Аренас (Чилі). Тут туристи з усієї планети чекають відправлення до Антарктиди.

Понад 90% усіх туристів прибуває до цього макрорегіону суднами в режимі морських круїзів. Щороку спостерігається приблизно на 10-15% зростання кількості бажаючих таким чином потрапити в Антарктику. Більшість туристів відвідує Антарктичний півострів і субантарктичні острови у літній час. Специфічний антарктичний тваринний світ поєднується з температурами вище 0 °С у цей період і розміщенням регіону північніше за смугою постійної плавучої криги. Саме тут можна милуватися незрівнянними айсбергами, які плавають в океані, відколовшись від материкового льодовика. Деякі з них досягають колосальних розмірів.

У Східній Антарктиці постійно зростає обсяг перевезення туристів авіаційним транспортом. Авіаційний туризм має багато переваг над морським. Нижчі ціни від круїзних, менша тривалість подорожі, можливість із повітря оглянути внутрішні райони крижаного материка все більше роблять авіатуризм конкурентоспроможним у цьому макрорегіоні.

Кількість туристів, які відвідують Антарктику, постійно зростає. Час зародження антарктичного туризму припадає на середину 50-х років XX ст. Початковий етап тривав до 1969 р. З 1970 по 1991 р. відбувалися становлення, швидкий розвиток і відпрацювання міжнародних механізмів регулювання туристичних потоків і контролю за рекреаційно-туристичною діяльністю. З 1991 р. почався сучасний етап розроблення і реалізації екологічно орієнтованої стратегії розвитку антарктичного туризму.

Нині визначено і нанесено на карту сотні туристичних об'єктів Антарктики, які вже реально використовуються або можуть бути використані в майбутньому з рекреаційною метою. До них належать нинішні або законсервовані науково-дослідні станції різних країн, аварійні бази, пам'ятні хрести, меморіальні дошки, кам'яні піраміди з надписами, моноліти, місця поховань, уламки суден, залишки спорядженъ китобійних експедицій тощо.

Основними регіонами світу, звідки спрямовуються більшість туристів, є Північна Америка, Західна Європа, Австралія. Серед країн світу лідерами антарктичного туризму є найрозвинутіші, з високим рівнем доходів на одну особу держави, такі як США, Німеччина, Велика Британія та Австралія. Ця четвірка забезпечує понад 75 % туристично- го потоку до макрорегіону. Інші

багаті держави, такі як Японія, Канада, Нідерланди, Швейцарія і Швеція, генерують близько 14% туристів. Решта, припадає ще на 53 країни, з яких хоча б один турист потрапив до Антарктики. За сезон 2006-2007 рр. цей макрорегіон відвідало близько 40 тис. туристів.

Антарктида все більше приваблює як місце, де можна займатися альпінізмом, здійснювати пошуки метеоритів, відвідувати незрівнянні антарктичні бази.

У 1996 р. Велика Британія передала Україні антарктичну станцію **Фарадей**. Ця станція вже з літнього сезону 1967-1968 рр. почала приймати туристів. Особливо зросла їх кількість із часу передачі станції Україні. Нині станція називається **Академік Вернадський** і підпорядковується Національному антарктичному науковому центру. Він проводить політику заохочення міжнародного туризму з метою отримання прибутків для здійснення наукових досліджень, а також популяризації досягнень України як "антарктичної держави".

За десять років (1996-2006 рр.) відбулося 336 відвідувань станції Академік Вернадський з туристичною метою. За цей час станцію відвідало майже 17 тис. туристів з усього світу на 121 яхті та на 176 круїзних суднах. Зниження кількості відвідувань у 2001-2002 і 2004-2005 рр. пов'язане зі складною льодовою ситуацією, яка виникла в цей час.

На станції Академік Вернадський туристів цікавить комплекс життєзабезпечення з унікальним науковим обладнанням, а також навколишні історичні пам'ятки. Тут же продаються сувеніри, поштові марки, надаються послуги поштового зв'язку, прогноз погоди, льодової ситуації, техніки пересування по льодовику та ін.

Контрольні питання

1. В яких умовах відбувається розвиток антарктичного туризму?
2. Коли було створено Міжнародну асоціацію антарктичних туроператорів?
3. Знайдіть на карті базові міста-порти антарктичних подорожей.
4. Яким видом транспорту переважно прибувають туристи до Антарктики?
5. Які переваги авіаційного транспорту в мандрівках по макрорегіону?
6. Які етапи розвитку антарктичного туризму вам відомі?

7. Які туристичні об'єкти в Антарктиді вам відомі?

8. З яких регіонів і країн світу приїжджає найбільше туристів до Антарктики?

9. Охарактеризуйте українську антарктичну станцію як туристичний об'єкт.

Тема 11 Міжнародні туристичні організації, їх діяльність

Мета: Ознайомитись з діяльністю міжнародних туристичних організацій, надати характеристику діяльності UN WTO, сформувати поняття про міжнародні відносини України в сфері туризму

План

11.1 Діяльність UNWTO
11.2 Діяльність міжнародних організацій в галузі туризму – с/р
11.3 Міжнародні відносини України у сфері туризму

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252с.

2. Воскресенский Ю.В. Международный туризм. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 2006. – 255с.

3. География туризма : Учебник / И.Г. Филипова, В.П. Погодина, Е.А. Лукьянов. – Спб. : Изд. дом «Бизнес - пресса», 2007. – 264 с.

4. География туризма : Учебник под рад. А.Ю. Александровой. - М.: КНОРУС, 2008. – 592 с.

5. Кусков А.С. Туристское ресурсоведение. – М. : Академия, 2008. – 208с.

6. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

7. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К. 6 Знання, 2008.

8. Мальська М. Я., Худо В. В. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. — Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.

9. Мальська М. Я., Худо В. В. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007.

8. Романов А.А.Ю Саакянц Р.Г. География туризма : Учебное пособие. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.

9. Санинская А.А., Кусков А.С., Козырева О.Н., Асташкина М.В., География туризма. – М.: Альфа – М, Инфра – М, 2008. – 432 с.

10.Смаль І.В Туристичні ресурси світу. – Ніжин: Видавництво ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

11.1 Діяльність UNWTO

Найбільш впливовою з перелічених організацій є Всесвітня туристська організація (ЮНВТО). Розглянемо діяльність цієї організації. Датою «народження» ВТО вважають 2 січня 1975 р. (цього дня набули чинності її статутні норми і правила). ВТО утворилася в результаті реорганізації створеного в 1925р. Міжнародного Союзу Офіційних Туристських Організацій (МСОТО).

Статут ВТО було прийнято 27 вересня 1975 р. і починаючи з **1980 р.** Цей день проголошений як **Всесвітній день туризму.**

У 1976 р. ВТО одержала статус виконавчого агента Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, а в 1977 р. було підписано офіційну угоду між ВТО і ООН.

Важливою подією в діяльності ВТО стала Всесвітня конференція з туризму, що відбулася в Манілі (Філіппіни) з 27 вересня до 10 жовтня 1980 р. На конференції були розглянуті питання відповідальності держав за розвиток туризму і ряд актуальних проблем, таких як «Людина – організатор свого відпочинку», «Регулювання попиту і пропозиції в туристській сфері»,

«Науково-технічна співпраця в області туризму», «Підготовка кадрів для індустрії туризму» та ін. У заключному документі знайшли віддзеркалення спільно вироблені в ході обговорення рекомендації. Цей документ отримав назву Манільської хартії з міжнародного туризму.

На своїй шостій сесії (17–26 вересня 1985 р., м. Софія) ВТО затвердила «Хартію туризму» і «Кодекс туриста», а також прийняла спеціальні резолюції щодо ролі молодіжного туризму і туризму взагалі.

У 2003 р. ВТО одержала статус спеціалізованого агентства Організації Об'єднаних Націй і, таким чином, підтвердила свою провідну роль у сфері міжнародного туризму.

1 грудня 2005 р. в Дакарі (Сенегал) Генеральна асамблея ВТО затвердила нову скорочену назву своєї організації. Тепер Всесвітня туристська організація називається «ЮНВТО» (UNWTO). Таким чином, до скороченої назви цієї провідної міжнародної організації у галузі туризму додалося скорочення ООН (United Nations – Організація Об'єднаних Націй, UN).

Співробітництво ООН і UNWTO здійснюється в галузі обміну відповідними рекомендаціями, інформацією і документами, проведення спільних консультацій і зустрічей, координації роботи, двостороннього представництва на засіданнях органів, співробітництва з питань статистики.

Цілі та завдання. Згідно з п.1 ст.3 Статуту основна мета UNWTO –«сприяння розвитку туризму шляхом вкладу в економічний розвиток, поліпшення міжнародного взаєморозуміння, укріплення миру, процвітання, загальноїповаги й дотримання прав людини й основних свобод для всіх людей незалежно від раси, статі, мови і релігії».

Основними завданнями UNWTO є:

1) надання допомоги міжнародному туризму з метою розвитку економіки країн – учасників UNWTO і зміцнення дружніх і культурних зв'язків;

2) боротьба проти будь-яких перешкод вільному міжнародному пересуванню людей;

3) збір і подальше розповсюдження технічної інформації з всіх видів туризму;

4) науково-дослідна робота в області туризму;

5) координація туристської діяльності на регіональному і міжрегіональному рівнях;

6) співпраця з ООН і іншими міжнародними організаціями, зацікавленими в розвитку туризму.

Напрями діяльності UNWTO:

– *співробітництво з метою розвитку туризму*. Рекомендації і допомога урядам з широкого кола питань, що стосуються туризму, включаючи генеральні плани і техніко-економічні обґрунтування, визначення потреби в інвестиціях і передачі технологій, а також маркетинг і просування туризму;

– *розвиток людських ресурсів*. Базова структура для організації системи освіти і професійної підготовки в галузі туризму, короткострокові й заочні курси, а також розширена мережа центрів освіти і професійної підготовки UNWTO;

– *довкілля*. UNWTO сприяє забезпеченню сталого розвитку туризму і вживанню практичних заходів для розв'язання екологічних проблем;

– *якість розвитку туризму*. UNWTO працює над усуненням бар'єрів на шляху розвитку туризму і стимулює лібералізацію торгівлі туристськими послугами, а також вживає заходи з охорони здоров'я туристів та їхньої безпеки;

– *статистика, економічний аналіз і дослідження ринку*. UNWTO є основним центром збору, аналізу і поширення даних з туризму з понад 180 країн і територій. UNWTO постійно спостерігає і аналізує тенденції розвитку туризму в

світі;

– *комунікації і документація*. Відділ UNWTO зі зв'язків з пресою і комунікаціям діє як видавничий підрозділ. У центрі документації UNWTO зосереджена значна кількість джерел інформації і різноманітних даних з галузі туризму.

Важливими напрямами діяльності UNWTO є спрощення туристських обмінів і формальностей; визначення і узгодження законодавчого порядку регулювання туризму, а також з виникнення надзвичайних обставин (епідемій, стихійних лих тощо),

UNWTO – єдина міжурядова організація, відкрита для оперативного туристського сектора (приватних турфірм). У документах вказано, що "UNWTO діє як важливий форум для зустрічей представників урядів і туристської індустрії з метою обговорення і вирішення питань, що становлять взаємний інтерес".

Члени UNWTO. Члени Організації поділяються на три категорії:

– дійсні члени (дійсними членами є суверенні держави);

– асоційовані члени (статус асоційованого члена надається територіям, які не є відповідальними за здійснення своїх зовнішніх відносин; території можуть також стати асоційованими членами, якщо їх кандидатури попередньо ухвалені Урядом держави, який несе відповідальність за їх зовнішні відносини);

– приєднані члени (приєднаними членами є широке коло організацій і компаній, безпосередньо працюючих у сфері туризму і подорожей або в суміжних з нею галузях; до них відносяться авіакомпанії та інші транспортні компанії, готелі та ресторани, туроператори, турагенства, банківські установи, страхові компанії, консультаційні центри, видавничі центри та ін.; приєднані члени утворюють три групи – ділову раду UNWTO, раду UNWTO з освіти та оперативну групу UNWTO з управління туристськими центрами; для вступу до приєднаних членів потрібна офіційна підтримка тієї держави на території якої знаходиться штаб-квартира кандидата).

До складу UNWTO входить понад 150 країн, 7 територій і приблизно 350 приєднаних членів.

Керівні органи. Найвищим органом UNWTO є генеральна асамблея, що скликається на чергові сесії кожні два роки.

Дійсні й асоційовані члени можуть бути представлені на сесії не більш ніж п'ятьма делегатами, один з яких виконує функції голови делегації. Члени, що приєдналися, призначають на сесію до трьох спостерігачів зі складу Комітету членів, які приєдналися.

Статутом UNWTO передбачено також скликання надзвичайних сесій генеральної асамблеї на прохання виконавчої ради або більшості дійсних членів організації.

Генеральна асамблея може розглядати будь-яке питання і розробляти рекомендації з нього. До її функцій, зокрема, входять:

– обрання президента UNWTO і віце-президентів;

– обрання членів виконавчої ради;

– призначення генерального секретаря (за рекомендацією виконавчої ради);

– обрання ревізорів;

– затвердження фінансового регламенту UNWTO;

– визначення загальних напрямів управління організацією;

– затвердження положень про персонал секретаріату UNWTO;

– затвердження загальної програми роботи UNWTO;

– затвердження бюджету UNWTO і керівництво фінансовою політикою організації;

– створення технічних і регіональних органів, потрібних для проведення роботи;

– розгляд і затвердження звітів про діяльність організації та її органів, а також вживання заходів щодо реалізації рекомендацій зі звітів;

– затвердження або надання повноважень затвердженням угод, що укладаються з урядами і міжнародними організаціями, а також з приватними

організаціями та особами;

– підготовка рекомендацій з укладання міжнародних угод з питань, які є в компетенції організації;

– прийняття рішень відповідно до Статуту UNWTO з прийняття до членів організації.

Робота генеральної асамблеї проводиться за затвердженою процедурою. Зокрема асамблея обирає президента UNWTO і віце-президентів на початку кожної сесії. Президент головує на асамблеї і відповідає перед нею під час сесії. Він також представляє організацію протягом терміну своїх повноважень у будь-яких випадках, якщо таке представництво потрібне. Кворум на генеральній асамблеї вимагає обов'язкову присутність делегатів, які представляють більшість дійсних членів. Під час голосування кожен дійсний член має один голос. Рішення з усіх питань ухвалюють переважно на генеральній асамблеї більшістю голосів присутніх дійсних членів і тих, які голосують. У розв'язанні проблем, пов'язаних з бюджетно-фінансовими зобов'язаннями членів, визначенням місцезнаходження штаб-квартири, а також інших питань особливої важливості, визнаних такими на даній генеральній асамблеї за рішенням більшості присутніх дійсних членів і тих, які голосують, потрібна більшість у кількості дві третини їхніх голосів.

Для втілення в життя своїх рішень і рекомендацій генеральна асамблея затвердила в рамках UNWTO шість регіональних комісій: в Африці (КАФ), Америці (КАМ), Східній Азії і Тихому океані (КАМ), Європі (КЕВ), на Близькому Сході (КМЕ) і Південній Азії (КСА). Засідання регіональних комісій проводять регулярно під керівництвом голови і двох віце-голів, яких обирають на два роки в рамках кожної комісії.

Керівним органом UNWTO є **Виконавчий комітет**, який у період між сесіями генеральної асамблеї ухвалює потрібні рішення з адміністративних і технічних питань (у межах функціональних і фінансових можливостей організації).

Виконавчий комітет доповідає про ухвалення рішень найближчої сесії генеральної асамблеї, на якій проводяться їхні затвердження. Виконавча рада складається з дійсних членів, які обираються за принципом «один член на кожні п'ять дійсних членів» відповідно до правил, затверджених генеральною асамблеєю. На виборах керуються принципом справедливого й рівного географічного розподілу.

У роботі виконавчого комітету беруть участь (без права голосу) один асоційований член і представник Комітету членів, що приєдналися. Термін повноважень членів виконавчого комітету – чотири роки, однак кожні два роки половину членів комітету переобирають. Виконавчий комітет

збирається на свої сесії, зазвичай, двічі на рік; зі складу ради щороку обирають голову і двох його заступників.

Щодо кворуму на засіданнях ради, звичайно, потрібна присутність більшості членів. Рішення приймають простою більшістю голосів присутніх членів і тих, які голосують, за винятком рекомендацій з бюджетно-фінансових питань, які мають схвалити більшість в кількості дві третини голосів.

До функцій виконавчого комітету UNWTO, зокрема, належить:

– вживання заходів з забезпечення виконання всіх рішень і рекомендацій генеральної асамблеї, а також звіт перед асамблеєю;

– одержання і розгляд звітів генерального секретаря про діяльність організації;

– розроблення і представлення пропозицій генеральній асамблеї;

– розгляд загальної програми роботи організації перед поданням її на обговорення на генеральній асамблеї;

–представлення генеральній асамблеї звітів і рекомендацій з адміністративних розрахунків і проектів бюджету організації;

– створення допоміжних органів, потрібних для діяльності ради;

– виконання будь-яких інших функцій за дорученням генеральної асамблеї.

У виконавчій Раді діють такі допоміжні органи:

– технічний комітет з програми і координації (ТКПК), головним завданням якого є розгляд питань, пов'язаних з загальною програмою роботи організації;

– бюджетно-фінансовий комітет (БФК), що займається попереднім дослідженням бюджетно-фінансових питань для опрацювання рекомендацій виконавчій раді;

– комітет довкілля, у роботі якого можуть брати участь всі члени виконавчої ради;

– комітет зі спрощення формальностей, який займається проблемами переміщення людей як на міжнародному, так і на національному рівнях. Комітет відкритий для роботи всім членам виконавчої ради;

– комітет зі статистики, який розробляє рекомендації з питань збору, аналізу і напряму статистичних даних з міжнародного і національного туризму;

– комітет з розгляду членства в категорії членів, що приєдналися; основні функції комітету – розгляд заявок на членство у UNWTO і напрацювання відповідних рекомендацій виконавчій раді.

Секретаріат UNWTO складається із штату співробітників (майже 90

представників 30 країн світу), його очолює генеральний секретар UNWTO.

Генерального секретаря призначає генеральна асамблея (за пропозицією виконавчої ради) більшістю – дві третини присутніх дійсних членів і тих, хто голосує. Термін повноважень генерального секретаря – 4 роки з правом перевиборів. Генеральний секретар відповідальний перед генеральною асамблеєю і виконавчим комітетом і виконує їхні вказівки. Зокрема, він представляє звіти про діяльність організації, адміністративні розрахунки, проекти бюджету і загальної програми роботи, а також забезпечує юридичне представництво організації.

Персонал секретаріату призначає генеральний секретар UNWTO, і відповідає за виконання роботи перед ним, керується Статутом і правилами для персоналу.Для надання ефективної допомоги у виконанні робочої програми організації в рамках UNWTO створений Комітет членів, що приєдналися. Його очолює голова і кілька віце-голів.

Робоча програма цього Комітету виконується переважно завдяки діяльності окремих робочих груп, що займаються такими питаннями і проблемами, як капіталовкладення у сфері туризму, використання засобів автоматики, туризм і охорона здоров'я, молодіжний туризм, розвиток туризму для інвалідів, туризм і

спорт.

До структурних особливостей UNWTO належить також функціонування інституту постійних представників країн – членів організації. Серед їхніх обов'язків – підтримання оперативного зв'язку між країнами і штаб-квартирою UNWTO з усіх питань діяльності організації.

Штаб-квартира. Всесвітня туристська організація є юридичною особою і може користуватися на території країн – членів певними привілеями й імунітетом, що визначені в окремих угодах, укладених організацією.

Відповідно до Статуту UNWTO, місцеперебування організації визначається і може бути в будь-який час змінене рішенням генеральної асамблеї. Зокрема, на підставі Конвенції між UNWTO й Іспанією про правовий статус організації в Іспанії, текст якої був підписаний 10 листопада 1975 р. і ратифікований Іспанією 8 жовтня 1976 р. (конвенція набула чинності 2 червня 1977 р. і схвалена генеральною асамблеєю WTO 31 травня 1977 р.), штаб-квартира WTO 1 січня 1976 р. була перенесена з Женеви до Мадриду в будівлю, яку передав для WTO іспанський уряд.

Офіційні мови UNWTO – англійська, іспанська, російська і французька. Зміни до статуту WTO про визнання арабської мови офіційною мовою організації схвалені на Третій сесії генеральної асамблеї в 1979 р., досі не набули чинності, оскільки їх не підтримала (ратифікувала) більшість дійсних

членів організації.

Фінансування. Бюджетні витрати UNWTO на здійснення адміністративних функцій і реалізацію спільної програми роботи покриваються за рахунок членських внесків і будь-яких інших надходжень відповідно до фінансових правил організації.Бюджет UNWTO, проект якого складає генеральний секретар, розрахований на два роки.

Робоча програма й оперативна діяльність. Робоча програма UNWTO формується і затверджується на два роки. Одним з істотних елементів у її підготовці в останні роки стають розміри бюджетних асигнувань, тобто створення

так званої програми бюджету організації.

Основні міжнародно-правові заходи організації – проведення Всесвітньої конференції з туризму в 1980 р., Всесвітньої наради з туризму в 1982 р. і Міжнародної конференції з туризму в 1989 р.

У резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 38/146 від 19 грудня 1983 р. була прийнята рекомендація до членів організації «приділяти належну увагу принципам Манільської декларації зі світового туризму 1980 р. і документа Всесвітньої наради з туризму в Акапулько в 1982 р. у розробленні та здійсненні, де це доречно, своєї політики, планів і програми в галузі туризму згідно зі своїми національними пріоритетами і в рамках Програми роботи Всесвітньої туристської організації.

Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму 1989 р. є інструментом міжнародного співробітництва і партнерства, об'єднання народів і чинником, що сприяє розвиткові індивідуального й колективного туризму. Її головні положення зводяться до того, що:

1) туризм – форма проведення вільного часу.

2) туризм – ефективний засіб сприяння соціально-економічному зростанню країни.

3) природне, культурне і людське довкілля – основна умова розвитку туризму;

4) туризм має гуманний характер.

5) кожна людина має право на вільні подорожі.

6) спрощення формальностей подорожування – основа розвитку туризму.

7) безпека і захист туристів, повага їхньої гідності – найважливіші умови розвитку туризму;

8) держави повинні вживати заходів у боротьбі з тероризмом, удосконалювати якість туристських послуг, планувати розвиток туристської інфраструктури.

Парламенти, уряди, державні й приватні організації, асоціації й установи, що відповідають за туристську діяльність, професіонали в галузі туризму, а також самі туристи повинні враховувати принципи Гаазької декларації і постійно керуватися ними у своїй роботі.

На конференції в Ліссабоні в дослідженнях “Tourism: 2020 Vision” UNWTO оголосила, що найперспективніші туристські напрями наступного сто-річчя – пригодницький туризм, круїзи, екотуризм, культурно-пізнавальний туризм, тематичний туризм.

Розвиток міжнародного туризму стає все більш актуальним. У таких умовах неминуче виникнуть проблеми і труднощі, пов'язані з перетинанням кордонів і виконанням прикордонних та інших туристських формальностей. У цьому зв'язку особливо гостро постає питання про регулювання туризму в рамках нетільки окремо взятої країни і сусідніх з нею держав, а й світового співробітництва взагалі. Значну частину цієї роботи проводить UNWTO як основна міжурядова організація в галузі туризму.

У XXI ст. UNWTO прогнозує справжній бум подорожей, однак час, який люди зможуть виділяти на свій відпочинок, скоротиться, особливо на основних ринках – постачальників туристів. За дослідженням UNWTO “Impact on Tourism”, мандрівники XXI ст. будуть “багаті на гроші, але бідні на час”. У результаті вони шукатимуть туристського продукту, який даватиме максимальне задоволення упродовж мінімального часу. Процвітатимуть тематичні парки і круїзні подорожі, оскільки люди зможуть відвідати більше місць за короткий термін. Стануть популярними короткі відпустки і поїздки у вихідні, а основна відпустка року в багатьох людей буде скорочуватися

11.2 Діяльність міжнародних організацій в галузі туризму

Міжнародні організації – це об'єднання державних і національних організацій неурядового характеру, створених для досягнення загальних цілей у певній сфері людської діяльності (у сферах політики, економіки, соціального і культурного життя, туризму та ін.).

Міжнародні організації є однією з важливих і найбільш ефективних форм багатостороннього співробітництва між державами, які є їх членами. Міжнародні організації поділяються на міжурядові й неурядові (див. рис.1).

До міжурядових міжнародних об'єднань відносяться Організація Об'єднаних Націй (ООН) і ряд спеціалізованих організацій, що утворюють систему ООН. Організація Об'єднаних Націй є організацією універсального характеру із загальною компетенцією, головна мета якої полягає в підтримці й зміцненні миру, безпеки і розвитку співробітництва між державами.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

МІЖУРЯДОВІ
(членами є тільки держави)

НЕУРЯДОВІ
(членами є організації
неурядового характеру,

	національні обєднання, союзи і асоціації

Рис.1 - Класифікація міжнародних організацій залежно від організацій, які є їх членами

Багато спеціалізованих утворень системи ООН мають безпосереднє відношення до забезпечення необхідних умов для розвитку міжнародного туризму. До таких організацій відносяться:

– Економічна і Соціальна Рада ООН (ЕКОСОС) – здійснює координацію і загальне керівництво діяльністю ООН в економічній і соціальній областях, створює необхідні умови для співпраці в області економічного і соціального розвитку країн і регіонів;

– Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) – міжурядова організація, створена з метою сприяння миру і міжнародній безпеці шляхом розвитку співпраці між країнами в області освіти, наукової і культурної діяльності;

– Міжнародна організація праці (МОП) – спеціалізоване міжнародне об'єднання, метою якого є розробка конвенцій і рекомендацій з питань трудового законодавства і поліпшення умов праці, займається також питаннями зайнятості і мобільності робочої сили, у тому числі в індустрії туризму;

– Всесвітня організація охорони здоров'я (ВОЗ) – міжнародна міжурядова організація головним завданням є покращення екологічної обстановки і санітарного стану зовнішнього середовища; розробка міжнародних санітарних норм і правил; профілактика і боротьба з інфекційними захворюваннями; запобігання епідемій і інші. Завдяки діяльності цієї організації визначаються джерела зараження особливо небезпечними хворобами і вимоги по вакцинації при відвідуванні туристами небезпечних територій. Дані про це, а також інші рекомендації туристам з охорони здоров'я публікуються в довідниках для туроператорів і турагентів і путівниках для мандрівників;

– Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) – основною функцією цієї організації є надання довгострокових кредитів під цільові програми і проекти розвитку країн. МБРР орієнтується на надання фінансової допомоги державам, що розвиваються. Кошти виділяються під цільові проекти розвитку країн;

– Міжнародний валютний фонд (МВФ) – створений для впорядкування

валютно-фінансових операцій між державами – членами міжнародних організацій, підтримка стійкості валютних курсів; надання кредитної допомоги для вирівнювання платіжних балансів і сприяння економічному зростанню країн, а також високому рівню зайнятості в них. Країни, що розвиваються, тільки що починають розвиток туризму і туристської індустрії, напряму залежать від кредитної політики Фонду, його фінансової і технічної допомоги;

– Міжнародна організація цивільної авіації (МОЦА) – встановлює політику в області міжнародних цивільних авіаперевезень, вирішує питання ефективності, надійності й безпеки повітряних сполучень, визначає вимоги до міжнародних аеропортів і послуг повітряної навігації, вирішує технічні, управлінські і фінансові питання;

– Міжнародна морська організація (ММО) – діяльність цієї організації спрямована на регулювання морських перевезень, розв'язання проблем переоснащення судів, їх вдосконалення, безпеки перевезень, запобігання нещасних випадків і їх наслідків, недопущення забруднення морів і океанів;

– Всесвітня метеорологічна організація (ВМО) – має на меті підтримку і розвиток співпраці країн – членів в області метеорологічних спостережень, досліджень і обміну інформацією;

– Продовольча й сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй здійснює збір, вивчення, аналіз даних з питань сільськогосподарського виробництва, продовольства, а також всебічне сприяння поліпшенню виробництва і збутупродовольчої продукції;

– Світова організація торгівлі (СОТ) – об'єднує багато країн з метою спрощення міжнародної торгівлі, зниження митних зборів і інших обмежень в міжнародній торгівлі;

– інші організації.

Процес створення всесвітніх, континентальних і регіональних організацій, покликаний займатися регулюванням туризму та подорожей, почався в 20-ті роки XX ст. За цей період склалася ціла система міжнародних туристських організацій різного рівня і компетенції. Тепер їх нараховується понад 200, більше чверті з них – активні й впливові в міжнародній індустрії туризму.

Міжнародні туристські організації можуть мати назви: «організація», «союз», «асоціація», «група асоціацій», «федерація», «конфедерація», «об'єднання», «асамблея», «комісія», «комітет», «фонд», «рада», «центр», «бюро», «інститут» і «агентство». Найпоширенішою міжнародною туристською структурою є асоціація – об'єднання на добровільній основі національних організацій і підприємств туристської індустрії, а також

фізичних осіб з метою вирішення конкретних завдань у сфері туризму.

Класифікація туристських організацій залежно від масштабів, сфери і спрямованості своєї діяльності наведена на рис.

Місія, мета і завдання туристських організацій визначені в їхніх статутах та інших програмних документах.

До світових (міжнародних) туристських організацій загального характеру

відносяться:

– Всесвітня туристська організація;

– Всесвітня рада з подорожей і туризму;

– Міжнародна асоціація світового туризму;

– Міжнародний туристський союз;

– Міжнародний туристський альянс;

– Всесвітня асоціація з питань дозвілля і відпочинку та ін.

Туристські об′єднання та організації		
Світові (міжнародні)		**Регіональні**
Світові загального характеру		Регіональні загального характеру
Світові галузевого порядку		Регіональні галузевого характеру
Спеціалізовані міжнародні		Спеціалізовані регіональні
Особливі міжнародні		Особливі регіональні

Рис.2 - Класифікація туристських організацій

Цілями і завданнями світових міжнародних туристських організацій загального характеру є представництво і захист інтересів організацій та компанійтуристської індустрії; визначення політики у сфері туризму; формування основних напрямів розвитку світового туризму; забезпечення взаємовигідного співробітництва між країнами – членами цих організацій і практичне сприяння їм у вирішенні проблем розвитку туріндустрії та економічного зростання країн.

Метою і завданнями світових міжнародних туристських організацій галузевого характеру є: представництво і захист інтересів своєї галузі на міжнародному рівні і визначення тенденцій і шляхів її розвитку; розвиток і

координація співробітництва організацій і компаній галузі між собою і з організаціями та компаніями інших галузей туристської індустрії; розробка і впровадження єдиних особливостей регіональнних принципів, норм і стандартів якості обслуговування у своїй галузі, підготовка для неї фахівців, а також вирішення актуальних проблем її розвитку; інформаційна, видавнича і маркетингова діяльність.

До світових туристських організацій галузевого характеру належать:
– Міжнародна асоціація повітряного транспорту;
– Міжнародна організація цивільної авіації;
– Міжнародна готельна і ресторанна асоціація та ін.

Регіональні туристські організації створюються з метою та завданнями, аналогічними до вже вказаних. Але їх сфера впливу розповсюджується на певний регіон, до якого можуть входити декілька країн, одна країна або частина країни.

Цілями і завданнями регіональних туристських організацій загального характеру є: представництво і захист інтересів туристської індустрії свого регіону на міжнародному рівні; визначення тенденцій і шляхів розвитку туризму; просування в'їзного туризму; маркетингова діяльність, сприяння об'єднанню і координації зусиль усіх секторів і компаній туристської індустрії; фінансування цільових програм розвитку туризму в регіоні; впровадження нових технологій; розробка єдиних норм і стандартів туристського обслуговування, інформаційна і видавнича діяльність.

До регіональних туристських організацій загального характеру належать:
– Європейська комісія з туризму;
– Європейська туристська група;
– Бюро організацій – членів ЛІТ у Європейському союзі;
– Асоціація з розвитку і координації європейських туристських обмінів;
– Туристська асоціація країн Азії і Тихого океану;
– Туристська асоціація країн Східної Азії;
– Асоціація туристської індустрії Америки;
– Конфедерація туристських організацій Латинської Америки;
– Карибська туристська організація;
– Арабський туристський союз;
– Панафриканська туристська організація;
– Африканська асоціація подорожей та ін.

Метою і завданнями регіональних туристських організацій галузевого характеру є: представництво і захист інтересів своєї галузі на певному регіональному рівні і визначення тенденцій і шляхів її розвитку у регіоні;

розвиток і координація співробітництва організацій і компаній галузі між собою і з організаціями і компаніями інших галузей туристської індустрії; розробка і впровадження єдиних принципів, норм і стандартів якості обслуговування у своїй галузі на території регіону, підготовка для неї фахівців, а також вирішення актуальних проблем її розвитку; інформаційна, видавнича і маркетингова діяльність.

До регіональних туристських організацій галузевого характеру належать:

– Міжамериканська готельна асоціація;
– Арабський готельний союз;
– Комітет готельної і ресторанної індустрії Європейської спілки;
– Асоціація азіатських авіакомпаній;
– Асоціація європейських авіакомпаній та ін.

Спеціалізовані туристські організації у своїй діяльності орієнтуються, як правило, на певні види туризму. До спеціалізованих туристських організацій належать:

– Міжнародне бюро соціального туризму;
– Міжнародна асоціація ділового туризму;
– Міжнародна асоціація з конгресів і з'їздів;
– Міжнародне бюро з молодіжного туризму і обміну;
– Асоціація спеціалістів з організації корпоративних поїздок.

Особливі туристські організації мають непряме відношення до туризму, але сприяють суттєвому впливу на його розвиток. До особливих туристських організацій належать:

– Міжнародна федерація журналістів і письменників з питань туризму;
– Всесвітня асоціація з професійної освіти в туризмі;
– Міжнародна асоціація гідів з супроводження;
– Міжнародна асоціація наукових експертів з туризму.

У більшості країн діють урядові некомерційні організації з туризму, які звичайно входять до складу міністерств і відомств, що здійснюють у тому числі й міжнародну діяльність: міністерства і відомства закордонних справ, національної економіки, інформації, торгівлі, транспорту і т. ін.

Інструменти регулювання міжнародної туристської діяльності – це правові акти й офіційні документи, спрямовані на установлення певного порядку, норм, правил, принципів і підходів у здійсненні туристської діяльності. Вони слугують цілями інформації, орієнтації, просування та реалізації на практиці заявлених і проголошених ідей, принципів, концепцій і стратегій.

До таких інструментів відносяться міжнародні декларації, конвенції,

резолюції, угоди, протоколи, рекомендації, прийняті на міжнародних конференціях і форумах.

Міжнародні декларації – це офіційні заяви міжнародних організацій учасників чи міжнародних конференцій, що проголошують основні принципи політики або програмні положення діяльності організацій в якій-небудь конкретній сфері міжнародних відносин, наприклад у сфері туризму.

Міжнародні конвенції – це один з видів договорів. Вони установлюють взаємні права й обов'язки держав у певній галузі людської діяльності. Багато конвенцій розробляють і приймають спеціалізовані міжнародні організації. Наприклад, міжнародні конвенції ООН з морського права кодифікують норми права.

До основних інструментів регулювання міжнародної туристської діяльності відносяться:

– Всесвітня декларація з прав людини (1948 р.);

– Міжнародний пакт з економічних, соціальних і культурних прав (1966р.);

– Варшавська конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень (1929 р.);

– Чикагська конвенція з міжнародної цивільної авіації (1944 р.) і Токійська, Гаагська, Монреальська конвенції з того самого питання;

– Конвенція з митного забезпечення туризму (1954 р.);

– Будапештська конвенція зі спрощення туристських подорожей (1976 р.);

– Конвенція з захисту світової культурної і природної спадщини (1972 р.);

– Манільська декларація зі світового туризму (1980 р.);

– Софійська резолюція VI сесії Генеральної асамблеї ВТО, що прийняла Хартію туризму, Кодекс туриста (1985 р.);

– Конвенція з прав дитини (1990 р.);

– Буенос-Айреська резолюція IX сесії Генеральної асамблеї ВТО з забезпечення туризму і безпеки туристів (1991 р.);

– Туристська декларація Світового туристського форуму в Осаці Всесвітньої конференції міністрів з туризму (1994 р.);

– Генеральна угода з торгівлі послугами (1994 р.);

– Каїрська резолюція XI сесії Генеральної асамблеї ВТО щодо запобігання організованому секс-туризму (1995 р.);

– Стокгольмська декларація проти комерційної сексуальної експлуатації дітей (1996 р.);

– Манільська декларація із соціального впливу туризму (1997 р.);

– Всесвітній кодекс етики в туризмі (1999 р.).

Основні заходи з координації і регулювання туристської діяльності – це

конференції, асамблеї, зустрічі, форуми, конгреси, семінари, що проводяться міжнародними організаціями.

Однією з важливих міжнародно-правових форм регулювання і координації діяльності держав у галузі туризму, вироблення та впровадження правил і принципів їхнього співробітництва, норм і стандартів міжнародної туристської діяльності є конференції ООН з туризму, конференції UNWTO, форуми міжнародних туристських організацій.

Практика й процедури регулювання міжнародної туристської діяльності реалізуються у приєднанні держав до міжнародних конвенцій, декларацій і договорів з питань міжнародного туризму, участі їх в міжнародних туристських програмах і проектах, укладанні міжурядових угод про співпрацю, а також у додержанні основних положень і принципів міжнародних документів при формуванні національних концепцій розвитку туризму й розробці національного туристського законодавства.

Міжнародна співпраця в туристській сфері здійснюється на основі двосторонніх і багатосторонніх міжурядових угод про співпрацю в області туризму.

Міжурядові угоди формулюються і укладаються відповідно до положень Манільської декларацій із світового туризму, Гаагської декларації про туризм, а також інших міжнародних офіційних документів. Вони укладаються з метою розширення дружніх зв'язків між народами і сприяння національних урядів співпраці у сфері туризму. Уряди двох або декількох країн в угоді заявляють про те, що підтримуватимуть і розвиватимуть туристські зв'язки, сприятимуть обміну на взаємовигідній основі співпраці між національними туристськими компаніями, транспортними, туроператорськими, турагентськими та іншими фірмами.

Уряди зазначають, що підтримуватимуть зусилля національних туристських органів і організацій щодо розширення областей співпраці, наприклад в сумісному підприємництві або в будівництві об'єктів інфраструктури і матеріальної бази туризму, і створювати для цього сприятливі умови інвесторам. В угодах уряди підкреслюють, що сприятимуть розвитку туризму шляхом обміну інформаційними, рекламними та іншими матеріалами; зобов'язують сприяти технічній співпраці за допомогою обміну новими технологіями між туристськими організаціями своїх країн, надавати допомогу в професійній підготовці туристських кадрів своїх країн, а також обміну експертами, вченими і журналістами, які працюють у туристській сфері.

Часто міжурядові угоди містять статті, в яких уряди приймають зобов'язання щодо спрощення формальностей в оформленні туристських

поїздок громадян своїх країн.

Міжнародні правові акти знаходять відображення в національних офіційних документах, спрямованих на регулювання туризму і туристської діяльності. У багатьох країнах прийняті закони про туризм і туристську діяльність.

Рекомендації знаходять своє відображення і розвиток у національних законодавствах. Призначення законів про туризм полягає в гарантованому забезпеченні необхідних заходів для державного регулювання, координації і розвитку туристської сфери. Статті національних законів про туризм регулюють такі аспекти туристської діяльності, як збереження і використання природних і культурних ресурсів; створення і розвиток інфраструктури і матеріальної бази туризму, пасажирського транспорту; турагентська і туроператорська діяльність; підготовка туристських кадрів; фінансування розвитку туризму та багато інших.

Разом із законами про туризм багато країн мають окремі самостійні закони, які враховують специфічні особливості країн і регулюють окремі аспектитуристської діяльності з урахуванням міжнародних норм і стандартів.

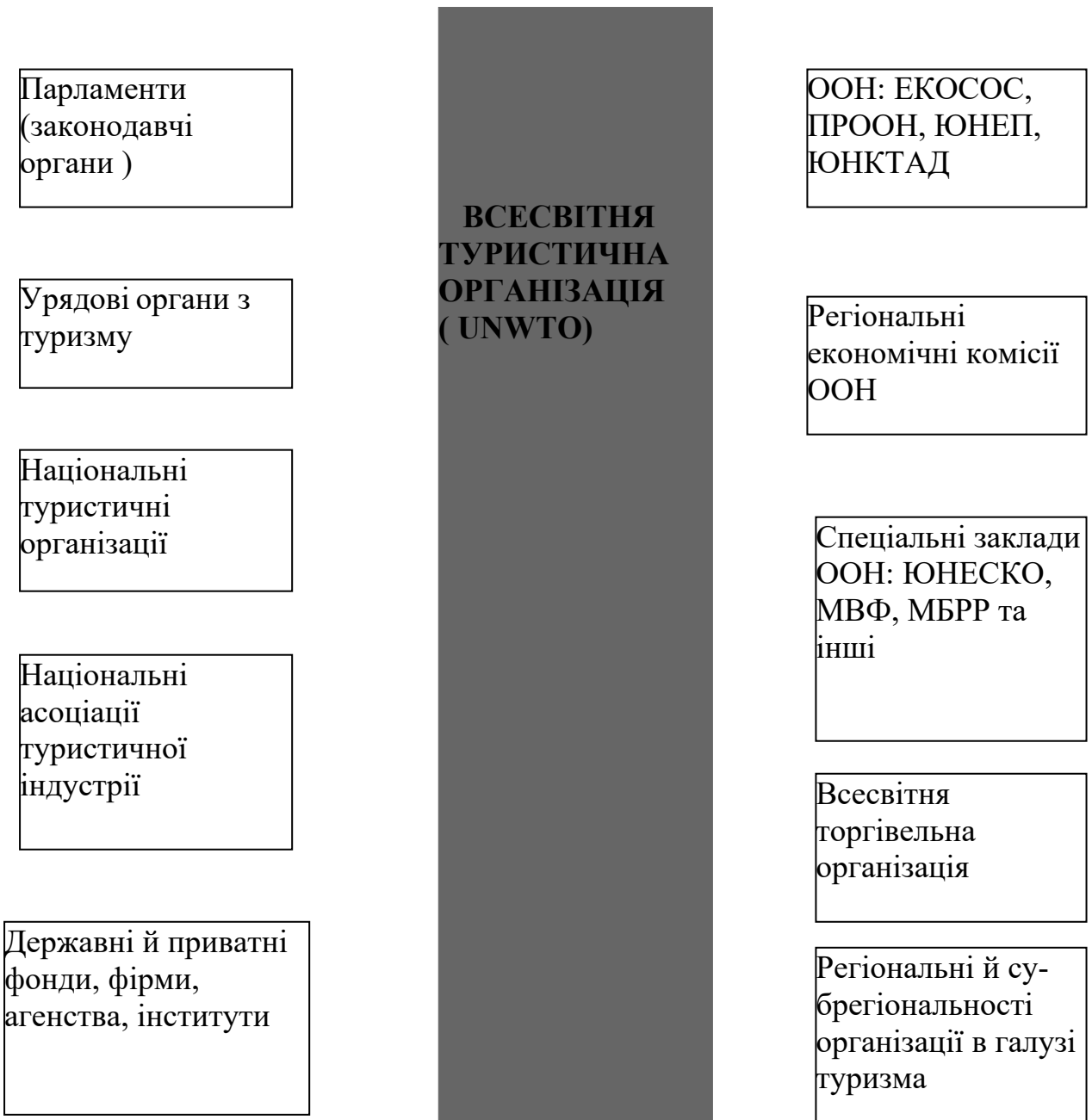

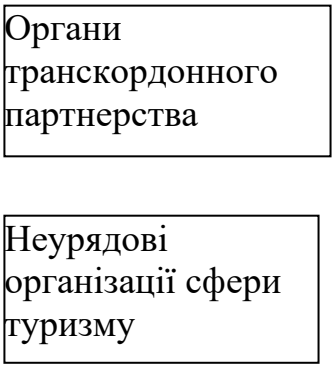

Рис. 3 – Схема взаємодії UNWTO іншими організаціями

11.3 Міжнародні відносини України у сфері туризму

Вітчизняна туристична індустрія є невід'ємною складовою сві тового туристичного процесу. Впродовж останніх років в Україні змінюється на краще ставлення до туризму як з боку державних владних структур, так і суспільства в цілому. У туризмі починають вбачати дієвий засіб формування ринкових механізмів поповнення державного та місцевих бюджетів, забезпечення зайнятості насе лення, одну із форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, оздоровлення людей, залучення широких верств українства до пізнання власної історії, вивчення історико-культурної спадщини, зростання національної свідомості громадян Української держави.

За своїм туристично-рекреаційним потенціалом Україна має всі можливості стати туристичною державою світового рівня. Розши рення міжнародних зв'язків відкриває великі можливості для про сування національного туристичного продукту на світовому ринку, а також залучення до українського інформаційного простору світо вого передового досвіду організації туристичної діяльності. Украї на відкрита для міжнародного співробітництва. Цілеспрямована та системна діяльність щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків є чинником інтеграції нашої країни до європейської спіль ноти, розвитку національної економіки та культури, ефективного використання туристичних ресурсів, розбудови транскордонної інфраструктурної мережі.

У рекомендаціях Гаазької міжпарламентської конференції з ту ризму (10-14 квітня 1989 р.) - найавторитетнішого туристичного форуму сучасності - зазначено: «Країни повинні визначити свої на ціональні пріоритети та роль

туризму в «ієрархії» таких пріоритетів, а також оптимальну стратегію розвитку туризму в рамках цих пріоритетів».

Рекомендації конференції містять також тези, що мають винят ково важливе значення для розвитку туризму. Вони стосуються ролі парламентських, урядових та інших державних інституцій в організації туристської діяльності, а також планування розвитку туризму:
• необхідна активізація ролі державної влади на всіх рівнях у справі створення сприятливих умов для туризму, зокрема надання фінансових та інших ресурсів для реалізації всеохоплюючих про грама туризму;
• активна підтримка з боку уряду у плані інформації та просу вання туризму, забезпеченні інфраструктури, освоєнні нових рин ків, забезпеченні співпраці в усіх сферах - державних і приватних - в інтересах максимального заохочення сектору туризму;

• планування туризму на комплексній основі, беручи до уваги всі аспекти законодавства, що стосуються інших секторів, таких, як транспорт, зайнятість, охорона здоров'я, сільське господарство, зв'язок та ін.

Першочерговим напрямом діяльності у цій сфері залишається розбудова договірно-правової бази зовнішніх зносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво в галузі туризму. Пріоритетним є встановлення договірних відносин з країнами, що є перспективними для України туристичними ринками, вивчення та впровадження практики створення нормативно-правової бази туризму, організаційних засад функціонування високорентабельної туристичної індустрії країн розвиненого туризму, прогресивного досвіду державного регулю вання та стимулювання галузі.

Безумовною складовою міжнародних зв'язків є розвиток інсгитуційного співробітництва. Через безпосередню участь у діяльності світових і міжнародних структур усіх рівнів практично реалізуються договірні відносини, активізується входження України до світо вого туристичного простору.

У жовтні 1997 р. на 12-й сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації (ВТО), що відбулася у м. Стамбулі (Туреч чина), Україна стала дійсним членом цієї організації. А вже через два роки, у вересні 1999 р., на 13-й сесії Генеральної асамблеї ВТО, що проходила у м. Сантьяго (Чилі), Україну було обрано до Вико навчої ради ВТО.

Членство України у Всесвітній туристичній організації, що є головною міжнародною міжурядовою організацією у галузі подорожей і туризму, виконавчим органом ООН, відповідальним за активізацію та розвиток туризму, розробку та впровадження світової туристичної політики, значно

підвищило імідж і авторитет нашої держави у туристичному співтоваристві, створило передумови по дальшого розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового туристичного ринку із залученням до інформаційної мережі, інвестиційних пропозицій, системи підготовки кадрів, наукових досліджень, відкрило нові можливості налагодження взаємови гідної співпраці з країнами-членами на всіх рівнях - двосторонньому, багатосторонньому, регіональному, ознайомлення з передовим надбанням найбільш розвинених туристичних держав світу.

Виконавча рада ВТО є керівним органом цієї організації, що формує світову туристичну політику, активно впливає на її впро вадження, контролює бюджетні питання. Включення України до складу Виконавчої ради ВТО має стратегічне значення з огляду на можливості використання механізмів цієї організації для підвищен ня ефективності національної туристичної галузі з урахуванням процесів глобалізації, що відбуваються в світі, просування украї нського турпродукту на міжнародному ринку, збільшення надхо джень до державного бюджету, підвищення авторитету та впливо вості України у світі, розширення державно-приватного партнерства, впровадження передових методів підготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів відповідно до світових стандартів.

У 1999 р. щорічному Міжнародному туристичному салону «Україна» - найбільшому виставковому заходу на теренах нашої країни - надано статус заходу, що проходить під егідою Всесвітньої туристичної організації, з використанням символіки ВТО, а також включенням Салону до Календаря міжнародних туристичних заходів ВТО.

Розвиток співробітництва України з країнами - членами ЧЕС відбуватиметься на основі багатосторонньої Угоди про співробітництво в галузі туризму між країнами Чорноморського економічного співробітництва 1994 р. та Декларації Ялтинського саміту, підписаної 5 червня 1998 р.

Стратегічною метою розвитку туристичного співробітництва Ук раїни з ЧЕС є створення додаткових можливостей використання ту ристично-рекреаційного потенціалу регіону ЧЕС, створення конку рентоспроможного туристичного продукту країн-учасниць, його просування на міжнародному ринку, збільшення туристичних потків, підвищення економічної ефективності туризму як передумови соціально-економічного розвитку країн Чорноморського басейну.

Співробітництво України з Центрально-Європейською ініціати вою в галузі туризму здійснюється відповідно до Комплексного плану співробітництва України з ЦЄІ 1996 р. (проекти ЦСІ «Стратегічний туристичний маркетинг», «Мережа центрів туристичної інформації в країнах

ЦЄІ», «Розвиток сільського туризму в країнах ЦЄІ», «Розвиток культурного туризму в країнах ЦЄІ»).

Результатом такої співпраці є постійне зростання обсягів турис тичного обміну між Україною та іншими країнами - членами Цент рально-Європейської ініціативи через удосконалення спільної діяльності щодо використання природно-рекреаційного потенціалу Балканського регіону.

Останніми роками відбувається розширення зв'язків з міжна родними, регіональними та національними туристичними асоціаціями, зокрема з РАТА (Російська асоціація туристичних агентств), ТААТР (Туристична асоціація Азіатського та Тихоокеанського ре гіону), ASTA (Американська асоціація туристичних агентств), НАТА (Грецька асоціація туристичних агентств), БАТА (Болгарська асоціація туристичних агентств), АБТА (Асоціація британських туристичних агентств), FIJET (Всесвітня асоціація журналістів і письменників, які працюють у галузі туризму), іншими.

Зарубіжний досвід свідчить про неухильну децентралізацію, під вищення ролі місцевих органів влади у розвитку туристичних регі онів багатьох країн, тому саме регіони мають більше усвідомлювати важливість розширення міжнародних зв'язків, укладання обласними та місцевими адміністраціями міжнародних і міжрегіональних договорів і угод.

Невід'ємною складовою розбудови міжнародних відносин у сфері туризму є поглиблення співпраці з іншими міжнародними орга нами в галузі туризму.

Для підвищення ефективності туристичних зв'язків України з іншими країнами доцільним є:

• регулярна участь у чергових засіданнях міжнародних органів в галузі туризму для узгодження основних напрямів туристичної по літики;

• створення конкурентоспроможного туристичного продукту та його ефективне просування на міжнародному ринку;

• розроблення проектів освоєння туристичних регіонів;

• узгодження дій щодо оптимізації туристичної інфраструктури;

• аргументування форм і методів стимулювання інвестицій у сферу туризму;

• формування єдиної інформаційної туристичної мережі;

• відкриття постійно діючих представництв за кордоном з метою розвитку співробітництва, спрямованого на ефективне освоєння туристичних ресурсів, формування спільного туристичного просто ру, просування національного турпродукту на міжнародному рин ку, надання оперативної інформації щодо наявної туристичної інфраструктури та туристичних можливостей своєї країни;

• укладання міжурядових та міжвідомчих угод з іншими країна ми про співробітництво у сфері туризму;

• спрощення прикордонних та митних формальностей;

• забезпечення особистої безпеки туристів та збереженості їх нього майна;

• впровадження єдиних стандартів обслуговування туристів;

• здійснення гнучкої податкової політики для туристичних під приємств, що займаються дитячим, молодіжним, соціальним та еко логічним туризмом;

• здійснення комплексу заходів щодо відродження соціально спрямованих видів туризму: лікувального, спортивно-оздоровчого, молодіжного, дитячого, пізнавального, інших;

• розширення виставкової діяльності та участь у міжнародних рекламно-інформаційних заходах: туристичних біржах, ярмарках, салонах;

• обмін досвідом у сфері організації туристично-екскурсійної діяльності, ліцензування, стандартизації та сертифікації туристич них послуг.

Розвитку міжнародного туристичного співробітництва сприяє активне створення в Україні різноманітних недержавних громадських туристичних організацій, а саме асоціацій у різних напрямах туристичної діяльності (турагентства, туроператори, виставкові організації, підприємства готельного господарства, туристичні видан ня, навчальні заклади тощо), їх входження до світових об'єднань, міжнародних організацій та асоціацій різного спрямування, результатом чого є розширення туристичних обріїв, запровадження між народних стандартів якості туристичних послуг, розвиток рекламної діяльності та бізнесових партнерських стосунків.

Рекламно-інформаційна діяльність визначена одним із основних напрямів реалізації державної політики в галузі туризму.

Розвиток виставкової діяльності, планомірна та систематична участь Держкомтуризму, українських туристичних підприємств у міжнародних виставках, організація туристичних салонів, ярмар ків, бірж в Україні є важливим засобом підвищення економічної ефективності індустрії туризму, проведення широкомасштабної та комплексної реклами туристичного потенціалу України, просуван ня українського туристичного продукту на міжнародному ринку, входження нашої країни до світової туристичної спільноти.

Практичний досвід країн з розвиненим туризмом доводить необ хідність створення єдиної загальнодержавної інформаційно-рекламної і маркетингової системи, що передбачає належну організацію виставково-ярмаркової справи та є передумовою розвитку внутрішнього та міжнародного туризму, створення високоякісного та конкурентоспроможного

туристичного продукту.

Виставки, ярмарки, салони, біржі є засобами встановлення цивілі зованих договірних відносин між туристичними бізнес-партнерами, вивчення та освоєння туристичних ринків, визначення перспектив розвитку туристської пропозиції, збільшення обсягів туристських обмінів, валютних надходжень до державних бюджетів, соціально-економічного розвитку країн.

Специфіка туристичного потенціалу та ринків країн зумовила певну класифікацію рекламно-інформаційних заходів за масшта бом і цілями:

• всесвітні;
• міжнародні;
• національні;
• регіональні.

Вони є місцем реалізації туристичного продукту, спілкування представників туристичного бізнесу, формування туристичної стратегії та стандартів обслуговування, цінової політики конкрет ного сезону тощо. Участь у міжнародних туристичних виставках та ярмарках забезпечує вихід на міжнародний ринок, дає можливість залучитися до інформаційного простору, передового досвіду орга нізації туристичної діяльності.

Аналіз принципів організації туристичної галузі країн, що мають розвинену індустрію туризму, доводить необхідність надання дер жавної підтримки розвитку туризму, зокрема у сфері інформацій но-рекламної діяльності.

Цікавим є приклад Великобританії, де існує державна структура, що займається дослідженнями туристичного ринку та рекламно-ін формаційною діяльністю, пропагуванням Великобританії як турис тичної країни на світовому ринку. Її складовою є мережа з 70 турис тичних представництв Великобританії у різних країнах світу, що є найперспективнішими ринками для реалізації британського турпродукту. З державного бюджету виділяється 80 млн фунтів стерлінгів на рік для проведення ринкових досліджень, рекламно-маркетингової діяльності, у тому числі участі у міжнародних турис тичних салонах, ярмарках, виставках і біржах, видання рекламно-інформаційної продукції різними мовами, а також утримання закордонних туристичних представництв. Аналіз проведених у Ве ликобританії маркетингових досліджень свідчить, що 1 фунт стер лінгів, вкладений у туризм, дає 27 фунтів прибутку від кожного туриста, що відвідує країну, з них 4 фунти повертаються до держав ного бюджету у вигляді податків.

Протягом останніх років в Україні склалася система туристичних виставок, салонів і ярмарків, що активно впливає на стан туристичної індустрії, розширює ділові зв’язки між українськими та за рубіжними

туроператорами, сприяє залученню іноземних туристів, розвитку внутрішнього туризму. Традиційним став Міжнародний туристичний салон «Україна», що проводиться щоосені у м. Києві. З року в рік зростає його міжнародний авторитет і популярність, розширюється географія учасників. Щорічно проводиться весняна міжнародна туристична виставка «Україна: туризм і відпочинок UITT» у м. Києві. Розвиваються регіональні туристичні ярмарки, зокрема в Криму, на Закарпатті, у містах Львові, Одесі, Харкові, Бердянську, Донецьку, Запоріжжі, Ужгороді.

Таким чином, забезпечується комплексний підхід щодо форму вання попиту та пропозиції на туристичному ринку України на зи мовий та літній туристичні сезони, реалізації національного та регіо нального туристичного продукту, запобігання впливу сезонності, максимального задоволення потреб вітчизняних та іноземних туристів.

Потреби подальшого розвитку індустрії туризму України ви магають створення конкурентоспроможного національного ту ристичного продукту, організації ефективної системи його просу вання на внутрішньому та міжнародному туристичному ринках, забезпечення з цією метою якісно нового рівня виставково-ярмаркової діяльності, зосередження її на двох основних напрямах:

• підвищення ефективності рекламно-інформаційних туристич них заходів усіх рівнів, що проводяться в Україні;

• активізація участі у міжнародних туристичних заходах, що проводяться в зарубіжних країнах.

Активізації участі України у міжнародних туристичних захо дах, що проводяться в зарубіжних країнах, сприяє:

• визначення пріоритетних міжнародних туристичних заходів, участь в яких якісно вплине на розвиток українського туристично го ринку («ITB».(Берлін), «WTM» (Лондон), «FITUR» (Мадрид), «BIT» (Мілан), «MITT» (Москва), складання графіка участі в них представників туристичної галузі України єдиним національним стендом;

• надання підтримки участі, переважно єдиним стендом, украї нських турітідприємств у міжнародних регіональних туристичних біржах і виставках (у Варшаві, Салоніках, Санкт-Петербурзі, Ака-пулько, Празі (або Брно), Жиліні, Варні, Ташкенті, Тель-Авіві, Вільнюсі тощо), що мають стратегічне значення з огляду на розширення ділового партнерства, вивчення кон'юнктури світового ту ристичного ринку та розповсюдження інформації про туристичні можливості України;

• закріплення за кожним міжнародним туристичним заходом відповідального працівника та призначення однієї з українських турфірм, у

тому числі на тендерній основі, технічним організатором участі у заході представників туристичної галузі України.

Традиційними для України стали туристичні виставки світового та міжнародного значення: «ITB» (Берлін), «WTM» (Лондон), «MITT» (Москва), «FITUR» (Іспанія) «BIT» (Італія), «TT WARSAW TOUR + TRAVEL» (Варшава).

Для підвищення ефективності участі у міжнародних заходах, конкурентоспроможності національного турпродукту, його маркетингу на світовому ринку доцільно:

• створити систему організаційних і економічних важелів залу чення до цієї справи всіх суб'єктів туристичної діяльності України;
• використовувати можливості світової інформаційної мережі, маркетингових досліджень;

• здійснювати економічне обгрунтування та аналіз результативності заходів;

• кількісно та якісно поліпшувати стан рекламно-інформаційної (друкованої, аудіо-, відео-, електронної) продукції, що презентує туристичні можливості України па міжнародних туристичних заходах;

• впровадити єдину національну систему інформаційно-рекламної та виставкової діяльності туристичної галузі України, що займалася б дослідженнями туристичного ринку, пропагуванням України як туристичної держави у світі;

• запровадити державне цільове фінансово-економічне забезпечення єдиної інформаційно-рекламної системи туристичної галузі України, організаційну підтримку її функціонування через залу чення усіх суміжних туризму сфер національної економіки та культури.

Відкриття туристичних представництв України за кордоном під вищує економічну ефективність туристичної індустрії.

Туристичне представництво за кордоном - це дієва система просування національного туристичного продукту на міжнародному ринку, проведення реклами туристичних можливостей України, розширення зв'язків з туристичними відомствами та підприємствами країни перебування, налагодження прямих контактів украї н ських туристичних підприємств із зарубіжними партнерами. Нагальність потреби створення туристичної представницької структури зумовлюється і можливістю залучення більшої кількості іноземних туристів в Україну, забезпечення захисту прав та інтересів українських туристичних підприємств і вітчизняних туристів за кордоном, залучення іноземних інвестицій у туристичну галузь нашої країни.

Ефективний розвиток міжнародної діяльності безпосередньо залежить

від надання організаційно-методичної та фінансово-економічної підтримки туризму з боку держави. Туризм - високоприбутковий сектор економіки та чинник підвищення міжнародного авторитету. Визнання туризму як індустрії вимагає виділення відпо відних ресурсів з боку держави, зокрема на розбудову інфраструктури, будівництво та реконструкцію шляхів, аеропортів, очисних мереж, реставрацію історичних пам'яток, музеїв та природно-рекреаційних центрів, підтримку єдиної державної інформаційно-реклам ної системи туристичної галузі України. Досвід країн розвиненого туризму доводить, що без державних вкладень розвиток туризму неможливий, при цьому вкладення є, по суті, не витратами, а інвестиціями у галузь, що дає високі та швидкі прибутки.

Міжнародний туризм як одна з форм міграції населення, основ ний зміст якої полягає у досягненні рекреаційного та пізнавального ефекту, виконує важливі функції зміцнення здоров'я, підвищення за гальноосвітнього й культурного рівня людей. На частку туристів, що подорожують з метою відпочинку та розширення своїх знань, припа дає приблизно 60% здійснюваних у світі закордонних подорожей.

Вплив міжнародного туризму на економічний розвиток виявля ється у підвищенні ділової активності і розширенні виробництва товарів і послугу результаті збільшення платоспроможного попиту за рахунок іноземних відвідувачів. Ділова активність посилюється помірно із збільшенням обсягів активного туризму і відповідного розширення індустрії туризму.

Країни - члени ЄЕС використовують податковий механізм для стимулювання розвитку індустрії гостинності, вважаючи, що туристичний продукт країн з високим рівнем податку на додаткову вартість (ПДВ) менш привабливий. Розмір ПДВ для готелів у цих країнах коливається від 5,5% (Франція) до 22% (Данія), при цьому використовується «стандартний» розмір 14-20%, який сплачують висококласні 4- та 5-зіркові готелі та «скорочений» - 4-9%, що встановлений для невеликих підприємств. Із 12 країн ЕЄС у 9 кра їнах застосовується скорочений ПДВ для готелів та у 73 з них він зменшений для підприємств ресторанної індустрії. Якщо у Франції для готелів установлено скорочений розмір ПДВ, рівний 5,5%, то для ресторанної індустрії він становить стандартний розмір, рівний 18,6%. В Іспанії, що сприяє розвитку свого туризму, встановлено скорочений ПДВ на рівні 6% для підприємств як готельної, так і ресторанної індустрії. Такі середземноморські країни, що не є чле нами ЄЕС, як Кіпр та Мальта, існуючи за рахунок туризму, зовсім не обкладають продукт гостинності ПДВ. В Ізраїлі для підтримки в'їзного туризму для іноземних туристів зовсім не застосовується цей податок.

Позитивний досвід щодо пільгового ставлення до туристичних підприємств має наш чорноморський сусід - Туреччина. Розробле ний тут ца парламентському та урядовому рівнях комплекс заходів, як-то: виділення земельних ділянок під будівництво готелів, пільго ві кредити (у т. ч. валютні), звільнення від податків,- дали феноме нальні результати. Доля туризму в експорті країни збільшилася з 3 до 25%. Якщо у 1990 р. галузь принесла Туреччині 3,225 млрд дол., то у 1996 р. дохід становив 6,536 млрд дол. Тобто, за шість років дохід від туризму збільшився вдвоє. Порівняємо: якщо частка при бутку Туреччини у світових доходах від туризму становить 1,55%, для України ця цифра становить лише 0,13%. Враховуючи унікаль ні можливості туристичних ресурсів України, можна зробити сум ний висновок про те, які величезні резерви ми не використовуємо. Наведений приклад досить переконливо підтверджує високу рента бельність та мінімальні строки окупності витрат.

То ж мало декларувати потребу розвитку туризму в Україні, треба створити необхідні економічні та правові умови для функціону вання туристичних організацій як державних, так і комерційних з тим, щоб у перспективі вони могли зайняти належне місце на циві лізованому світовому туристичному ринку. Туризм цього вартий.

Вплив міжнародного туризму на економіку окремих країн зале жить від їх масштабів, рівня розвитку, особливостей структури, а також від природно-кліматичних та культурно-історичних умов.

Контрольні питання

1. Що є основою для виділення різних регіонів світу?
2. Які природно-географічні основи регіоналізації світу вам відомі?
3. Чи можуть поєднуватися між собою географічні й історичні чинники в просторово-територіальній диференціації, поверхні Землі?
4. Назвіть чинники розвитку господарської спеціалізації територій.
5. Чим різняться між собою поняття "район" і "регіон"?
6. В яких значеннях вживається поняття "регіоналізація"?
7. Надайте характеристику UNWTO
8. Проаналізуйте діяльність міжнародних організацій в галузі туризму
9. Які заходи необхідні для підвищення ефективності туристичних зв’язків України з іншими країнами?
10. У чому суть туристичного представництва за кордоном?